

PETER TIRPÁK

**ZÁSADY KATECHÉZY
PODĽA EXHORTÁCIE
CATECHESI TRADENDAE**

VYDAVATELSTVO
PREŠOVSKÉJ
UNIVERZITY

Prešov 2020

PETER TIRPÁK

ZÁSADY KATECHÉZY
PODĽA EXHORTÁCIE
CATECHESI TRADENDAE

Autor

© doc. ThDr. Peter Tirpák, PhD.

Recenzenti

Mons. prof. ThDr. Jozef Jarab, PhD.

prof. ThDr. Jozef Jurko, PhD.

prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD.

ks. prof. dr hab. Tadeusz Panuś

doc. ThDr. Ján Jenčo, PhD.

doc. ThDr. Štefan Paločko, PhD.

ks. dr Andrzej Kielian

Vydanie vedeckej monografie bolo zaradené do edičného plánu
Vydavateľstva Prešovskej univerzity v Prešove.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho časť nemožno repro-
dukovať bez súhlasu majiteľa práv.

Originálny preklad textu apoštolskej exhortácie *Catechesi traden-
dae* použitý so súhlasom Saleziánov don Bosca – Slovenská pro-
vincia.

Návrh obálky a grafické spracovanie

PhDr. ThLic. Juraj Gradoš, PhD.

Vydavateľ

Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove

Rok vydania

2020

ISBN 978-80-555-2654-6

OBSAH

Úvod.....	9
Introdukcia k exhortácii	11
1 MÁME JEDINÉHO UČITEĽA: JEŽIŠA KRISTA.....	15
1.1 Zapojiť sa do spoločenstva s Ježišom Kristom	16
1.2 Odovzdávať Kristovo učenie	17
1.3 Učiaci Kristus	19
1.4 Jediný „Učiteľ“	20
1.5 Učiteľ celým svojím životom.....	22
2 SKÚSENOSŤ – STARÁ AKO CIRKEV	25
2.1 Poslanie apoštolov	26
2.2 Katechéza v apoštolskej dobe.....	26
2.3 U cirkevných otcov	28
2.4 V koncilocho a v misijnej činnosti.....	30
2.5 Katechéza: Právo a povinnosť Cirkvi.....	31
2.6 Prvotná úloha	34
2.7 Spoločná a diferencovaná zodpovednosť	36
2.8 Neustála a správna obnova	37
3 KATECHÉZA V PASTORAČNEJ A MISIONÁRSKEJ ČINNOSTI CIRKVI	41
3.1 Katechéza – etapa evanjelizácie.....	42
3.2 Katechéza a prvé ohlasovanie evanjelia	44
3.3 Špecifický cieľ katechézy	46
3.4 Potreba systematickej katechézy.....	48
3.5 Katechéza a životná skúsenosť	49
3.6 Katechéza a sviatosti	51
3.7 Katechéza a cirkevné spoločenstvo	53
3.8 Potreba katechézy v širšom zmysle pre dozrievanie a silu viery.....	54

4 CELÁ BLAHOZVEŠŤ – ČERPANÁ Z PRAMEŇA	57
4.1 Obsah posolstva	58
4.2 Prameň.....	59
4.3 Krédo – privilegované vieroučné vyjadrenie	61
4.4 Prvky, na ktoré sa nemá zabudnúť.....	64
4.5 Celistvosť obsahu	67
4.6 Pomoc vhodných pedagogických metód	69
4.7 Ekumenický rozmer (dimenzia) katechézy	70
4.8 Ekumenická spolupráca v oblasti katechézy	73
4.9 Problém príručiek pre rozličné náboženstvá	76
5 VŠETCI POTREBUJÚ BYŤ KATECHIZOVANÍ.....	79
5.1 Význam, dôležitosť detí a mládeže.....	80
5.2 Malé deti	82
5.3 Väčšie deti – chlapci a dievčatá.....	84
5.4 Dospievajúci	85
5.5 Mládež.....	87
5.6 Prispôsobenie katechézy mladým	88
5.7 Postihnutí.....	90
5.8 Mladí bez náboženskej opory	92
5.9 Dospelí	94
5.10 Takmer katechumeni	97
5.11 Rozptýlená a doplnujúca katechéza	99
6 NIEKTORÉ CESTY A PROSTRIEDKY KATECHÉZY	103
6.1 Spoločenské oznamovacie prostriedky.....	103
6.2 Využiť rozličné miesta, momenty alebo stretnutia	106
6.3 Homília	108
6.4 Katechetická tlač.....	110
6.5 Katechizmy	112
7 AKO KATECHIZOVAŤ?	115
7.1 Rozličné metódy	115
7.2 V službe zjavenia a obrátenia	116

7.3 Vtelenie posolstva do kultúr	118
7.4 Prínos ľudových pobožností	121
7.5 Učenie sa naspamäť, memorovanie.....	122
8 RADOSŤ Z VIERY V ŤAŽKOM SVETE.....	125
8.1 Preukázať kresťanskú totožnosť	126
8.2 V ľahostajnom svete	127
8.3 S originálnou pedagogikou viery.....	129
8.4 Vhodná reč v službe Kréda	131
8.5 Hľadanie a istota viery	133
8.6 Katechéza a teológia	135
9 ÚLOHA SA TÝKA NÁS VŠETKÝCH	139
9.1 Povzbudenie pre všetkých zodpovedných	139
9.2 Biskupi	141
9.3 Kňazi	143
9.4 Rehoľníci a rehoľníčky	147
9.5 Laickí katechéti.....	150
9.6 Vo farnosti	152
9.7 V rodine.....	155
9.8 V škole.....	159
9.9 V hnutiach, organizáciách	162
9.10 Výchovné ustanovizne	165
9.11 Duch Svätý, vnútorný Učiteľ	167
9.12 Mária Matka a vzor učníka	171
Záver	175
Zoznam skratiek	177
Použitá literatúra pôvodnej exhortácie	179
Použitá literatúra	181

ÚVOD

V roku 2020 sa pápež František prihováral veriacim deviatimi katechézami, ktorými naplnil cyklus katechéz o uzdravení sveta. Ide o výstižný názov, pretože všetky sa odohrávali v čase šírenia pandémie. Poslednej z katechéz dal názov *„Pripraviť budúcnosť spolu s Ježišom, ktorý zachraňuje a uzdravuje.“* Pripomenul v nej potrebu kráčať vpred s očami upretými na Ježiša. Zdôraznil, že „návrat k normálnosti“, o ktorý sa svet usiluje, nesmie byť návratom k predchádzajúcemu stavu, chorému na nespravodlivosti, nerovnosti... Obnova musí mať, naopak, za svoj cieľ „normálnosť Božieho kráľovstva“. *„Preto, aby sme vyšli z pandémie, musíme nájsť liečbu nie iba na koronavírus“* – povedal pápež – *„ale aj na veľké ľudské a sociálno-ekonomické vírusy. Nezakrývať ich, nepremaľovávať ich, aby ich nebolo vidno... Musí ísť o uzdravenia osobného a sociálneho „tkaniva“ a to prostredníctvom čnosti viery, nádeje a lásky.“*¹ Formou a spôsobom takéhoto ozdravenia society je využívanie katechézy v prospech dozrievania veriacich vo viere.

K zásadným otázkam katechézy sa vyjadril sv. Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii z roku 1979 s názvom *Catechesi tradendae*. Predkladané dielo si kladie za cieľ zvýrazniť konkrétne zásady katechézy s dôrazom na zachovanie pôvodného textu spomínanej exhortácie. Autor sa pre tento postup tvorby publikácie rozhodol z dvoch dôvodov: prvým je súčasná absencia exhortácie v tlačovej podobe v kamenných obchodoch či novodobých e-shopoch. Druhým dôvodom je snaha o akúsi revitalizáciu dokumentu či prihliadnutie na zmeny v čase a prostredí, kde sa katechéza dnes ohlasuje.

Pre lepšie vnímanie v odlišnosti od textov pôvodnej exhortácie je nový komentár písaný bez kurzívy a je oddelený značkou. V pôvodnom texte exhortácie sú naďalej zachované čísla jednotlivých častí (hláv) a taktiež poznámkový aparát. Ten je v závere doplnený aj o nové odkazy, ktoré sa v plnom znení nachádzajú v bibliografickom zozname publikácie. Pôvodné odvolávky exhortácie sú autorom tejto monografie uvádzané z toho dôvodu, aby sa zachovala čo najväčšia autenticita originálneho textu apoštolskej exhortácie.

¹ Svätý Otec František uzavrel svoj cyklus katechéz o uzdravovaní sveta. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20200930070> (30.09.2020).

INTRODUKCIA K EXHORTÁCII

Posledný Kristov odkaz

1. *Cirkev vždy pokladala katechézu za jednu z prvoradých povinností, pretože zmŕtvychvstalý Kristus prv než sa vrátil k Otcovi, dal apoštolom posledný príkaz, aby učili všetky národy zachovávať všetko, čo im prikázal (Mt 28,19n). Tak im zveril poslanie a moc, aby ohlasovali ľuďom, čo počuli a videli, na čo hľadeli a čoho sa vlastnými rukami dotýkali: Slovo života (porov. 1 Jn 1,1). Súčasne im zveril poslanie a moc autenticky vysvetľovať to, čo ich Pán učil, čiže jeho slová, skutky, zázraky, prikázania. Dal im Ducha Svätého, aby splnili toto poslanie.*

Čoskoro sa v Cirkvi katechézou nazývalo úsilie získať učeníkov, ktorí by ľuďom pomáhali veriť, že Ježiš Kristus je Boží Syn; aby cez túto vieru mali večný život v jeho mene (porov. Jn 20,31), aby sa vychovávali a vyučovali v tomto živote, a tak budovali Kristovo telo. Cirkev nikdy neprestala venovať svoju energiu tomuto cieľu.

Starostlivosť Pavla VI.

2. *Poslední pápeži venovali katechéze význačné miesto vo svojom pastoračnom úsilí. Môj ctihodný predchodca Pavol VI. svojimi gestami, svojím hlasovaním, svojím spoľahlivým vysvetľovaním Druhého vatikánskeho koncilu – ktorý on sám pokladal za veľký katechizmus moderných čias – celým svojím životom slúžil katechéze Cirkvi osobitne príkladným spôsobom. Dňa 18. marca 1971 odobril „Generálne direktorium katechézy“, ktoré pripravila posvätná kongregácia pre klérus. Tento dokument zostáva základom, ktorý pobáda a orientuje obnovu katechézy v celej Cirkvi. Roku 1975 ustanovil aj Medzinárodnú katechetickú radu. Skvele definoval úlohu a význam katechézy v živote a poslaní Cirkvi, keď sa pri Prvom medzinárodnom kongrese katechézy 25. septembra 1974 obrátil na účastníkov a výslovne sa k tejto téme vrátil v exhortácii Evangelii nuntiandi.² Chcel, aby katechéza, osobitne*

² Porov. č. 44; aj č. 45-48 a 54; AAS 68 (1976), s. 34-35; 35-38; 43

katechéza pre deti a mládež, bola témou 4. generálnej schôdzky na biskupskej synode,³ ktorá zasadala v októbri 1977 a na ktorej som mal byť prítomný.

Plodná synoda

3. Na konci synody Otcovia predstavili Svätému Otcovi veľmi bohatú dokumentáciu, obsahujúcu rozličné prejavy počas ich zhromaždenia, posolstvá, ktoré s jeho súhlasom poslali Božiemu ľudu,⁴ a najmä bohatú zbierku „Návrhov“, v ktorých vyjadrovali svoje náhľady na mnohé aspekty katechézy v súčasnej dobe.

Táto synoda pracovala vo výnimočnom ovzduší nádeje a vďačnosti voči Bohu. Videla v katechetickej obnove vzácny dar Ducha Svätého pre súčasnú Cirkev, dar, na ktorý všade vo svete kresťanské spoločenstvá na každej úrovni odpovedajú veľkodušne a s vynaliezavou pohotovosťou, ktorá vzbudzuje obdiv. Potrebná diferenciácia sa teda mohla vykonávať na veľmi živej skutočnosti a nájsť v Božom ľude veľkú ochotu voči Pánovej milosti a voči direktívam Učiteľského úradu Cirkvi.

Zmysel tejto exhortácie

4. Ctihodní bratia a drahí synovia a dcéry, túto apoštolskú exhortáciu vám dnes posielam v tom istom ovzduší viery a nádeje. Z veľmi širokej tematiky si zachováva iba niektoré najaktuálnejšie a najdôležitejšie aspekty, aby sme zdôraznili najšťastnejšie výsledky synody. V podstate preberá úvahy pápeža Pavla VI. a využíva bohatú dokumentáciu, ktorú zanechala synoda. Pápež

3 Je známe, že podľa Motu-proprio Apostolica Sollicitudo z 15. septembra 1965 /AAS 57 (1965), s. 775-780/ sa synoda biskupov môže zísť na všeobecné zhromaždenie, na mimoriadne zhromaždenie alebo osobitné zhromaždenie. V tejto apoštolskej exhortácii sa výrazy „synoda“ alebo „synodálni Otcovia“ alebo „synodálna aula“ vždy budú vzťahovať, okrem iného udania, na IV. generálne zhromaždenie biskupskej synody o katechéze, ktorá zasadala v októbri r. 1977.

4 Porov. Synodus Episcoporum, De catechesi hoc nostro tempore tradenta praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, Vatikán, 28. októbra 1977; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3-4.

Ján Pavol I., ktorého horlivosť a dary katechéty nás všetkých udivovali, ich zozbieral a chystal sa ich vydať, keď ho náhle Boh povolal k sebe. Všetkým nám dal príklad katechézy sústredenej na podstatné veci a súčasne ľudovej, s jednoduchými počinmi a slovami, súcimi dotknúť sa srdc. Ja teda preberám dedičstvo týchto dvoch pápežov, aby som vyhovel žiadosti biskupov, ktorú vyjadrili na záver 4. všeobecného zhromaždenia synody a ktorú prijal pápež Pavol VI. vo svojom záverečnom príhovore.⁵ Robím to aj preto, aby som splnil jednu z hlavných povinností svojej apoštolskej funkcie. Napokon, katechéza bola vždy ústrednou myšlienkou mojej kňazskej a biskupskej služby.

Mojou vrúcnou túžbou je, aby táto apoštolská exhortácia, určená pre celú Cirkev, posilnila vieru a kresťanský život, dala novú životnú silu terajším iniciatívam, s potrebnou diskretnosťou podnietila kreativitu a v komunitách prispela k zvýšeniu radosti, že môžu prinášať svet Kristovo tajomstvo.

⁵ Porov. AAS 69 (1977), s. 633.

1 MÁME JEDINÉHO UČITEĽA: JEŽIŠA KRISTA

Vstup do nového tisícročia bol dlho sprevádzaný výzvou „*Duc in altum!*“ Touto výzvou svätý Ján Pavol II. pripravoval Cirkev na vnímanie nových skutočností vo veci ohlasovania a prijímania radostnej zvesti. „Zatiahni na hĺbinu!“ (Lk 5,4) – výzva, ktorá aj dnes zaznieva pre každého človeka ako pozvanie k novému objavovaniu evanjelia starého dvetisíc rokov, a predsa stále nového. Ten, ktorého apoštoli volali Rabbi (Učiteľ) – Ježiš Kristus, ako prvý ohlasovateľ radostnej zvesti, dodnes vlastnou rečou a znakmi v nej ponúka možnosť, ako postupovať na ceste do hĺbky ľudskej duše, aby sme v nej objavovali neustále pôsobenie Božieho Ducha, ktorý nás túži stále viac pripodobňovať Ježišovi Kristovi.

Boh odovzdal plnosť života a dokonalosti Ježišovi Kristovi, ktorý ju odovzdáva ľuďom. Pri prvotnom hriechu človek okúsil odtrhnutie sa od Boha. V tomto stave nemal ani možnosť myslieť na večný život, pretože Boh, ktorý ho stvoril a z milosti pozdvihol do nadprirodzeného poriadku, nebol povinný vrátiť mu svoju priazeň, ktorú človek dobrovoľne v klame a túžbe po „vlastnej“ dokonalosti stratil. Jednako „ale Boh, bohatý na milosrdenstvo, pre svoju nesmiernu lásku, ktorou nás miluje, hoci sme boli pre hriechy mŕtvi, oživil nás s Kristom – milosťou ste spasení – a s ním nás vzkriesil a daroval nám miesto v nebi v Kristovi Ježišovi, aby ukázal v budúcich vekoch nesmierne bohatstvo svojej milosti dobrotou voči nám v Kristovi Ježišovi“ (Ef 2,4-7). Spasiteľ, ktorý trpel a umieral na kríži z lásky a poslušnosti, berie na seba hriechy ľudstva a spôsobuje to, že Božia milosť znova začala prúdiť do našich duší, spôsobujúc v nich náležité skutky obnovy a posvätenia. Toto potvrdzuje aj Druhý vatikánsky koncil, ktorý v jednej zo svojich konštitúcií píše, že Boží Syn v ľudskej prirodzenosti, ktorú na seba vzal, svojou smrťou a svojím vzkriesením premohol smrť, vykúpil človeka a pretvoril ho na nové stvorenie (LG 7). Kristus je pôvodca a tvorca svätosti. Nejestvuje totiž žiaden spasiteľný skutok, ktorý by nepochádzal od neho, ako od najvyššieho prameňa. Vždy nás vedie jeho sila – či už cítime bolesť nad hriechmi, ktoré sme vykonali a konáme pokánie alebo sa k nemu obraciame v detinskej dôvere. Z jeho plnosti vždy prúdi

k človekovi milosť a láska.⁶ V tomto kontexte síce Cirkev prostredníctvom vonkajších znakov (sviatostí, obradov a katechézy) približuje človeka k Bohu, no on – Ježiš Kristus – dáva vnútorný účinok, ktorý spôsobuje premenenie človeka – metánoiu (*μετάνοια* – vnímať, myslieť, výsledok vnímania alebo pozorovania, v kresťanstve sa termín odvoláva na duchovné obrátenie).

1.1 Zapojiť sa do spoločenstva s Ježišom Kristom

5. *Generálne zasadanie biskupskej synody často nástojilo na kristocentrizme každej pravej katechézy. Môžeme si vziať dva významy slova, ktoré si neprotirečia, ani sa nevyklučujú, ale sa vzájomne na seba odvolávajú a dopĺňajú.*

Predovšetkým chcem podčiarknuť, že v samom strede katechézy nachádzame v podstate jednu osobu: osobu Ježiša z Nazaretu, „jednorodného z Otca, plného milosti a pravdy“ (Jn 1,14), ktorý trpel a zomrel za nás a teraz zmŕtvychvstalý vždy žije s nami. Je to Ježiš, ktorý je „cesta, pravda a život“ (Jn 14,6), a kresťanský život spočíva v nasledovaní Krista: „sequela Christi“. Podstatným a prvoradým predmetom katechézy je – ak použijeme výraz drahý svätému Pavlovi, ako aj súčasnej teológii – „Kristovo tajomstvo“. Katechizovať je, v istom zmysle, viesť niekoho, aby skúmal toto tajomstvo vo všetkých jeho rozmeroch: „Všetkým oznámiť, aký je plán tajomstva... Pochopiť so všetkými svätými, aká je to šírka, dĺžka, výška a hĺbka a poznať aj Kristovu lásku, presahujúcu každé poznanie, aby vás naplnila Božia plnosť celá“ (Ef 3,9.18 n). Znamená to teda odhaliť v Kristovej osobe celý večný Boží plán, ktorý sa v nej spĺňa. Znamená to pochopiť význam Kristových počínov a slov, zázrakov, ktoré vykonal; lebo ony súčasne skrývajú a odhaľujú jeho tajomstvo. V tomto zmysle je definitívnym cieľom katechézy uviesť niekoho nielen do styku, ale do spojenia, do dôvernosti s Ježišom Kristom: on jediný môže priviesť niekoho k láske k Otcovi v Duchu a k účasti na živote Najsvätejšej Trojice.

⁶ PIUS XII.: *Mystici Corporis* (čl. 40). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/encykliki/mystici_corporis_29061943.html (20.11.2011).

Už v Katechizme Katolíckej cirkvi sa v článku 426 o. i. píše, že cieľom katechézy je uvádzanie človeka do spoločenstva s Ježišom Kristom. Dôvodom je skutočnosť, že iba on môže priviesť človeka k láske Otca v Duchu a dať mu účasť na živote Najsvätejšej Trojice. Najkrajšou Ježišovou metódou, ktorou okrem reči usmerňoval zástupy a jednotlivcov, vovádzal či lepšie vyjadrené vovádza nás do spoločenstva s ním, bol samotný jeho život. Viac ako slovami vyučoval vlastným príkladom. Jeho životný štýl bol najväčším poučením, preto aj sám hovorí: „*Učte sa odo mňa!*“ (Mt 11,29) On nielen učí o odpustení, ale aj odpúšťa. Odpúšťa aj vtedy, keď je obeťou najväčšieho justičného omylu všetkých čias, keď z kríža hovorí: „*Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia!*“ (Lk 23,34) Celé jeho učenie bolo garantované osobným príkladom, v čom sa odlišuje a prevyšuje vtedajších učiteľov. On nechcel naplniť hlavy svojich poslucháčov vedomosťami, ale chcel, aby uviedli do praktického života každé jeho slovo, berúc si z neho príklad. Jeho škola bola ako akási dielňa, v ktorej má byť potvrdené jeho učenie. Znakom charakterizujúcim jeho učeníka bol život podľa jeho slova: „*Ak zostanete v mojom slove, budete naozaj mojimi učeníkmi!*“ (Jn 8,31). Zostať v Kristovom slove znamená byť v rozhovore s Pánom, ktorý nás učí, ako s ním môžeme hovoriť. Božie slovo, a teda samotná Kristova reč nestojí proti človekovi a ani neumŕtvuje jeho autentické túžby, ale naopak – osvecuje ho, očisťuje a vedie k naplneniu.⁷

1.2 Odovzdávať Kristovo učenie

6. Kristocentrizmus v katechéze znamená aj to, že jej prostredníctvom sa vylučuje, aby každý podával svoje učenie alebo náuku nejakého iného učiteľa, ale odovzdáva len učenie Ježiša Krista, teda pravdu, ktorú on prináša, alebo presnejšie Pravdu, ktorou je on sám (porov. Jn 14,6). Treba teda povedať, že v katechéze je Kristus, vtelené Slovo a Boží Syn, ktorého podávame v učení a všetko ostatné je vo vzťahu k nemu; a že iba Kristus vyučuje, kým každý iný to koná iba natoľko, nakoľko je jeho tlmočníkom, dovoľujúc Kristovi, aby vyučoval jeho ústami. Neustálym úsilím

⁷ Porov. Benedikt XVI.: *Verbum Domini* – apoštolská exhortácia o Božom slove v živote a poslaní Cirkvi. Trnava : SSV, 2011, s. 38-39.

každého katechétu – nech má v Cirkvi akúkoľvek mieru zodpovednosti – musí byť svojím vyučovaním a vlastným správaním tlmočiť učenie a život Ježiša. Nebude sa usilovať pritiahnuť pozornosť na seba, na svoje idey a osobné postoje, súhlas inteligencie a príľnutie srdca toho, koho katechizuje; a najmä nebude sa usilovať vnucovať svoju mienku a osobné opcie, ako keby vyjadrovali učenie a životné zásady Krista. Každý katechéta má konať tak, aby mohol na seba aplikovať tajomné Ježišovo slovo: „Moje učenie nie je moje, ale toho, ktorý ma poslal“ (Jn 7,16).⁸ To robí svätý Pavol, keď sa zaoberá prvoradou požiadavkou: „Prijal som od Pána to, čo som vám odovzdal“ (1 Kor 11,23).⁹ Ako sa katechéta musí neustále zaoberať Božím slovom, ktoré mu podáva Učiteľský úrad Cirkvi, akú hlbokú dôvernú má pestovať s Kristom a s Otcom, akého ducha modlitby, aké odlúčenie sa od seba samého, aby mohol povedať: „Moje učenie nie je moje!“

Ak v kontexte snahy odovzdávania Kristovej blahozvesti uvažujeme o forme, ako to urobiť, je nutné zaoberať sa štúdiom a meditáciou Božieho slova, ktoré nám ponúka konkrétne spôsoby či body, na ktoré je nevyhnutné pri katechéze – odovzdávaní blahozvesti pamätať. Ako príklad pre vnímanie zásadných a nevyhnutných bodov v katechéze by bolo azda vhodné priblížiť jednu z udalostí, pri ktorej sa Ježiš Kristus dostáva do rozhovoru so Zachejom:

„Potom (Ježiš) vošiel do Jericha a prechádzal cezeň. A tu muž, menom Zachej, ktorý bol hlavným mýtnikom a bol bohatý, zatúžil vidieť Ježiša, kto to je, ale nemohol pre zástup, lebo bol malej postavy. Bežal teda napred a vyšiel na planý figovník, aby ho uvidel, lebo práve tade mal ísť. Keď Ježiš prišiel na to miesto, pozrel sa hore a povedal mu: «Zachej, poď rýchlo dolu, lebo dnes musím zostať v tvojom dome!» On chytrou zišiel a prijal ho s radosťou. Keď to

⁸ Táto téma je obľúbená v Jánovom evanjeliu: Jn 3,34; 8,28; 12,49 n; 14,24; 17,8.14.

⁹ Výraz „podávať-transmitter“, ktorý tu svätý Pavol používa, sa často opakoval v exhortácii Evangelií Nuntiandi, aby sa opísala evanjelizačná činnosť Cirkvi, napr. v č. 4,15,78,79.

videli, všetci šomrali: «Vošiel k hriešnemu človekovi!» Ale Zachej vstal a povedal Pánovi: «Pane, polovicu svojho majetku dám chudobným a ak som niekoho oklamal, vrátim štvornásobne. » Ježiš mu povedal: «Dnes prišla spása do tohto domu»“ (Lk 19,1-9a).

V predloženom texte možno vnímať jasné znaky, na ktoré by mal katechéta či ten, ktorý ohlasuje radosť z blahozvesti, pamätať. Ide o tieto slová a vety z predkladanej perikopy evanjelia o Zachejovi: *zatúžil; vyšiel; pozrel sa hore; dnes musím zostať v tvojom dome; prijal ho s radosťou; Pane, polovicu svojho majetku dám chudobným a ak som niekoho oklamal, vrátim štvornásobne; Dnes prišla spása*. To všetko sú časti, ktoré je vhodné vysvetliť exegézou pre lepšie pochopenie či priblíženie textu Písma, pričom v závere ohlasovateľ ponúka východiská pre aplikáciu do života.

1.3 Učiaci Kristus

7. Toto učenie nie je súhrnom abstraktných právd: je komunikáciou živého Božieho tajomstva. Kvalita toho, kto vyučuje evanjelium a povaha jeho učenia úplne prevyšujú „učiteľov“ v Izraeli vďaka dokonalejšej jednote, ktorá jestvuje medzi tým, čo hovorí a tým, čo koná a čo je. No ostáva fakt, že evanjeliá jasne spomínajú niektoré chvíle, keď Ježiš vyučuje. „Ježiš konal a vyučoval“ (Sk 1,1): v týchto dvoch slovách, ktorými sa otvára kniha Skutky apoštolov, svätý Lukáš spája a súčasne rozlišuje dva póly v Kristovom poslaní.

Ježiš vyučoval: toto on sám svedčí o sebe: „Každý deň som sedával v chráme a vyučoval“ (Mt 26,55).¹⁰ To si s obdivom všimajú evanjelisti, prekvapení, keď ho vidia vždy a na každom mieste vyučovať spôsobom a s autoritou dovtedy neznámou. „Opäť sa k nemu zišli zástupy a on ich zasa ako zvyčajne učil“ (Mk 10,1). „Žasli nad jeho učením, lebo ich učil ako ten, čo má moc“ (Mk 1,22).¹¹ To konštatujú aj jeho nepriatelia, aby vyťažili dôvod na obžalobu a odsúdenie: „Poburuje ľud a učí po celej Judei, počnúc od Galiley až sem“ (Lk 23,5).

¹⁰ Porov. Jn 18,20.

¹¹ Porov. Mt 5,2; 11,1; 13,54; 22,16; Mk 2,13; 4,1; 6,2,6; Lk 5,3,17; Jn 7,14; 8,2.

Ježišovou školou nebola žiadna budova s tabuľou ani miestnosť, pretože jeho školou bol sám život. Každý okamih, každú situáciu vedel využiť na to, aby vyťažil z toho ponaučenie, týkajúce sa príchodu Božieho kráľovstva. Napr. vdova darujúca almužnu – Mk 12,41-44; ukrytý poklad – Mt 13,44; svadobná hostina – Jn 2,1-10 a podobne. Tam, kde bol on, tam bola aj škola – ponaučenie. Čo je veľmi zaujímavé, učiteľ Ježiš ako vzor na znázornenie kráľovstva používa dieťa. Kto by mohol predstaviť kráľovstvo lepšie, ak nie obraz dieťaťa, ktoré dôveruje a je podriadené svojmu otcovi? Dieťa, vystupujúce v Markovom evanjeliu, Ježiš vzal a postavil medzi svojich apoštolov nie na to, aby poukázal na jeho nevinnosť či pokoru, ale na jeho bezmocnosť, aby poukázal na človeka bez moci, ktorý nemôže nič urobiť, iba dôverovať otcovi. V tejto pozícii je človek, ktorý ohlasuje veľkosť Kristovho vzkriesenia a jeho moci. Jeho úlohou (úlohou katechéty) je totiž priviesť veriaceho človeka k hlbšiemu uvažovaniu nad svojím životom, pričom je nutné poukázať na to, že Kristus je schopný dotknúť sa každého človeka, ktorý pred neho prichádza v pokore a jednoduchosti.

1.4 Jediný „Učiteľ“

8. *Ten, čo takto učí, zasluhuje si osobitný titul „Učiteľ“. Koľkokrát v celom Novom zákone a najmä v evanjeliách sa mu dostal tento titul Učiteľa.¹² Samozrejme, najmä Dvanásti a iní učeníci, ba i zástupy poslucháčov ho s obdivom, dôverou a nežnosťou oslovujú Učiteľ (porov. Mt 8,19; Mk 4,38; 9,38; 10,35; 13,1; Jn 11,28). Dokonca aj farizeji a saduceji, učitelia Zákona, Židia vôbec sa nezdráhajú dať mu tento titul: „Učiteľ, chcem vidieť nejaké znamenie od teba“ (Mt 12,38). „Učiteľ, čo mám robiť, aby som bol dedičom večného života?“ (Lk 10,25)¹³ No predovšetkým sám Ježiš v mimoriadne slávnostných a veľmi významných chvíľach sa nazýva Učiteľom: „Vy ma oslovujete „Učiteľ“ a „Pane“ a dobre*

¹² Skoro na päťdesiatich miestach štyroch evanjelií tento titul prijatý celou židovskou tradíciou tu dostal nový význam, ktorý sa často pripisuje Kristovi a sám Kristus ho vysvetľuje.

¹³ Porov. Mt 22,16.

hovoríte, lebo to som;“ (Jn 13,13n)¹⁴ vyhlasuje jedinečnosť, jedinú úlohu svojho poslanca ako učiteľa: „Len jeden je váš učiteľ“ (Mt 23,8).¹⁵ Tak môžeme pochopiť, prečo viac ako dve tisícročia vo všetkých rečiach na zemi ľudia každého postavenia, rasy a národa mu s úctou dávali tento titul, opakujúc každý svojím spôsobom Nikodémovo zvolanie: „Rabbi, vieme, že si prišiel od Boha ako učiteľ“ (Jn 3,2).

Tento obraz učiaceho Krista, súčasne majestátneho, priateľského a láskavého, pôsobiaceho hlbokým dojmom, obraz, ktorý perom načrtli evanjelisti a často zvýraznili maliari už od starokresťanských čias,¹⁶ je taký úchvatný, že ho aj ja rád privolávam na začiatku týchto úvah o katechéze v súčasnom svete.

Na scénu židovských, ale i celosvetových dejín vstupuje nový učiteľ Ježiš Kristus. Ten, ktorý sa narodil v Betleheme, vstupuje do prostredia židovského národa, v ktorom sa nachádzajú rôzne skupiny s rozdielnou interpretáciou a aplikáciou Zákona, ktorý má bytostný vzťah s každodenným životom izraelského ľudu. Cítiť medzi nimi veľké napätia, rôzne revolucionárske prúdy nenávidiace rímskych okupantov, ktorí snujú plány, ako ich vyštváť. Na pozadí toho všetkého, kdesi hlboko v srdci tohto ľudu je zasadené neprestajné očakávanie Božieho kráľovstva, Mesiáša – Záchrancu, ktorého predpovedali starozákonní proroci. Toto očakávanie osloboditeľa je spojené s určitou predstavou, v čom by malo spočívať jeho oslobodenie. Spoločným menovateľom drvivej väčšiny židov v tejto otázke bolo oslobodenie spod nadvlády Ríma a usporiada-

¹⁴ Porov. Mt 10,25; 26,18 a paralelné miesta.

¹⁵ Svätý Ignác Antiochijský preberá toto tvrdenie a takto ho komentuje: „Prijali sme vieru, preto zotrváme na tom, aby sme boli uznaní za učeníkov Ježiša Krista, jediného nášho Učiteľa“ (Epistula ad Magnesios, IX, 1; Funk 1,239).

¹⁶ Zobrazovanie učiaceho sa objavuje už v rímskych katakombách. Často sa vyskytuje na mozaikách rímsko-byzantského umenia v III. a IV. storočí. Bude umeleckým motívom, ktorý prevláda v sochárskom umení veľkých románskych a gotických katedrál stredoveku.

ná, a prosperujúca krajina nachádzajúca sa v Jahveho¹⁷ priazni, ako to bolo napríklad za vlády kráľa Dávida. Do tejto situácie židovského národa vstupuje Ježiš Kristus, syn tohto národa, ktorý do určitej miery rešpektuje jeho zvyky a obyčaje, ale na druhej strane ich svojou jedinečnosťou a autoritou mení, ba svojou novosťou ich ďaleko presahuje. V Lukášovom evanjeliu v štvrtej kapitole vystupuje Ježiš ako veriaci žid, rešpektujúci vtedajšie náboženské zvyky. V deň šabat navštevuje synagógu (Mk 1,21; 6,1; Lk 4,16) a zároveň vystupuje ako kazateľ – drašan, ktorý vyučuje a vykladá Písma. Počas veľkých sviatkov putuje do Jeruzalema (Lk 2,41; Mk 11,1), ako to bolo vtedy zvykom, a dokonca nosí na svojom odevu rituálne strapce¹⁸ (Mk 6,56; Lk 8,44). Na druhej strane však, tak ako vidno jeho do určitej miery rešpektovanie vtedajších zvykov, tak, ba dokonca v oveľa väčšej miere, vidno aj jeho novosť, odlišnosť a neprekonateľnosť.

1.5 Učiteľ celým svojím životom

9. Keď to robím, nezabúdam, že velebnosť učiaceho Krista, dôslednosť a presvedčivá sila, jedinečné v jeho učení, sa dajú vysvetliť jedine tým, že jeho slová, jeho podobenstvá a jeho učenie sa nikdy nedajú oddeliť od jeho života a od samej jeho bytosti. V tomto zmysle bol celý Kristov život neustálym vyučovaním: jeho silenciá, zázraky, gestá, modlitba, láska k človekovi, záujem o malých a chudobných, totálne sebaobetovanie na kríži za spásu sveta, jeho zmŕtvychvstanie sú splnením jeho slova a celého zjavenia. Takže pre kresťanov je Ukrižovaný jedným z najvznešenejších a najľudovejších obrazov učiaceho Ježiša.

Všetky tieto úvahy, ktoré vychádzajú z veľkých tradícií Cirkvi, ožívujú v nás nadšenie za Ježiša Krista a za Učiteľa, ktorý zjavuje Boha ľudom a človeka človeku samému; za Učiteľa, ktorý priná-

¹⁷ *Jahve* – doslovne znamená „Ja som, ktorý som“. Týmto pojmom sa v židovstve označuje meno jediného Boha, ktoré on sám zjavil skrze proroka Mojžiša. Porov. SVĚTÉ PÍSMO. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1996. s. 133.

¹⁸ Rituálne strapce – išlo o židovské *cicit* – strapce lemujúce vonkajšiu časť odevu, ktoré pripomínali prikázania a milosrdenstvo Jahveho. Takýto odev so strapcami bol tradičným odevom veriaceho žida. Porov. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z*. Praha : Sefer, 1998. s. 26.

ša spásu, posväcuje a vedie; ktorý je živý, hovorí, burcuje, dojíma, karhá, súdi, odpúšťa, každý deň kráča s nami na ceste dejín; za Učiteľa, ktorý prichádza a príde v sláve.

Iba v hlbokom spoločenstve s ním nájdú katechéti svetlo a silu pre pravú a žiadúcu obnovu katechézy.

Nóvum Ježiša ako učiteľa tej doby je fakt, že Ježiš svoje učenie nevyhradzoval iba pre určitú skupinu ľudí, ale naopak, jeho učenie skrze ohlasovanie bolo prístupné širokej verejnosti, čo dokazuje neustála prítomnosť veľkého počtu ľudí, označovaných v Písme ako zástupy (Mt 4,25; Mk 2,13; Lk 5,3; Jn 12,18). Ježiš túžil priniesť svoje posolstvo čo najširšiemu okruhu poslucháčov, na čo využíval náboženské, ako aj príležitostné zhromaždenie ľudí.¹⁹ Na prvý pohľad sa zdá, že aktivita vo vzťahu zástupu a Ježiša je dominantne na strane zástupu. Oni sa *schádzajú* (Lk 11,24; Mk 10,1), *hľadajú* Ježiša (Lk 4,42), *čakajú* na neho (Lk 8,40), *prichádzajú* k nemu (Lk 4, 42), *chcú sa ho dotknúť* (Lk 6,19; Mk 5,27), ba *tlačia sa* na neho (Mk 3,7; 5, 24.31; Lk 8, 42.45). Niekedy vidíme zástupy kráčať *pred ním* i *za ním*, teda Ježiša predchádzať i nasledovať (Mt 21, 9). Treba povedať, že Ježiš vo vzťahu k zástupu nezostáva pasívny. Nedá sa tvrdiť, že ho jednoducho trpel. Práve opak je pravdou, v evanjeliu je mnoho miest, v ktorých je Ježiš voči zástupu aktívny.

¹⁹ Porov. SLIVKA, D.: Interpretácia Biblie veriacim v súčasnom svete. In: *Špeciﬁckosť edukácie v kontexte*. Bratislava – Nitra: UK a RKCMBF 2007, s. 91.

2 SKÚSENOŠŤ – STARÁ AKO CIRKEV

V dnešnej spoločnosti sa neraz stretávame s poznámkou, pri ktorej aj veriaci človek konštatuje svoju duchovnú „skúsenosť“ slovami „Boh áno, ale Cirkev nie“. Odmietajú inštitucionalizované formy kresťanstva a nevedia objaviť význam Cirkvi pri svojom hľadaní cesty k Bohu. Preto je dnes potrebné znova porozumieť teologickej podstate Cirkvi. Hovoriť v katechéze o Cirkvi, ako o božsko-lidskej ustanovizni, ktorá má svoj pôvod v Božom pláne spásy a v ktorej je Kristus dodnes prítomný.²⁰ Pápež Benedikt XVI., napriek svojmu veku a postaveniu v Cirkvi, kde vystupuje ako emeritný pápež, veľmi jasne vníma pohľad na Cirkev, keď píše: *„Dnes je Cirkev z veľkej časti vnímaná len ako istý druh politického aparátu... za niečo nevydarené, čo musíme rozhodne vziať do vlastných rúk a sformovať novým spôsobom. Avšak Cirkev vytvorená nami nemôže predstavovať žiadnu nádej.“* Benedikt XVI. v tejto súvislosti poukazuje na konania diabla, žalobcu, ktorý *„chce demonštrovať, že niet spravodlivých ľudí“*, pošpiňujúc takto aj Boha. Následne ale hovorí: *„Nie, aj dnes Cirkev nepozostáva iba zo zlých rýb a z kúkoľ. Cirkev Božia je tu aj dnes, a práve aj dnes je nástrojom, ktorým nás Boh zachraňuje. Je veľmi dôležité postaviť proti klamstvám a poloprávdám diabla celú pravdu: áno, hriech a zlo v Cirkvi existujú. Ale aj dnes existuje svätá Cirkev, ktorá je nezničiteľná. Dnešná Cirkev je väčšia než kedykoľvek Cirkvou mučeníkov a takto je svedkom živého Boha.“*²¹ Ide o skúsenosť, na základe ktorej možno definovať svätosť Cirkvi, ktorá rástla na hrobch mučeníkov – teda tých, čo verili celým svojím srdcom vo Vzkrieseného, ktorý postavil Cirkev na skale (porov. Mt 16,18).

²⁰ Porov. BENEDIKT XVI.: *O počátkách Církve. Promluvy o apoštolech a jejich spolupracovnících*. Praha : Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7195-218-3.

²¹ BENEDIKT XVI.: *Východiskom z krízy zneužívání je návrat k Bohu*. In: <https://www.vaticannews.va/sk/vatikan/news/2019-04/benedikt-xvi-vychodiskom-z-krizy-zneuživani-je-navrat-k-bohu.html> (10.9.2020).

2.1 Poslanie apoštolov

10. *Obráz učiaceho Krista sa hlboko vtlačil do duše Dvanástich a prvých učeníkov a prikáz: „Choďte... a učte všetky národy“ (Mt 28,19) dal nový smer celému ich životu. Svedčí nám o tom svätý Ján vo svojom evanjeliu, keď uvádza Ježišove slová: „Už vás nenazývam sluhami, lebo sluha nevie, čo robí jeho pán. Nazval som vás priateľmi, pretože som vám oznámil všetko, čo som počul od svojho Otca“ (Jn 15,15). Nie oni si volili nasledovať Ježiša, ale Ježiš si ich vyvolil, vodil ich so sebou a ustanovil ich už pred Veľkou nocou, aby šli a prinášali ovocie a aby ich ovocie zostávalo (porov. Jn 15,16). Práve preto im po zmŕtvychvstaní formálne zveruje poslanie učiť všetky národy.*

Celá kniha Skutky apoštolov dosvedčuje, že boli verní tomuto povolaniu a poslaniu, ktoré prijali. Členovia prvej kresťanskej komunity sa tu predstavujú ako „vytrvalo zotrúvajú na vyučovaní apoštolov a v bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách“ (Sk 2,42). Tu sa bezpochyby nachádza trvalý obraz Cirkvi, ktorá sa vďaka učeniu apoštolov rodí a neustále živí Pánovým slovom, oslavuje ho v eucharistickej obeti a svetu vydáva o ňom svedectvo v znamení lásky.

Protivníci s rozhorčením pozerali na účinkovanie apoštolov preto, lebo „im zazlievali, že učili ľudí“ (Sk 4,2) a zakázali im ďalej vyučovať v Ježišovom mene (porov. Sk 15,35). Vieme však, že práve v tomto bode apoštoli správne usudzovali, že je potrebné viac poslúchať Boha ako ľudí (porov. Sk 4,19).

2.2 Katechéza v apoštolskej dobe

11. *Apoštoli sa od začiatku usilovali o to, aby sa na službe apoštolátu zúčastňovali aj iní (porov. Sk 1,25). Odovzdávajú svojim nástupcom úlohu vyučovať; túto úlohu zverujú aj diakonom už od ich ustanovenia: „Štefan, plný milosti a sily“, neprestáva vyučovať, pobádaný múdrosťou Ducha (porov. Sk 6,8 nn).²² Apoštoli si k svojej úlohe vyučovať pribierajú „mnohých iných učení-*

²² Porov. aj epizódu Filipa, ktorý katechizuje funkcionára etiópskej kráľovnej: Sk 8,26 nn.

kov“ (porov. Sk 15,35), ale aj iní jednoduchí kresťania rozohnaní prenasledovaním „chodili a hlásali slovo“ (Sk 8,4). Svätý Pavol je najhorlivejším hlásateľom tejto blahozvesti od Antiochie až po Rím, kde v poslednej správe, ktorú o ňom máme v Skutkoch, je človekom, ktorý „ohlasoval Božie kráľovstvo o Pánu Ježišovi Kristovi so všetkou odvahou a bez prekážky“ (Sk 28,31). Jeho početné listy predlžujú a prehlbujú jeho učenie. Aj Petrove a Jánove listy, Jakubov a Júdov list sú takisto svedectvami o katechéze apoštolskej doby.

Evanjeliá ešte pred svojím napísaním predstavovali učenie živým slovom hlásaným kresťanským komunitám a majú viac-menej katechetickú štruktúru. Ved' či sa rozprávanie svätého Matúša nenazývalo evanjeliom katechéty a svätého Marka evanjeliom katechumena?

Jednou z najdôležitejších udalostí, ktorá má ďalekosiahle dôsledky v Ježišovom živote a verejnom účinkovaní, je voľba Dvanástich, ktorá sa uskutočnila jedine z Ježišovej iniciatívy. Sám určil, kto má patriť do tohto spoločenstva. Táto voľba je dôkazom prísľubu, ktorý bol daný Otcom (Mk 3,13 – 16; Lk 6,12 – 16). Samotné číslo dvanásť je odkazom na dvanásť Praotcov a z nich na dvanásť kmeňov Izraela, čím je naznačený prorocko-symbolický význam. Dvanásť apoštolov z rôzneho prostredia sa stáva živou výzvou pre celý Izrael, aby sa obrátil a zhromaždil v novej zmluve a to samotným naplnením starej zmluvy, ktorú prišiel Kristus nie zrušiť, ale naplniť.

Či Dvanástich pomenoval apoštolmi alebo toto pomenovanie pochádza od evanjelistu Lukáša, alebo z tradície prvej kresťanskej obce, to má iba druhotný význam. Faktom ostáva, že v grécky hovoriacich krajinách volali každého misionára sprvoti – apoštol. Dôležité je, že Dvanásti tvorili od počiatku spoločenstvo mužov, ktoré si Ježiš vyvolil a poveril ho osobitnými úlohami (Mk 3,14; 6,7; Mt 11,1; Lk 6,13). Ježiš povolal apoštolov v predveľkonočnom čase. Je teda v línii vývoja, keď Vzkriesený Pán obnovil a spečatil voľbu a poslanie apoštolov, ktorí sa stali jeho svedkami (Sk 1,8).

A oni aj cítili povinnosť svedčiť o Ježišovi ako o Mesiášovi a oslávenom Pánovi, ktorý sa im zjavil po zmŕtvychvstaní. Z tohto vyplývajú dva konštitutívne prvky apoštolov: stretnutie so Zmŕtvychvstalým a osobné poverenie od neho. Ohlasovanie apoštolov neobsahovalo iba prerozprávanie udalostí zažitých s Kristom, vyznačovalo sa duchovným pochopením a zdieľaním, ktoré nastalo pri Zoslaní Svätého Ducha. A ako to spomína už Druhý vatikánsky koncil: „V tom, čo apoštoli odovzdali, je všetko, čo pomáha Božiemu ľudu sväto žiť a rásť vo viere.“ Teda pôsobenie apoštolov je zrejmé.

Apoštoli, „pohnutí Duchom Svätým, vyzývali všetkých na zmenu života, na obrátenie a na prijatie krstu,“ pretože „pu-tujúca Cirkev je potrebná na spásu“ (LG 14). Ten istý Ježiš Kristus, ktorý je prítomný vo svojej Cirkvi, predchádza dielo evanjelizátorov, sprevádza a sleduje ho a vďaka nemu ich prá-ca prináša úrodu. To, čo sa stalo na počiatku, uskutočňuje sa v dejinách spásy i naďalej.

2.3 U cirkevných otcov

12. Cirkev pokračuje v tomto učiteľskom poslaní apoštolov a ich prvých spolupracovníkov. Deň čo deň sa sama stávala učeníčkou Pána, a preto jej právom patrí názov „Matka a Učiteľka“.²³ V poapoštolskej dobe od Klementa Rímskeho po Origena²⁴ sa rodia pozoruhodné diela. Potom sme svedkami zaujímavého faktu: biskupi a pastieri, najmä tí najuznávanejší, predovšetkým v 3. a 4. storočí, pokladajú za najdôležitejšiu úlohu svojho biskupského poslanca ústne alebo písomne podávať katechetickú náuku. Je to epocha Cyrila Jeruzalemského a Jána Zlatoústeho, Ambróza a Augustína, počas ktorej z pera toľkých cirkevných otcov vychádzajú diela, ktoré pre nás ostávajú vzormi (modelmi).

²³ Encyklika *Mater et Magistra* pápeža Jána XXIII. (AAS 53, 1961), s. 401: Cirkev je „matkou“, lebo neustále rodí nových synov krstom a rozmnožuje Božiu rodinu; je „učiteľkou“, lebo pôsobí, aby jej synovia rástli v milosti krstu, pričom ich živí *sensus fidei* vyučovaním právd viery.

²⁴ Napr. List svätého Klementa Rímskeho cirkvi v Korinte, Dichaché; „Epistola Apostolorum“, spisy svätého Ireneja z Lyonu (*Demonstratio Apostolicae Praedicationis* a *Adversus haereses*), Tertuliána (*De baptismo*), Klementa Alexandrijského (*Paedagogus*), svätého Cypriána (*Testimonia ad Quirinum*), Origena (*Contra Celsum*) atď.

Nemožno tu nespomenúť, aspoň veľmi nakrátko, katechézy, ktoré napomáhali rozšírenie a cestu Cirkvi v rozličných epochách dejín na všetkých kontinentoch a v najrôznejších sociálnych súvislostiach. Zaiste nikdy nechýbali ťažkosti, no Pánovo slovo – podľa apoštola Pavla – sa cez stáročia rýchlo šírilo a preslávilo (porov. 2 Sol 3,1).

Cirkev vždy pokladala katechézu za jednu z prvoradých povinností v pastoračnej službe, pretože zmŕtvychvstalý Kristus prv než sa vrátil k Otcovi, dal apoštolom posledný príkaz, aby učili všetky národy zachovávať všetko, čo im prikázal. Šlo teda o poznávanie evanjelia prostredníctvom tých, čo ho ohlasovali. Apoštoli sa teda prostredníctvom ohlasovania Slova stávali akoby správcami (otcami) nového života v Kristovi. Sv. Irenej († 202) rozvíja túto myšlienku ďalej, pričom tvrdí, že „ak je niekto poučený slovom cez druhého, vtedy sa nazýva synom a tamten otcom.“ Akoby doplnením tohto tvrdenia je učenie sv. Klementa Alexandrijského († 215), podľa ktorého jestvujú dva spôsoby plodenia: telesné a duchovné. Z uvedeného vyplýva, že učiteľmi viery boli predovšetkým biskupi, ktorých história nazýva Otcami. Cirkevní Otcovia sú živými svedkami Tradície (porov. KKC, čl. 688). Obdobie ich pôsobenia nazývame *patristickým*. Tento termín sa objavil v 17. storočí v luteránskej teológii (Johannes Ernestus Gerhard v diele *Patrologia sive de primitivae Ecclesiae christianae Doctorum vita ac lucubrationibus*, 1653), ktorá delila teológiu na dve časti: biblickú a patristickú. Tento termín má svoje miesto aj v Katolíckej cirkvi, ktorá vníma katechézu a katechumenát ako osvecovanie a posilňovanie viery, udržiavanie života podľa Kristovho ducha, privádzanie k povedomej a činnej účasti na liturgickom tajomstve a pobádanie k apoštolskej činnosti.

2.4 V konciloch a v misijnej činnosti

13. Služba katechézy čerpá vždy novú energiu z koncilov. Tridentský koncil je v tomto ohľade príkladom, ktorý treba podčiarknuť: vo svojich konštitúciách a dekrétach dal prednosť katechéze; je pôvodcom „Rímskeho katechizmu“, ktorý sa nazýva aj „Tridentským“ a tvorí prvotriedne dielo ako súhrn kresťanského učenia a tradičnej teológie pre kňazov; v Cirkvi vyvolalo pozoruhodnú organizáciu katechézy; pobádalo duchovných k povinnostiam katechetickej výučby; vďaka dielam svätých teológov, akými boli svätý Karol Boromejský, svätý Róbert Bellarmín a svätý Peter Kanizius, ktorý zostavil katechizmy, ktoré sú vzhľadom na svoju dobu skutočnými vzormi. Kiežby Druhý vatikánsky koncil vzbudil podobné nadšenie a skutky v našich dňoch!

Aj misie sú privilegovaným terénom na uplatnenie katechézy. Skoro po dvetisíc rokoch sa Boží ľud neprestal vychovávať vo viere podľa vhodných foriem prispôsobených rozličným podmienkam veriacich a rozmanitým náboženským okolnostiam.

Katechéza je úzko spätá s celým životom Cirkvi. Od nej podstatne závisí nielen zemepisné rozšírenie a číselný rast, ale aj – a ešte viac – vnútorný rozmach Cirkvi, jej súlad s Božím plánom. Viaceré poučenia zo spomenutých skúseností z Cirkevných dejín si – okrem mnohých iných – zasluhujú, aby sme ich mali stále na pamäti.

V tejto časti sv. pápež Ján Pavol II. spomína Tridentský katechizmus, pričom vyslovil nádej, že i závery Druhého vatikánskeho koncilu prinesú v katechéze nové obzory. Dnes sme v Cirkvi svedkami toho, že tento koncil ponúka vynikajúce príležitosti v rozvoji katechézy prostredníctvom evanjelizácie. Tá je spojená s ohlasovaním evanjelia novým spôsobom (nová evanjelizácia), pričom obsah evanjelia ostáva nemenný a menia sa iba jeho spôsoby odovzdávania. Tu dochádza k prelínaniu sa evanjelizácie a katechézy, v ktorej sa berie na zreteľ dôraz na poslucháča, ako to približuje aj Všeobecné direktorium pre katechizáciu.

Čo sa týka misijnej činnosti a katechézy: Putujúca Cirkev je svojou povahou misionárska – pripomína koncilový dekrét *Ad gentes*. Má svoj pôvod v poslaní Syna a v poslaní Svätého Ducha podľa plánu Boha Otca. Tento plán má zasa pôvod v Božej láske, prostredníctvom ktorej sme pozvaní mať účasť na jeho živote i na jeho sláve. Vrcholom jeho lásky k nám je, že dal svojho jednorodeného Syna (porov. Jn 3,16), ktorý prostredníctvom svojho vtelenia urobil ľudí účastníkmi na Božskej prirodzenosti. Hoci bohatý, stal sa pre nás chudobným, aby sme sa jeho chudobou obohatili (porov. AG 3).

Dokument o misijnej službe pripomína o. i. povinnosť Cirkvi šíriť Kristovu vieru a spásu, ktorá vyplýva z jeho výslovného misijného príkazu (Mt 28,19 – 20), ktorý po apoštoloch zdedili biskupi, ktorým pomáhajú kňazi i laici v jednote s Petrovým nástupcom a najvyšším pastierom Cirkvi. Osobitné iniciatívy, v rámci ktorých Cirkvou vyslaní hlásatelia evanjelia idú do celého sveta a plnia úlohu ohlasovať evanjelium a zakladať Cirkev medzi národmi alebo skupinami, ktoré ešte neveria v Krista, sa všeobecne nazývajú *misiami a realizujú sa misijnou činnosťou*. Spravidla sa konajú na určitých územiach, ktoré uznala Apoštolská stolica. Vlastným cieľom misijnej činnosti je hlásať evanjelium a udomáčňovať Cirkev v národoch a skupinách, v ktorých ešte nezapustila korene.

2.5 Katechéza: Právo a povinnosť Cirkvi

14. Predovšetkým je úplne jasné, že katechéza bola pre Cirkev vždy svätou povinnosťou a neodvolateľným právom. Na jednej strane je istotne povinnosťou, ktorá vyplýva z Pánovho príkazu a zaväzuje najmä tých, čo sú v Novom zákone pozvaní do dušpastierskej služby. Na druhej strane sa môže takisto hovoriť o práve: z teologického hľadiska každý pokrstený mocou samého krstu má právo dostať od Cirkvi výučbu a formáciu, ktoré mu pomôžu dosiahnuť pravý kresťanský život; potom v perspektíve ľudských práv má každá osoba právo hľadať náboženskú pravdu a slobodne sa jej pridržať, čiže vymyká sa spod každého nátlaku zo strany jednotlivcov, sociálnych skupín alebo akejkoľvek ľudskej moci, takže v náboženskej oblasti nikto nemôže byť nútený konať proti svojmu svedomiu, ani sa mu nesmie zabraňovať ko-

nať podľa svojho svedomia.²⁵ Preto sa katechetická činnosť musí konať v priaznivých časových a miestnych podmienkach, musí mať prístup k hromadným oznamovacím prostriedkom a k primeraným pracovným pomôckam, bez diskriminácie voči rodičom, katechizovaným a katechétom. Toto právo sa dnes stále viac uznáva, aspoň v hlavných princípoch, ako o tom svedčia vyhlásenia alebo medzinárodné zmluvy, v ktorých – s istými obmedzeniami – možno spoznať túžby svedomia väčšiny dnešných ľudí.²⁶ No toto právo mnohé štáty porušujú, takže katechézu vykonávať, podnecovať alebo prijímať sa stáva trestným činom, podrobeným sankciám. A preto spolu so synodálnymi otcami dôrazne dvíham svoj hlas proti každej diskriminácii na poli katechézy a znova nástoživo vyzývam zodpovedných činiteľov, aby úplne upustili od opatrení, ktoré porušujú ľudskú slobodu vo všeobecnosti a osobitne náboženskú slobodu.

Kánonické právo bolo pôvodne súčasťou teológie. Až Gratianus vyčlenil kánonické právo ako samostatnú, vedeckú právnickú disciplínu. Jeho zbierka *Discordantium canonum concordia* z roku 1140 tvorila až do začiatku 20. storočia základ prameňov kánonického práva latinskej cirkvi. Bola časťou zbierky kánonov uverejnenej v roku 1580 rímskym pápežom Gregorom XIII. pod názvom *Corpus Iuris Canonici*, ktorá platila spolu s ďalšími pápežskými predpismi až do roku 1918.

V roku 1917 vyhlásil pápež Benedikt XIV. prvý jednotný kodifikovaný právny text s názvom *Codex iuris canonici*, ktorý platil ďalších 65 rokov. Od 27. novembra 1983 je účinný nový *Codex iuris canonici*, vyhlásený sv. pápežom Jánom Pavlom II.

²⁵ Druhý vatikánsky koncil, deklarácia o náboženskej slobode *Dignitatis Humanae*, č. 2: AAS 58 (1966), s. 930.

²⁶ Porov. Univerzálne prehlásenie ľudských práv (ONU) z 10. decembra 1948, čl. 18; Medzinárodná dohoda o civilných a politických právach (ONU) zo 16. decembra 1966, art. 4; konečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, par. VII.

Súčasťou cirkevného právneho poriadku je zbierka kánonov s názvom *Codex canonum ecclesiarum orientalium*. Kódex je určený pre východné katolícke cirkvi, oficiálne vyhlásený Jánom Pavlom II. v roku 1990, pričom účinnosť nadobudol dňa 1. októbra 1991.

Čo sa týka vzájomného vzťahu oboch právnych noriem, je treba vnímať znenie prvých kánonov: *CIC Kán. 1. – „Kánony tohto Kódexu sa vzťahujú iba na latinskú cirkev“. CCEO Kán. 1. – „Kánony tohto Kódexu sa vzťahujú na všetky a len východné katolícke cirkvi, ak nie je vo vzťahu k latinskej cirkvi výslovne ustanovené niečo iné.“*

Ak porovnáme tieto dve normy, zistíme, že východný katolík nie je viazaný západným kódexom a naopak. To ale neznamená, že by CIC nebral do úvahy východných katolíkov. Implicitne tak môžeme chápať CIC kán. 1 ako kánon 1 v CCEO, t. j., že nezaväzuje iba latinskú cirkev, pokiaľ, čo sa týka vzťahov s východnými cirkvami, nie je povedané inak. Naopak, východný kódex, aj keď sa zásadne týka iba východných katolíckych cirkví, vzťahuje sa aj na latinskú cirkev, ak je to výslovne stanovené. Výslovne znamená tak explicitne, ako aj implicitne. Tieto východné normy sú tak súčasťou západnej kánonickej legislatívy.

V oboch prípadoch (CCEO a CIC) sa vníma katechetická činnosť ako služba Slova. Touto službou Cirkev vykonáva funkciu vyučovania, ktorá jej bola zverená Kristom spolu so službou posväcovania. Kódex kánonov východných cirkví má v plnej miere uplatnenie v samotnej katechizácii. V CCEO jestvuje osem kánonov s bohatým obsahom, ktoré sú venované katechéze a jej protagonistom. Kánony pripomínajú a dávajú jasne na vedomie, že katechizovanie kresťanského ľudu je hlavnou a vážnou úlohou pastierov duší. Katechéza sa predstavuje ako pravá výchova k viere, ktorá sa má diať nielen doktrínálnou formáciou, ale aj skúsenosťou s kresťanským životom. Katechéza sa podľa cirkevného práva stáva zodpovednosťou všetkých kresťanov, no najmä rodičov.²⁷

²⁷ TIRPÁK, P. – PAĽA, G.: *Tajomstvo spásy vo svetle katechézy*. Prešov: Vydavateľstvo PU, 2013, s. 162 – 164.

2.6 Prvotná úloha

15. Druhá úloha sa vzťahuje na miesto katechézy v pastoračných programoch Cirkvi. Čím viac Cirkev dokáže – na miestnej a všeobecnej úrovni – dať prvenstvo katechéze pred inými dieľami a iniciatívami, ktorých výsledky by mohli byť veľkolepejšie, tým viac nachádza v katechéze účinný činiteľ konsolidácie svojho vnútorného života ako komunita veriacich a svojej vonkajšej činnosti ako komunita misionárska. V tomto 20. storočí, čo sa chýli ku koncu, Boh, ako aj udalosti, ktoré sú takisto Božími výzvami, vyzývajú Cirkev obnoviť svoju dôveru v katechetickú činnosť ako v absolútne prvoradú úlohu svojho poslania. Vyzývajú Cirkev, aby venovala katechéze svojich najlepších ľudí a sily, nešetiac pritom úsilím, námahou a materiálnymi prostriedkami, aby lepšie organizovala a pripravila kvalifikovaných pracovníkov. Nejde tu o jednoduchý ľudský výpočet, ale o postoj viery. A postoj viery sa vždy vzťahuje na dôveru Bohu, ktorý vždy odpovie.

Zvlášť od Druhého vatikánskeho koncilu sa proces katechizácie rozvíja veľmi dynamicky. V tejto dynamike si treba jasne uvedomiť, že katechéza musí nadobudnúť charakter celkovej formácie a nemá sa redukovat' len na vyučovanie. Má sa totiž pričiňovať o vzbudenie skutočného obrátenia.²⁸

Katechéza je v dnešnej dobe nevyhnutná pre všetky skupiny obyvateľstva, pretože nielen bývalý režim, ale aj súčasné prvky agnosticizmu a sekularizmu zanechávajú na ľuďoch trvalé stopy. Neznalosť právd Kristovej viery a nezáujem o kresťanský život odlučuje človeka od spasiteľnej viery a ponecháva ho v nejasných a neurčitých predstavách, ktoré často opiera o pochybné náboženské presvedčenie.

Katechéza ako jasná a neodmysliteľná súčasť života Cirkvi sa z hľadiska procesu zaradzuje medzi systematicko-organický proces. Systematickosť znamená postupné odhaľovanie tajomstva

²⁸ Porov. ŠKANTÁR, J. – SPUCHLÁK, J.: *Katechéza na Slovensku*. Spišské Podhradie : Spišská Kapitula, 2001, s. 24.

spásy, pričom už v starom zákone Boh odhaľuje ľuďom tajomstvo o sebe. V novom zákone Ježiš Kristus postupne a pomaly učí svojich učeníkov. Táto systematickosť sa má preukazovať aj v úlohe katechetov, ktorých úlohou je organicky (živo a realisticky s vnímaním znamení čias) vovádzať do tajomstva spásy.

Ak uvažujeme slovami exhortácie *Catechesi tradendae* nad prvotnou úlohou Cirkvi, zároveň musíme hovoriť aj o jej poslaní, ktorým je stále – od kraja zeme po kraj zeme – ohlasovanie radostnej zvesti o smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša Krista. Táto zvesť je vždy radostnou, lebo nám pripomína našu smrť (fyzickú i duchovnú), ktorá však v Kristovom mene môže byť znova porazená. Konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et spes* pripomína, že ľudstvo žije v novej dobe svojich dejín, ktorá so sebou prináša mnohé krízové, ba až deštruktívne javy. Spoločensko-teologické vnímanie tohoto stavu pomenúva tento jav *kultúrou smrti*. Kresťanská viera čelí výzve neverectva a náboženskej ľahostajnosti, čo sa preukazuje i na skutkoch a zmýšľaní človeka. Hlboký relativizmus spôsobuje, že človek je od detstva v mnohých prípadoch vplyvom svojho prostredia tlačенý k tomu, že má žiť iba na základe pocitov a aktuálneho stavu, v ktorom sa nachádza. Cirkev tu vo svojom poslaní poukazuje na východisko a cestu, smerujúcu spoločnosť k úplne novým hodnotám, ktorých existencia spôsobuje to, čo Otcovia nazývajú *metanoia*²⁹ – premenenie človeka a jeho zmýšľania. Cirkev sa tak vo svojom poslaní snaží poukázať na nové smerovanie človeka – také, v ktorom nájde cestu – ktorou sa má uberať a spoznávať nové, zatiaľ nepoznané veci v Cirkvi, pravdu – ktorú má nasledovať a nezostať tak v lži o „kráse“ svojho životného plánu neraz aj bez Boha a život – ktorý nekončí stratou fyzických síl, ale začína sa novým prijatím Ježiša Krista. Implementácia týchto troch atribútov Ježiša Krista do dejín ľudstva ostáva stálou úlohou Cirkvi v službe evanjelizácie. Okrem toho má pred sebou i iné úlohy, ktorých naplnenie ju robí tým, čím je – účinným znakom spasiteľnej Božej vôle, ktorá zahrňuje všetkých ľudí.

²⁹ Z gréčtiny *μετάνοια* – zložené z väzby *μετά* (po, s) a slovesa *νοέω* (vnímať, myslieť, výsledok vnímania alebo pozorovania) – *metanoia* znamená „zmenu mysle“. V kresťanstve sa termín odvoláva na duchovné obrátenie. Slovo sa často vyskytuje v Novom zákone, lebo je jedným z ústredných termínov Ježišovej zvesti, v ktorej pozýva k obráteniu.

2.7 Spoločná a diferencovaná zodpovednosť

16. Tretia úloha: katechéza vždy bola a zostane dielom, za ktoré nesie zodpovednosť celá Cirkev. No členovia Cirkvi majú rozličnú zodpovednosť, ktorá vyplýva z poslania každého z nich. Pastieri mocou svojho poslania majú na rozličných stupňoch najvyššiu zodpovednosť za prípravu vedenia, orientáciu a zosúladenie katechézy. Prvoradú zodpovednosť, ktorá ho v tejto oblasti zaväzuje, má pápež: nachádza v nej dôvod pastoračnej starostlivosti, no predovšetkým prameň radosti a nádeje. Kňazi, rehoľníci a rehoľníčky majú v katechéze privilegované pole svojho apoštolátu. Rodičia majú osobitnú zodpovednosť v inej rovine. Učitelia, rozličné cirkevné osoby, katechéti a popri nich aj pracovníci zodpovední za spoločenské oznamovacie prostriedky – všetci majú v rozličnej miere presne určenú zodpovednosť za formáciu svedomia veriaceho, ktorá je dôležitá pre život Cirkvi a odzrkadľuje sa na živote samej spoločnosti. Vzbudenie živého a činného povedomia tejto zodpovednosti, diferencovanej, ale aj spoločnej, môže byť v celej Cirkvi a v každom jej sektore jedným z najlepších výsledkov Generálneho zhromaždenia synody, venovanej úplne katechéze.

V každom období ľudských dejín sa Cirkev neustále snaží ohlasovať evanjelium, pričom si chce odpovedať na otázky: Koho poslať hlásať Kristovo tajomstvo, akou rečou ho hlásať, ako dosiahnuť, aby všade preniklo a aby ho počuli všetci, ktorým je určené? V tejto dileme otázok je potrebné uvedomiť si, že nie ohlasovateľ, ale Ježiš Kristus je ten, čo prišiel na túto zem, aby ohlásil priblíženie sa Božieho kráľovstva. Nositeľom ohlasovania je samozrejme aj kresťanské spoločenstvo či veriaci človek, ktorý má úprimný úmysel, v súlade s učením Magistéria, hovoriť a vysvetľovať Písma, čo je súčasťou didaskalického rozmeru každej katechézy. Potvrdením tejto skutočnosti je aj text zo Skutkov apoštolov, kde sa dozvedáme, že tí, čo uverili v Krista, „smelo hlásali Božie slovo“ (Sk 4,31).

Popri takomto ohlasovaní kerygmy sú aj takí, ktorí majú špecifické poslanie, ktoré ich robí kvalifikovanými predstaviteľmi Krista

(„Sme teda Kristovými vyslancami a akoby Boh napomínal skrze nás“ – 2 Kor 5,20a). Ich úloha je trojaká: ohlasovanie, vysvetľovanie, svedectvo.

Vo všeobecnosti však platí, že kresťan alebo skupina kresťanov sa snažia chápať druhých ľudí, v spoločnosti ktorých žijú. Vľúdne s nimi zachádzať, zaujímať sa o ich život a osudy a usilujú sa spolu s nimi o všetko, čo je šľachetné a dobré. Okrem toho má z nich vyžarovať (prostým a nevtieravým spôsobom) ich viera v duchovné hodnoty, ktoré presahujú ostatné bežné hodnoty a nádej v niečo, čo sa nevidí, a čo si ľudia neodvážujú predstaviť.

Takto sú všetci kresťania povolani vydávať osobné svedectvo a z tohto hľadiska sa stávajú skutočnými ohlasovateľmi evanjelia.³⁰

2.8 Neustála a správna obnova

17. Napokon, katechéza potrebuje ustavičnú obnovu, isté obohatenie vlastného pojmu vo svojich metódach, v hľadaní a používaní primeraných výrazov a nových prostriedkov pri hlásaní posolstva. Táto obnova nemá vždy rovnaký úspech a synodálni otcovia popri nepopierateľnom pokroku v životnosti katechetickej činnosti a sľubnej iniciatíve realisticky uznali aj hranice, medze alebo aj „nedostatky“ toho, čo sa doteraz vykonalo.³¹ Tieto hranice a nedostatky sú osobitne vážne, keď sa vystavujú pokušeniu narušiť celistvosť obsahu. „Posolstvo Božiemu ľudu“ veľmi dobre vyzdvihlo, že „zvykové opakovanie, ktoré zavrhuje každú zmenu a nerozvážna improvizácia, ktorá ľahkovážne odbavuje problémy, sú pre katechézu rovnako nebezpečné.“³² Rutinné opakovanie prináša stagnáciu, letargiu a nakoniec paralýzu. Nerozvážna improvizácia vyvoláva zmätok u katechizovaných a ich rodičov, ak ide o deti, najrozličnejšie odchýlky a úchyľky, prerušenie a na-

³⁰ PAVOL VI.: Encyklika *Evangelii nuntiandi*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103183> (8.11.2011).

³¹ Synodus Episcoporum, *De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius*, nn 1 a 4: loc. cit, s. 3-4 a 6-7; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3.

³² Synodus Episcoporum, *De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius*, nn 6; loc. cit, s. 7-8; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3.

koniec aj úplný rozklad jednotnosti. Je potrebné, aby dnes Cirkev dokázala – ako to vedela urobiť v iných historických epochách – múdrosť, odvahu a evanjeliou vernosť pri hľadaní a otváraní ciest a nových perspektív pre katechetické vyučovanie.

Ak metódy a prostriedky katechézy neprechádzajú obnovou, ak sa pri katechizovaní zabúda na vnímanie znamení čias, ľahko sa stáva, že katechéza sa stane neosobnou, čoho dôsledkom je nezáujem o religiozitu. Na túto situáciu upozorňuje aj sv. Ján Pavol II., keď hovorí: „Často sa predpokladá, že ľudia poznajú kresťanstvo, no v skutočnosti sa málo číta a študuje Sväté písmo, katechéza nejde vždy do hĺbky... takto sa namiesto autentickej viery šíri neurčité a málo zaväzujúce náboženské cítenie, ktoré môže prerásť do agnosticizmu či praktického ateizmu.“³³ V dnešnej dobe mnohí robíme pastoračnú chybu, pri ktorej namiesto evanjelizácie katechizujeme. Takto sa obrazne snažíme dávať jedlo niekomu, kto sa ešte nenarodil (porov. 1 Kor 3,1 – 3). Až keď sa človek narodí, vyvíja a spoznáva svoje okolie, až vtedy si dokáže hľadať svoje miesto. Podobne je treba odlišovať katechézu od evanjelizácie. Chceme, aby ľudia nasledovali Krista, vyzývame a povzbudzujeme ich k tomu, aby dodržiavali určité kresťanské zásady, ale oni to nedokážu. Dôvodom tohto stavu je skutočnosť, že takýto človek ešte nepozná Krista, nestretol sa s ním a teda nemá s ním ani osobnú skúsenosť. Znova v obraze vysvetlené: nakoľko je človek mladučkým vo viere, nedokáže spoznávať svoje okolie, pretože jeho schopnosti a umnosť to ešte nedokážu. Až po čase (evanjelizácie) spoznáva viac seba samého a vie, že „každý dobrý údel a každý dokonalý dar“ (Jak 1, 17 – 18) nie je vecou osobnej schopnosti či šikovnosti, no pochádza od Otca.

Na druhej strane, ak v pastoračnej službe oddeľujeme kerygmu od katechézy, staviame dom na piesku. Naše ohlasovanie musí mať pevný základ. Tým základom musí byť živý Ježiš Kristus, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych. Ježiš bol najlepší učiteľ a evanjelizátor.

³³ JÁN PAVOL II.: *Príhovor počas modlitby Anjel Pána* (27.7.2003). In: L'Os-servatore Romano, 28.-29. júl 2003.

Ohlasoval Božie kráľovstvo, Božiu lásku a nie príkazy a zákony. Neskončil pri „manuáli“ pre úspešný život. Toto nebolo prioritou Kristovho ohlasovania. Ľudia, ktorí v neho uverili, mali skúsenosť s jeho láskou, začali ho nasledovať a počúvať jeho slová, ktoré boli neustále ohlasovaním kerygmy.³⁴ Ak sa má človek narodiť k novému životu v Duchu, musí zakúsiť a stotožniť sa s ohlásenou kerygmou – Ježiš Kristus zomrel a vstal z mŕtvych. Ak človek prijme tento fakt, stretáva živého Krista.

³⁴ IRSÁK, M.: Kerygma a katechéza
<http://www.koinonia.sk/sk/rubrika/temy/cyklus-prednasok-o-evanjelizacii/kerygma-a-katecheza/> (28.10.2011).

3 KATECHÉZA V PASTORAČNEJ A MISIÓNÁRSKEJ ČINNOSTI CIRKVI

Ak túto problematiku katechézy vnímame z geografického uhla pohľadu, už prvý Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku opisuje pastoračiu v jej postupnom chronologickom slede.

Od roku 1991 sa katechizačná činnosť zameriavala predovšetkým na školskú katechézu, pre ktorú sa vypracovali osnovy a postupne učebnice a metodické príručky náboženskej výchovy pre všetky ročníky základných a prvé dva ročníky stredných škôl. Do roku 1995 sa používalo niekoľko typov učebníc. Farská katechéza je v tom čase väčšinou príležitostná a zväčša sa obmedzuje na prípravu na sviatosti.

Od roku 1992 začínajú rozvíjať systematickú prácu Diecézne katechetické strediská, ktoré okrem zabezpečenia katechetických príručiek a pomôcok venujú zvýšenú pozornosť formácii a vzdelávaniu katechétov v spolupráci s teologickými fakultami a vybranými pedagogickými fakultami.

V snahe vytvoriť katechetický program sa v roku 1998 na celoslovenskom katechetickom seminári v Košiciach uskutočnila prvá etapa analýzy stavu katechézy vo všetkých diecézach (eparchiách) na Slovensku. Seminár analyzoval viacero oblastí katechézy:

- a) školskej (ZŠ – I. a II. stupeň, SŠ a SOU),
- b) farskej (príprava k sviatostiam, katechéza rodín),
- c) špecifickej školskej (katolíckej, špeciálne a materské školy, výchova k láske a čistote),
- d) mimoškolskej katechézy (hnutia, malé spoločenstvá, katechéza rodiny) a organizácie katechézy.³⁵

Súčasnú dobu je, dá sa tvrdiť, spojené s využívaním katechézy. Ide však neraz o rehole, spoločenstvá a hnutia, ktoré ju využívajú v plnom rozsahu na ohlasovanie a budovanie nebeského kráľovstva už tu na zemi. Je však na škodu, že katechéza si neraz nenachádza svoje stabilné miesto v pastoračnom živote kňazov a to

³⁵ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 49 – 50.

z rôznych dôvodov. Zabúdame tak pri tom i na misijné poslanie, ktoré Kristus adresuje každému z nás.

Ježiš práve na tento misijný cieľ povolal rybárov a colníkov, ktorých chcel ako svojich prvých žiakov a sprostredkovateľov svojho posolstva; oni boli apoštolmi, prvotnými misionármi. Vybral si pri tom aj ľudí so špeciálnou mentalitou – rybárov! Rybári chcú plné siete. Rybári nie sú krajčíri, ktorí si majstrujú vo voľnom čase. Rybári nie sú úradníci, ktorí v pokoji spracovávajú svoje dokumenty. Rybári sú netrpezliví, majú chuť na plné siete. A Ježiš chcel práve takéto zmýšľanie, keď povolal rybárov za rybárov ľudí. Prvou kvalifikáciou Kristových učeníkov je teda to, že majú chuť na plné siete. Platí to aj na ďalší obraz o „dobrom pastierovi“, ktorý Ježiš používa. Dobrý pastier chce veľkú čriedu, čriedu s mnohými ovcami a bez ohľadu na seba samého beží za každou stratenou ovcou. To je apoštolská, misionárska mentalita, ktorá musí charakterizovať Kristových učeníkov! Pastieri musia byť „misionárski“ a musia privádzať ľudí k „misionárskemu zmýšľaniu“.³⁶

3.1 Katechéza – etapa evanjelizácie

18. Katechézu nemožno oddeliť od celkovej pastoračnej a misionárskej iniciatívy Cirkvi. Predsa však má svoju špecifickosť, ktorou sa často zaoberalo IV. generálne zhromaždenie synody biskupov jednak počas prípravy, jednak v jej priebehu. Tento problém zamestnáva aj verejnú mienku v Cirkvi a mimo nej.

Tu nie je namieste podať prísnu a formálnu definíciu katechézy, keďže ju dostatočne vysvetlilo „Generálne direktorium katechézy“.³⁷ Je úlohou špecialistov stále viac vysvetľovať jej obsah a rozčlenenie.

Zoči-voči nejasnostiam v praxi na správne pochopenie katechézy jednoducho pripomíname niektoré podstatné body – už

³⁶ Porov. WALLNER, K.: Chceme, aby sa misie stali prioritou číslo jeden. In: MEUSER, B. – HARTL, J. – WALLNER, K. (eds.): *Misijný manifest*. Bratislava : Pápežské misijné diela, 2020, s. 68 – 69.

³⁷ POSVÁTNÁ KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Directorium Catechisticum Generale*, nn. 17-35; AAS 64 (1972), s. 110-118.

presne stanovené v cirkevných dokumentoch – bez ktorých by hrozilo riziko, že nezachytíme jej celý význam a dosah.

Vo všeobecnosti môžeme zdôrazniť, že katechéza je výchova detí, mladých a dospelých vo viere, ktorá v sebe osobitne zahŕňa vyučovanie kresťanskej náuky, všeobecne podávané organickým a systematickým spôsobom, aby sa uviedli do plného kresťanského života. Z tohto dôvodu, aby sa formálne vyhlo konfúzii, katechéza sa rozčleňuje na isté úseky pastoračného posolania Cirkvi, ktoré majú katechetickú funkciu, pripravujú katechézu alebo z nej vyplývajú: prvé ohlasovanie evanjelia alebo misionárske vyučovanie pomocou kerygmy, aby vzbudili vieru; apologetika alebo hľadanie dôvodov viery; skúsenosť kresťanského života; slávenie sviatostí; začleňovanie sa do cirkevného spoločenstva; apoštolské a misionárske dosvedčovanie (svedectvo).

Predovšetkým pripomíname, že medzi katechézou a evanjelizáciou nejestvuje odluka ani protirečenie, ba ani priama a jednoduchá totožnosť, ale jestvujú medzi nimi úzke integračné vzťahy, ktoré sa vzájomne dopĺňajú. Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* z 8. decembra 1975 o evanjelizácii moderného sveta správne podčiarkovala, že evanjelizácia – ktorej cieľom je odovzdať blahozvesť celému ľudstvu, aby z nej žilo – je bohatou, zložitou a dynamickou realitou, ktorú vytvárajú prvky – alebo lepšie – podstatné prvky, ale navzájom sa líšiace, ktoré treba chápať v ich celistvosti; v jednote jedného – jediného hnutia.³⁸ Katechéza je práve jedným z týchto prvkov – a to veľmi dôležitým! – celého procesu evanjelizácie.

Ak hovoríme o Cirkvi a evanjelizácii, ktorá je jej súčasťou, dôležité je pochopiť zmysel tejto jej činnosti. Na čo je teda dobré budovať spoločenstvo, ktorému sa ohlasuje evanjelium? Odpoveď musí smerovať k jednému menovateľovi, ktorým je spása – večný život, ktorý nie je záležitosťou iba akéhosi posmrtného štádia človeka či pomyselného pobytu na „modrom obláčiku na oblohe“.

³⁸ Porov. 4. 17-24: AAS 68 (1976), s. 17-22.

Skutočným zmyslom života človeka, ktorý je súčasťou kresťanského spoločenstva – Cirkvi, je zakúsiť „chuť“ nebeského kráľovstva už tu na zemi. Celkom jasným spôsobom sa k tomu vyjadruje i Katechizmus, kde sa dočítame, že: „...Kristus, aby splnil Otcovu vôľu, založil na zemi nebeské kráľovstvo. A Otcova vôľa je povzniesť ľudí k účasti na Božom živote. Robí to tak, že zhromažďuje ľudí okolo svojho Syna Ježiša Krista. Týmto zhromaždením je Cirkev, ktorá je na zemi zárodkom a počiatkom Božieho kráľovstva“ (KKC 541). A na inom mieste: „Nebeské kráľovstvo založil na zemi Kristus. Toto kráľovstvo žiari ľuďom v Kristovom slove, v jeho skutkoch a v jeho prítomnosti“ (KKC 567).

3.2 Katechéza a prvé ohlasovanie evanjelia

19. Špecifickosť katechézy, na rozdiel od počiatočného hlásania evanjelia, ktorého výsledkom je obrátenie, smeruje k dvojakému cieľu: napomôcť dozrievanie počiatočnej viery a vychovávať skutočného Kristovho učeníka prostredníctvom hlbšieho a systematického poznania osoby a poslstva Pána Ježiša Krista.³⁹

No v katechetickej praxi si treba všímať fakt, že prvá evanjelizácia často chýbala. Istý počet detí, pokrstených v útlom veku, prichádza na farskú katechézu bez akejkoľvek iniciácie k viere a bez nejakého výslovného a osobného príľnutia k Ježišovi Kristovi. Majú iba schopnosť veriť, vliatu do ich srdca krstom a prítomnosťou Ducha Svätého; predsudky rodinného prostredia či málo kresťanský alebo pozitivistický duch výchovy veľmi rýchlo ich pôsobenie maria. A treba k nim pridať iné deti, nepokrstené, pre ktoré rodičia len neskoro prijímajú náboženskú výchovu: pre isté technické príčiny ich katechumenátne obdobie vo väčšine prípadov často prebieha počas obyčajnej katechézy. Okrem toho mnoho pokrstených detí a dospievajúcich, ktorí prijali systematickú katechézu a sviatosti, ešte dlhý čas váhajú zaangažovať svoj život pre Ježiša Krista, ak sa priamo neusilujú vyhnúť sa náboženskej výchove v mene svojej slobody. Napokon, sami dospelí nie

³⁹ Porov. Synodus Episcoporum De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, n. 1: loc. cit, s. 3n; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3.

sú odolní proti pochybnostiam a pokušeniam opustiť vieru – pod vplyvom neveriaceho okolia. To znamená, že „katechéza“ musí často nielen živiť a zveľaďovať vieru, ale ju aj neustále prebúdzat pomocou milostí, otvárať srdcia, pracovať na obrátení, pripravovať úplné prilnutie k Ježišovi Kristovi tých, ktorí sú ešte iba na prahu viery. Táto starostlivosť čiastočne udáva tón, reč a metódu katechézy.

Každé úsilie Cirkvi v ohlasovaní radostnej zvesti je hlboko zakorenené v priblížení spásy pre človeka a darovaní plnosti všetkého, čo ho skutočne urobí nezávislým od hriechu. Ako čítame v Liste Hebrejom, ten, ktorý priviedol ľudí k dokonalosti, je Ježiš Kristus (porov. Hebr 10,8 – 14). On je jediným možným Spasiteľom a okrem neho niet žiadneho spôsobu na svete, akoby sa človek mohol oslobodiť od hriechu. Toto oslobodenie, ktoré je zároveň kerygmou, je tiež pozvaním do dokonalosti. *„Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec“* (Mt 5,48). Žiadať od človeka takúto dokonalosť znamená, že človek má zmýšľať a konať tak ako Boh. Vieme však, že Boh je dokonalý vo všetkom. Zdá sa teda, že pozvanie Krista k dokonalosti (bez hriechu, priestupku) je nedosiahnuteľnou požiadavkou, a teda spása nedosiahnuteľným cieľom. No slová apoštola Pavla nás presviedčajú o inom: *„Veď teraz je nám spása bližšie ako vtedy, keď sme uverili“* (Rim 13,11b). Jeho vyjadrenie „teraz“ znamená čas po obrátení človeka, čo si uvedomuje svoju závislosť na Kristovi, ktorý v plnej miere odpúšťa hriechy, aby nás oslobodil z útrap, bolesti, strachu a neistoty. Aby sme tak v ňom – v Kristovi našli naplnenie v každej oblasti a skutočnú radosť zo života. V tomto duchu nás Kristova požiadavka (byť dokonalými) núti k uvažovaniu, že „to, čo žiada, nie je nič nové, pretože svedomie nám jasne hovorí, že zákon dobra a zla netoleruje konanie absolútne žiadnych zlých skutkov. Kristus tým len potvrdzuje, že jeho požiadavky a jeho morálny zákon je v úplnom súlade s tým, čo nám predstavuje naše svedomie.“⁴⁰

⁴⁰ PALOČKO, Š.: *Katolícka cirkev ako prostriedok záchranu ľudí*. Prešov: PETRA, n.o., 2007, s. 30 – 31.

3.3 Špecifický cieľ katechézy

20. Špecifickým cieľom katechézy však ostáva s Božou pomocou rozvíjať ešte počiatočnú vieru, podnecovať ju naplno a každodenne napomáhať kresťanský život veriacich každého veku. Ved' ide v rovine poznania a v živote o vzrast semena viery, vloženého Duchom Svätým pri prvom ohlasovaní a účinne odovzdaného svätým krstom.

Katechéza sa teda usiluje rozvíjať chápanie Kristovho tajomstva vo svetle Slova, aby ním nasiakol celý človek. Keď je kresťan účinkom milosti premenený na nové stvorenie, začína nasledovať Krista a v Cirkvi sa vždy naučí myslieť ako on, súdiť ako on, konať v zhode s jeho príkazmi a dúfať podľa jeho povzbudení.

Presnejšie, cieľom katechézy vo všeobecnom rámci evanjelizácie je byť fázou výučby a dozrievania, čiže obdobím, v ktorom kresťan po prijatí osoby Ježiša Krista ako jediného Pána pomocou viery a po celkovom prilnutí k nemu úprimným obrátením srdca sa usiluje lepšie poznať Ježiša, ktorému sa oddal: poznať jeho „tajomstvo“, kráľovstvo Božie, ktoré on ohlasuje, požiadavky a prísľuby v jeho evanjeliomom poslanstve, cesty, ktoré načrtol pre každého, kto ho chce nasledovať.

Ak teda je pravda, že byť kresťanom znamená povedať „áno“ Ježišovi Kristovi, je potrebné si uvedomiť, že toto „áno“ má dve roviny: spočíva v odovzdaní sa Božiemu slovu, opiera sa o neho, ale znamená – v druhej úrovni – aj usilovať sa vždy lepšie poznať hlboký zmysel tohto slova.

Pápež tu spomína odovzdanie sa Božiemu slovu a snahu o jeho poznanie. Ide o dve roviny, ktoré si paralelne môžeme všimnúť v živote Presvätej Bohorodičky. Je θεοτόκος (*Theothokos*) – nositeľkou, prijímateľkou a rodičkou Slova, spoznávajúcou situácie, ktoré sú len ťažko pochopiteľné rozumom. Ide tu však o vieru, prostredníctvom ktorej cez svojho Syna spoznáva Boží úmysel spasť človeka.

V ďalšej časti sv. Ján Pavol II. v exhortácii poukazuje na tú skutočnosť, že ak je kresťan – účinkom Božej milosti – premenený na nové stvorenie, začína byť *Alter Christus*, čo byzantská terminológia označuje slovom „prepodobný“ (gr. *Ὅσιος* – *Hosios*) – ten, čo sa príliš podobá Kristovi.⁴¹ Takto premenený človek prestáva byť človekom dnešnej doby, poznačenej liberalizmus a svetáckosťou. Výstižne to vysvetľuje pápež František v jednej zo svojich katechéz, kde o. i. hovorí, že svetskosť je určitou kultúrou; je to kultúra prchavosti, kultúra vonkajšieho zjavu, kamufláže, kultúra typu „dnes tak, zajtra naopak...“ Má povrchné hodnoty. Je to kultúra, ktorá nepozná vernosť, pretože sa mení podľa okolností, o všetkom vyjednáva. Naopak, Ježiš nástojí, aby sme sa toho chránili a modlí sa, aby nás Otec obránil pred touto kultúrou svetskosti. Je to kultúra „použi a odhoď“, podľa toho, čo je výhodné. Je to kultúra bez vernosti, nemá korene. No je to istý štýl života, spôsob života i mnohých tých, čo si hovoria kresťania, no žijú svoj život príliš svetsky. Okrem toho Ježiš v podobenstve o zrne, ktoré padlo do zeme, hovorí, že práve svetské starosti – čiže svetskosť – udúšajú Božie slovo, nenechajú ho rásť (porov. Lk 8,7). Apoštol Pavol zasa veľmi jasne hovorí svojim poslucháčom, že „boli otrokmi sveta, svetskosti“ (Gal 4,3).⁴²

Špecifikáciu katechézy môžeme zdefinovať aj s použitím textov Svätého písma, podľa ktorých je katechéza systematickým formovaním a posilňovaním vo viere (2 Sol 1,3 – 4), formovaním vo viere a pre vieru (Kol 1, 9 – 12), prostriedkom pre dosiahnutie obrátenia poslucháča v postojoch, názoroch a hodnotách (Sk 8,26 – 39) a miestom (priestorom) stretnutia sa Boha a človeka (Jn 8,1 – 11).⁴³

⁴¹ *Hosios* zn. zbožný, božský, posvätný, nábožný. Sloveso *Hosio* zn. svätiť, zasvätiť, posvätiť, očistiť, zmieriť.

⁴² Porov. FRANTIŠEK: *Najhoršou nákazou pre kresťana je duchovná svet-skosť*. Katechéza z Domu sv. Marty vo Vatikáne zo dňa 15.05.2020.

⁴³ TIRPÁK, P. – PAĽA, G.: *Tajomstvo spásy vo svetle katechézy*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013, s. 12.

3.4 Potreba systematickej katechézy

21. Pápež Pavol VI. vo svojom príhovore na záverečnom zasadnutí IV. generálneho zhromaždenia synody s radosťou „konštatoval, že všetci podčiarkovali absolútnu nevyhnutnosť dobre usporiadanej a koherentnej katechézy, pretože takéto prehĺbenie toho istého kresťanského tajomstva podstatne rozlišuje katechézu od všetkých ostatných foriem ohlasovania Božieho slova.“⁴⁴

Zoči-voči praktickým ťažkostiam je potrebné medzi iným zdôrazniť niektoré charakteristické vlastnosti tohto vyučovania:

- musí byť systematické, nie improvizované, podľa programu, ktorý mu pomôže dosiahnuť presný cieľ;
- má nástojiť na podstatných veciach, bez nároku na ucelený pohľad na všetky diskutované otázky či premenu na teologický výskum alebo vedeckú exegézu;
- má byť úplné, kompletne, teda také, ktoré sa nezastaví na počiatočnom ohlasovaní kresťanského tajomstva, aké máme v kerygme;
- má byť úplnou kresťanskou iniciáciou, otvorenou všetkým zložkám kresťanského života.

Bez toho, že by som zabúdal na mnohé príležitosti katechézy v súvislosti s osobným, rodinným, sociálnym alebo cirkevným životom – ktoré je potrebné využiť a ku ktorým sa vrátim v VI. hlavě – nástožím na potrebe organickej a systematickej kresťanskej výučby, pretože z rozličných strán sa usilujú zľahčovať jej dôležitosť.

Spomenuté štyri body, týkajúce sa systematickosti katechézy, boli a sú dodnes inšpiráciou pre tých, ktorí sú tvorcami rôznych katechetických pomôcok, učebníc a kníh, zaoberajúcimi sa katechézou a jej odovzdávaním. Tu je potrebné spomenúť aj dejinné súvislosti, týkajúce sa pádu totalitného režimu, kedy v jednotlivých eparchiách (diecézach) vznikali a svojej činnosti sa ujímali kate-

⁴⁴ Reč na zakončenie synody (29. októbra 1977): AAS 69 (1977), s. 634.

chetické strediská a spolky. Tie s veľkou vervou zaplňali prázdne miesto v oblasti katechézy, ktorá nemohla byť riadnou súčasťou života vo farnosti. V mnohých prípadoch išlo iba o „tajné“ vyučovanie na rôznych miestach či odovzdávanie si samizdatov⁴⁵, ktoré obsahovali vieroučné základy, potrebné pre správne chápanie a prežívanie viery.

Ak chceme katechézu zadefinovať z hľadiska procesu, ide o systematicko-organický proces. Systematickosť znamená postupné odhaľovanie tajomstva spásy, pričom už v starom zákone Boh odhaľuje ľuďom tajomstvo o sebe. V novom zákone Ježiš Kristus postupne a pomaly učí svojich učeníkov. Táto systematickosť sa má preukazovať aj v úlohe katechéto, ktorých úlohou je postupne vovádzať do tajomstva spásy.

3.5 Katechéza a životná skúsenosť

22. Je márne stavať správnu prax proti správnej viere: v kresťanstve je prvá od druhej neodlučiteľná. Pevné a rozvážne presvedčenie vedie k odvážnej a správnej činnosti, úsilie vychovávať veriacich, aby dnes žili ako Kristovi učeníci, si vyžaduje a uľahčuje prehlbenie Kristovho tajomstva v dejinách spásy.

Rovnako márne je upúšťať od vážneho a systematického štúdia Kristovho posolstva v mene metódy, ktorá uprednostňuje životnú skúsenosť. „Nikto nemôže dosiahnuť úplnú pravdu jednoduchou osobnou skúsenosťou, čiže bez primeraného vysvetlenia posolstva Ježiša Krista, ktorý je cesta, pravda a život“ (Jn 14,6).⁴⁶

Takisto katechéza, ktorá vychádza zo života, nesmie protirečiť tradičnej, dogmatickej a systematickej katechéze.⁴⁷ Pravá katechéza je vždy usporiadanou a systematickou iniciáciou do zjavenia, ktoré Boh o sebe samom dal človekovi v Ježišovi Kristovi, teda do

⁴⁵ Samizdat je tajné vydávanie, rozmnožovanie a rozširovanie kníh a periodík, ktoré boli zakázané, resp. nemohli vychádzať oficiálne. Výraz vznikol v cárskom Rusku. Týmto spôsobom obchádzali príslušníci opozície, resp. odporu voči komunistickému režimu v Sovietskom zväze a v ďalších štátoch východného bloku cenzúru.

⁴⁶ Reč na zakončenie synody (29. októbra 1977): AAS 69 (1977), s. 634.

⁴⁷ Directorium Catechisticum Generale, nn. 40 a 46: AAS 64 (1972), s. 121 a 124n.

zjavenia, ktoré Cirkev stráži, opatruje vo svojej živej pamäti a vo Svätom písme a neustále podáva ďalej prostredníctvom ústneho a činného podania z pokolenia na pokolenie. No toto zjavenie nie je izolované od života, ani umelo postavené vedľa neho. Vzťahuje sa na posledný zmysel existencie, ktorú Cirkev úplne osvetľuje, aby ju inšpirovala alebo skúmala vo svetle evanjelia.

Preto môžeme na katechétoch aplikovať to, čo Druhý vatikánsky koncil osobitne hovoril o kňazoch: vychovávateľia – človeka a jeho života – vo viere.⁴⁸

Aj v tejto otázke života a viery je dôležité vychádzať zo skúseností človeka. Viera sa nežije ľahko, ba dokonca v mnohom sme konfrontovaní sami so sebou, ak vo svojom živote počítame s Kristom. To on nás vedie a vychováva vo viere prostredníctvom katechézy, pričom nám ukazuje cestu života. Tá je však spojená s prijatým krížom, na ktorom musíme umrieť sebe samým, vlastným slabostiam či vlastnému plánu života, pretože identita kresťana nie je akýsi papier, či preukaz totožnosti, ale služba, či povolanie, ktorá sa nazýva *učenictvo*.

Ak človek zostáva v Pánovi a v jeho slove, stáva sa jeho učeníkom. Ak v ňom ale nezostáva, bude niekým, kto sympatizuje s Kristovou náukou a na základe toho môže robiť mnoho dobročinností, môže byť dobrým človekom a mať správne hodnoty a úsudky. Učenictvo je však skutočnou identitou kresťana, potrebnou pre zmenu tvárnosti tejto zeme. Ak učeník zostáva v Pánovi, znamená to, že sa necháva viesť Svätým Duchom.

Tajomstvá Krista a kresťana sú nerozdielne. Charakteristické vlastnosti kresťanskej existencie možno uchopiť na základe skúseností osôb povolaných Kristom. Ak vnímame povolanie predstavené v Biblii, trebárs povolanie apoštola Pavla, pozorujeme istú logiku; pritiahnutí osobnosťou Krista idú za ním a dajú sa do služby evanjelia. Kresťan v tomto spojení je veriaci, idúci za Kristom,

⁴⁸ Porov. dekrét o kňazskom poslaní a živote *Praesbyterorum Ordinis*, č. 6: AAS 58 (1966), s. 999.

učeník, apoštol.⁴⁹ Práve v tomto ide o jasnú prepojenosť medzi katechézou a živou skúsenosťou. Katechéza napomáha dosiahnuť poslucháčovi cieľ, ktorým je Vzkriesený Kristus.

3.6 Katechéza a sviatosti

23. Katechéza je vnútorne spojená s celou liturgickou a sviatostnou činnosťou, pretože vo sviatostiach a predovšetkým v Eucharistii Ježiš Kristus v celej plnosti spôsobuje premenu ľudí.

V prvotnej Cirkvi sa katechumenát a iniciácia do krstu a do Eucharistie stotožňovali. Hoci Cirkev v starých (starodávnych) kresťanských krajinách zmenila svoju prax v tejto oblasti, katechumenát nebol zrušený; ba naopak, pozná obrodu a rozkvet⁵⁰ a hojne sa praktizuje v mladých misionárskych cirkvách. V každom prípade si katechéza vždy zachováva vzťah ku sviatostiam. Vynikajúcou formou katechézy na jednej strane je príprava ku sviatostiam a každá katechéza nepochybne vedie ku sviatostiam viery. Na druhej strane správne vysluhovanie sviatostí má nesporne katechetický aspekt. Inými slovami, sviatostný život sa ochudobňuje a rýchlo sa stane prázdny ritualizmom, ak nespočíva na vážnom poznaní významu sviatostí. A katechéza sa stáva „rozumkárstvom“, ak hojne nečerpá zo sviatostného života.

Možno povedať, že miera poznania sviatostí pre veriaceho človeka vyplýva z ich cieľa. Konštitúcia *Sacrosanctum concilium* (o posvätnej liturgii) konkretizuje cieľ sviatostí takto: „Cieľom sviatostí je posväcovať človeka a vzdávať úctu Bohu. Okrem toho majú poučujúcu funkciu: vieru nielen predpokladajú, ale ju aj udržiujú, posilňujú a prejavujú..., aby veriaci prijali sviatostnú milosť s úžitkom, čiže aby sa posilnili v láske k Bohu a v dobročinnnej láske bližným“ (SC 49). Preto je nanajvýš dôležité – a to podporuje aj Magistérium Cirkvi – aby veriaci človek pochopil sviatostné

⁴⁹ Porov. GOGOLA, W. J.: *Teologia komunii z Bogiem*. Kraków : Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2012, s. 158. ISBN 978-83-7604-028-8.

⁵⁰ Porov. *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*.

znaky, čo sa realizuje v samotnom období katechumenátu, a aby čím častejšie pristupoval k týmto sviatostiam, ktoré boli ustanovené na udržiavanie a dozrievanie kresťanského života. Prostredníctvom týchto vonkajších zmyslovo-vnímateľných znakov prijímame takisto neviditeľnú Božiu milosť, a tak môžeme rozvíjať svoj duchovný život. Pri príprave na prijatie sviatostí treba utvoriť vzťahy k nádejam a sklamaniam, strachom a obavám, ktoré zamestnávajú človeka dneška. Podľa možnosti musíme objaviť čo najkonkrétnejšie slabiny nádeje, ktoré jestvujú u tých, čo slávia sviatosť spolu s inými. Nádej, ktorú má sviatosť predstavovať, a ktorú má oslavovať, sa musí pomenovať a musí sa spájať so životom tých, ktorí slávia sviatosť. Ona má prednosť pred vysvetlením rituálu a znakov, ktoré majú pôsobiť skôr bezprostredne.

Slávenie sviatostí má osvetliť nádej, ktorú obsahuje sviatosť. To sa môže stať voľbou textov a piesní, kázňou a symbolmi. Použité znaky pri krste majú odhaliť súvislosť so symbolmi všedného dňa. Ako príklad by mohlo poslúžiť vkladanie rúk, ktoré sa určitým spôsobom používa pri všetkých siedmich sviatostiach. Táto skutočnosť vychádza z predpokladu, že každú sviatosť treba žiť. Ak sa Cirkev v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu nazýva sviatosťou, neznamená to (alebo nielen to), že sama seba zobrazuje slávením sviatostí. Naopak, znamená to, že všetci ľudia, ktorí tvoria Cirkev, svojím správaním sú znamením nádeje, ktorú dal Pán Boh ľudstvu v Ježišovi Kristovi.⁵¹

Nie je to len morálna požiadavka, keď niekomu povieme napr. „si pokrstený, teraz musíš žiť z Ducha. Tebe sa odpustili tvoje hriechy, preto aj ty musíš odpustiť.“ Naopak, žitá sviatosť je integrujúcou súčasťou slávenej sviatosti. V manželstve sa to prejavuje najviditeľnejšie. Nehovoríme o sviatosti uzavretia manželstva, ale o sviatosti manželstva. Teda žité manželstvo má podiel na sviatosti. Liturgicky slávené uzavretie manželstva samo osebe nie je sviatosťou manželstva. Veď by to ani nebol dajaký majstrovský kúsok sláviť peknú svadbu. Umenie spočíva v tom, aby sme mali také manželstvo, ktoré by bolo zobrazením Kristovej lásky k jeho Cirkvi.

⁵¹ VRABLEC, J. – JARAB, J. – STANČEK, L.: *Chod'te aj vy do mojej vinice II.* Trnava : SSV, 1997, s. 22.

Pri iných sviatostiach menej vnímame jej žitie. Poznáme síce Ježišove slová o Eucharistii, kde hovorí: Ten, kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom (porov. Jn 15,5n). Napriek tomu nám nie je bežné, aby toto „ostať v ňom“, toto „žiť v ňom“, teda žitie sviatosti bolo súčasťou sviatosti. V dekréte Druhého vatikánskeho koncilu o službe a o živote kňazov sa o Eucharistii hovorí toto: *„Táto sviatosť je však len vtedy úprimná a úplná (sincera et plena), ak vedie k rozličným dielam služby blížnemu a ku vzájomnej pomoci, ako aj k rozmanitým formám kresťanských svedectiev“* (PO 13). Toto nemožno chápať len ako morálny následok prijatia prijímania. Koncil naopak integruje túto žitú sviatosť do slávanej sviatosti. Podobne by to malo byť aj pri iných sviatostiach. Premena nádeje, ktorá sa vo sviatosti zobrazuje a oslávi, deje sa žitou sviatosťou.

3.7 Katechéza a cirkevné spoločenstvo

24. Katechéza má napokon úzky vzťah k zodpovednej činnosti Cirkvi a ku kresťanom vo svete. Ktokoľvek priľnul k Ježišovi Kristovi a usiluje sa upevniť svoju vieru pomocou katechézy, potrebuje ju žiť v spoločenstve s tými, čo kráčali tou istou cestou. Katechéze hrozí nebezpečenstvo, že sa stane neplodnou, ak komunita viery a kresťanského života neprijme katechumena na istom stupni jeho katechézy. Práve preto cirkevné spoločenstvo na všetkých stupňoch je dvojnásobne zodpovedné za katechézu: má zodpovednosť postarať sa o formáciu svojich členov, ale aj zodpovednosť prijať ich v prostredí, v ktorom budú môcť najplnšou mierou žiť to, čo sa naučili. Katechéza je takisto otvorená voči misijnému dynamizmu. Ak sa koná dobre, kresťania budú cítiť potrebu vydávať svedectvo o svojej viere, odovzdávať ju svojim deťom, dať ju poznať druhým, všemožne slúžiť ľudskej spoločnosti.

Farnosť ako inštitúcia sa v priebehu dejín vytvorila v Cirkvi, teda nie je to inštitúcia, ktorá by vznikla priamo z Božieho ustanovenia. Začala sa formovať za určitých historických podmienok

a tento vývoj ďalej pokračuje. Jej teologický cieľ – vytvárať spoločenstvo viery – je trvalý, všetko ostatné podlieha premene časov.⁵² No napriek tomu možno povedať, že práve farnosť je nepochybne najvýznamnejším miestom, na ktorom sa formuje a prejavuje kresťanské spoločenstvo. Je povolaná byť rodinným domovom bratskej lásky, kde si kresťania uvedomia, že sú Božím ľudom. Vo farnosti sa totiž zlievajú v jedno všetky rozdiely medzi ľuďmi, aké sa nachádzajú a prejavujú v univerzálnosti Cirkvi (AA 10).

Súvislosť medzi úlohami farnosti, resp. farského spoločenstva a sviatosťami je veľmi veľká. Farnosť je totiž miestom vysluhovania sviatostí a farské spoločenstvo zasa rodinou, ktorá sa má podľa odporúčania Cirkvi⁵³ zúčastňovať pri vysluhovaní sviatostí, čím umocňuje charakter spoločenstva. Účasti členov farského spoločenstva pri vysluhovaní sviatostí jej novým členom má predchádzať sviatostná (farská) katechéza, ktorá vyprovokuje poslucháča k vnútornému stíšaniu sa a vnímaniu vysluhovania a veľkosti práve vysluhovanej sviatosti.

3.8 Potreba katechézy v širšom zmysle pre dozrievanie a silu viery

25. Takto, vďaka katechéze, evanjeliová kerygma – prvé ohlasovanie, plné vrúcnosti, ktoré jedného dňa otriaslo človekom a priviedlo ho k rozhodnutiu oddať sa Ježišovi Kristovi cez vieru – sa postupne prehľbuje, rozvíja v implicitných dôsledkoch, dopĺňa sa rozhovorom, ktorý apeluje aj na rozum a zameriava sa na kresťanskú prax v Cirkvi a vo svete. Všetko toto nie je menej evanjeliové ako kerygma, nech hovorí čokoľvek tí, podľa ktorých by katechéza nevyhnutne dospela k racionalizovaniu, skostnateniu a konečne k vyhláseniu všetkého toho, čo je živé, spontánne a vibrujúce v kerygme. Pravdy, ktoré sa prehľbujú v katechéze, sú tie isté, ktoré sa dotkli srdca človeka, keď ich počúval po prvýkrát. Ich lepšie poznanie ich vôbec neoslabuje ani neparalyzuje, ba robí ich ešte vyzývavejšími a rozhodnejšími pre život.

⁵² MRÁZ, M.: Základná praktická teológia. Bratislava : Aloisianum, 1997, s. 85.

⁵³ Porov. CCEO, kán. 673.

V koncepcii, ako ju vysvetľujeme, si katechéza plne zachováva pastoračný charakter tak, ako o nej Synoda chcela uvažovať. Tento široký pojem katechézy nepopiera, ale obsahuje, ba pokračuje veľmi úzky pojem katechézy, ktorý sa kedysi všeobecne používal pri didaktických výkladoch: jednoduché vyučovanie formúl, ktoré vyjadrovali vieru.

A napokon katechéza je veľmi potrebná tak pre dozrievanie viery kresťanov, ako aj pre ich svedectvo vo svete: chce priviesť kresťanov „k jednote viery a k poznaniu Božieho Syna, k stavu dokonalého človeka, v miere, aká sluší plnej Kristovej zrelosti“ (Ef 4,13); takisto ich chce pripraviť na to, aby vedeli zdôvodniť svoju nádej pred všetkými, čo to od nich žiadajú (1 Pt 3,15).

Katechéza je jednou z foriem ohlasovania Božieho slova. Jej cieľom je oživovať vieru medzi ľuďmi a pomocou vhodného vyučovaniarobiť ju živou a činnou. Katechéza podobne ako evanjelizácia privádza spoločenstvá a jednotlivých kresťanov k dospelosti vo viere. Katechetická úloha v Cirkvi je veľmi široká a uskutočňuje sa v mnohých formách: súkromne alebo verejne, spontánne alebo inštitucionálne, príležitostne alebo systematicky. Má formu vyučovania, povzbudenia, svedectva, uvažovania, proroctva a pod. V konečnom uvažovaní je ale súčasťou budovania nového života – života podľa Ducha. Dnes už nie je nepovšimnuteľnou skutočnosť, že v krajinách s kresťanskou tradíciou začína svoj rozmach všeobecne rozšírená „nová kultúra“, ktorá je sprevádzaná ľahostajnosťou a neverectvom. Ono sa postupne stáva kultúrnym fenoménom v tom zmysle, že osoby sa stávajú nevercami nie na základe vlastného rozhodnutia po dlhej vnútornej námahe, ale preto, lebo „to tak robia všetci“. K tomuto fenoménu prispieva aj nedostatočne ponúknutá katechéza, ktorá na druhej strane dokáže vyvolať údiv a podnietiť záujem. Na túto situáciu upozorňuje aj svätý Ján Pavol II., keď hovorí: „Často sa predpokladá, že ľudia poznajú kresťanstvo, no v skutočnosti sa málo číta a študuje Sväté písmo, katechéza nejde vždy do hĺbky..., takto sa namiesto autentickej viery šíri neurčité a málo zaväzujúce náboženské cítenie, ktoré môže prerásť

*do agnosticizmu či praktického ateizmu.*⁵⁴ V dnešnej dobe mnohí robíme pastoračnú chybu, pri ktorej tieto dve veci zvykneme vymeniť. Snažíme sa dávať jedlo niekomu, kto sa ešte nenarodil. Namiesto ohlasovania kerygmy robíme katechézy. Chceme, aby ľudia nasledovali Krista, vyzývame a povzbudzujeme ich k tomu, aby dodržiavali určité kresťanské zásady, ale oni to nedokážu. Dôvodom tohto stavu je skutočnosť, že takýto človek ešte nepozná Krista, nestretol ho a nemá s ním skúsenosť.

Ak v pastoračnej službe oddeľujeme kerygmu od katechézy, stavíme dom na piesku. Naše ohlasovanie musí mať pevný základ. Tým základom musí byť živý Ježiš Kristus, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych. Táto skutočnosť má byť zdrojom posilňovania vo viere, pretože poukazuje na to, že Boh je skutočným Pánom nad celým ľudským životom.

⁵⁴ JÁN PAVOL II.: *Príhovor počas modlitby Anjel Pána* (27.7.2003). In: L'Os-servatore Romano, 28.-29. júl 2003.

4 CELÁ BLAHOZVEŠŤ – ČERPANÁ Z PRAMEŇA

Prorok Izaiáš hovorí: „*Aké milé sú na horách nohy posla blahozvesti, čo oznamuje pokoj, zvestuje blaho, oznamuje spasenie, hovorí Sionu: «Tvoj Boh kraluje».*“ Túžba po radosť je vložená v hĺbke ľudskej bytosti. Za bezprostrednými a pominuteľnými potešeniami hľadá naše srdce hlbokú, plnú a trvalú radosť, ktorá môže dať životu „chuť“. Je to čas otvorenosti voči budúcnosti a voči veľkým túžbam po šťastí, priateľstve, spolupatričnosti a pravde, čas, keď sme priťahovaní ideálmi a robíme si plány.

Každý deň nám Pán ponúka toľko obyčajných radosť: radosť zo života, radosť z krásy prírody, radosť z dobre vykonanej práce, radosť zo služby, radosť z úprimného a čistého priateľstva. A ak sa pozorne prizrieme, existuje mnoho ďalších dôvodov na radosť: pekné okamihy z rodinného života, spoločné priateľstvá, objavenie vlastných schopností a dosiahnutie dobrých výsledkov, ocenenie od druhých, možnosť vyjadriť sa a byť pochopený, pocit, že sme pre blížneho užitoční. Ďalej je to získavanie nových vedomostí prostredníctvom štúdia, objavovanie nových horizontov prostredníctvom cestovania a stretnutí, možnosť robiť si plány do budúcnosti; aj skúsenosť z čítania nejakej knihy, obdivovania vrcholného umeleckého diela, počúvania a hrania hudby či pozerania filmu v nás môže vyvolať pravú a skutočnú radosť.

Každý deň sa však stretávame aj s mnohými ťažkosťami a v srdci pociťujeme starosť ohľadne budúcnosti, a preto sa možno pýtame, či plná a trvávajúca radosť, po ktorej túžime, nie je len ilúziou a útekou z reality. Ako však odlíšiť skutočne trvajúcu radosť od bezprostredných a klamných potešení? Ako nájsť v živote pravú radosť, takú, ktorá pretrvá a neopustí nás ani v ťažkých chvíľach? Odpoveď dáva pápež Benedikt XVI. pri príhovore mladým v roku 2012, kde o. i. povedal: V skutočnosti všetky autentické radosti, tie malé každodenné i tie veľké radosti života, majú svoj pôvod v Bohu – aj keď sa to na prvý pohľad nezdá – pretože Boh je spoločenstvom večnej lásky, ktorá neostáva uzatvorená v sebe samej, ale sa šíri v tých, ktorých on miluje a ktorí milujú jeho. Boh nás stvoril na svoj obraz z lásky a vyliatím svojej lásky na nás, aby nás naplnil svojou prítomnosťou a svojou milosťou. Boh chce, aby sme mali účasť na jeho

božskej a večnej radosti a aby sme objavili, že hodnota a najhlbší zmysel nášho života spočíva v tom, že on nás akceptuje, prijíma a miluje. No nie nestálym prijatím, aké môže byť to ľudské, ale bezpodmienečným prijatím, aké je to Božie: ja som chcený, mám vo svete a v dejinách svoje miesto, som osobne milovaný Bohom. A ak ma Boh akceptuje, miluje a ja som si tým istý, jasne a určite viem, že je dobré, že som, že existujem.

4.1 Obsah posolstva

26. Keďže katechéza je činiteľom alebo aspektom evanjelizácie, jej obsahom môže byť iba úplná evanjelizácia; to isté posolstvo – Blahozvesť spásy – raz a stokrát počuté a prijaté do srdca sa v katechéze neustále prehľbuje úvahou a systematickým štúdiom; vždy závažnejším uvedením si jej zásahu do života každého; jej výučbou v organickom a harmonickom celku, ktorým je kresťanská prítomnosť v spoločnosti a vo svete.

Pápež v tejto časti uvádza zásadnú informáciu – obsahom katechézy je *evanjelizácia*. Aj keď vieme, že evanjelizácia znamená skôr prvé ohlasovanie radostnej zvesti, tento termín má veľmi bohatý význam. V širšom zmysle zahŕňa celé poslanie Cirkvi: celý jej život totiž spočíva v uskutočňovaní *traditio evangelii*, teda v ohlasovaní a odovzdávaní evanjelia, ktoré je „*Božou mocou na spásu každému, kto verí*“ (Rím 1,16), a ktoré je v poslednom dôsledku totožné s Ježišom Kristom (porov. 1 Kor 1,24). Takto chápaná evanjelizácia je určená celému ľudstvu. V každom prípade, evanjelizovať neznamena len odovzdávať náuku, ale aj ohlasovať Pána Ježiša slovami a skutkami, teda stať sa nástrojom jeho prítomnosti a činnosti vo svete.

Ježiš požiadal svojich učeníkov, aby ľuďom, ktorí v sebe nosili túžbu počúvať ho, rozdali chlieb a nasýtili zástupy. Tento obraz je obrazom evanjelizácie. Cirkev sa vo svojom poslaní vždy zaujímal o chudobných a ich potreby. Nejde tu o sentimentálne prežívanie vzťahu a vnímanie potrieb sociálne odkázaných. Aj keď zaiste aj

táto služba je veľmi osožná a potrebná. V tomto prípade ide skôr u uvedenie si skutočnosti, že dnes musí Cirkev zápasíť o nové formy „chleba“ ako služby životu. Obsah ostáva nemenný – evanjelium je Kristus sám. Je však potrebné hľadať spôsoby, ako nasýtiť zástup tých, ktorí sú na ceste života.

V starom zákone chlieb postupne dostal mesiánsky význam: na konci čias dá Mesiáš všetkým chlieb života. Takto môžeme pochopiť, prečo Ježiš ponúkol seba samého ako chlieb života. Skôr než to spravil, rozmnožil chlieb pre zástupy. Išlo o skutok lásky, no nebolo to samotným cieľom. Ježiš nechcel vyriešiť problém hladu rozmnožením chleba. Mal na mysli iný „chlieb“, no zástup nebol schopný pochopiť jeho význam. Lámanie chleba symbolizovalo jeho smrť na kríži. Svojou smrťou a vzkriesením sa stal „chlebom a prameňom života“.⁵⁵

4.2 Prameň

27. Katechéza bude vždy čerpať svoj obsah zo živého prameňa Božieho slova, ktoré nám odovzdala tradícia a Sväté písmo, pretože „posvätná tradícia s Svätým písmom tvoria posvätný poklad Božieho slova, zverený Cirkvi“, ako to pripomenul Druhý vatikánsky koncil, ktorý si prial, aby „služba slova, to jest pastoračná katechetická činnosť, katechéza a vôbec každé kresťanské poučovanie... nachádzalo zdravú stravu a svätú bodrosť v slove Písma.“⁵⁶

Hovoríť o tradícii a Svätom písme ako o prameni katechézy znamená podčiarknuť, že katechéza musí byť naplnená a preniknutá myšlienkou, duchom a biblickými a evanjelióvymi postojmi, ktoré čerpá z neustáleho styku s týmito textami; no znamená to aj pripomenúť, že katechéza bude tým bohatšia a účinnejšia, čím viac bude čítať tieto texty s umom a srdcom Cirkvi a čím viac sa bude inšpirovať z úvah a dvetisícročného života samej Cirkvi.

⁵⁵ TOMKO, J.: Misie do tretieho tisícročia. Bratislava. Lúč, 2000, s. 84 – 85.

⁵⁶ Porov. dogm. konšt. o Božom zjavení Dei Verbum, č. 10 a 24; AAS 58 (1966), s. 822 a 828 nn; porov. aj Posv. kongregácia pre klérus, Directorium Catecheticum Generale, č. 45 (AAS 64, 1972), s. 124, ktoré určuje hlavné alebo doplnkové pramene katechézy.

Vyučovanie, liturgia a život Cirkvi vyvierajú z tohto prameňa a k nemu privádzajú pod vedením pastierov a najmä Učiteľského úradu Cirkvi, ktorý im Pán zveril.

Pápež Benedikt XVI. vo svojej exhortácii *Verbum Domini*, hneď v úvode píše: „Slovo Pánovo trvá naveky. A to je to slovo, ktoré sa vám zvestovalo“ (1 Pt, 1, 25; porov. Iz 40, 8). Týmito slovami z Prvého listu svätého Petra, ktorý preberá slová proroka Izaiáša, sa ocitáme pred tajomstvom Boha, ktorý nám odovzdáva seba samého prostredníctvom daru svojho Slova. Toto Slovo, ktoré trvá naveky, vstúpilo do času. Boh vyriekol svoje večné Slovo ľudským spôsobom; jeho Slovo sa «stalo telom» (Jn 1, 14). Toto je radostná zvesť, správa, ktorá sa nesie stáročiami a dnes prichádza aj k nám.⁵⁷ Sväté písmo predstavuje obrovský dar pre Cirkev, veriacich a ľudstvo. Je Božím slovom, napísaným z vnuknutia Svätého Ducha. Pre svoj mimoriadny pôvod a bohatú myšlienkovú náplň zároveň dostalo právom meno Kniha kníh.⁵⁸ V súčasnom prostredí už niekoľko rokov vnímame problém, že žijeme dnes, kým Biblia bola napísaná v minulosti. Ako je možné porozumieť a sledovať posolstvo spracované pred mnohými rokmi? Rozumieť textu znamená text vysvetliť po jeho odbornej stránke tak, aby bol pochopený, t. z. prijatý srdcom.⁵⁹ Iba vtedy tento text nebude prázdnu literou, ale bude novým stretnutím s Pánom.

⁵⁷ BENEDIKT XVI.: *Verbum Domini*. Trnava : SSV, 2011, s. 3.

⁵⁸ Porov. SLIVKA, D.: Biblická katechéza v praxi. In: PETRO, M. – PALA, G. (ed.): *Školská a mimoškolská katechéza v európskej edukačnej štruktúre*. Prešov : GTF PU, 2008, s. 142.

⁵⁹ Porov. VALČO, M.: Cirkev a fenomén sekularizácie: Máme z neho mať strach?... In: *Křesťanská revue*, 2005, č. 7, s. 197 – 202.

4.3 Krédo – privilegované vieroučné vyjadrenie

28. Privilegované vyjadrenie živého dedičstva, ktoré Učiteľský úrad dostal do ochrany, sa nachádza v „Kréde“ alebo presnejšie v „Symboloch“, ktoré v istých rozhodných chvíľach vieru Cirkvi sformovali do šťastných syntéz. Počas storočí bolo dôležitým prvkom katechézy práve „odovzdávanie Symbolu“ (alebo odovzdanie súhrnu viery), po ktorom nasledovalo „odovzdanie“ Pánovej modlitby Otčenáš. Tento výrazný obrad sa v našich dňoch uviedol znova do iniciácie katechumenov.⁶⁰ Či nie je potrebné nájsť preň vhodné a častejšie použitie, aby sa vyzdvihla etapa, medzi všetkými najdôležitejšími, v ktorej nový učeník Ježiša Krista s plným vedomím a odvahou prijíma obsah toho, čo odteraz bude vážne prehlbovať? Môj predchodca Pavol VI. zhrnul v „Kréde Božieho ľudu“, verejne vyhlásenom pri príležitosti 19. storočnice umučenia apoštolov Petra a Pavla, podstatné prvky katolíckej viery, najmä tie, ktoré spôsobujú väčšie ťažkosti alebo ktorým hrozí nezáujem a ľahostajnosť.⁶¹ To je spoľahlivý námet pre obsah katechézy.

Apoštolský symbol (*Symbolum Apostolicum*) je krátkym zhrnutím hlavných doktrín kresťanstva, môžeme povedať, zostručnením teológie Cirkvi. Jeho terajšia forma, v dvanástich článkoch, nesiahla ďalej ako do 6. storočia. Počnúc touto epochou bol používaný v Galii, Španielsku a Írsku na vyučovanie katechumenov.

Avšak výraz *Symbolum Apostolicum* je starší. Na konci 4. storočia Rufín Akvilejský († 410) napísal komentár k „Apoštolskému

⁶⁰ Porov. Ordo Initiationis Christianae Adulorum, nn. 25-26; 183-187.

⁶¹ Porov. AAS 60 (1968), s. 436-445. Popri týchto veľkých vyznaniach viery Učiteľského úradu Cirkvi si môžeme povšimnúť ľudové vyznania viery zakorenené do kresťanskej tradicionálnej kultúry istých krajín; porov., čo som povedal mladým v Gniezdne 13. júna 1979 ohľadom spevu-posolstva „Bugurodzica“: „Nie je to iba pieseň, ale aj vyznanie viery, symbol poľského Kréda, to je katechéza, ba dokonca dokument kresťanskej tradície. V nej sa nachádzajú hlavné pravdy viery a mravné princípy. Nie je iba historickým predmetom. Je životným dokumentom. Nazýva sa aj „poľským katechizmom“: Porov. AAS 71 (1979), s. 754.

symbolu“, v ktorom vysvetľoval jeho pôvod. Ako hovorí, jedna tradícia tvrdila, že apoštoli po prijatí Svätého Ducha sa pred odchodom na misie do rozličných regiónov dohodli na krátkom súhrne kresťanskej doktríny, ktorý mal byť podkladom pre ich vyučovanie a pravidlom viery pre veriacich.

Ambróz Milánsky († 397) sa javí tak, že súhlasí k Rufínovým názorom. Vo svojom „Vysvetlení Symbolu“ hovorí, že počet článkov zodpovedá dvanástim apoštolom: *Ecce secundum duodecim apostolos et duodecim sententiae comprehensae sunt*.

V 6. storočí sa prvý raz objaví tvrdenie, že každý z dvanástich apoštolov zložil jeden z dvanástich článkov. Pseudoaugustínovská kázeň z tohto storočia takto vysvetľuje pôvod Apoštolského symbolu: „*Peter povedal: Verím v Boha, Otca všemohúceho, stvoriteľa neba a zeme... Andrej povedal: A v Ježiša Krista, jeho jediného Syna, nášho Pána...*“ (ML 39,2189-2190), a každý z apoštolov za seba dodal jeden z dvanástich článkov.

Toto vysvetlenie vzniku Apoštolského symbolu bolo bežne akceptované počas celého stredoveku. A preto bolo veľkým prevrpením, keď Markos Eugenikos († 1444), grécky arcibiskup Efezu, na Ferrarskom koncile (1438) vyhlásil, že východné cirkvi nepoznajú túto formu Symbolu používaného v cirkvách Západu a nevedia o jeho apoštolskom pôvode.

Z nedávnych výskumov vyplýva, že podstatné tvrdenia Symbolu naozaj pochádzajú z apoštolskej doby, zatiaľ čo jeho terajšia forma sa vyvíjala len postupne. Jeho dlhé dejiny sú úzko späté s neustálym rozvojom krstnej liturgie a prípravy katechumenov. Najpodnetnejšia pre objavenie sa Symbolu bola potreba formuly tohto druhu pre vyznávanie viery kandidátov na iniciačnú sviatosť.

Keďže existovali rozličné liturgie, existovalo aj niekoľko formúl Symbolu. Najznámejšie sú: Jeruzalemský symbol, ktorý je uchovaný v *Katechetických inštrukciách* Cyrila Jeruzalemského a Cézarejský symbol, ako ho podáva cirkevný historik Euzébius Cézarejský. Diskutuje sa, či Nicejský symbol je upravenou formou Cézarejského alebo Jeruzalemského symbolu. Napriek tomu všetky doktrinálne prvky Apoštolského symbolu sa objavujú už okolo konca

1. storočia v početných a rozličných formulách v ranokresťanskej literatúre.⁶²

Ak sa na Vyznanie viery pozeráme z perspektívy katechézy, je potrebné pripomenúť si, že povinnosťou Cirkvi je odovzdávať vieru, komunikovať Evanjelium tak, aby sa kresťanské pravdy stali svetlom pre nové zmeny kultúry, aby kresťania boli schopní obhájiť nádej, ktorú v sebe majú (porov. 1 Pt 3, 14). Dnes žijeme v spoločnosti, ktorá sa veľmi zmenila – aj vzhľadom na nedávnu minulosť – a je neustále v pohybe, stále sa mení. Procesy sekularizácie a rozšírenia nihilistickej mentality, v ktorej je všetko relatívne, silne poznačili mentalitu celej spoločnosti. Život je často prežívaný len povrchrne, bez jasných ideálov a pevných nádejí, uprostred provizórnych, nestálych rodinných a spoločenských vzťahov. Nové generácie nie sú vedené k hľadaniu pravdy a hlbšieho zmyslu ľudskej existencie, ktorá presahuje hmatateľný svet, k stabilite citov či k dôvere. Práve naopak, relativizmus nás vedie k tomu, aby sme sa zriekli pevných bodov. Nedôverčivosť a prelietavosť potom spôsobujú škody v ľudských vzťahoch a život sa žije v rámci experimentov, ktoré trvajú len krátko, bez prijatia zodpovednosti. Ak sa zdá, že individualizmus a relativizmus ovládajú ducha mnohých našich súčasníkov, možno povedať, že ani veriaci ľudia nie sú celkom imúnni pred týmito nebezpečenstvami, s ktorými sa stretávame aj pri odovzdávaní viery.

Kresťan často nepozná ani len centrálné jadro vlastnej viery a necháva tak otvorený priestor synkretizmu a náboženskému relativizmu – bez toho, aby si vyjasnil pravdy, ktoré treba veriť a ozrejmil spásanosnú jedinečnosť kresťanstva. Dnes veľmi zblízka čelíme riziku budovania viery podľa princípu „urob si sám“. Treba sa nám vrátiť k Bohu, znovu objaviť odkaz evanjelia, a pomôcť mu, aby hlbšie vstúpil do našich svedomí a do nášho každodenného života.

⁶² QUASTEN, J.: *Patrologia*. Vol. I. Fino al Concilio di Nicea, Marietti, 1980, s. 29 – 33.

4.4 Prvky, na ktoré sa nemá zabudnúť

29. Svätý Otec Pavol VI. pripomenul v 3. hlave apoštolskej exhortácie *Evangelii Nuntiandi* „základný obsah, živú podstatu“ evanjelizácie.⁶³ V záujme katechézy je potrebné mať pred očami každý z týchto prvkov, ako aj živú syntézu, do ktorej boli začlenené.⁶⁴

Preto sa tu obmedzím iba na niektoré jednoduché pripomienky.⁶⁵ Každý vidí napríklad, aké je dôležité pomôcť poznať dieťaťu, mladíkovi a každému, kto postupuje vo viere, „čo sa môže vedieť o Bohu“ (Rim 1,19); v určitom zmysle im povedať: „Čomu sa vy klaniate bez toho, že by ste to poznali, ja vám to zvestujem“ (Sk 17,23); krátko im vysvetliť (porov. Ef 3,3) tajomstvo Božieho Slova, ktoré sa stalo človekom a prináša spásu človeka svojou Veľkou nocou, čiže svojou smrťou a svojím zmŕtvychvstaním, ale aj svojím hlásaním Blahozvesti, zázrakmi, ktoré vykonal, sviatosťami svojej neustálej prítomnosti medzi nami. Synodálni otcovia boli dobre inšpirovaní, keď žiadali, aby katechetická výučba nezredukovala Krista iba na ľudskú prirodzenosť a jeho poslstvu dala pozemský rozmer, ale aby ho uznala za Božieho Syna, sprostredkovateľa, ktorý nám umožňuje dostať sa k Otcovi v Duchu Svätom (porov. Ef 2,18). Je dôležité rozvinúť pred pohľadom rozumu a srdca vo svetle viery sviatosť jeho prítomnosti, ktorou je tajomstvo Cirkvi, spoločenstvo hriešnych ľudí, ale súčasne posvätených, ktorí tvoria Božiu rodinu, ktorú si zhromaždil Pán Ježiš pod vedením tých, ktorých „Duch Svätý ustanovil za biskupov, aby pásli Božiu Cirkev“ (Sk 20,28).

Je dôležité vysvetliť, že dejiny ľudí so znakmi (*contrasegni*) milosti a hriechu, veľkosti a biedy Boh vo svojom Synovi Ježišovi

⁶³ N.25: AAS 68 (1976), s. 23.

⁶⁴ N.25: AAS 68 (1976), osobitne č. 26-39; loco cit. s. 23-25; „hlavné prvky kresťanského poslstva“ sú systematicky predstavené aj v *Directoriu Catecheticum Generale*, č. 47-69 AAS 64 (1972), s. 125-141, kde sa nachádza aj norma o podstatnom, esenciálnom doktrínálnom obsahu katechézy.

⁶⁵ Budeme sa odvolávať aj na kapitolu *Directorium Catecheticum Generale* ohľadom tohto bodu, č. 37-46 (loc. cit., s. 120-125).

Kristovi prijal za svoje „a už v nich sa prejavuje istý náčrt, črta (abozzo) budúceho veku.“⁶⁶

Je dôležité bez akéhokoľvek váhania odhaliť bohatstvá zriekania sa, ale aj radosti, ktorú Pavol rád nazýval (definoval) „nový život“ (Rim 6,4), „nové stvorenie“ (2 Kor 5,17), „byť alebo jestvovať v Kristovi“ (2 Kor 5,17), „večný život v Ježišovi Kristovi“ (Rim 6,23), čo nie je iné ako život vo svete, ale aj život podľa Blahoslavenstiev a život povolaný k projektovaniu a dosahovaniu večnosti.

Z toho vyplýva, že v katechéze je dôležité zdôrazňovať morálne, osobné požiadavky, ktoré zodpovedajú evanjeliu, kresťanským postojom voči životu a svetu, či sú hrdinské alebo veľmi jednoduché: nazývame ich kresťanskými alebo evanjeliovými čnosťami. Z toho vyplýva aj starostlivosť, ktorú má mať katechéza, aby nezanedbala, ale naopak primerane objasňovala – vo svojom úsilí o výchovu k viere – niektoré skutočnosti, ako prácu človeka na vlastnom duchovnom oslobodení,⁶⁷ hľadanie užšej a bratskej spoločnosti, angažovanosť za spravodlivosť a budovanie pokoja.

No netreba si myslieť, že tento rozmer katechézy je úplne nový. Už od čias cirkevných otcov svätý Ambróz a svätý Ján Zlatoústý – aby sme citovali aspoň týchto dvoch – poukázali na sociálne dôsledky evanjelia a celkom nedávno Katechizmus Pia X. medzi hriechmi volajúcimi o pomstu pred Božou tvárou výslovne uvádza utláčanie chudobných, ako aj okrádanie robotníkov o ich spravodlivú mzdu.⁶⁸ Sociálna starostlivosť je účinne zdôrazňovaná v katechetickom učení pápežov a biskupov osobitne po vzniku encykliky *Rerum novarum*. Mnohí synodálni otcovia s oprávnenou nástoječivosťou žiadali, aby bohaté dedičstvo sociálneho učenia Cirkvi našlo v primeranej forme svoje miesto vo všeobecnej katechetickej formácii veriacich.

⁶⁶ Druhý vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et Spes*, č. 39; AAS 58 (1966), s. 1056 nn.

⁶⁷ Porov. PAVOL VI. Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, č. 30-38; AAS 68 (1976), s. 25-30.

⁶⁸ Porov. *Catechismo maggiore*, V. časť, kap. 6, č. 965-966.

V tomto, pomerne dlhšom texte exhortácie cítiť, čo má autor na srdci. Chce vyzdvihnúť dejiny ľudského rodu (späť s dejinami spásy a Božou prítomnosťou) a zdôvodniť opodstatnenosť kresťanských postojov, ktoré sú podmienku nového stvorenia či pretvorenia človeka.

Dejiny ľudstva sa stali „miestom, na ktorom môžeme vnímať Božie pôsobenie v prospech ľudstva. On sa k nám dostáva v tom, čo je nám najprístupnejšie a ľahko overiteľné, lebo ide o naše každodenné prostredie, bez ktorého by sme sa nevedeli pochopiť.“⁶⁹ To, čo osvecuje a dáva plný zmysel celým dejinám sveta i človeka, prvýkrát zažiarilo v betlehemskej jaskyni. V Ježišovi z Nazareta Boh ukazuje svoju tvár a žiada od človeka, aby sa rozhodol spoznať ho a nasledovať. Zjavenie Boha v dejinách – keď on sám prišiel, aby vstúpil do vzťahu dialógu a lásky s človekom – dáva nový význam celej ľudskej existencii. Dejiny nie sú len pribúdaním storočí, rokov a dní, ale sú časom osobnej prítomnosti, ktorá im dáva plný zmysel a otvára ich pre pevnú nádej.

Nový život zasa súvisí s naviazanosťou na Krista. Nemôže sa opierať o akúsi laickú morálku. Tá je iba suverenitou rozumu, ľudskou etikou. Podľa nej človek, ako tvor racionálny, nielen môže, ale priam musí samostatne určovať hodnotu svojich postojov. Podľa pápeža Benedikta XVI. ide o chybné presvedčenie založené na zdanlivom rozpore medzi ľudskou slobodou a akoukoľvek formou zákona. Povolanie a plná realizácia človeka nespočívajú v odmietaní Božieho zákona, ale v živote podľa nového zákona, ktorý tkvie v milosti Svätého Ducha a prejavuje sa vo „viere činnej skrze lásku“ (Gal 5, 6). „Vzorom takéhoto autentického morálneho konania je konanie vteleného Slova. ... nie je to teda norma vnútená zvonku. Ježiš sám prešiel túto cestu... Jeho vzťah s učeníkmi nespočíval v neosobnom výcviku, ale vo vyučovaní životom: nazýva ich ‚deťmi‘ (Jn 13, 33; 21, 5), ‚priateľmi‘ (Jn 15, 14-15), ‚bratmi‘ (Mt 12, 50; 28, 10; Jn 20, 17), pozýva ich, aby vstúpili s ním do spoločenstva života a s vierou i radosťou prijali jeho príjemné jarmo a ľahké bremeno (porov. Mt 11, 28-30).

⁶⁹ JÁN PAVOL II.: *Fides et ratio*, 12. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/fides-et-ratio> (23.10.2020).

... Takéto ľudské konanie je priamo založené na poslušnosti Božiemu zákonu, na jednote s Kristom a na usúdení sa Ducha v duši veriaceho. Nie je to konanie diktované iba vonkajšími predpismi, ale pochádza zo živého vzťahu, ktorý veriacich spája s Kristom a Bohom.⁷⁰

4.5 Celistvosť obsahu

30. Pokiaľ ide o obsah katechézy, zasluhujú si dnes osobitnú pozornosť tri dôležité body.

Prvý sa týka celistvosti obsahu. Aby obeta vlastnej viery (porov. Flp 2,17) bola dokonalá, kto sa stane učeníkom Kristovým, má právo prijať „slovo viery“ (Rim 10,8) neokypnené, nesfalšované, nezmenšené, ale úplné a celistvé, vo všetkej jeho dôslednosti a životnosti. Zradiť v niečom integritu posolstva znamená nebezpečne okliesniť katechézu a kompromitovať ovocie, ktoré právom očakáva Kristus a cirkevné spoločenstvo. Zaiste nie je náhodou, že konečný rozkaz Ježiša v evanjeliu Matúša má pečať istej totality: „Daná mi je všetka moc... Učte všetky národy..., naučte ich zachovávať všetko... Ja som s vami po všetky dni.“ Preto keď človek vytuší „vznešenosť poznať Ježiša Krista“ (Flp 3,8), s ktorým sa stretol vo viere, zatúži, azda podvedome, viac a lepšie ho poznať cez kázanie a učenie „podľa pravdy, ktorá je v Ježišovi“ (Ef 4,20 nn); tu neplatí nijaká zámienka, aby sa mu odmietla akákoľvek účasť na tomto poznaní. Aká by to bola katechéza, ktorá by nepodávala úplnú pravdu o stvorení človeka a jeho hriechu, o vykupiteľskom pláne nášho Boha a jeho dlhej a láskyplnej príprave, o Vtelení Božieho Syna a Márie Nepoškvrnenej Božej Matke, vždy Panny, povýšenej s telom a dušou do nebeskej slávy a jej poslaní v tajomstve spásy, o tajomstve nepravosti v našom živote (porov. 2 Sol 2,7) a Božej moci, ktorá nás od neho oslobodzuje, o potrebe pokánia a askézy, o sviatostných a liturgických úkonoch, o skutočnej eucharistickej prítomnosti, o účasti na božskom živote tu na zemi

⁷⁰ BENEDIKT XVI.: *Laická morálka nevedie k plnému šťastiu*. In: http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2006/04/27/benedikt_xvi_laick%C3%A1_mor%C3%A1lka_nevedie_k_pln%C3%A9mu_%C5%A1%C5%A5astiu/slo-76418 (23.10.2020).

a vo večnosti atď. A tak nijaký skutočný katechéta nemôže zákonite a podľa ľubovôle robiť istý výber z pokladu viery medzi tým, čo považuje za dôležité a tým, čo považuje za nedôležité, aby jedno vyučoval a druhé odmietal.

Túto časť exhortácie možno pre lepšie zorientovanie sa v texte zhrnúť do troch spomínaných bodov:

1. *Celistvosť obsahu* – prijať slovo viery znamená prijať slovo pravdy. Ako spomína pápež Benedikt XVI. v encyklike venovanej integrálnosti ľudského rozvoja v láske a pravde: Láska v pravde, ktorej svedkom sa stal Kristus svojím pozemským životom, smrťou a zmŕtvychvstaním, je základnou hybnou silou skutočného rozvoja každého človeka a celého ľudstva. Láska – *caritas* – je mimoriadna sila, ktorá podnecuje ľudí, aby sa odvážne a veľkodušne angažovali na poli spravodlivosti a pokoja. Je to sila, ktorá má svoj pôvod v Bohu, večnej Láске a absolútnej Pravde.⁷¹

2. *Integrácia posolstva do života* – Všeobecné direktórium pre katechizáciu spomína ľudskú skúsenosť a jej miesto v katechéze. Práve ona napomáha implementácii kerygmy do života. Skúsenosť uľahčuje pochopenie kresťanského posolstva. Zodpovedá to Ježišovmu počínaniu, keď využíval ľudské skúsenosti a situácie, aby naznačil eschatologické a transcendentné skutočnosti a zároveň ukázal postoj, aký treba k takýmto skutočnostiam zaujať. Skúsenosť z viery sa stáva istým spôsobom rámcom na to, aby sa prejavila a uskutočnila spása. Boh sa totiž vo svojej pedagogike vtelenia približuje k človeku svojou milosťou a udeľuje mu spásu. Osvetľovať a interpretovať skúsenosť pomocou faktu viery sa stáva trvalou úlohou katechetickej pedagogiky.

3. *Ekleziálna autentickosť* – cirkevná povaha katechézy dáva evanjelióvemu posolstvu, ktoré odovzdáva, hlboko cirkevný charakter. Katechéza má svoj pôvod vo vyznaní viery Cirkvi a katechumena a katechizovaného vedie k takémuto vyznaniu. Prvé oficiálne slová, ktorými sa Cirkev obracia na dospelého krstenca potom, ako

⁷¹ Porov. BENEDIKT XVI: *Caritas in veritate* (čl. 1). Trnava : SSV, s. 3.

sa dozvie jeho meno, sú tieto: „Čo si žiadaš od Božej Cirkvi?“ Kandidát odpovedá: „Vieru.“ Katechumen totiž vie, že evanjelium, ktoré objavil a chce ho poznať, je živé v srdciach veriacich. Katechéza nie je nič iné ako proces šírenia evanjelia tak, ako ho kresťanská komunita prijala, ako ho chápe, slávi, žije a v mnohoročných formách podáva ďalej. Viera sa rodí a žije v Cirkvi, nie je súkromnou záležitosťou. Naša viera je naozaj osobná len vtedy, ak má zároveň spoločný charakter: môže byť mojou vierou iba vtedy, ak budem zároveň žiť a pohybovať sa vo veľkom „my“ celej Cirkvi, iba vtedy, ak to bude aj naša viera, spoločná viera jedinej Cirkvi.

4.6 Pomoc vhodných pedagogických metód

31. Z tohto vyplýva druhá pripomienka: je možné, že v dnešnej katechéze budú metodické alebo pedagogické dôvody určovať organizáciu podávania bohatstiev obsiahnutých v katechéze skôr jedným ako druhým spôsobom. Úplnosť jej obsahu zaväzuje k duchovnej vyrovnanosti a organickej a hierarchickej povahe, ktoré umožnia učiť pravdy, uvádzať normy, ukazovať cesty kresťanského života s takou vážnosťou, aká im prináleží. Je možné, že istý spôsob vyjadrovania je na podávanie tohto obsahu niektoorej osobe alebo skupine osôb vhodnejší. Takýto výber bude možno uplatňovať natoľko, nakoľko sa nebude vnucovať teóriami alebo viac-menej subjektívnymi náhľadmi, poznačený istou ideológiou, ale bude inšpirovaný pokornou starostlivosťou čo najlepšie vystihnúť obsah, ktorý musí ostať neporušený. Používaná metóda a výklad musia ostať pravými tlmočníkmi neporušenosti obsahu a nie iba časťou náuky „o večnom živote“ (Jn 6,69)⁷² a smerníc „na cestách života“ (Sk 2,28).⁷³

V škole Ježiša Učiteľa katechéta úzko spája svoje pôsobenie zodpovednej osoby s tajomným pôsobením Božej milosti. Katechéta je preto uskutočňovaním pôvodnej pedagogiky viery. Duch po-

⁷² Porov. Sk 5,20; 7,38.

⁷³ Cítujúc žalm 16,11.

užíva osoby, ktoré dostávajú poslanie ohlasovať evanjelium a ktorých ľudské schopnosti a skúsenosti vstupujú do pedagogiky viery. Boh ako prezieravý vychovávateľ premieňa udalosti života svojho ľudu na lekcie múdrosti, pričom sa prispôsobuje rôznemu veku a rôznym životným situáciám. Napomína pripomínaním odmeny a k formovaniu využíva skúšky a utrpenie.

Z Kristových slov, znakov, skutkov počas celého jeho života učeníci mali priamu skúsenosť zo základných charakteristík „Ježišovej pedagogiky“, ktorú potom ukázali v evanjeliách. Podobne ten, kto dnes ohlasuje Slovo, s využitím rôznych metód rozvíja spoločné dielo uvádzania do kresťanského života, výchovy a výuky. V týchto metodických postupoch nech dbá na:

- úplné primknutie sa človeka k Bohu (fides qua) a obsahu kresťanského posolstva (fides quae);
- rozvoj všetkých rozmerov viery;
- pobádanie človeka odovzdať sa Bohu rozumom, vôľou, srdcom, pamäťou;
- skutočnosť, že má pomôcť človeku spoznať povolanie, ktoré má od Pána.⁷⁴

4.7 Ekumenický rozmer (dimenzia) katechézy

32. Veľké hnutie, zaiste inšpirované Ježišovým Duchom, ktorý už viac rokov vedie Katolícku cirkev k tomu, aby hľadala s inými cirkvami alebo kresťanskými vyznaniami rekonštrukciu dokonalej jednoty, ktorú chcel mať Pán, ma vedie k rozhovoru o ekumenickom charakte katechézy. Toto hnutie sa výrazne predstavilo na Druhom vatikánskom koncile⁷⁵ a od koncilu dostalo v Cirkvi nový rozmach, ktorý sa prejavil prekvapujúcou sériou faktov a iniciatív, známych všetkým.

⁷⁴ KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999, s. 155 – 160.

⁷⁵ Porov. celý dekrét o ekumenizme *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965), s. 90-112.

Katechéza si nemôže nevšímať tento ekumenický rozmer, pretože všetci veriaci, podľa vlastnej schopnosti a postavenia v Cirkvi, sú povolaní zúčastniť sa na hnutí, ktoré vedie k jednote.⁷⁶

Katechéza bude mať ekumenický rozmer, ak bez zamlčovania, že plnosť zjavených pravd a prostriedkov spásy ustanovených Kristom sa nachádza v Katolíckej cirkvi⁷⁷, zachová úprimnú úctu v slovách a postojoch voči cirkevným komunitám, ktoré nie sú v dokonalej jednote s touto Cirkvou.

Preto je veľmi dôležité korektne a lojálne predstaviť iné cirkvi a cirkevné spoločenstvá, ktorými si Kristov Duch posluhuje ako prostriedkami spásy; a „okrem toho sa môžu vyskytovať aj mimo viditeľných hraníc niektoré, ba mnohé a významné prvky a hodnoty, z ktorých sa vo svojom celku buduje a živí sama Katolícka cirkev.“⁷⁸

Medzi iným takéto ich predstavenie pomôže katolíkom jednak prehľbiť vlastnú vieru a jednak im umožní lepšie poznať a vážiť si iných kresťanských bratov, a tak uľahčí hľadanie spoločnej cesty k plnej jednote v plnej pravde. Malo by pomáhať aj nekatolíkom lepšie poznať a vážiť si Katolícku cirkev a jej presvedčenie, že je „všeobecným nástrojom spásy.“

Katechéza bude mať ekumenický rozmer a okrem toho vzbudí a udrží pravú túžbu po jednote; ba ešte viac, ak bude nabádať k úprimnému úsiliu – a v tom aj k úsiliu očistiť sa v pokore a v ohni Ducha Svätého, aby sa tak z cesty odstránili prekážky – nie pre pohodlný irenizmus v zanedbávaní a ústupkoch v náukovej oblasti, ale pre dokonalú jednotu, keď to Pán bude chcieť, a tak, ako to on bude chcieť.

Napokon katechéza bude ekumenická, ak sa bude usilovať pripraviť deti a mládež, ako aj dospelých katolíkov žiť spolu s neka-

⁷⁶ Porov. Dekrét o ekumenizme *Unitatis Redintegratio*: AAS 5 (1965), s. 96; porov. aj DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: dekrét o misionárskej činnosti Cirkvi *Ad Gentes*, č. 15: AAS 58 (1966), s. 963-965; Posv. kongr. pre klérus *Directorium Catecheticum Generale*, č. 27: AAS 64 (1972), s. 115.

⁷⁷ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: dekrét o ekumenizme *Unitatis Redintegratio*, č. 3-4: AAS 57 (1965), s. 92-96.

⁷⁸ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: dekrét o ekumenizme *Unitatis Redintegratio*, č. 3 : AAS 57 (1965), s. 93.

tolíkmi a zachovať si svoju katolícku identitu v úcte k viere iných pri rešpektovaní ich vierovyznania.

Rozbité kresťanstvo nie je dôveryhodné pre svet ani pre samotných veriacich. Ľudstvo dnes túži po jednote a solidarite. Na túto túžbu odpovedá Cirkev. Jej úlohou je zjednotiť všetkých a všetko v Kristovi. Usiluje sa viesť dialóg s celým svetom, s celou ľudskou rodinou. Žije vo svete a je doň poslaná Ježišom Kristom. Obnoviť jednotu medzi všetkými kresťanmi bolo jedným z hlavných cieľov Druhého vatikánskeho koncilu. Kristus totiž založil jednu Cirkev, a predsa mnohé kresťanské spoločenstvá sa ľuďom predstavujú ako pravé dedičstvo Ježiša Krista.

V rozprave o ekumenizme možno rozlíšiť *praktický ekumenizmus*, ktorého podstatou je úprimná snaha o vzájomné prijatie, úcta a láska. Ide o symbolické gestá, ktoré v kresťanskom svete znamenajú mnoho. Ďalej je to *duchovný ekumenizmus*, ktorý je možno menej viditeľný, ale v skutočnosti najdôležitejší. Bez skutočnej túžby po jednote a bez vytrvalej modlitby by k nej nikdy nedošlo. V modlitbe totiž nachádzame najhlbšiu podstatu našej jednoty.

Modlitbu v duchu ekumenizmu možno nazvať tiež *spoločným kráčaním*. Presne tak ju nazval pápež František počas ekumenickej modlitby v Ženeve. Človek je bytím na ceste – tvrdí pápež. Počas celého života je pozvaný vydávať sa na cestu, neustále opúšťajúc miesto, kde sa nachádza: počnúc tým, že vychádza z lona matky až po prechody z jedného obdobia života k druhému; od momentu, keď zanecháva rodičovský dom až po moment, keď opustí túto pozemskú existenciu. Cesta je metaforou, ktorá odhaľuje zmysel ľudského života; života, ktorý sa neuspokojí sám so sebou, ale vždy hľadá niečo viac. Srdce nám hovorí, že máme ísť, dosiahnuť cieľ. Treba sa zrieť mnohých ciest, aby si človek vybral tú, ktorá vedie k cieľu (jednote). Kráčať si vyžaduje pokoru vrátiť sa po vlastných stopách, keď je to nevyhnutné a starostlivosť o spoločníkov na ceste, lebo len spoločne sa kráča dobre.

Mojžiš, Peter a Pavol, a všetci Pánovi priatelia žili neustálym putovaním. No predovšetkým Ježiš nám v tom dal príklad. Pre nás

opustil svoju božskú prirodzenosť (porov. Flp 2,6-7) a zostúpil, aby kráčať uprostred nás, on, ktorý je Život (porov. Jn 14,6). On, Pán a Učiteľ, sa stal pútnikom a hosťom uprostred nás. Keď sa navrátil k Otcovi, daroval nám svojho Ducha, aby sme aj my mali silu kráčať jeho smerom, aby sme konali to, čo žiada Pavol: kráčali podľa Ducha. Kráčať podľa Ducha znamená odmietnuť svetáckosť. Znamená to zvoliť si logiku služby a napredovať v odpustení. Sme spoločne pozvaní takto kráčať: táto cesta vedie cez neustále obrátenie a má presný cieľ: jednotu. Opačná cesta, cesta rozdelenia, prináša vojny a skazu. Pán od nás žiada ustavične nastupovať cestu spoločenstva, ktorá vedie k mieru. Rozdelenie totiž „otvorene protirečí vôli Krista, a je aj pohoršením pre svet a poškodzuje ten najsvätejší cieľ: ohlasovať evanjelium každému stvoreniu.“⁷⁹

4.8 Ekumenická spolupráca v oblasti katechézy

33. V prostredí náboženskej plurality môžu biskupi zvážiť, či je vhodné alebo aj potrebné prijať isté skúsenosti spolupráce na poli katechézy medzi katolíkmi a inými kresťanmi na doplnenie normálnej katechézy, ktorú v každom prípade majú dostať katolíci. Tieto skúsenosti majú svoje teologické odôvodnenie v prvkoch, ktoré sú spoločné všetkým kresťanom.⁸⁰ Predsa však spoločenstvo viery medzi katolíkmi a inými kresťanmi nie je úplné a dokonalé; ba v istých prípadoch jestvujú hlboké rozdiely. V dôsledku toho je táto ekumenická spolupráca zo samej svojej podstaty obmedzená: nikdy sa nesmie zredukovať na spoločné minimum. Katechéza navyše nespočíva iba vo vyučovaní, ale aj v uvádzaní do celého kresťanského života, v plnej účasti na sviatostiach Cirkvi. Preto je potrebné tam, kde sa už uplatňuje ekumenická skúsenosť na poli katechézy, bedliť nad tým, aby bola formácia katolíkov v oblasti výučby a kresťanského života zabezpečená v lone Katolíckej cirkvi.

⁷⁹ Porov. FRANTIŠEK: Príhovor pápeža Františka pri ekumenickej modlitbe v Ženeve (21.06.2018). In: <https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2018-06/papez-frantisek-zeneva-wcc-prihovor-modlitba.html>. (25.10.2020).

⁸⁰ Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen Gentium*, č. 15: AAS 57 (1965), s. 19.

Viacerí biskupi počas synody spomenuli prípady, podľa nich vždy častejšie, v ktorých civilné vrchnosti alebo iné okolnosti ukladajú v školách niektorých krajín vyučovanie kresťanského náboženstva podľa svojich príručiek a rozvrhov, spoločných pre katolíkov a nekatolíkov. Sotva sa môže povedať, že tu ide o pravú katechézu. Ale aj takéto vyučovanie má svoj ekumenický význam, ak nepredpojaté predstavuje kresťanské učenie. V prípade, že okolnosti vnucujú toto vyučovanie, je dôležité, aby bola iným spôsobom zaistená a o to s väčšou starostlivosťou uskutočňovaná špecificky katolícka katechéza.

Aj počas 13. valného zhromaždenia Biskupskej synody⁸¹, kde bola témou Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery, sa zúčastnení biskupi celého sveta zhodli na dôležitosti zhromažďovania „*potrebnej sily vytvárať spoločenstvá obdarené pravým ekumenickým duchom a schopné viesť dialóg s inými náboženstvami.*“

Tomuto rozhodnutiu predchádzala diskusia 13. a 14. generálnej kongregácie, pri ktorej kardinál Kurt Koch⁸² pripomenul ekume-

⁸¹ Biskupská synoda sa konala 07. – 28.10.2012. Cirkev na Slovensku reprezentoval prešovský arcibiskup metropolita Mons. Ján Babjak SJ a bratislavský arcibiskup metropolita Mons. Stanislav Zvolenský. Metropolita Ján bol zároveň menovaný za podpredsedu Komisie pre informácie. Vladyka Ján sa prvýkrát zúčastnil na zasadaní Biskupskej synody v októbri 2008, a to na jej XII. riadnom generálnom zhromaždení na tému „Božie Slovo v živote a poslaní Cirkvi“. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocclanku=20121017041> (1.11.2020).

⁸² Kardinál Kurt Koch, predseda Pápežskej rady pre podporu jednoty kresťanov a emeritný biskup v Bazileji sa narodil v Emmenbrücke, Bazilejskej diecéze (Švajčiarsko), 15. marca 1950. Po základnom a stredoškolskom vzdelaní študoval katolícku teológiu na lucernskej fakulte do roku 1975, po ktorej nasledovali dva roky odborného štúdia v Mníchove. Od mladosti sa zaujímal o ekumenizmus. V dvanástich rokoch bol pri čítaní Umučenia Krista „otrasený a zúfalý“, pretože „rímski vojaci nechceli rozdeliť Kristovu tuniku, zatiaľ čo tak učinili samotní kresťania, keď rozdelili Kristovo telo.“ Jeho záujem v skúmaní teológie smeroval práve k ekumenizmu. Po ukončení štúdia v Lucerne v roku 1975 začal vykonávať pastoračnú činnosť vo farnosti Sursee. V rokoch 1976 až 1978 pracoval s biskupskou komisiou *Iustitia et Pax*

nický rozmer novej evanjelizácie. „*Výzvu novej evanjelizácie interpeluje univerzálna Cirkev a tiež po nás žiada, aby sme pokračovali v snahe hľadať plnú jednotu kresťanov,*“ (homília Benedikta XVI. pri večperách, 28. júna 2010) – citoval predseda Pápežskej rady pre jednotu kresťanov Svätého Otca. Koncilový dekrét o ekumenizme upozorňuje, že rozdelenie kresťanov zrejme odporuje Kristovej vôli, je pohoršením sveta a poškodzuje svätú vec hlásania evanjelia všetkému stvoreniu (*porov. Unitatis Redintegratio 1*), zdôraznil švajčiarsky kardinál. Našou útechou môže byť ekumenizmus mučeníkov – v nich sv. Ján Pavol II. videl „*najvýznamnejší dôkaz, že každý prvok rozdelený môže byť preklenutý a prekonaný v úplnom darovaní sa pre vec evanjelia*“ (*Ut unum sint 1*).

Ak berieme do úvahy školskú katechézu, nemožno nespomenúť oficiálny dokument Kongregácie pre klerikov, v ktorom sa píše, že *školské vyučovanie náboženstva na štátnych a nekonzfesionálnych školách tam, kde si verejná moc alebo iné okolnosti vynucujú vyučovanie náboženstva spoločne katolíkom a nekatólikom, bude mať ekumenickejší charakter so spoločným medzináboženským poznávaním.*“⁸³ Spomínaný dokument tiež vo vzťahu výchovy k spoločenstvu uvádza, že katechéza sa bude starať aj o ekumenický rozmer a bude povzbudzovať k bratským postojom voči členom iných cirkví a cirkevných spoločenstiev. S týmto cieľom katechéza jasne osvetlí celé učenie Katolíckej cirkvi a bude sa

na výskume v oblasti ľudského života v súčasnej spoločnosti z kresťanského a etického hľadiska. V rokoch 1979 až 1982 bol vysokoškolským asistentom v odbore systematickej teológie na teologickej fakulte v Lucerne. 20. júna 1982 bol vysvätený za kňaza a do roku 1985 pôsobil ako vikár na farnosti St. Marien v Berne. Po ďalších štúdiách sa stal v r. 1989 profesorom dogmatiky a liturgie na fakulte v Lucerne a profesorom ekumenickej teológie na Pedagogickom ústave. 6. decembra 1995 ho sv. Ján Pavol II. vymenoval za baziľského biskupa, ktorý je najväčšou švajčiarskou diecézou. 1. júla 2010 ho Benedikt XVI. nominoval za predsedu Pápežskej rady pre podporu jednoty kresťanov. 16. októbra toho istého roku bol nominovaný za člena Kongregácie pre náuku viery. Je tiež členom Kongregácie pre východné cirkvi, Kongregácie pre kauzy svätých a Pápežskej rady pre medzináboženský dialóg a od roku 2013 tiež Kongregácie pre katolícke vzdelávanie a Kongregácie pre biskupov. In: <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/en.html> (1.11.2020).

⁸³ KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: Všeobecné direktorium pre katechizáciu. Trnava : SSV, 1999, s. 77.

prítom vyhýbať výrazom alebo vysvetleniam, ktoré by mohli viesť do omylu. Okrem toho bude napomáhať „náležité poznanie iných vyznaní, s ktorými máme spoločné dobrá, ako: písané Božie slovo, život v milosti, viera, nádej, láska a iné vnútorné dary Ducha Svätého. Katechéza bude mať natoľko ekumenický rozmer, do akej miery dokáže vzbudiť a udržať pravú túžbu po jednote, chápanú nie ako ľahký irenizmus⁸⁴, ale ako dokonalú jednotu, kedy to Pán bude chcieť a akými cestami to bude chcieť.

4.9 Problém príručiek pre rozličné náboženstvá

34. Tu je potrebné dodať iné upozornenie, ktoré je v tej istej línii, aj keď pod iným zorným uhlom. Stáva sa, že v niektorých štátnych školách žiaci dostávajú knihy, v ktorých sa z hľadiska kultúry – histórie, morálky alebo literatúry – predstavujú rozličné náboženstvá, včítane katolíckeho. Objektívne predstavenie historických faktov rozličných náboženstiev a kresťanských viero-vyznaní môže v tomto prípade prispieť k lepšiemu vzájomnému porozumeniu. Vtedy je potrebné bedliť a robiť všetko možné, aby údaje boli skutočne objektívne, bez vplyvu ideologických a politických systémov alebo predsudkov, zdanlivo vedeckých, ktoré by skreslili skutočnú pravdu. V každom prípade sa tieto príručky, samozrejme, nemôžu považovať za katechetické diela; aby také boli, chýba im svedectvo veriacich, ktorí vysvetľujú vieru iným veriacim a chápanie kresťanských tajomstiev a katolíckej osobnosti, ktoré sa čerpajú z viery.

Na území Slovenskej republiky nebaďať v školskom prostredí priame zásahy do znevažovania iných náboženstiev. Dôvodom môže byť azda aj vzájomná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou, ktorá bola uzavretá v roku 2000. Ide o oblasť medzinárodného verejného práva.

⁸⁴ Mierové hnutie, hlásanie mierových myšlienok.

Čo sa týka školstva, zmluva obsahuje niekoľko konkrétnych bodov, z ktorých jeden sa týka priamo ekumenického rozmeru: „*Svätá stolicu bude uplatňovať vo vzdelávacom a výchovnom procese zásady náboženskej znášateľnosti, ekumenizmu a spolupráce a rešpektovať presvedčenie osôb iného náboženského vyznania a osôb bez náboženského vyznania.*“⁸⁵

Pozerajúc sa do dokumentov Ministerstva školstva SR máme možnosť sledovať zabezpečenie materiálnych pomôcok potrebných pri výučbe. Ide konkrétne o tvorbu učebníc a pracovných listov, ktoré sú, vzhľadom na predmet, konzultované i s cirkevnými autoritami: „*Na vzdelávanie v školách ... sa používajú učebnice schválené ministerstvom školstva; používajú sa aj iné učebné texty a pracovné zošity, ktoré sú v súlade s cieľmi a princípmi zákona. Na vyučovanie predmetu náboženstvo alebo náboženská výchova ... možno používať učebnice, učebné texty a pracovné zošity schválené štátom uznanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou.*“⁸⁶

⁸⁵ Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou (čl. 13, bod. 8). In: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/251/zakladna-zmluva-medzi-sr-a-svatou-stolicou-5b.html> (01.11.2020).

⁸⁶ Právny informačný portál SLOV-LEX: Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §13, bod 1. In: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/> (01.11.2020).

5 VŠETCI POTREBUJÚ BYŤ KATECHIZOVANÍ

V nasledujúcej časti je možné prvýkrát vnímať to, čo už Všeobecné direktorium pre katechizáciu (ďalej len VDK) definuje ako samozrejmosť. Ide o rozdelenie adresátov katechézy. Nie, nemyslí sa tým akási pomyselná segregácia poslucháčov, no ide skôr o rozdelenie na základe schopností počúvania, uvažovania a implementácie obsahu Božieho slova (kerygmy) do konkrétneho života. Z tohto dôvodu je výraz „*všetci potrebujú byť katechizovaní*“ veľmi trefný a dotýka sa nielen prijímateľov ohlasovaného slova, no i samotných katechistov – protagonistov katechézy.

Každý deň si uvedomujeme, že chrániť v sebe Boží život a rozvíjať ho je nad ľudské sily. Človek je veľmi slabý a vo všetkom je odkázaný na Božiu pomoc. Boh nás nenecháva napospas a udeľuje nám milosti, lebo chce, aby všetci boli spasení. Bez jeho milosti a pomoci nie sme schopní urobiť niečo pre svoje spasenie. Ježiš povedal jasne: „*Bezo mňa nič nemôžete urobiť*“ (Jn 15, 5). Toto nie je iba upozornenie, no je to proklamácia toho, že ako kresťania máme byť neustále naštepení na Krista, z ktorého prúdi životodarná voda. Iba v ňom totiž máme život a plnosť úplne všetkého (porov. 1 Jn 2,25).

Ježiš Kristus prečíta v synagóge v Nazarete proroka Izaiáša, ktorý oznamuje jeho príchod: „*Duch Pána je nado mnou (...); poslal ma oznámiť zajatým, že budú prepustení*“ (Lk 4,18). Po dvadsiatich storočiach Písmo stále hovorí o prítomnosti aj k prítomnosti, tak ako vtedy v Nazarete: „*Dnes sa splnilo toto Písmo, ktoré ste práve počuli*“ (Lk 4,21; por. Iz 61,1). Počas každej katechézy sa ohlasuje Božie slovo kresťanskému spoločenstvu. Tak sa čas katechézy stáva Paschou – Pánovým dňom – ožiarenou svetlom vychádzajúcim z veľkonočného tajomstva. Boh aj dnes hovorí s nami ako s priateľmi, stretáva sa s nami, aby nám dal svoje priateľstvo a ukázal nám cestu života. Jeho Slovo sa stáva tlmočníkom našich žiadostí a starostí i plodnou odpoveďou, vďaka ktorej môžeme konkrétne okúsiť jeho blízkosť. To je dôvodom, prečo majú byť všetci kresťania katechizovaní.

5.1 Význam, dôležitosť detí a mládeže

35. Môj predchodca Pavol VI. určil pre IV. generálne zhromaždenie synody biskupov tému: „Katechéza dnešných čias, s osobitným zreteľom na deti a mládež.“ Bezpochyby, prudký rozvoj mladých tvorí najbohatší prísľub nádeje a súčasne znepokojenia pre veľkú časť dnešného sveta. Niektoré krajiny, osobitne rozvojové, majú viac ako polovicu obyvateľstva pod dvadsaťpäť alebo tridsať rokov. To znamená milióny a milióny detí a mladých, ktorí sa pripravujú na svoju budúcnosť v dospelom veku. A nejde iba o číselný faktor: niektoré nedávne udalosti, ako aj každodenná kronika nám hovoria, že toto nespočetné množstvo mladých, aj keď ich ovláda neistota a strach, alebo zavádza únik do ľahostajnosti a k droge, ba pokúša nihilizmus a násilie, väčšinou predstavuje veľkú silu, ktorá aj uprostred nemalých rizík chce budovať budúcu civilizáciu.

A my sa vo svojom pastoračnom úsilí pýtame: ako priblížiť tomuto množstvu detí a mládeže Ježiša Krista, Boha, ktorý sa stal človekom a ukázať im ho nielen v nadšení prvého prchavého stretnutia, ale v každodennom prehĺbenejšom a jasnejšom poznaní jeho posolstva, Božieho plánu, ktorý chcel zjaviť; pozvania, ktoré ponúka každému; Kráľovstva, ktoré chce nastoliť na tomto svete s „malým stádom“ (Lk 12,32) tých, ktorí v neho veria, a ktoré sa doplní iba vo večnosti? Ako ich oboznámiť so zmyslom, dosahom základných požiadaviek, so zákonom lásky, s prísľubmi, nádejami tohto Kráľovstva?

Tu treba uviesť viaceré pripomienky a upozornenia na špecifické a charakteristické vlastnosti katechézy, ktoré sa vzťahujú na rozličné etapy obdobia ľudského života.

Dnes možno viac než v minulosti dieťa vyžaduje plnú úctu a pomoc v jeho požiadavkách ľudského a duchovného rastu, a to aj prostredníctvom katechézy, ktorá by nemala chýbať kresťanským deťom. Formácia detí a mládeže prostredníctvom katechézy má

mať svoje vyvrcholenie pri vnímaní spôsobu života a vzájomného spolunažívania tak vo farskom, ako aj v rodinnom spoločenstve.

V dnešnej dobe je situácia a chápanie výchovy vo viere úplne odlišné od toho, čo bolo kedysi pred niekoľkými rokmi, kedy šlo iba o podávanie informácií o viere. Dnes už vôbec nejde o memorovanie či preukazovanie teoretických poznatkov v religijnej oblasti, ale ide predovšetkým o chápanie toho, že Boh sa dáva spoznať človekovi v jeho každodennom živote, v bežných situáciách.⁸⁷

Akákoľvek výchova záleží od možnosti prežívania životných skúseností a rebríčka hodnôt tak vychovávateľov, ako i tých, ktorí sú vychovávaní. Nemožno teda v tomto procese mať iba túžbu dobre vychovávať, dobre katechizovať, dobre odovzdať vieru a všetko, čo som prijal/prijala od svojich rodičov či starých rodičov. Obrazne povedané, mať iba túžbu bez prostriedkov je takmer nedosiahnuteľná meta v dosiahnutí cieľa. Ten, kto vychováva vo viere (katechizuje), musí dbať na tieto podstatné prvky:

- a) brať vážne skutočnosť úplného stotožnenia sa so svojim poslaním ohlasovateľa evanjelia,
- b) byť si vedomý, že hovoríme o Božom tajomstve,
- c) plne sa stotožniť s tým, že svojím životom toto tajomstvo ohlasujeme a musíme to robiť vedome, aby sme si sami uvedomovali zodpovednosť za výchovu v tomto smere.

Pri katechéze detí a čiastočne i mládeže nemožno chcieť vyvolať dojem, že hovoríme o Bohu, ako keby sme ho videli, nemožno hovoriť o nebi alebo o pekle, ako keby sme tam boli, nemožno hovoriť o anjeloch a svätých ako o tých, s ktorými sme sa stretli. Sila našej katechézy nepochádza z ľudských prvkov, ktoré používame, nie je v presvedčovaní a „vyhadzovaní faktov“ z Božieho slova, ale pochádza od Boha a k nemu smeruje. V takejto službe katechézy si treba plne uvedomiť, že akokoľvek sa snažíme správne vyučovať v oblasti vierouky, predsa len Boh sám dáva vzrast (1 Kor 3,6-7).

⁸⁷ Porov. OSTROWSKI, M.: *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą. Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*. Kraków : Wydawnictwo naukowe PAT, 2005, s. 126.

5.2 Malé deti

36. Rozhodujúci význam má často to, čo malé dieťaťko dostáva od svojich rodičov a od rodinného prostredia ako prvé poznatky katechézy. Bude to azda iba jednoduché poukázanie na nebeského Otca, dobrého a starostlivého, ku ktorému sa naučí obracať svoje srdce. Kratučké modlitby, ktoré sa dieťaťko naučí žvatlať, budú začiatkom láskyplného dialógu s týmto skrytým Bohom, ktorého slovo bude potom počúvať. Nemožno ani dosť zdôrazniť kresťanským rodičom, aby nezanedbali predčasnú iniciáciu, pri ktorej sa schopnosti dieťaťa zapájajú do životného vzťahu s Bohom. Toto veľmi dôležité dielo si vyžaduje veľkú lásku a hlbokú úctu k dieťaťu, ktoré má právo, aby sa mu kresťanská viera predstavila jednoducho a pravdivo.

V dnešnej dobe vo svete, ktorý je viere často cudzí, ba až nepriateľský, majú kresťanské rodiny prvoradý význam. Preto Druhý vatikánsky koncil nazýva rodinu starobylým názvom *Ecclesia domestica*. Koncil nazýva rodičov spolupracovníkmi milosti a svedkami viery. Oni sú prvými vychovávateľmi svojich detí (AA 11). Darovaním života ich viaže zodpovednosť za výchovu, ktorá je taká dôležitá, že ak chybuje, len ťažko ju možno nahradiť.⁸⁸ Rodina je pre dieťa prvoradá a najdôležitejšia, a je zdrojom jeho emocionálneho zážitia. Preto by mali rodičia v prvom rade utvoriť prostredie, v ktorom sa bude dieťa vychovávať v duchu Kristovho evanjelia (GE 3).

Rodičia, spolupracujúci s Bohom – Stvoriteľom, majú byť zástancami života a starať sa o jeho rozvoj. Záväzky rodičov voči deťom sa totiž vôbec nekončia ich privedením na svet. V domácom spoločenstve je nevyhnutná autorita rodičov, ktorá so sebou prináša spoločnú zodpovednosť so zvláštnymi a konvergentnými úlohami otca a matky vo výchove detí a v spolupráci pre dobrý chod rodiny vo vzájomnej úcte a láske. Výchova je životodarným sporením, ktoré nevytvára len hlboký vzťah medzi vychovávateľom

⁸⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio* – apoštolská exhortácia. Trnava : SSV, 1993, čl. 46.

a vychovávaným, ale obom umožňuje účasť na pravde a láske, na konečnom ciele, ku ktorému Boh Otec, Syn a Svätý Duch povoláva každého človeka. Výchovné poslanie kresťanských rodičov má svoj osobitný zdroj vo sviatosti manželstva, ktoré ich posväcuje pre skutočne kresťanskú výchovu detí. Povoláva ich k účasti na tej istej láske, akú má Boh Otec a Kristus. Keď človek spoznáva a stretáva Ježiša Krista, keď mu verí, cíti uspokojenie svojej najhlbšej aspirácie: nachádza to, čo vždy hľadal a nachádza to takým spôsobom, ktorý prekračuje jeho očakávania.⁸⁹

V pohľade na možnosti je dnes pri odovzdávaní evanjelia pre deti veľmi dobrým pomocníkom využívanie multimediálnych pomôcok. Jednou z nich je aj aplikácia *YouVersion – aplikácia Biblia pre deti*.⁹⁰ Autori hneď v úvode ponúkajú možnosti, ako môžu rodičia pomôcť svojim deťom zamilovať sa do Božieho slova. Ide o rôzne možnosti, ako napr. pestré ilustrácie s animáciami aktivovanými dotykom či hry a aktivity napomáhajúce deťom zapamätať si, čo sa naučili.

Zároveň jestvuje mnoho detských kníh či Biblií, prispôsobených malému poslucháčovi. Jednou z nich je aj kniha s názvom *Rodinná Biblia (Biblické príbehy, meditácie a modlitby na každý deň)*. Každodenné stretnutia pri tejto knihe sú zárukou prítomnosti Ježiša Krista v rodine, radostnou príležitosťou na prehĺbenie vzťahov, spoločnú modlitbu a konfrontáciu biblických príbehov s dejinami našich rodín. Text Rodinnej Biblie je rozvrhnutý na 365 dní v roku, pričom keď sa mladý človek začíta do známych biblických príbehov, bude ich môcť skúmať z iného uhla pohľadu. Zoznámi sa aj s novými časťami z novozákonných spisov, ktoré sú šité na mieru mladých.

Každý biblický príbeh sa začína otázkou, ku ktorej je potrebné zaujať stanovisko. Napríklad jeden z príbehov o Jozefovi na začiatku kladie otázku: Mal si niekedy pocit viny? Hneď za otázkou je konštatovanie, ktoré dáva recept na vyriešenie problému načrtnutého v otázke, napríklad: Žiť s pocitom viny je bolestné; oslobodí nás priznanie a prosba o odpustenie. Nasleduje samotné čítanie

⁸⁹ Porov. GOLISZEK, P.: *Katecheza a osoba*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2010, s. 138.

⁹⁰ Viac k aplikácii na stránke: <https://www.bible.com/sk/kids> (01.11.2020).

biblického textu a záverečná modlitba, v tomto prípade táto: Pane, daj, aby som sa správal čestne k tebe i k ľuďom. Odpusť mi zlo, ktorého som sa dopustil, a oslobod' ma od pocitu viny.⁹¹

5.3 Väčšie deti – chlapci a dievčatá

37. Čoskoro potom príde či už v škole, v kostole, vo farnosti alebo v prostredí náboženskej asistencie v katolíckom kolégiu, alebo v štátnej škole, súčasne s otváraním sa širšiemu sociálnemu kruhu obdobie katechézy na uvedenie dieťaťa organickým spôsobom do života Cirkvi, pričom zahŕňa aj bezprostrednú prípravu na prijatie sviatostí: je to katechéza počiatočná, ale nie zlomkovitá, fragmentárna, pretože musí odhaľovať, aj keď elementárnym spôsobom, všetky hlavné tajomstvá viery a ich dopad na mravný a náboženský život chlapca a dievčaťa; katechéza, ktorá dáva zmysel sviatostiam, no súčasne z prežívaných sviatostí utvára životný rozmer, ktorý ju neobmedzuje iba na doktrínálnu funkciu a odovzdáva dieťaťu radosť, že je Kristovým svedkom v osobitnom prostredí, v ktorom žije.

Iste sa zhodneme na tom, že náboženskú výchovu dieťaťa nemožno zakladať na „posielaní do chrámu“. Nestačí tiež všeobecnosť na katechézach. Rodičia majú svojím príkladom a slovom privádzať dieťa k Bohu a naučiť ho priateľskému dialógu s Bohom. Dôležité je tiež vyzdvihnúť vernosť voči Božím príkazom a zmysel plnenia Božej vôle. Pomocou k náboženskej výchove môžu byť tak náboženské knihy, ako aj ilustrácie pre najmenšie deti, pričom je vhodné priblížiť ich obsah a okomentovať. Táto výchovná úloha je taká dôležitá, že ju nemožno nahradiť. Rodičia majú vytvoriť ovzdušie preniknuté láskou a úctou k Bohu i k ľuďom. Práve to je zárukou ozajstnej výchovy, ktorá môže pomôcť celej spoločnosti.

Iný príklad rodinnej katechézy, ktorá sa opiera už o živú vieru a spočíva v tom, že sa odhaľuje moment, v ktorom sa naša viera

⁹¹ Rodinná Biblia bola vydaná Spolkom sv. Vojtecha v roku 2020.

a modlitba vyjadrí vo sviatosti. V tomto smere má rodinná katechéza (rozhovor) viesť:

- a) *k úprimnosti* – gesto prijatia sviatosti má zodpovedať modlitbe a vnútornej túžbe. T. z., že obrad nemá zmysel bez toho, aby mal človek vnútorné presvedčenie o sile každej modlitby a sviatosti, zvlášť Eucharistie. V opačnom prípade by sa na nás vzťahovali slová sv. apoštola Pavla: „...*kto je a pije, a nerozoznáva telo, ten si je a pije odsúdenie*“ (1 Kor 11,29);
- b) *k veľkodušnosti* – nenútiť k častému prijímaniu sviatostí, ale formovať vnútorný stav k autentickej viere, ktorá sa isto prejaví slobodne a veľkodušne v spomínanom prijímaní sviatostí, ktoré sa v tomto kontexte stanú skutočnou posilou a nie iba prostriedkom pre dosiahnutie „pokoja“ v rodine.

Rodičia môžu zmeniť svet tým, že vyvedú z rodinného hniezda také deti, ktoré sa budú usilovať o dobré medziľudské vzťahy, o ideály lásky, priateľstva, skromného života, hľadať dobré vzdelanie a pripravovať sa na svoju úlohu vychovávateľa. K tomuto cieľu nemožno dôjsť bez toho, aby si rodič, vychovávateľ, nenašiel čas a spôsob, ako správne prejaviť lásku a ako naučiť dieťa kultúre života.

5.4 Dospievajúci

38. Potom príde puberta a mladický vek (adolescencia) so všetkým tým, čo veľké a riskantné toto životné obdobie prináša. Je to obdobie objavovania seba samého a vlastného vnútorného sveta, obdobie veľkolepých plánov, čas, keď sa prebúdajú city lásky, biologické hnutia sexuality a túžba byť spolu, obdobie osobitnej intenzívnej radosti s opájajúcim objavovaním života. No často je to aj vek najnaliehavejších otáznikov, úzkostlivých a dokonca neúspešných hľadanií istej nedôvery voči iným so škodlivým uzatváraním sa do seba, vek prvých sklamaní a prvých trpkých zážitkov. Katechéza si nemôže nevšimnúť takéto aspekty, ktoré sa v tomto chýlostivom úseku života ľahko menia. Katechéza schopná viesť dospievajúceho k revízii vlastného života a k dialógu, katechéza, ktorá si dobre všíma jeho vážne problémy – sebadarovanie, vieru, lásku a jej sprostredkovanie, ktorým je sexualita – môže mať

pre dospelievajúceho rozhodujúci význam. Poukázanie na Ježiša Krista ako na priateľa, vodcu a vzor, obdivuhodný síce a predsa napodobňovateľný; objavenie jeho posolstva, ktoré dáva odpoveď na základné otázky; objavenie plánu lásky Krista Spasiteľa ako vtelenie jedinej pravej lásky a možnosť spojiť všetkých ľudí – všetko toto môže poskytnúť základ pre autentickú výchovu vo viere. Predovšetkým však tajomstvá Ježišovho umučenia a smrti, ktorým svätý Pavol pripisuje zásluhu nášho slávneho zmŕtvychvstania, môžu veľa povedať svedomiu a srdcu dospelievajúceho a vrhnúť svetlo na jeho prvé utrpenia a na utrpenia sveta, ktoré vidí okolo seba.

V tejto časti exhortácie je vhodné paralelne sa pozrieť na Katechizmus Katolíckej cirkvi (ďalej len KKC), ktorý v dvoch bodoch obracia pozornosť čitateľa na vnímanie dospelievajúcich a katechézu. V piatom článku KKC pripomína význam katechézy: „*Vo všeobecnosti možno povedať, že katechéza je výchova detí, mládeže a dospelých vo viere najmä vyučovaním kresťanskej náuky. Väčšinou sa deje organicky a systematicky s cieľom uvádzať veriacich do plnosti kresťanského života.*“

V neskoršom článku zasa KKC pripomína na jednej strane nutnosť flexibilitnosti katechézy v prípade tvorby osobitných katechizmov, no na strane druhej zasa hovorí o nemeniteľnosti obsahu a formy súčasného KKC: „*Vzhľadom na svoj cieľ tento Katechizmus nemieni prispôbovať výklad a katechetické metódy, ako si to vyžaduje rozdielnosť kultúr, veku, duchovnej zrelosti, spoločenského a cirkevného postavenia tých, na ktorých sa katechéza obracia. Tieto nevyhnutné prispôsobenia sú úlohou osobitných katechizmov a ešte väčšmi tých, čo učia veriacich.*“

„*Kto učí, nech sa stane všetkým pre všetkých, aby všetkých získal pre Krista... A nech si nemyslí, že jeho viere bol zverený iba jeden druh ľudí a že môže všetkých veriacich učiť podľa nejakej predpísanej a presnej osnovy a rovnakým spôsobom vychovávať k pravej zbožnosti. A keďže jedni sú ako novonarodené deti, iní začínajú dospelieť v Kristovi a niektorí sú už akoby vo zrelom*

veku, treba dôkladne uvážiť, ktorí potrebujú mlieko a ktorí pevnejší pokrm... To Apoštol... nariadil zachovávať..., aby si tí, čo sú povolani na túto službu, uvedomili, že takto treba pri odovzdávaní tajomstiev viery a príkazov života prispôsobovať vyučovanie mysleniu a chápanosti poslucháčov“ (KKC, čl. 24).

5.5 Mládež

39. S mladosťou prichádza čas veľkých rozhodnutí. Mladý človek, možno podporovaný členmi rodiny a priateľmi, predsa však ponechaný sám na seba a na svoje vlastné mravné svedomie, bude musieť vziať na seba zodpovednosť za svoj osud, a to vždy častejšie a rozhodnejšie. Dobro a zlo, milosť a hriech, život a smrť sa v jeho vnútri vždy častejšie postavlia proti sebe ako isté morálne kategórie, ale aj, a predovšetkým, ako základné možnosti voľby, ktoré bude musieť prijať alebo odmietnuť s jasným vedomím a zodpovedne. Je evidentné, že katechéza, ktorá zatracuje egoizmus v mene veľkodušnosti; ktorá bez naivnosti alebo klamlivého schematizmu hlása kresťanský zmysel práce, spoločného dobra, spravodlivosti a lásky; katechéza pokoja medzi národmi a promócie ľudskej dôstojnosti, rozvoja, oslobodenia, ktoré sa spomínajú v najnovších cirkevných dokumentoch,⁹² (takáto katechéza šťastne vstúpuje do duše mladých naozaj náboženské skutočnosti) sa nikdy nesmie zanedbať. Katechéza sa stáva veľmi dôležitou vo chvíli, keď sa môže evanjelium predstaviť, pochopiť a prijať ako schopné dať zmysel životu, a teda inšpirovať ináč nepochopiteľné postoje: zriekanie sa, zbavovanie sa bohatstva, láskavosť, spravodlivosť, angažovanosť, zmierlivosť, zmysel pre Absolútne a neviditeľno atď., všetko faktory, podľa ktorých možno identifikovať mladíka medzi jeho spoločníkmi ako učeníka Ježiša Krista.

Katechéza takto pripravuje na veľkú kresťanskú angažovanosť v dospelom živote. Je isté, že mnohé z povolaní ku kňazskému

⁹² Porov. napr. Druhý vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et Spes*: AAS 58 (1966), s. 1025-1120; PAVOL VI. encyklika *Populorum Progressio*: AAS 59 (1967), s. 257-299; apoštolský list *Octogesima adveniens*: AAS 63 (1971), s. 401-441; apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*: AAS 68 (1976), s. 5-76.

a rehoľnému životu sa zrodili pri dobre uskutočňovanej katechéze v detstve a dospievaní. Teda od útleho detstva až po prah dospelosti sa katechéza stáva školou viery a sprevádza človeka v hlavných etapách života ako maják, ktorý osvetľuje cestu dieťaťu, dospievajúcemu a mladíkovi.

5.6 Prispôsobenie katechézy mladým

40. S potešením možno konštatovať, že počas IV. generálneho zhromaždenia synody a v nasledujúcich rokoch sa Cirkev veľmi podieľala na tejto starostlivosti: ako katechizovať deti a mladých. Daj Pane, aby táto pozornosť trvala vo svedomí Cirkvi veľmi dlho! V tomto zmysle bola synoda veľmi cenná pre celú Cirkev, keď sa čo najpresnejšie usilovala vystihnúť zložitú tvárnosť dnešnej mládeže, keď poukázala na to, že táto mládež používa reč, do ktorej je potrebné trpezlivo, múdro a bez ujmy pretlmočiť Ježišovo poslanstvo bez toho, že by sa zradilo; keď dokázala, že napriek dojmom táto mládež prechováva, aj keď často nejasným spôsobom – viac než pohotovosť a otvorenosť – opravdivú túžbu poznať toho „Ježiša, zvaného Kristom“ (Mt 1,16); keď konečne odhalila, že dielo katechézy, ak sa chce konať presne a vážne, je dnes oveľa náročnejšie a namáhavejšie ako predtým pre najrozličnejšie prekážky a ťažkosti, ktoré sa pred ním vynárajú, ale aj potešiteľnejšie ako predtým pre hlboké odpovede, ktoré dostáva od detí a mladých. Ide o poklad, o ktorý sa Cirkev môže opierať v budúcich rokoch.

Niektoré kategórie mladých, ktorým je adresovaná katechéza, si vzhľadom na osobitné podmienky vyžadujú osobitnú pozornosť.

V dvoch po sebe nasledujúcich častiach exhortácie pápež Ján Pavol II. obracia pozornosť na mládež. Zjavne ide o skupinu ľudí, ku ktorým mal tento charizmatický svätec hlboký vzťah už od začiatku svojich študentských čias. Jeden z jeho príhovorov to potvrdzuje celkom presne: „Cirkev hľadá na mládež; ba mohli by sme povedať, že Cirkev hľadá na samu seba v mládeži.“ Alebo na inom mieste, kde potvrdzuje priateľstvo s mladými slovami: „Prišiel som

si k vám trochu odpočinúť, moji milí. Prišiel som vás počúvať, porozprávať sa s vami a spoločne sa pomodliť. Znovu vám chcem opakovať to, čo som vám povedal prvý deň môjho pontifikátu, že vy ste nádejou pápeža, vy ste nádejou Cirkvi. V tých rokoch môjho úradu v Cirkvi som veľmi cítil vašu prítomnosť a vaše priateľstvo. Vaša náklonnosť a vaše modlitby mi boli ustavičnou oporou v plnení poslanca, ktoré som prijal od Krista.⁹³

Keď vítal Ján Pavol II. mladých, neboli to plytké slová, populistické, pretože hneď nato každý pocítil zodpovednosť pápeža, keď sa obracal k mládeži, že skutočné šťastie nemôžu dosiahnuť bez námahy, obetí a odriekania. „K Ježišovi vedie strmá cesta,“ často konštatoval... Pripomínal, že priemernosť nie je to, čo potrebuje 21. storočie. Zdôrazňoval odvahu hlásať evanjelium mladým, to, že sa nesmieme báť konfrontovať mladých s pretvárajúcimi ideálmi, ktoré pred nich kladie evanjelium. Biskupom často pripomínal, že do mladej generácie treba veľmi veľa investovať, lebo je aj veľa toho, čo sa od nej na druhej strane očakáva... Mladí ľudia sú plní životného nadšenia, elánu a entuziazmu a napriek svojmu sebavedomiu potrebujú oporu, potrebujú mať svoje životné vzory, potrebujú skalu, o ktorú sa môžu oprieť. Svätý Otec nevnucoval nikomu, ani mladým ľuďom, vieru alebo svoju predstavu o viere. Pozýval všetkých a predovšetkým mladých, aby hľadali pravdu o sebe, pravdu o svojej ľudskej prirodzenosti, o svete. Dobrou príležitosťou k tomu sú Svetové dni mládeže, ktoré sa na jeho podnet začali organizovať od roku 1984.⁹⁴

Tu sa vždy ukazoval priestor, kde pápež, využívajúc priestor homílie či katechézy, ohlasoval slovo veľmi živou a mládeži jasnou rečou. Práve o tento odkaz sa snažil aj v exhortácii *Catechesi tradendae*.

V našich podmienkach Konferencia biskupov Slovenska zriadila Radu pre mládež a univerzity ako výraz svojej pastierskej starostlivosti na skúmanie a riešenie otázok súvisiacich s mládežou a univerzitami. Rada pre mládež a univerzity KBS pripravuje podklady

⁹³ JÁN PAVOL II.: *Najdrahšej mládeži*. Bratislava : Motýľ, s. 192.

⁹⁴ STANČEK, L.: Mládež v pontifikáte Jána Pavla II. In: DANCÁK, P.: *Sapienčný charakter antropológie Jána Pavla II. a európska integrácia*. Prešov : GTF PU, 2007, s. 74 – 76.

pre Konferenciu biskupov Slovenska a usmerňuje pastoračné smerovanie a aktivity pre mládež a univerzity na celoslovenskej a diecéznej úrovni.⁹⁵

5.7 Postihnutí

41. Predovšetkým ide o deti a mladých fyzicky a mentálne postihnutých. Majú právo poznať „tajomstvo viery“ ako ostatní vrstovníci. Veľké ťažkosti, ktoré musia prekonávať, ešte zväčšujú zásluhy ich úsilia a úsilia ich vychovávateľov. Možno s potešením konštatovať, že niektoré katolícke organizácie, ktoré sa venujú mladým postihnutým, chceli priniesť na synodu obnovenú túžbu lepšie čeliť tomuto dôležitému problému. V takej priekopníckej práci si zasluhujú živé povzbudenie.

Všeobecné direktórium pre katechizáciu uvádza, že každé kresťanské spoločenstvo považuje fyzicky, mentálne alebo inak postihnuté osoby, a najmä nedospelé, za osobitne obľúbené u Boha. Silnejšie spoločenské a cirkevné povedomie a nepopierateľný pokrok v oblasti špeciálnej pedagogiky spôsobujú, že rodina a iné formálne prostredia môžu dnes týmto osobám poskytnúť primeranú katechézu, na ktorú majú právo ako pokrstení – a ak nie sú pokrstení, ako povolani k spásu. Otcova láska k týmto najslabším deťom a neustála prítomnosť Ježiša Krista spolu s jeho Duchom vzbudzujú dôveru, že každý človek, čokoľvek by ho obmedzovalo, je schopný rásť v svätosti. Výchova vo viere, do ktorej je zaangażovaná predovšetkým rodina, vyžaduje primeraný a človeku prispôsobený program, berie do úvahy výsledky pedagogického výskumu, uskutočňuje sa osožne v kontexte celkovej výchovy človeka. Na druhej strane treba sa vyhnúť nebezpečenstvu, že sa táto nevyhnutne špecializovaná katechéza ocitne na okraji pastoraácie spoločenstva. Aby sa to nestalo, je potrebné neustále na to spoločenstvo upozorňovať a angažovať ho. Osobitné požiadavky tejto katechézy

⁹⁵ RADA PRE MLÁDEŽ A UNIVERZITY KBS. In: <http://mladez.kbs.sk/sekcia/home/o-rade> (02.11.2020).

vyžadujú od katechétov špecifickú pripravenosť a robia ich službu ešte záslušnejšou.⁹⁶

Ak sa venujeme školskej katechéze, v náboženskej pedagogike žiakov so zdravotným znevýhodnením má dôležité miesto nadobúdanie nových poznatkov a vedomostí prostredníctvom tvorivých metód cez zážitok. Zážitkové vyučovanie je významnou súčasťou moderného výchovno-vzdelávacieho procesu. Pri takejto tvorivej výučbe vykonávajú väčšinu práce sami žiaci, bez toho, aby si to uvedomovali. Aktívna výučba má spád, je zábavná a poskytuje priestor pre individuálnu podporu každého žiaka. „Čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli, na čo sme hľadeli a čoho sa naše ruky dotýkali, to zvestujeme: Slovo života“ (1Jn 1,1). Tieto Jánove slová vystihujú podstatu využitia tvorivých metód cez zážitok vo vyučovaní náboženskej výchovy.

Metódy tvorivej práce s využitím rozličných techník a materiálov sú v súčasnej dobe oveľa účinnejšie ako klasické, čo potvrdzuje aj niekoľkoročná skúsenosť pri ich uplatňovaní na špeciálnych základných školách. Je psychologicky podložené, že to, na čom sa žiak aktívne podieľa a čo sám vytvorí, zanechá v ňom silnejšie citové zážitky a trvalejšie poznatky. V jednej čínskej múdrosti sa hovorí: „Čo mi povieš, to zabudnem, čo mi ukážeš, to zopakujem, čo mi dáš urobiť, to si zapamätám.“

U žiakov so zdravotným znevýhodnením kladieme dôraz na jednoduchú tvorivosť, ktorá sa môže prejavovať v každej činnosti a dá sa systematicky rozvíjať. Pre podporu tvorivosti u týchto žiakov je dôležité to, že ukazovateľom originality a hodnoty je učiteľ, ktorý by sa mal riadiť podľa vzoru Krista. On sám bol geniálnym učiteľom a vychovávateľom. Používal rôzne metódy, uplatňoval rozhovor, dialóg, osobné svedectvo, obrazné rozprávania v podobenstvách a názorné príklady. Vychovával osobným príkladom, nie cez poučky. Prostredníctvom tvorivých metód cez zážitok pomáha učiteľ vzbudiť aj u takýchto žiakov záujem a prispieť tak k hlbšiemu poznávaniu Boha cez ich vlastné pocity.⁹⁷ Podľa Zelinovej sa

⁹⁶ KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktorium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999, s. 199.

⁹⁷ MOLNÁROVÁ, M.: *Milujúci Otec stvoril všetko*. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Katechéza – výzvy a impulzy*. Prešov : GTF PU, 2018. s. 133 – 134.

hranice tvorivosti u žiakov nekladú. Tvorivosť zvyšujeme rozvojom ich vnímania a myslenia, rozvojom ich vlastnosti osobnosti, ktoré podporujú tvorivosť cez zážitok.⁹⁸

K starostlivosti o postihnutých sa vyjadruje aj pápež František, keď v roku 2019 vydal posolstvo pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudí so zdravotným postihnutím. Práve v ňom píše: Treba sa postarať o všetkých ľudí so zdravotným postihnutím a sprevádzať ich v rôznych životných okolnostiach, ... musíme sa rázne a zároveň citlivo zaoberať situáciami, keď sú títo ľudia odsúvaní na okraj a spoločne im otvárať cestu, aby sa mohli aktívne zúčastňovať na živote občianskeho i cirkevného spoločenstva, priznajúc im ich dôstojnosť. Je to náročná a namáhavá cesta, ktorá ... prispieva k formovaniu ľudského svedomia, aby bolo schopné v každom spoznať jedinečnú a neopakovateľnú osobu.⁹⁹

5.8 Mladí bez náboženskej opory

42. Moja myšlienka potom zalieta k deťom a mladým, vždy početnejším, ktorí sa narodili v nekresťanskej alebo nepraktizujúcej rodine a túžia poznať kresťanskú vieru. Treba im zabezpečiť primeranú katechézu, aby mohli rásť vo viere a postupne podľa nej žiť aj pri nedostatočnej opore, ba azda aj napriek prekážkam, s ktorými sa stretávajú vo svojom prostredí.

Dňa 08. decembra 2007 sa pápež Benedikt XVI. prihovoril mladým na Námestí sv. Petra v Ríme týmito slovami: „Myslím na mladých dneška, čo vyrastajú v prostredí, ktoré často ponúka posolstvá falošných životných modelov. Títo chlapci a dievčatá sú

⁹⁸ Porov. ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace. Koncepce a model tvořivé-humanistické výchovy*. Praha : Portál, 2007, s. 92.

⁹⁹ FRANTIŠEK: *Posolstvo pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudí so zdravotným postihnutím* (03.12.2019).

In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-zdravotnepostihnuti-2019>

*v ohrození, že stratia nádej, pretože sa často ocitajú bez skutočnej lásky, ktorá naplňa život zmyslom a radosťou.*¹⁰⁰

Zaujímavou je jedna americká štúdia, ktorá sa na začiatku milénia zaoberala ľudskými postojmi k náboženstvu a odovzdávaniu viery. Dnes, po dvadsiatich rokoch, možno iba konštatovať, že podobná situácia sa opakuje aj u nás. Podľa spomínanej štúdie ide o tri kategórie ľudí, ktorí odchádzajú od Cirkvi:

Prvou skupinou sú tí, čo nikdy nemali silné väzby na náboženstvo. V tomto prípade je menej pravdepodobné, že si vytvoria návyky, príp. zapoja sa do spoločenstiev, ktoré by napomáhali návratu do kresťanskej komunity.

Druhou skupinou sú mladí, vlažní vo viere, ktorí si nachádzajú neveriaceho životného partnera. Táto situácia môže rozširovať ich sekulárny svetonázor, podľa ktorého Boh nie je potrebný pre život.

Do tretej skupiny patria tí, ktorí neustále lavírujú medzi meniacimi sa názormi vonkajšieho prostredia, morálkou a náboženstvom. Táto skúsenosť – ukončuje štúdia – presvedčila mnohých mladých rodičov, že náboženské inštitúcie a Cirkev sú pre ich deti jednoducho irelevantné alebo nepotrebné.¹⁰¹

Úlohou Cirkvi je však neustále hľadať cestu k takýmto ľuďom, aby im svojím príkladom a svedectvom života bola svetlom v hľadaní novej integrity. Veľmi výstižne opisuje situáciu postoja Cirkvi k mladým bez náboženskej opory pápež František: *„...my, členovia Cirkvi, nemáme byť čudáci. Všetci majú cítiť, že sme ich bratia a susedia ako v prípade apoštolov, ktorí „boli milí celému ľudu (Sk 2, 47; porov. 4, 21. 33; 5, 13). Zároveň však musíme mať odvahu byť iní, poukázať druhým na sny, ktoré tento svet neponúka, svedčiť o kráse veľkodušnosti, služby, čistoty, pevnosti, odpustenia, vernosti povolaniu, modlitby, boja za spravodlivosť a spoločné dobro, lásky k chudobným, sociálneho priateľstva.*¹⁰²

¹⁰⁰ Pápež varoval mladých pred „falošnými modelmi šťastia“. In: <https://svet.sme.sk/c/3627392/papez-varoval-mladych-pred-falosnymi-modelmi-stastia.html> (07.11.2020).

¹⁰¹ COX, D. – THOMSON DE VEAUX, A.: *Millennials Are Leaving Religion And Not Coming Back*. In: <https://fivethirtyeight.com/features/millennials-are-leaving-religion-and-not-coming-back/> (07.11.2020).

¹⁰² FRANTIŠEK: Apoštolská exhortácia *Christus vivit* (čl. 36). Trnava : SSV, 2019. ISBN 978-80-8161-368-5.

5.9 Dospelí

43. Keď pokračujem v sérii adresátov katechézy, musím zdôrazniť jednu z naliehavých starostí synodálnych otcov, ktorú dôrazne nastolili skúsenosti získavané po celom svete: ide o ústredný problém katechézy – o katechézu dospelých. To je hlavná forma katechézy, lebo sa obracia na osoby, ktoré majú najväčšiu zodpovednosť a potrebné predpoklady žiť kresťanské posolstvo v úplne rozvinutej forme.¹⁰³ Kresťanská komunita by nemohla konať permanentnú katechézu bez priamej a vyskúšanej účasti dospelých, či už sú predmetom alebo podmetom katechetickej činnosti. Svet, kde majú mladí žiť a svedčiť o svojej viere, ktorú chce katechéza prehĺbiť a upevniť, riadia dospelí; teda ich viera by sa mala neustále objasňovať, zveľaďovať, oživovať alebo obnovovať, aby prenikla pozemské skutočnosti, za ktoré sú zodpovední. Preto katechéza, aby bola účinná, musí byť trvalá. Bola by skutočne márna, keby sa zastavila na prahu dospelého veku, pretože nie je menej potrebná pre dospelých, aj keď v inej forme.

Pápež zdôrazňuje problém celého sveta, vnímajúc skúsenosti synodálnych otcov v jednotlivých krajinách. To, čo sa opisuje v tejto časti exhortácie, je viac ako potrebné aj na Slovensku. Ide o katechézu dospelých. Teda tých, ktorí už prijali iniciačné sviatosti úplne alebo aspoň čiastočne.

Cirkev sa v tomto prípade, aj prostredníctvom podnetov exhortácie *Catechesi tradendae*, snaží hľadať vždy nové spôsoby katechizácie dospelých. Po roku 1989, po uvoľnení totalitného režimu, vznikajú v našom prostredí početné cirkevné hnutia a spoločenstvá, ktorých charizmou je formácia a duchovné sprevádzanie najmä dospelých či celých rodín. Okrem toho sa rozvíja katechéza

¹⁰³ Porov. Druhý vatikánsky koncil, dekrét o pastoračnom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, č. 14: AAS 58 (1966), s. 679; dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad Gentes*, č. 14: AAS 58 (1966), s. 962-963; Posvätná kongregácia pre klérus *Direktorium Catecheticum Generale*, č. 20 AAS 64 (1972), s. 112; porov. aj *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*.

i na úrovniach školy, farnosti a rodiny. Dôkazom toho bolo vytvorenie celoslovenského katechetického programu počas seminára v roku 1998 v Košiciach. Šlo vôbec o prvú etapu analýzy stavu katechézy vo všetkých diecézach na Slovensku. Seminár analyzoval štrnásť oblastí katechézy, a to v oblasti: školskej, farskej, špecifickej školskej, mimoškolskej katechézy a organizácie katechézy.

Katechizácii dospelých sa, hoc len implicitne, venuje množstvo dokumentov Cirkvi. Medzi takéto pastoračné usmernenia na Slovensku možno považovať pastoračný plán, ktorý je vydaný pre dve – chronologicky po sebe nasledujúce – obdobia.¹⁰⁴ Medzi odporúčania spomínaných dokumentov patria napr. tieto úlohy:

- a) Podporovať a realizovať aktivity zamerané na novú evanjelizáciu, najmä formačné kurzy farských spolupracovníkov (základná podmienka účasti je osobná viera a katechéza dospelých).
- b) Uvádzať do kresťanského života a vychovávať k životu z viery v spoločenstve.
- c) Rozvíjať katechézu vo farnosti a katechézu v rodine a starať sa o ich vzájomné prepojenie a dopĺňanie.¹⁰⁵

Zaujímavým je postreh novšieho Pastoračného plánu, pretože v ňom sa priamo opisuje rozpor s realitou života: *„Boli sme mnohokrát konfrontovaní s bolestivými odchodmi, znechutením, ba aj pohoršeniami i medzi pastiermi Cirkvi, s útokmi veriacich do vlastných radov, ...objavili sa tiež omyly v pastoračných metódach a prístupoch, nedostatočné vytváranie priestoru pre spoluprácu s veriacimi laikmi, vnútorné napätia a nezdravé súperenie ako i nedostatok farskej katechézy a katechézy dospelých. V neposlednom rade sa niekedy prejavila uzavretosť do seba, nemišionárskosť a malá schopnosť vidieť a oceniť dobré v okolítom*

¹⁰⁴ Ide o aktivitu Konferencie biskupov Slovenska, pod záštitou ktorej je vydaný *Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 2001 – 2006* a taktiež *o Pastoračný plán Katolíckej cirkvi v rokoch 2007 – 2013*.

¹⁰⁵ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001. s. 45 – 52.

*prostredí a neschopnosť priznať si vlastné nedostatky.*¹⁰⁶ Napriek opisu skúseností v pastoračnom prostredí dokument upriamuje pozornosť na duchovné sprevádzanie pri prehlbovaní viery. Dôraz sa tu kladie na tých, ktorí chcú rozšíriť svoj doposiaľ „tradičný prístup“ náboženských praktík k hlbšiemu vzťahu s Kristom. Pre tých sa – podľa pastoračného plánu – odporúča, aby sa cez malé, pravidelne sa stretávacie spoločenstvá pričlenili do života farnosti, a to prostredníctvom farskej katechézy, biblických krúžkov, farskej charity a podobne.

Zameriavajúc sa však na konkrétnu katechézu dospelých predmetný dokument odporúča tieto zásady:

- a) V katechéze dospelých ponúknuť možnosť doplnenia si náboženských poznatkov a postupné dozrievanie vo viere.
- b) Katechéza by mala prebiehať podľa diferenciácie životnej a profesionálnej špecifickosti veriacich (pre učiteľov, lekárov či zdravotníkov vo všeobecnosti, politikov, podnikateľov a podobne).
- c) Prehlbovanie vo viere musí byť nasmerované k vzbudeniu túžby dorásť do apoštolskej a misionárskej horlivosti. Cieľom nie je iba pestovanie osobnej zbožnosti a prehlbovanie individuálneho rozmeru vzťahu s Bohom, ale zrelosť a nadšenie pre ohlasovanie slovom i skutkom.¹⁰⁷

Jednou z vhodných metód sú aj tzv. farské evangelizačné bunky. Ide o metódu, ktorá je univerzálna a použiteľná v rôznych prostrediach (farnosť malá i veľká, pre mladších i pre starších). Táto metóda je vhodná z dôvodu, že má možnosť pokračovať v bežnej pastoračnej činnosti, z ktorej sa stáva farnosť misijná.¹⁰⁸ Katechéza

¹⁰⁶ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007 – 2013*. Trnava : SSV, 2007, s. 13 (pozn. 15).

¹⁰⁷ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007 – 2013*. Trnava : SSV, 2007, s. 24.

¹⁰⁸ Systém je inšpirovaný pastoračnými metódami pastora Yonggi Cho v Kórei, ktorý vybudoval osemdesiatitisícovú cirkevnú obec zloženú z malých živých spoločenstiev. Táto pastoračná metóda bola schválená Pápežskou radou pre laikov v roku 2009. Definitívne schválenie bolo 12.4.2015. Každé stretnutie sa skladá zo siedmich častí a cieľov: 1. Spev a chvála; 2. Zdieľanie (čo urobil Boh pre mňa, čo som urobil ja pre neho); 3. Vyučovanie (katechéza); 4. Čas prehĺbenia a zdieľania nad vypočutou katechézou; 5. Informácie (krátka chvíľa, kedy sa pripomínajú spoločné záväzky, termíny); 6. Modlitba priho-

dospelých je dnes súčasťou mnohých iných cirkevných hnutí a spoločenstiev. Potrebné je však zdôrazniť, že každé z nich by malo svojou povahou a činnosťou prispievať do rozvoja samotnej farnosti, ktorá je spoločenstvom spoločenstiev.¹⁰⁹

5.10 Takmer katechumeni

44. Medzi dospelými, ktorí potrebujú katechézu, obraciame našu pastorálnu a misionársku starostlivosť na tých, čo sa narodili a boli vychovaní v ešte nepokresťančených krajinách a nemohli si prehĺbiť kresťanské učenie, ktoré im životné okolnosti jedného dňa sprostredkovali; upierame sa na tých, čo mali v detstve katechézu zodpovedajúcu ich veku, ale potom sa od každej náboženskej praxe vzdialili a v dospelom veku sú vybavení skôr detskými náboženskými vedomosťami; upierame sa na tých, čo trpia v dôsledku urýchlenej, ale zle podanej alebo nesprávne asimilovanej katechézy; upierame sa na tých, čo sa narodili v kresťanskej krajine, ba v spoločensky kresťanskom prostredí, ale nikdy neboli vychovávaní vo svojej viere a hoci dospelí, sú ako praví katechumeni.

V tejto časti exhortácie autor spomína konkrétne kazuistiky, pri ktorých nedochádzalo k plnosti ohlasovania radostnej zvesti prostredníctvom katechézy.

Prvý pohľad obracia pozornosť čitateľa na nepokresťančené krajiny. Už pápež Pius XI. tvrdil, že všetci ľudia sú povolani k nádeji vstúpiť do Božieho kráľovstva a dosiahnuť tak večné spasenie. A preto Cirkev toto všetko mohla vykonať, a aj vykonala i vďaka tomu, že jej bola Bohom zverená vychovávateľská úloha aj voči ne-

voru (za prácu evanjelizačnej bunky, úmysly farnosti a členov spoločenstva); 7. Modlitba za uzdravenie (rozlišovanie situácií, duchovného, mravného alebo emocionálneho charakteru. Tiež vzťahové, ekonomické, zdravotné problémy a podobne.)

¹⁰⁹ FRANTIŠEK: Apoštolská exhortácie *Evangelii gaudium* (čl. 28). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium> (15.11.2020).

veriacim, pretože ako totiž za našich čias katolícki misionári rozšievajú tisíce škôl po všetkých ešte nepokresťančených krajinách, od oboch brehov Gangy až po Žltú rieku a po rozľahlé ostrovy Oceánu, od Africkej pevniny po Dolnú Patagóniu a ľadovú Aljašku, tak v predošlých storočiach Cirkev skrze svojich hlásateľov evanjelia priviedla ku kresťanskému životu a kultúre rozličné národy, z ktorých sa teraz skladajú národy civilizovaného kresťanského sveta.¹¹⁰ Akoby priamym pokračovaním tejto myšlienky bol dokument Druhého vatikánskeho koncilu, kde sa o. i. píše o úlohe pastoračných kňazov, ktorí majú prostredníctvom katechézy rozširovať a udržiavať medzi veriacimi horlivosť za šírenie evanjelia vo svete. V katechéze sa pritom môžu opierať o vysvetlenie podstaty a úlohy Cirkvi zvestovať národom Krista. Zároveň ide o podnet pre tvorbu obsahu v školskej katechéze, kde sa odporúča i aktívna, no zároveň vzdialená účasť na misiách prostredníctvom almužny, pôstu a modlitby na tento účel.¹¹¹

Druhý pohľad je na tých dospelých, ktorí zakrpateli v duchovnom rozvíjaní sa a doposiaľ čerpajú iba zo základných, často mylných predstáv o Bohu. Treba zdôrazniť, že nejde pritom vždy nutne o chybu konkrétneho človeka, no je to výsledkom neumožnenia realizácie permanentnej katechézy vzhľadom na sociálno-politické dianie v krajine. Podobne ako tomu bolo i na Slovensku počas totalitného režimu. Svoju úlohu tu však môže zohrávať aj laxný záujem o duchovné napredovanie.

V treťom vnímaní adresátov katechézy sú tí, čo vnímajú svoje nedostatky teoretickej znalosti o Bohu z dôvodu urýchlenej alebo zle podanej katechézy. V tomto prípade je potrebné nebáť sa so začatím tzv. mystagogickej katechézy. Tá sa týka aj tých, čo sa síce narodili v kresťanskom prostredí, no nikdy neboli vedení pre praktický kresťanský život. Tu možno vnímať dva prípady: *dospelého nepokrsteného* (kde sa odporúča účasť na komplexnej kate-

¹¹⁰ PIUS XI.: Encyklika o kresťanskom vzdelávaní *Divini Illius Magistri* (čl. 26). In: http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_31121929_divini-illius-magistri.html (16.11.2020).

¹¹¹ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o misijnej činnosti *Ad Gentes* (čl. 39). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/ad-gentes> (16.11.2020).

chumenátnej príprave vo farnosti, ktorej vyvrcholením je prijatie krstu a účasť neofyta na mystagogickom živote) alebo *dospelého už pokrsteného*, ktorý sa stane priamym adresátom mystagogickej katechézy.

Čo je teda mystagogická katechéza? Ide o súhrn katechéz, pri ktorých nielen kňaz, no celá kresťanská komunita pomáha v rozjímaní nad evanjeliom, v účasti na Eucharistii a v konaní skutkov lásky s cieľom prehlbovania života viery. Toto obdobie sa nemá vynechať, nakoľko je integrálnou súčasťou zdravého kresťanského života. Kongregácia pre Východné cirkvi tu zároveň pripomína, že katechumenátnou katechézou sú veriaci ustavične vedení k radostnému znovuobjaveniu slova, smrti a vzkriesenia ich Pána, do ktorých ich uviedol Duch Otca. Cez pochopenie toho, čo slávia a úplné prijatie toho, čo je slávené, objavujú plán svojho života. Mystagógia je teda obsahom ich vykúpenej, posvätenej existencie na ceste k zbožšteniu a ako taká je aj základom duchovnosti a morálky.¹¹²

5.11 Rozptýlená a doplňujúca katechéza

45. Dospelí v akomkoľvek veku, ako aj osoby staršie – ktorí si zasluhujú osobitnú pozornosť so zreteľom na ich skúsenosti a problémy – sú takisto adresátmi katechézy ako deti, dospievajúci a mladí. Okrem toho je potrebné hovoriť o emigrantoch, o osobách modernou evolúciou vysotených na perifériu spoločnosti, o osobách, ktoré bývajú na predmestiach veľkomiest, často bez kostolov, bez potrebných priestorov a vhodných štruktúr... Ako nevyjadriť v ich prospech želanie, aby pribúdali akcie na ich kresťanskú formáciu pomocou vhodných prostriedkov (audiovizuálne systémy, brožúry, stretnutia, konferencie), aby si tak čím viac dospelých mohlo či už nahradiť nedostatočnú alebo nesprávnú katechézu, alebo na vyššej úrovni harmonicky doplniť tú, ktorú dostali v detstve, prípadne sa aj obohatiť na tomto poli tak, aby mohli vážnejšie pomáhať iným.

¹¹² KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov*. Slovenský preklad. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1998, s. 26.

Takisto je dôležité, aby katechéza detí a mládeže, katechéza nepretržitá, katechéza dospelých neboli od seba izolované, bez komunikácie medzi sebou. Ešte dôležitejšie je, aby neboli medzi nimi medzery. Naopak, treba napomáhať ich dokonalú spojitosť: dospelí majú v katechéze veľa čo ponúknuť deťom, no aj od mladých môžu dospelí veľa dostať, aby rástli v kresťanskom živote.

Je potrebné znovu opakovať: nikto v Cirkvi Ježiša Krista by sa nemal cítiť oslobodený od katechizovania. To sa vzťahuje aj na mladých seminaristov, mladých rehoľníkov, ako aj na všetkých, ktorí sú povolani do služby pastierov a katechétov; splnia ju tým lepšie, čím pokornejšie sa dajú do školy Cirkvi, veľkej katechétky a súčasne veľkej katechizovanej.

Už konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et spes* pripomína, že ľudstvo žije v novej dobe svojich dejín, ktorá so sebou prináša krízové javy, v ktorých duchovný rast človeka nie je harmonický s pokrokom hmotného rastu. Kresťanská viera na prahu nového tisícročia čelí výzve neverectva a náboženskej ľahostajnosti. Spomínaná konštitúcia v tejto súvislosti dáva do pozornosti fakt, že „*mnohí naši súčasníci vôbec nechápu alebo výslovne odmietajú toto dôverné životné spojenie s Bohom, takže ateizmus treba zaradiť medzi najvážnejšie javy našej doby a treba ho podrobiť dôkladnejšiemu rozboru.*“¹¹³ Človek sa odvracia od Cirkvi, ale zároveň neustále hľadá. Z jednej strany nachádza východisko vo vlastnej životnej filozofii alebo v ateizme a viazne v praktickom materializme, pričom sa jeho najväčším idolom stane neraz pôžitkárstvo či uspokojenie sa s časným bohatstvom (dobrom), ktoré ale nezaručuje stabilitu a istotu v pokojnom živote. Alebo z druhej strany, keďže je vo svojej podstate bytosťou otvorenou a nasmerovanou k transcendentnu, hľadá a nachádza svoje miesto v novodobých

¹¹³ DRUHÝ Vatikánsky koncil: Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes* (čl. 19). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/gaudium-et-spes> (17.11.2020).

náboženských kultoch,¹¹⁴ ktorých je dnes veľké množstvo.¹¹⁵ To, čo nedostal od Cirkvi, nachádza v iných spoločenstvách. Kresťanskú vieru chcú nahradiť rôzne sekty, ktoré ponúkajú tým, čo stratili kontakt s Cirkvou istotu, ktorú stratili, dávajú alternatívu samote, v ktorej sa títo ľudia nachádzajú. Ich jednoduché posolstvo, ktoré sa predstavuje ako nové a atraktívne, dáva bodku za pochybnosťami, ktoré mal človek vo svojej infantilnej viere.

Pastoračná činnosť Cirkvi sa snaží mnohorakým spôsobom ponúknuť hodnotovú reorientáciu sveta, ktorá vyžaduje vidieť mnohé problémy z nadhľadu, pričom treba hľadať príčiny a možnosti. Média, stretnutia, konferencie a mnohé iné prostriedky v katechéze musia využiť veľké príležitosti, ktoré vyplývajú z ich možnosti napomáhať dialóg, kultúrnu výmenu, vyjadrovať solidaritu a prispievať k vytváraniu mieru. Tak sa stanú rozhodujúcimi a veľmi cennými zdrojmi pri budovaní Božieho kráľovstva na zemi a civilizácie lásky, po ktorej túžia všetci ľudia.

¹¹⁴ V tomto smere sa tu jedná o sekty. Slovo „kult“ v texte poukazuje na to, že všetky tieto hnutia sprostredkujú svojim prívržencom duchovnú skúsenosť prostredníctvom kultových prvkov ako obrady, uctievanie osôb, utonutie v meditácii a pod.

¹¹⁵ RUSECKI, M.: *Istota i geneza religii*. Warszawa : Verbitum, 1989, s. 182.

6 NIEKTORÉ CESTY A PROSTRIEDKY KATECHÉZY

Pri charakterizovaní niektorých ciest a prostriedkov katechézy je možno – pre relevantnejšie pochopenie problematiky – vychádzať aj z terminológie iných vedecko-pedagogických disciplín, ako je napr. didaktika. Tá vo svojom portfóliu vysvetľuje, čo znamená *metóda*. Ide o slovo gréckeho pôvodu (*methodos*) a označuje cestu, postup alebo i spôsob vyučovania. Vyučovacie metódy sú spojené s dlhým historickým vývojom a menia sa v závislosti od historicko-spoločenských podmienok výučby. Charakterizuje ju koordinovaný systém vyučovacích činností učiteľa a učebných aktivít žiakov, zameraný na dosiahnutie cieľov vyučovacej hodiny.¹¹⁶

Zdá sa, akoby tento úvod nepatril do katechézy, no zďaleka tomu nie je tak. Katechéza má totiž vždy o. i. didaskalický (vyučovací) rozmer. I ona – skúmajúc znamenia čas – musí bezprostredne vnímať prostredie a život poslucháčov, reagovať na dianie v okolí i vo svete, skúmať životné trendy a uvažovania, aby tak mohla zasadzovať radostnú zvesť (blahozvesť) do každodenného života správnym a pochopiteľným spôsobom. V tomto všetkom katechéza využíva množstvo metód a prostriedkov, z ktorých sv. Ján Pavol II. spomína v exhortácii aspoň niektoré.

6.1 Spoločenské oznamovacie prostriedky

46. Od ústneho vyučovania apoštolov a listov kolujúcich medzi cirkvami až po najmodernejšie prostriedky katechéza nikdy neprestala vyhľadávať najvhodnejšie cesty a pomôcky, aby naplňala svoje poslanie s aktívnou účasťou komunit a pod vedením svojich pastierov. Toto úsilie musí pokračovať.

Moje myšlienky sa samovoľne obracajú na veľké možnosti, ktoré poskytujú spoločenské a skupinové oznamovacie prostriedky: televízia, rozhlas, tlač, platne, magnetofónové pásky a celý rad audiovizuálnych pomôcok. To, čo sa už doteraz splnilo na tomto poli, nás naplňuje najväčšími nádejami. Skúsenosť poukazuje napríklad na veľký ohlas, aký vyvolali rozhlasové alebo

¹¹⁶ KOŽUCHOVÁ, M. a kol.: *Vyučovacie metódy a postupy*. In: http://utv.ki.ku.sk/54_8.-Vyučovacie-metody-a-postupy (17.11.2020).

televízne kurzy, ktoré spájajú kvalifikované estetické vyjadrenie s prísnou vernosťou Učiteľskému úradu Cirkvi. Cirkev má dnes veľa príležitostí rokovať o týchto problémoch – ako sú napríklad dni spoločenských oznamovacích prostriedkov – takže tu nie je potrebné sa o nich rozširovať, aj keď sú veľmi dôležité.

Pre 21. storočie sú charakteristické spoločenské komunikačné prostriedky, bez ktorých sa hlásanie evanjelia, katechéza ako aj ďalšie prehlbovanie viery nemôže obísť. Ak ich postavíme do služieb evanjelia, až donekonečna môžu rozšíriť oblasť, v ktorej ľudia môžu počúvať Božie slovo. Preto Cirkev by sa dnes cítila vinnou pred Bohom, keby nevyužila tieto účinné prostriedky, ktoré ľudský rozum neustále zdokonaľuje. Preto sa spoločenské komunikačné prostriedky stávajú v živote Katolíckej cirkvi nenahraditeľným a výrazným nástrojom ohlasovania Božieho posolstva, stávajú sa „kazateľnicou“ s najširším záberom, aký si len dokážeme predstaviť. Cirkev si začala uvedomovať rozsah, dosah a význam spoločenských komunikačných prostriedkov pre svoju činnosť. Ona od ústneho vyučovania apoštolov nikdy neprestávala vyhľadávať najvhodnejšie cesty a pomôcky, aby napĺňala svoje poslanie.¹¹⁷

Potvrďuje to aj Katechizmus Katolíckej cirkvi, v ktorom môžeme čítať: „*V modernej spoločnosti majú spoločenské komunikačné prostriedky prvoradú úlohu v oblasti informácie, šírenia kultúry a výchovy. Táto úloha narastá v súvislosti s technickým pokrokom, šírkou a rozmanitosťou podávaných správ a s vplyvom na verejnú mienku*“ (KKC, čl. 2493).

Dňa 24. januára 2006, na sviatok sv. Františka Saleského, vydáva Svätý Otec posolstvo k 40. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov s názvom *Médiá – sieť komunikácie, spoločenstva a spolupráce*. V samotnom úvode dáva do pozornosti dekrét Druhého vatikánskeho koncilu *Inter mirifica*, ktorý uznáva, že médiá majú moc ovplyvňovať celú ľudskú spoločnosť. V tejto

¹¹⁷ PAŤA, G.: The theological view of social work a contribution to the social science vs. religion debate. In: *European journal of science and theology*, 2017, Vol. 13, no. 3, s. 42. Dostupné na: <http://www.ejst.tuiasi.ro/>.

súvislosti pripomína tiež, že „*technologické vymoženosti v oblasti médií v istom zmysle dobyli priestor i čas, keďže umožnili okamžitú a bezprostrednú komunikáciu aj medzi ľuďmi, ktorých delia veľké vzdialenosti. Tento vývoj prináša obrovské možnosti, pokiaľ ide o službu spoločnému dobru, a predstavuje dedičstvo, ktoré je potrebné chrániť a rozvíjať.*“¹¹⁸

Pápež si zároveň uvedomuje tú skutočnosť, že svet nie je dokonalý a denne sa presvedčame o tom, že komunikácia vo všeobecnom ponímaní nevedie vždy k rozvoju spoločenstva. Preto je potrebná neustála výzva, ako píše pápež, aby sa pracovníci médií rozhodli neochabovať pod náporom informácií a neuspokojovať sa len s čiastkovými alebo dočasnými pravdami. Naopak, je potrebné hľadať definitívny základ a zmysel ľudskej individuálnej i spoločenskej existencie a toto poznanie podávať ďalej.¹¹⁹ V ďalšej časti predmetného posolstva pápež opisuje spôsob správania sa médií v spoločnosti, a to v duchu pomoci možného rozvoja a kreativity človeka. Ako píše: „*Výzva na zodpovedné správanie sa médií, ktoré majú byť protagonistami pravdy a podporovateľmi z nej vychádzajúceho pokoja, zahŕňa v sebe mnohé úlohy. I keď rôzne prostriedky spoločenskej komunikácie umožňujú výmenu informácií či myšlienok a podporujú vzájomné porozumenie, predsa sú poznačené dvojznačnosťou. Okrem toho, že sú akýmsi veľkým okrúhlym stolom na vedenie dialógu, niektoré tendencie v nich spôsobujú vznik určitého druhu monokultúry, ktorá potláča ducha kreativity, redukuje prenikavosť komplexného myslenia a znehodnocuje osobitosti kultúrnych zvyklostí i náboženskej viery. Tieto deformácie nastávajú vtedy, keď sa mediálny priemysel stáva sám sebe cieľom alebo sa zameriava len na zisk, pričom stráca zmysel pre zodpovednosť za spoločné dobro.*“¹²⁰ Posolstvo sa dotýka aj rodičovskej výchovy, ktorá je nenahraditeľná vo formálnom procese jedinca. Práve v takejto výchove sa kladie dôraz na to, aby mladí

¹¹⁸ BENEDIKT XVI.: *Posolstvo k 40. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov*. <http://www.kbs.sk/?cid=1142097191> (20.11.2010).

¹¹⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Encyklika Fides et ratio*. Bratislava : Don Bosco, 1998, čl. 5.

¹²⁰ BENEDIKT XVI.: *Posolstvo k 40. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov*. <http://www.kbs.sk/?cid=1142097191> (20.11.2010).

Ľudia neboli vystavení vplyvu ponížujúcich alebo falošných prejavov lásky, ktoré sa vysmievajú z Bohom danej dôstojnosti človeka a ktoré ohrozujú záujmy rodiny.

6.2 Využiť rozličné miesta, momenty alebo stretnutia

47. *Myslím na rozličné veľmi dôležité momenty, pri ktorých má katechéza už pripravenú pôdu, napríklad diecézne, krajové a národné púte, ktoré sú veľmi úspešné, ak sú zacielené na starostlivo zvolenú tému, počnúc životom Krista, Panny Márie a svätých; tradičné mnohokrát príliš ľahko zanedbané misie, ktoré sú nenahraditeľné pre pravidelnú obnovu a oživenie kresťanského života; práve tie je potrebné znova obnoviť a v nich pokračovať; biblické krúžky, ktoré musia predchádzať exegézu, aby pomohli žiť podľa Božieho slova; schôdzky základných cirkevných spoločenstiev v takej miere, ako to zodpovedá kritériám uvedeným v apoštolskej exhortácii Evangelii Nuntiandi.¹²¹ Spomeniem ešte mládežnícke krúžky, ktoré sa v niektorých krajinách činia pod rozličnými menami a formami – (ale vždy s tým istým cieľom: viesť k poznaniu Ježiša Krista a k životu podľa evanjelia) – a rozmnožujú sa a prekvitajú ako v nádejnej a sľubnej jari pre Cirkev: skupiny Katolíckej akcie, skupiny charity, modlitebné skupiny, bratstvá kresťanského rozjímania atď. Tieto skupiny vzbudzujú veľké nádeje pre Cirkev zajtrajška. Ale v Ježišovom mene zapriahávam mladých členov týchto skupín, ich zodpovedných vedúcich, kňazov, ktorí im zasväcujú to najlepšie zo svojej služby: za nijakú cenu nedovoľte, aby týmto skupinám, ako azda najvhodnejším na stretávanie, bohatým na vzácne hodnoty priateľstva a mladíckej súdržnosti, radosti a entuziazmu, uvažovania o udalostiach a veciach, chýbalo vážne štúdium kresťanskej náuky. Vystavili by sa tým nebezpečenstvu (ktoré sa, žiaľ, už viackrát pocítilo), že sklamú svojich členov a samu Cirkev. Katechetické úsilie vynaložené na týchto a mnohých iných miestach sa bude o to radostnejšie prijímať a tým väčšie ovocie prinesie, čím viac sa bude pridržať toho, čo vyplýva z jeho vlastnej podstaty. Keď toto úsilie*

¹²¹ Porov. 58: AAS (1976), s. 46-49.

do nich vhodným spôsobom unikne, uskutoční rôznorodé želania, rozmnoží kontakty, stretnutia, ktoré umožnia rozvinúť celé bohatstvo jeho obsahu trojakým spôsobom: slovo, pamäť a svedectvo – náuka, slávenie a angažovanie sa v živote – a to všetko zdôraznilo Posolstvo synody pre Boží ľud.¹²²

Dostávame sa do časti, ktorá sa zoberá miestami a momentmi, kedy je potrebné, ba priam žiaduce ohlasovať i počúvať katechézu. Skúsme sa preto pozrieť na život Ježiša Krista i apoštolov, ohlasujúcich jeho Vzkriesenie. Na rôznych miestach Písma čítame, že nejestvuje jedno primárne či vyhradené miesto pre odovzdávanie blahozvesti. Naopak, novozákonné spisy uvádzajú často zmenu miesta i okolnosti ohlasovania. Nie iba synagóga,¹²³ ale bežné prostredie života sa stáva akoby novým areopágom, na ktorom sa ohlasuje blízkosť Božieho kráľovstva. Pútnické miesta, aktivity na farskej úrovni či na úrovni kresťanských hnutí a spoločenstiev, to je priestor, kde má dnes katechéza svoje miesto. Uvažujúc nad touto skutočnosťou, že Boh sa i dnes chce a prihovára sa svojím

spôsobom, by sme mohli nanovo proklamovať slová sv. apoštola Pavla: *„Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám*

¹²² Porov. Synodus Episcoporum De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris aique iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, č. 7-10; loc. cit, s. 9-12; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3.

¹²³ Synagóga je pôvodom grécke slovo a znamená *zhromaždenie*. Tak Gréci nazývali židovské domy zhromaždenia (hebrejsky *bejt kneset*) alebo aj domy modlitby (hebrejsky *bejt teřila*). Aškenázski Židia volali synagógy aj „šul“, pretože synagóga slúžila aj ako škola a niekedy mala aj úradné priestory pre židovskú obec. Samotná budova synagógy nie je posvätným miestom, pokiaľ sa v nej nenachádza Tóra. Spoločné modlitby, ktoré sa v nej vykonávajú, ju tiež bezpodmienečne nepotrebujú, pretože jedinou podmienkou, aby sa mohli konať, je desať nábožensky dospelých mužov (*minjan*). V žiadnom prípade synagóga nie je chrámom, ktorý by mal byť porovnateľný s Jeruzalemským chrámom, aj keď ju niekedy označujú ako malý chrám. Hlavnými časťami interiéru sú schránka na Tóru, záves, podesta na umiestnenie zvitkov pri čítaní, večné svetlo, pódium pre rabína a predelenie medzi mužskou a ženskou časťou. Porov. Oficiálna stránka: *Židovská náboženská obec Žilina*. In: <http://kehilazilina.sk/synagoga/> (17.11.2020).

v Synovi, ktorého ustanovil za dediča všetkého a skrze ktorého stvoril aj svet“ (Hebr 1, 1 – 2). Kristovo slovo – slovo Boha – má byť neustále ohlasované primeraným spôsobom, vzhľadom na prostredie a poslucháčov. Takýmto spôsobom zároveň odovzdávame kresťanskú vieru, čo pripomína aj Katechizmus Katolíckej cirkvi: „Odovzdávať kresťanskú vieru znamená predovšetkým ohlasovať Ježiša Krista s cieľom privádzať k viere v neho. Prví učeníci od začiatku horeli túžbou ohlasovať Krista: «My nemôžeme nehovoriť o tom, čo sme videli a počuli» (Sk 4,20), pričom pozývajú ľudí všetkých čias, aby vstúpili do radosti ich spoločenstva s Kristom (KKC 425).“

Áno, zažiť blízkosť Krista – to je cieľom každej katechézy. V tejto súvislosti mi nedá nespomenúť najznámejšiu encykliku o Eucharistii, ktorú sv. Ján Pavol II. zverejnil počas sviatku Veľkého štvrtka v roku 2003 v Ríme. V nej pápež opisuje spontánne spomienky na rôzne miesta, kde slávil Eucharistiu. Začína svojou prvou pastoračnou službou v Niegowie, univerzitným Kostolom sv. Floriána v Krakove, wawelskou katedrálou, Bazilikou sv. Petra v Ríme. Nevynecháva ani menej nápadné miesta, ktorými sú kaplnky pri horských chodníkoch, brehy jazier a pobrežia mora... Všetky tieto miesta nazýva *oltárom sveta*.¹²⁴

Túto skúsenosť so slávením Eucharistie možno pokojne prirovnať ku skúsenosti s katechézou a rozjímaním, ktoré je jeho súčasťou. I v katechéze, podobe ako v Eucharistii sa Boh dáva človekovi a preukazuje mu svoju lásku cez Slovo.

6.3 Homília

48. *Toto upozornenie skôr platí pre katechézu, ktorá sa koná v liturgickom rámci a najmä v eucharistických stretnutiach: keď rešpektuje osobitnú povahu a vlastný rytmus tohto rámca, homília prehlbuje vieru, ktorú katechéza nastolila a vedie ju k prirodzenému završeniu; súčasne pobáda Pánových učeníkov, aby každý deň pokračovali po svojej duchovnej ceste v pravde, poklone a vzdávaní vďaky.*

¹²⁴ JÁN PAVOL II.: Encyklika o Eucharistii a jej vzťahu k Cirkvi *Ecclesia de Eucharistia* (čl. 8). Trnava : SSV, 2003, s. 10 – 11.

V tomto zmysle možno povedať, že katechetická pedagogika má svoj pôvod a zavŕšenie v Eucharistii v úplnom okruhu liturgického roka. Kázne, sústredené na biblické texty, majú teda umožniť veriacim zoznámiť sa so všetkými tajomstvami viery a s normami kresťanského života. Homílii treba venovať veľkú pozornosť: nesmie byť prídlhá, ani veľmi krátka. Vždy starostlivo pripravená, obsažná a primeraná, a zverená ordinovaným služobníkom. Takáto homília musí mať miesto nielen pri každom slávení Eucharistie v nedeľu a cez sviatky, ale aj pri vysluhovaní krstov, sviatostí pokánia, manželstva a pohrebov. To je jedna z výhod liturgickej obnovy.

Pápež v tejto časti exhortácie obracia pozornosť na homíliu, ako jeden z prostriedkov odovzdávania blahozvesti – kerygmy. Práve tá je spoločným znakom katechézy a homílie. Homília vychádza z posvätného textu prečítaného Božieho slova alebo liturgického textu, majúc pritom pred očami aj slávené tajomstvo, aj zvláštne potreby poslucháčov.¹²⁵ Katechéza nie je podmienená liturgickým textom a ani predpísanému čítaniu daného liturgického dňa. Neznamená to však, že jej obsahom nemôže byť sprostredkovanie či vysvetľovanie liturgických tajomstiev. Rozdielom medzi katechézou a homíliou je forma – vonkajší prejav odovzdávania radostnej zvesti. Homíliu vždy ohlasuje biskup, kňaz, príp. podľa partikulárneho práva aj diakon.¹²⁶ Katechézu môže ohlásiť aj laik. V oboch prípadoch je tu snaha o aplikáciu ohlásenej zvesti do konkrétneho života. V homílii sa nerozoberá viac myšlienok a tém, pričom sa od nej očakáva, že pôjde viac do hĺbky ako do šírky. Katechéza sa naproti tomu dotýka aj viacerých oblastí či myšlienok, nakoľko ide o vyučovanie vo viere. Samo vyučovanie si zasa vyžaduje implementáciu mnohých poznatkov, ktoré sa tak stávajú integrálnou súčasťou každej katechézy. Homília je vždy súčasťou liturgie. Katechéza nie je viazaná liturgickým slávením. Môže byť pred či po ňom. Nemožno ju však

¹²⁵ Porov. PETRÍK, L.: Homília ako dialóg. In: *Studia pastoralne*. Katowice : Księgarnia św. Jacka sp. z o.o., 2011, nr. 7, s. 457 – 458.

¹²⁶ CCEO, kán. 614, § 4.

dávať na miesto, ktoré je vyhradené homílii. Homília je spravidla aj časovo kratšia ako katechéza a má viac formu slávania slova, keďže je integrálnou súčasťou liturgického slávania. Katechéza môže byť prípadne viac zameraná na intelekt a môže využiť aj rôzne didaktické pomôcky, kým homília si vystačí s mocou Božieho slova.

Čo si nemožno nevšimnúť, je samotná etymológia slov „katechéza“ a „homília“. Už tu je jasne poukázané na odlišnosť, v ktorej sa však dá nájsť i spoločný menovateľ:

Homília – z gréckeho slova *homileó* – stretávam sa, schádzam sa; *homilein* – byť spolu, viesť dialóg; *homoleia* – familiárny rozhovor, reč od srdca k srdcu.

Katechéza – z gréckeho slova *kata* – zhora; *echeo* – volať, vyvolávať ozvenu.

Pre obe formy odovzdávania kerygmy platí, že majú byť flexibilnými v skúmaní znamení čias, aby tak bolo zabezpečené správne premostenie ohláseného slova do života každého jednotlivca. Tiež platí to, čo pripomína sv. Ján Pavol II.: „*Aby boli tak homília, ako aj katechéza starostlivo pripravené a ostali tak živým nástrojom v pastoračnej službe Cirkvi.*“

6.4 Katechetická tlač

49. V tomto komplexe ciest a prostriedkov – každá činnosť Cirkvi má katechetický rozmer – katechetické diela vôbec nestratili svoj podstatný význam, ba nadobúdajú novú dôležitosť. Jeden z dôležitých aspektov obnovy katechézy dnes spočíva v revízii a šírení katechetických kníh, ako sa to deje skoro všade v Cirkvi. Vyšlo mnoho a veľmi úspešných diel, ktoré predstavujú skutočné bohatstvo pre službu katechetickú výchovy. No rovnako úprimne a pokorne treba uznať, že tento rozkvet a bohatstvo priniesli úvahy a publikácie pochybnej hodnoty, škodlivé pre mladých a pre život Cirkvi. Dosť často tu i tam v úsilí nájsť lepší výraz alebo pre novinky, ktoré sa týkajú pedagogických metód, niektoré katechetické diela dezorientujú mladých, ba aj dospelých, či už pre vedomé alebo nevedomé zamlčanie podstatných prvkov viery a Cirkvi, alebo tým, že príliš zdôrazňovali určité témy na úkor iných a na-

pokon najmä pre globálny a povrchný pohľad, ktorý sa nezhoduje s učením Učiteľského úradu Cirkvi.

Nestačí teda iba zvyšovať počet katechetických publikácií. Aby zodpovedali svojmu cieľu, je potrebné dodržať niektoré podmienky:

- aby boli vecne späté s konkrétnym životom generácie, na ktorú sa obracajú, aby dobre poznali jej nepokoje a problémy, jej zápasy a nádeje;*
- aby sa usilovali nájsť zrozumiteľný jazyk pre túto generáciu;*
- aby rozhodne hlásali celé posolstvo Krista a jeho Cirkvi, aby z neho nič nezanedbali alebo neskresľovali, ale aby ho predstavovali podľa smerníc a štruktúr, ktoré zdôrazňujú podstatu vecí;*
- aby sa usilovali povzbudiť tých, ktorým majú slúžiť a umožňovať im väčšmi poznať Kristove tajomstvá pre skutočné osobné obrátenie a život stále viac sa zhodujúci s Božou vôľou.*

Opis katechetickej tlače tu jasne poukazuje na kritériá diel, ktoré sa majú teraz, no i v budúcnosti venovať rozvoju katechézy. Náročné povolanie učiteľa vyžaduje, aby ten, ktorý vzdeláva a vychováva, bol aj neustále vzdelávaný a mal na to možnosti. Možnosti vzdelávania sú rôzne a ponúkajú ich rôzne inštitúcie zaoberajúce sa o. i. katechetickou tlačou. Tá má byť nápomocná aj duchovným pastierom, ktorí sú ohlasovateľmi slova v katechéze, čo vyplýva z ich pastoračného poslania.

Medzi katechetickú tlač patria časopisy, knihy a iné periodiká, ktoré sa v súčasnosti tešia aj elektronickému spracovaniu, čím sa stávajú viac prístupnejšie. V školskej katechéze ide napr. o početné metodiky, knihy a pracovné listy k náboženstvu či náboženskej výchove. Na úrovni farností ide predovšetkým o diela napomáhajúce rôznym aktivitám podľa stavovských stretnutí. Katechetickými inštitúciami nazývame napr. Diecézne katechetické úrady, ktoré sa – na základe svojich možností – snažia o sprístupňovanie časopisov,

kníh a multimediálnych pomôcok, napomáhajúcich tvorbe obsahu katechéz. Svoju úlohu tu zohrávajú aj početné webové stránky, ktoré využívajú široký priestor na ponuku časopisov zaoberajúcich sa obsahovým naplnením stavovských katechéz.

Vnímajúc pripomienky exhortácie je potrebné zdôrazniť, že autori katechetických publikácií majú mať na zreteli *poznanie poslucháčov* (náplne ich života, rodinného zázemia, pracovného vyťaženia a pod.), *jazykový a štylistický prejav*, prispôsobený mentalite a kultúre národa; *ekleziologický charakter* (teda to, že katechéza má ostať – čo do obsahu – verná Magistériu Cirkvi); *sprostredkovanie osobného dotyku s Kristom* (na základe živo a zreteľne opísaného textu, ktorý by sa priamo dotýkal čitateľa).¹²⁷

6.5 Katechizmy

*50. Všetci, čo berú na seba vážnu úlohu pripravovať tieto katechetické pomôcky a najmä texty katechizmov, nemôžu postupovať bez ich schválenia pastiermi, ktorí majú rozhodujúce slovo pri jeho udelení, ani bez verného pridržiavania sa Generálneho direktória katechézy, ktoré ostáva smerodajnou normou.*¹²⁸

V tejto veci musím adresovať biskupským konferenciám na celom svete vrelé povzbudenie: aby trpezlivo, ale aj rozhodne uskutocňovali toto veľkolepé dielo v zhode s Apoštolským Stolcom, aby pripravili dobre zostavené katechizmy, verne podávajúce základné pravdy Zjavenia a prispôsobené primeranej metodológii, schopné vychovávať kresťanské generácie nových čias k skutočnej viere.

Táto stručná zmienka o prostriedkoch a cestách súčasnej katechézy nevyčerpáva bohatstvo „návrhov“, ktoré vypracovali synodálni Otcovia. Je potešiteľné myslieť na to, že v každej krajine sa dnes realizuje vzácna spolupráca na organizovanejšiu a účinnejšiu obnovu týchto aspektov katechézy. Či možno pochybovať o tom, že Cirkev nájde múdrych a skúsených ľudí a vhodné pro-

¹²⁷ Viac informácií k tejto časti je na stránke: www.katechezy.sk (22.11.2020).

¹²⁸ Porov. POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Directorium Catechetikum Generale*, č. 119-121: 134: AAS 64 (1972), s. 166-167; 172.

striedky na to, aby s Božou milosťou odpovedala na zložité požiadavky pri dialógu s ľuďmi našej doby?

Od čias zverejnenia apoštolskej exhortácie *Catechesi tradendae* už prešlo niekoľko rokov, no implementácia jej výziev do života Cirkvi je vždy aktuálna a potrebná. Pápež Ján Pavol II. pripomína tri fundamentálne kritériá každého novovznikajúceho katechizmu:

- Prvým z nich je *schválenie autoritou* – teda biskupom, ktorý podľa dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu *Christus Dominus* má dbať a usmerňovať katechézu detí, dospievajúcich, mládeže a dospelých. Dôraz v tejto službe treba klásť na správny spôsob a vhodný postup pri katechéze.¹²⁹
- Druhým je *dodržiavanie zásad Generálneho direktória katechézy* (na Slovensku je to *Všeobecné direktorium pre katechizáciu*). Tvorba spomínaného dokumentu vyšla z požiadavky Druhého vatikánskeho koncilu. Kongregácia pre klerikov pri jeho zostavení použila služby odborníkov a konzultovala s biskupskými konferenciami celého sveta, ktoré jej potom zaslali mnohé podnety a pripomienky týkajúce sa tejto otázky. 18. marca 1971 ho definitívne schválil Pavol VI. a 11. apríla toho istého roku promulgoval pod názvom *Všeobecné katechetické direktorium*. Od roku 1971 dokument usmerňoval partikulárne cirkvi na dlhej ceste obnovy katechizácie. Dňa 8. decembra 1975 vydal Pavol VI. apoštolskú exhortáciu *Evangelii nuntiandi*. Tento dokument medziiným predkladá princíp osobitnej závažnosti, keď hovorí o katechéze ako o evanjelizačnom pôsobení v rámci veľkého poslania Cirkvi. Posledné zhromaždenie synody, ktoré zvolal Pavol VI. v októbri 1977, si za tému svojho uvažovania a analyzovania zvolilo katechézu. Táto synoda videla v katechetickej obnove vzácny dar Ducha Svätého pre súčas-

¹²⁹ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o pastierskom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus* (čl. 14). In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/christus-dominus> (28.11.2020).

nú Cirkvi. Ján Pavol II. v roku 1978 prevzal toto dedičstvo a svoje prvé usmernenie sformuloval v apoštolskej exhortácii *Catechesi tradendae* s dátumom 16. októbra 1979.

- Tretím kritériom pre tvorbu katechizmov je *prispôsobenie metodológie pre výchovu v súčasnom prostredí*. Spomenutá podmienka je vyjadrená v direktóriu najmä v obsahovej línii, podľa ktorej reflektujeme na tvorbu nových katechizmov, vnímajúc adresáta katechézy a to podľa veku; pre špeciálne situácie, mentality, prostredia; podľa spoločensko-náboženského kontextu a podľa spoločensko-kultúrneho kontextu.

V súčasnosti možno vnímať množstvo druhov katechizmov, ktoré sa svojou povahou pokladajú za pokračovateľov Tridentského katechizmu, či súčasnému Katechizmu Katolíckej cirkvi. Vo všetkých prípadoch ide o veľmi pekne spracované vieroučné pravdy, modlitby či aplikáciu kresťanských zásad do bežného života. Po roku 1979, teda po vydaní exhortácie o katechéze vyšiel v Gréckokatolíckej cirkvi *Biblický katechizmus pre gréckokatolíkov* (1982). Na Ukrajine došlo zasa k modifikovaniu katechizmu pod názvom *Christos naša Pascha* (2011), pričom pomôckou pre katechumenátnu prípravu je kniha s názvom *Program katechumenátu pre dospelých* (2014).

7 AKO KATECHIZOVAŤ?

Táto otázka sv. Jána Pavla II. je jednou zo základných otázok, ktoré si má klásť ten, čo katechézou ohlasuje radostnú zvesť. Bez polozenia si tejto otázky a zodpovedného hľadania odpovede sa stávame iba „cvendžiacim kovom a zuniacim cimbalom“ (1 Kor 13, 1 – 3). Aj keď apoštol Pavol hovorí v tejto súvislosti o láske, katechista si musí uvedomovať, že on sa v ohlasovaní stáva nástrojom v Božích rukách. Teda implicitne vyjadrené, stáva sa nástrojom Božej lásky. V tomto kontexte by mal vždy uvažovať nad metódami, teda cestou, ktorou chce v katechéze kráčať, aby priviedol svojich poslucháčov do cieľa – k stretnutiu a skúsenosti s Kristom.

7.1 Rozličné metódy

51. Vek a intelektuálny vývin kresťanov, stupeň ich cirkevnej a duchovnej vyspelosti a mnohé iné osobné okolnosti zaväzujú katechézu osvojiť si rozličné metódy, aby dosiahla svoj špecifický cieľ: výchovu k viere. Taká rozmanitosť sa vyžaduje aj vo všeobecnejšej rovine, počnúc sociálno-kultúrnym prostredím, v ktorom Cirkev koná svoje katechetické dielo.

Rozdielnosť v metódach je znakom života a jeho bohatstva. A práve tak o nej uvažovali Otcovia IV. generálneho zhromaždenia synody, no pritom upozorňovali na nevyhnutné podmienky, aby bola užitočná a neporušovala jednotu vyučovania jedinej viery.

Už Všeobecné direktórium pre katechizáciu, v časti zaoberajúcej sa metodologickými prvkami a rôznorodosťou metód v katechéze, vysvetľuje, že Cirkev pri odovzdávaní viery nemá svoju vlastnú metódu, ale vo svetle Božej pedagogiky hodnotí metódy používané v súčasnosti a v slobode ducha preberá, „čo je pravdivé, čo je cudné, čo je spravodlivé, čo je mravne čisté, čo je milé a čo má dobrú povesť, čo je čnostné a chválitebné“ (Flp 4,8).

Zároveň však stále uvažujeme o výchove k viere prostredníctvom rôznych metód. Tie sa majú zamieňať podľa prostredia katechézy. V katechéze sa so slovom „metóda“ stretávame najmä v prostredí školy. Metódy sú spôsoby, akými možno dosiahnuť vopred stanovené ciele vo výučbe (kognitívny, psychomotorický a afektívny). Vyučujúci nimi organizuje a koordinuje prácu žiakov v závislosti od ich schopností v jednotlivých ročníkoch.¹³⁰

Katechéza podľa veku je taktiež dôležitým prvkom pri výbere metód v katechéze. Na jednej strane sa totiž viera podieľa na rozvoji človeka, kým na druhej strane každá fáza života je vystavená nebezpečenstvu sekularizmu a musí zvládnuť vždy nové úlohy kresťanského povolania. Aby katechéza v závislosti od vekovej hranice adresáta odpovedala na súčasné naliehavé potreby, musí predložiť kresťanskú vieru v jej úplnosti, autentickejši a systematickejši podľa chápania Cirkvi tak, že na prvé miesto bude klásť ohlasovanie spásy, vnášať svetlo do mnohých ťažkostí, nejasností, neporozumení, predsudkov a námietok, aké dnes kolujú. Medzi dôležité úlohy katechézy je potrebné zaradiť podporu formácie a dozrievanie života v duchu evanjelia primeranými prostriedkami, ako je sviatostná pedagogika, obnovy, duchovné vedenie a pod.¹³¹

7.2 V službe zjavenia a obrátenia

52. Prvoradá všeobecná otázka, ktorá sa natíska, sa vzťahuje na riziko a pokušenie nevhodne miešať katechetické vyučovanie s ideologickými pohľadmi, zjavnými či zastretými, najmä politicko-sociálnymi alebo s osobnými politickými ambíciami. Keď takéto perspektívy prevládnu nad ústredným poslanstvom, ktoré sa má podávať tak, že ho zahalia a odsunú na vedľajšiu koľaj, ba podriadia ho svojim zámerom, katechéza sa znetvorí už vo svojich koreňoch. Synoda právom nástojila na tom, aby katechéza stála

¹³⁰ PRELLEZO, J. M.: Aktywizm. In: GEVAERT, J. – MISIASZEK, K. (eds.): *Słownik katechetyczny*. Warszawa : Wydawnictwo Salezjańskie, 2007, s. 33.

¹³¹ TIRPÁK, P.: Médiá a katechéza v procese formácie mladých. In: PALA, G. a kolektív: *Vplyv médií na sociálne a kultúrne hodnoty súčasnosti II*. Prešov : GTF PU, 2010, s. 45.

nad jednostrannými nezhodnými mienkami – a tak sa vyhla dvojzitosť – aj v teologických výkladoch podobných otázok. Katechéza sa bude riadiť zjavením, ktoré predkladá všeobecný Učiteľský úrad Cirkvi v slávnostnej alebo obyčajnej forme. Toto zjavenie je zjavením Boha Stvoriteľa a Vykupiteľa, ktorého Syn prišiel medzi ľudí v ich tele, vstupuje nielen do osobných dejín každého človeka, ale do samej ľudskej histórie a stáva sa jej stredobodom. Toto zjavenie je teda zjavením radikálnej zmeny človeka a vesmíru, všetkého toho, čo tvorí tkanivo ľudskej existencie, pod vplyvom blahozvesti Ježiša Krista.¹³² Takto chápaná katechéza presahuje každý formalistický moralizmus, aj keď v sebe zahŕňa pravú kresťanskú morálku. Presahuje predovšetkým každý dočasný, sociálny a politický „mesianizmus“. Usiluje sa zachytiť podstatu človeka v jeho hĺbke.

Už dejinné udalosti v živote Cirkvi ukazujú neraz na snahu skupín či jednotlivcov využiť priestor katechézy (ohlasovania) na presadzovanie vlastných záujmov a postojov. Statické ponímanie zjavenia ako súboru právdy viery malo svoje katechetické dôsledky. Katechéza sa obmedzila na odovzdávanie poznatkov o pravdách viery, a tak získala informatívny a apologetický charakter. Sväté písmo plnilo v takejto katechéze rolu argumentu potvrdzujúceho dogmatickú tézu alebo rolu ilustrácie katechizmovej pravdy. Napríklad perikopa o utíšení búrky na mori (Lk 4,35-41) slúžila ako ilustrácia učenia o božsko-ľudskej prirodzenosti Ježiša. Vysvetľovalo sa, že Ježiš spí v lodi ako človek, no ako Boh tíši búrku.¹³³

V období osvietenstva, charakteristickom racionalizáciou takmer všetkých oblastí života, a teda aj viery, sa náboženská výchova stala jedným z povinných školských predmetov. Popri náuke katechizmu sa začala vyučovať aj tzv. biblická história, ktorú tvorili vybrané biblické perikopy. Bola chápaná ako pomoc pri učení

¹³² Porov. AAS 71 (1979), s. 607.

¹³³ KUDASIEWICZ, J.: Wymiar biblijny. In: MAJEWSKI, M. (ed.): *Podstawowe wymiary katechezy*. Kraków : Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, 1991, s. 13–24.

sa katechizmových otázok a mala výrazne moralizátorský charakter.¹³⁴

Katechéza, ktorá je jedným z hlavných poslaní Cirkvi od jej počiatku až po súčasnosť, je dynamický proces ohlasovania posolstva spásy a jeho uskutočňovania. Cirkev si túto skutočnosť uvedomuje, a preto k procesu katechizácie pristupuje veľmi zodpovedne. V každej dobe hľadá primerané spôsoby hlásania radostného posolstva Ježiša Krista, aby v katechizovaných vzbudila vieru a umožnila im dôverné spojenie s Kristom. Zvlášť od Druhého vatikánskeho koncilu sa proces katechizácie rozvíja veľmi dynamicky. V tejto dynamike si treba jasne uvedomiť, že katechéza musí nadobudnúť charakter celkovej formácie a nemá sa redukovať len na vyučovanie. Má sa totiž pričiňovať o vzbudenie skutočného obrátenia.¹³⁵

7.3 Vtelenie posolstva do kultúr

53. Teraz pristupujem k druhej otázke. Ako som nedávno povedal členom Biblickej komisie, „výraz inkulturácia, aj keď je neologizmom, veľmi dobre vystihuje jednu zo zložiek veľkého tajomstva Vtelenia.“ O katechéze, ako aj o evanjelizácii všeobecne môžeme povedať, že jej poslaním je vnášať silu evanjelia do srdca kultúry a kultúr. Preto sa katechéza usiluje tieto kultúry a ich podstatné zložky poznať; ich najvýraznejšie prejavy si osvojovať; ich osobitné hodnoty a bohatstvá rešpektovať. Len takto bude môcť predložiť týmto kultúram skryté tajomstvo (porov. Rim 16,25; Ef 3,5) a pomáhať im vypestovať zo svojej živej tradície vlastné originálne životné prejavy, slávnosti a zmýšľanie, ktoré treba pokresťančiť. Ale je potrebné si uvedomiť dve veci:

- Na jednej strane sa evanjeliové posolstvo nemôže úplne a jednoducho izolovať od kultúry, do ktorej sa už od začiatku začlenilo (biblický svet a konkrétne kultúrne prostredie, v ktorom žil Ježiš Nazaretský), ako sa ani bez vážneho

¹³⁴ KLUSKA, B.: Písmo ako „duša“ katechézy: Podoby a výzvy súčasnej biblickej katechézy. In: LICHNER, M. (ed.): *Sväté písmo ako duša teológie*. Trnava : Dobrá kniha, 2015, s. 275.

¹³⁵ Porov. ŠKANTÁR, J. – SPUCHLÁK, J.: *Katechéza na Slovensku*. Spišské Podhradie : Spišská Kapitulá, 2001, s. 24.

ochudobnenia nedá izolovať od iných kultúr, v ktorých sa už prejavovalo cez stáročia; toto posolstvo nevyrastá samovoľným plodením z dajakého kultúrneho „humusu“, ale odjakživa sa prenáša cez apoštolský dialóg, ktorý je nevyhnutne začlenený do istého dialógu medzi kultúrami.

- Na druhej strane sila evanjelia všetko pretvára a oživuje. Keď prenikne do nejakej kultúry, kto by sa čudoval, že v nej vyvolá viacero nových prvkov? To by nebola katechéza, keby sa evanjelium v styku s kultúrami malo sfalšovať.

Keď na toto zabudneme, jednoducho sa dostaneme do situácie, pred ktorou sv. Pavol dôrazne varuje, „aby nebol vyprázdnený Kristov kríž“ (1 Kor 1,17).

Celkom odlišná je metóda, ktorá múdro a so zdravým úsudkom vychádza z prvkov – náboženských alebo iných – ktoré patria do kultúrneho dedičstva ľudského spoločenstva a pomáha ľuďom lepšie chápať úplné kresťanské tajomstvo. Opravdiví učitelia katechézy vedia, že katechéza sa „vteľuje“ do rozličných kultúr alebo prostredí: stačí si pomyslieť na toľké rozličné národy, na mládež našej doby, na rozmanité okolnosti, v ktorých sa nachádzajú dnešní ľudia; koniec-koncov nepripustia, aby sa katechéza ochudobňovala okyptením alebo zriadením svojho posolstva pre prispôsobivosť aj v reči, čo by kompromitovalo „zverený poklad“ viery (porov. 2 Tím 1,14) alebo pre ústupky vo veci viery alebo mravnosti; sú presvedčení, že pravá katechéza skutočne obohatí tieto kultúry, pomôže im prekonať pomýlené alebo priam neľudské stránky v ich živote a dodá ich kladným hodnotám Kristovu plnosť (porov. Jn 1,16; Ef 1,10).

Termín *inkulturácia*, ktorý autor exhortácie jasne podsúva, má v slovníkoch rozličné významy. Môžeme ju považovať za obojstranný dialogický proces prebiehajúci v dvoch smeroch:

- *ad extra* – predstavuje dopad evanjelizácie na kultúru národa, ktorý prijíma evanjelium,

- *ad intra* – vzťahuje sa na dôsledky v živote Cirkvi, ktoré vznikajú ako výsledok jej prítomnosti v novej kultúre.¹³⁶

V histórii Cirkvi sa objavilo mnoho iných výrazov vyjadrujúcich vzťah medzi šírením radostnej zvesti a kultúrou. Treba však s triezvym pohľadom vychádzať z reality doby, v ktorej žiadať inkulturáciu kresťanskej viery do inej kultúry je luxusom, pretože u nás je viera čoraz viac exkulturovaná. Toto je však nová výzva pre každého veriaceho človeka. Ježiš nechcel malý, fajnový, exkluzívny krúžok.¹³⁷ Chcel spásu pre všetkých. Preto si vyvolil jednoduchých ľudí – rybárov a pastierov. Aby boli i dnes – prostredníctvom ohlasovania – plné siete a veľké čriedy. To sa však podarí iba plnou účasťou na odovzdávaní viery, kde každý bude naplňať to, k čomu ho Pán povolal – službu svojho apoštolátu (porov. 1 Kor 7,21).

Platí však zásada, že ak ľud prijme Boha do svojej kultúry, čiže do svojho spôsobu života, viera v Boha sa v národe s Božou pomocou veľmi dlho udrží a národ robí ušľachtilým a kultúrnym. Takáto forma inkulturácie bola vlastná i nám – Slovanom – medzi ktorých prišli svätí Cyril a Metod, ktorých právom nazývame, že sú otcami našej viery, kultúry a vzdelanosti.

Cez pohľad súčasného diania Cirkvi taktiež vidíme potrebu zvnútorňovania Božieho posolstva do kultúry. Príkladom je návšteva pápeža Františka na Ďalekom východe. V malej kresťanskej komunite v Thajsku (v roku 2019), vidiac slabé ovocie evanjelizácie, povedal: „*Je nutné hľadať nové formy, symboly, zobrazenia aj hudbu, ktoré budú viac ukazovať a inkulturovať evanjelium.*“ Svätý Otec, ktorý bolestne konštatoval, že kresťanstvo sa v Thajsku doteraz považuje za cudzie, importované náboženstvo. Pričom pokračoval: „*Vyznávajte vieru svojím rodným nárečím, tak ako matka spieva dieťaťu uspávkou.*“¹³⁸

¹³⁶ ROEST, C.: Inkulturácia. In: KAROTEMPREL S. a kol.: *Nasledovanie Krista v misiách*. Trnava : SSV, 2000, s. 82.

¹³⁷ MEUSER, B. – HARTL, J. – WALLNER, K.: *Misijný manifest. Tézy pre comeback Cirkvi*. Trnava : SSV, 2018, s. 78.

¹³⁸ MALÍK, E.: *Hľadajte nové formy inkulturácie evanjelia*. In: <https://www.katolickenoviny.sk/spravodajstvo/category/zahranicne/article/hladajte-nove-formy-inkulturacie-evanjelia.xhtml> (28.11.2020).

7.4 Prínos ľudových pobožností

54. *Ďalšia metodická otázka z hľadiska katechetického vyučovania sa týka ocenenia zdravých prvkov v ľudovej nábožnosti. Myslím na tie pobožnosti, ktoré v istých krajinách koná veriaci ľud s horlivosťou a dojímavou čistotou úmyslu, aj keď viera, ktorá je ich podkladom, sa musí očistiť a dokonca z viacerých aspektov aj poopraviť. Myslím na isté ľahko pochopiteľné modlitby, ktoré toľké jednoduché osoby rady opakujú. A myslím na isté skutky nábožnosti, ktoré sa konajú s úprimnou túžbou robiť pokánie alebo páčiť sa Pánu Bohu. Vo väčšine týchto modlitieb alebo pobožností je popri prvkoch, ktoré treba vylúčiť, veľa takých, ktoré pri správnom použití môžu veľmi poslúžiť lepšiemu poznaniu Kristovho tajomstva a jeho posolstva: Božia láska a milosrdenstvo, Kristovo vtelenie, jeho vykupiteľský kríž a jeho zmŕtvychvstanie, pôsobenie Ducha Svätého v každom kresťanovi v Cirkvi, tajomstvo druhého sveta, evanjeliové čnosti, ktoré treba pestovať, prítomnosť kresťana vo svete atď. A prečo by sme mali siahať iba po nekresťanských – ba dokonca protikresťanských prvkoch – a odmietaať tie, ktoré potrebujú len revíziu a očistenie, lebo sa zrodili z kresťanského koreňa?*

Hoci je liturgia vrcholom, ku ktorému smerujú všetky činnosti Cirkvi a prameňom, z ktorého vychádzajú, nevyčerpáva všetky jej aktivity alebo duchovný život veriacich. Okrem účasti na liturgii Cirkev podporuje a odporúča niektoré slávenia a pobožnosti ľudovej zbožnosti, ktoré majú byť sprevádzané patričnou katechézou. Vzťah katechézy a ľudovej zbožnosti pripomína aj katechizmus, podľa ktorého „*katechéza má brať do úvahy nielen liturgiu sviatostí a svätenín, ale aj formy zbožnosti veriacich a ľudovú nábožnosť. Náboženské cítenie kresťanského ľudu si vždy našlo prejav v rozmanitých formách zbožnosti, ktoré obklopujú sviatostný život Cirkvi, ako je uctievanie relikvií, návštevy svätých, púte, procesie...*“ (KKC 1674). Niekedy si ľudová zbožnosť osvojuje prejavy, ktoré jasne vychádzajú z autentickej skúsenosti viery kresťanov

a religiozity, inokedy musí Cirkev očisťovať tieto prejavy od omylov, neprimeraného vyzdvihovania alebo dokonca prvkov pover. ¹³⁹

Dlhoročná skúsenosť Cirkvi však potvrdzuje, že zdravá ľudová zbožnosť priniesla bohaté ovocie kresťanského života v rodinách a národoch. Cirkev na základe svojej skúsenosti a vo svetle Svätého Ducha verí, že táto zbožnosť môže naďalej ponúkať veľkú službu pravej inkulturovanej viere, podľa rôznosti národov a kontinentov.

Ľudová zbožnosť má veľa prejavov počas liturgického roka, zvlášť počas Veľkého pôstu, Svätého (Veľkého) týždňa a veľkonočného obdobia. Počas cezročného obdobia existuje veľa pobožností, modlitieb za zomrelých a k svätým. Púte, návštevy pútnických miest a cintorínov, procesie atď. sú neoddeliteľnou súčasťou tejto zbožnosti, no zároveň môžu byť podnetným materiálom pre tvorbu katechézy. V nej poslucháč dokáže plne vnímať veľkosť a duchovné ovocie kresťanských prejavov zbožnosti. ¹⁴⁰

7.5 Učenie sa naspamäť, memorovanie

55. Posledná metodologická otázka, ktorú je vhodné aspoň spomenúť, lebo sa o nej viackrát na synode debatovalo, je memorovanie. Počiatky kresťanskej katechézy sa kryjú predovšetkým so slovnou civilizáciou, a preto sa počiatočná katechéza často utiekala k memorovaniu. Takto sa v katechéze utvorila dlhá tradícia učiť sa hlavné pravdy naspamäť. Všetci vieme, že táto metóda môže predstavovať isté nevýhody: jednou z nich a určite nie najmenšou je iste tá, že látka je nedostatočne pochopená alebo vôbec nie je pochopená, a že všetko sa zredukuje iba na naučené formuly, ktoré sa opakujú bez toho, žeby sa prehĺbili. Tieto nevýhody spojené s rozličnými charakteristickými vlastnosťami našej civilizácie viedli tu i tam skoro k úplnému vylúčeniu – podľa niektorých, žiaľ, k definitívnemu – memorovania v katechéze. Napriek tomu na IV. generálnom zhromaždení synody bolo počuť

¹³⁹ Porov. Rada pre rodinu konferencie biskupov slovenska: Ľudová zbožnosť. In: <http://www.rodina.kbs.sk/Pastoracne-pomocky/Stretnutia-rodin/Odovzdavanie-viery/sm135/8-%C4%BDudova-zboznost/> (20.1.2013).

¹⁴⁰ TIRPÁK, P. – PAĽA, P.: Tajomstvo spásy vo svetle katechézy. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 209 – 210.

veľmi závažné hlasy, aby sa v katechetickej praxi znova rozumne uviedla do súladu funkcia úvahy a spontánnosti, dialógu a mlčania, písomných prác a pamäti. Napokon isté kultúry doteraz pripisujú memorovaniu veľký význam!

Aj keď sa v profánnej výučbe v istých krajinách stále viac ozývajú sťažnosti na nepríjemné následky znehodnotenia tejto ľudskej schopnosti, ktorou je pamäť, prečo by sme sa neusilovali valorizovať ju v katechéze inteligentným, ako aj originálnym spôsobom, tým viac, že slávenie alebo „pamiatka“ veľkých faktov dejín spásy si vyžaduje o nich presné vedomosti? Isté memorovanie Ježišových slov, dôležitých biblických statí, desiatich Božích prikázaní, formúl vyznania viery, liturgických textov, základných modlitieb, kľúčových poznatkov učenia... sa vôbec neprotivia dôstojnosti mladých kresťanov, ani nie sú prekážkou ich osobného dialógu s Pánom, ba sú reálnou potrebou, ako to veľmi živo pripomenuli synodálni Otcovia. Musíme byť realistami. Kvety viery a nábožnosti – ak tak môžeme povedať – nevyrastajú v púšťových pásmach katechézy bez pamäti. Podstatné je, aby sa tieto naspamäť naučené texty súčasne prehlbovali, aby sa postupne vnikalo do ich hĺbok, aby sa stali zdrojom osobného a komunitárneho kresťanského života.

Pluralita metód v súčasnej katechéze môže byť znakom života-schopnosti a tvorivosti. V každom prípade je dôležité, aby sa zvolená metóda definitívne vzťahovala na základný zákon pre celú Cirkev: byť verní Bohu a človeku v tom istom postoji lásky.

Zdá sa, akoby v tejto časti nebolo na začiatku celkom jasné, či je alebo nie je memorovanie v katechéze prípustné. Pre uvedenie príkladu v prospech memorovania je vhodným ukazovateľom známy Tridentský katechizmus, ktorý mal za úlohu upevniť katolícku náuku voči nastupujúcej protestantskej reformácii. Katechizmus, aj keď bol písaný v prvom rade pre farára, bol Cirkvou chápaný aj ako pevná a stabilná schéma výučby pre veriacich. V 19. storočí, v období novoscholastiky, nastáva obnova učenia Cirkvi. Prechádza sa ku katechéze formou otázok a odpovedí. Takáto forma výučby

posilnila význam memorovania náboženských právd. Možno povedať, že ešte aj koncom 20. storočia nebolo pastoračnej praxi cudzie pripravovať na prijatie sviatostí formou pripravených otázok a odpovedí, ktorých obsah tvorili pravdy viery a iné články katechizmu.

Taktiež pápež Benedikt XVI. citujúc exhortáciu *Catechesi tradendae* spomína memorovanie ako jednu z foriem prijatia a odovzdávania ohlasovanej zvesti. V apoštolskej exhortácii *Verbum Domini* píše: „Potrebné je teda povzbudzovať, aby sa poznávali postavy, udalosti a vyjadrenia posvätného textu. Na to môže slúžiť aj rozumné memorovanie niektorých biblických úryvkov, ktoré výrečne vyjadrujú kresťanské tajomstvá. Katechizačná činnosť v sebe vždy zahŕňa používanie Písma vo viere a v Tradícii Cirkvi, aby tak boli tieto slová vnímané ako živé, ako je aj dnes Kristus živý tam, kde sa dvaja alebo traja zhromaždia v jeho mene (porov. Mt 18, 20).“¹⁴¹ Táto forma memorovania však nestojí v protiklade s tzv. *prudentia pastoralis* (pastoračnou múdrosťou). Tá priam – naopak – učí byť viac v službe človeka. Nechcieť byť iba sudcom a učiteľom, ale najmä liečiteľom a priateľom.

¹⁴¹ BENEDIKT XVI.: Exhortácia o Božom slove v živote a poslaní Cirkvi *Verbum Domini* (čl. 74). Trnava : SSV, 2011, s. 107 – 108.

8 RADOŠŤ Z VIERY V ŤAŽKOM SVETE

O radosti, ktorá má byť súčasťou veriaceho človeka, sa ešte pred sv. Jánom Pavlom II. zaoberal sv. Pavol VI., ktorý je autorom exhortácie *Gaudete in Domino* (1975). V nej poukázal, že radosť je darom Svätého Ducha a každý človek je povolaný k radosti. Poukázal na viaceré miesta zo Starého i Nového zákona, ktoré hovoria o radosti. Aj Ježišov život je preniknutý radosťou. Autor v úvodnom hesle spomínaného dokumentu cituje slová žalmistu: „*Blízky je Pán všetkým, čo ho vzývajú, všetkým, čo ho vzývajú úprimne*“ (Ž 145,18). Jednotlivé názvy kapitol exhortácie o radosti môžu byť znova vhodným materiálom i podnetom pre ďalšiu obsahovú tvorbu katechéz. Ide o tieto kapitoly: Potreba radosti v srdciach všetkých ľudí; Kresťanská radosť v Starom a Novom zákone; Radosť v srdciach svätých; Radosť pre všetkých ľudí; Radosť a nádej v srdciach mládežníkov; Radosť pútnikov vo Svätom roku. V závere exhortácie sv. Pavol VI. opisuje citát evanjelistu Jána: „*Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného syna,*“ pričom ďalej povzbudzuje, že práve Boh neprestáva svojou dobrotou objímať človeka a vlievať do neho svoj život.

Radosť, ktorú zažívame z toho, že sme kresťania žijúci v Cirkvi v Kristovi, môže a má naplniť srdce človeka. Výchova k prežívaniu takejto radosti nie je úlohou psychológie. Je to ovocie Svätého Ducha, ktorý sa „vylieva“ na zem prostredníctvom Ježiša Krista. On počas svojho života a pôsobenia na zemi zdôrazňuje potrebu radosti, čo priam básnickým spôsobom vyjadruje v mnohých podobenstvách a obrazoch.

Vstup do 21. storočia sprevádza tiež ďalšia exhortácia o radosti, ktorej autorom je pápež František. Ako nástupca apoštola Petra sa obracia na veriacich, ktorí poznajú slová Krista, no vplyvom vonkajšieho prostredia zabúdajú na to, že on je ten istý včera, dnes i na veky a že jeho prítomnosť v Božom slove a v Eucharistii je rovnako prítomná, ako to bolo za čias jeho pozemského života. Exhortácia s názvom *Evangelii gaudium* predstavuje ohlasovanie evanjelia v tomto svete. Radosť evanjelia naplňuje srdce a celý život tých, ktorí sa stretávajú s Kristom. Tí, ktorí sa ním nechajú zachrániť, sú oslobodení od hriechu a smútku, od vnútorného prázdna a izolá-

cie. A ako to ďalej pápež pripomína, s Ježišom Kristom sa stále rodí a znovuzrodzuje radosť.¹⁴²

8.1 Preukázať kresťanskú totožnosť

56. Žijeme v ťažkom svete. Úzkosť pri pohľade na naše najkrajšie výdobytky, ktoré nám unikajú z rúk a obracajú sa proti nám, vytvára okolo človeka ovzdušie neistoty.¹⁴³ A práve v tomto svete má katechéza pomáhať kresťanom, aby na vlastnú radosť a v službe všetkým boli „svetlom“ a „sol’ou“ (porov. Mt 5,13-16). To ale vyžaduje, aby v nich katechéza upevňovala vlastnú totožnosť a aby sa sama neustále oslobodzovala od váhania, neistoty a ochabnutosti. Spomedzi mnohých ťažkostí, ktoré sú pre vieru akoby výzvou do boja, upozorním iba na niektoré, aby som katechéze pomohol ich prekonať.

Pápež Benedikt XVI. sa počas 27. svetového stretnutia mládeže prihovára tým, že poukazuje na úlohu Cirkvi, tiež každého jej člena: „Cirkev je povolaná prinášať do sveta radosť. Autentickú a trvalú radosť, akú hlásali anjeli pastierom v Betleheme v tú noc, keď sa narodil Ježiš (porov. Lk 2, 10). Boh nielen hovoril, nielen konal zázračné znamenia v dejinách ľudstva, Boh sa nám stal takým blízkym, že sa stal jedným z nás a prešiel všetkými etapami ľudského života... Každý deň sa však stretávame aj s mnohými ťažkosťami a v srdci pociťujeme starosť ohľadne budúcnosti, a preto sa možno pýtame, či plná a trvácna radosť, po ktorej túžime, nie je len ilúziou a útekem z reality.“¹⁴⁴ Veľmi dobre však vieme, že pravá kresťanská radosť pramení v Bohu. On je najvyšším dobrom, iba on môže dať človeku plnosť šťastia. Sám Boží Syn, ako pravý

¹⁴² FRANTIŠEK: Exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete *Evangelii gaudium* (čl. 1). Trnava : SSV, s. 4.

¹⁴³ Porov. AAS 71 (1979), s. 607.

¹⁴⁴ BENEDIKT VI.: Posolstvo k 27. svetovému dňu mládeže. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-mladez-2012> (29.11.2020).

človek, čerpal radosť z vrúcneho vzťahu s Otcom vo Svätom Duchu (Lk 10,21; Jn 10,15). Vo svojom podobenstve o viniči a ratolestiach hovorí, že ľudia nájdu pravú radosť vtedy, keď zostanú v Božej láske (porov. Jn 15,1 – 11). Človek sa má tešiť z toho, že vďaka Božej milosti má účasť na spásе.

Pomyselným preukazom totožnosti kresťana je *radosť*. Túžba po nej je vložená v hĺbke ľudskej bytosti. Za bezprostrednými a po-minuteľnými potešeniami hľadá naše srdce hlbokú, plnú a trvalú radosť, ktorá môže dať životu „chuť“. Človek prežíva hlbokú radosť, keď sa sám dokáže deliť s láskou s inými. Svätý Pavol chváli „veselého darcu“. Taký človek dostáva od Boha osobitnú lásku (2 Kor 9,7; porov. Rim 12,8). Keď robí skutky milosrdenstva a svoj čas daruje blížnemu, Boh ho naplňuje hlbokým duchovným šťastím. Duchovná radosť dáva zrod túžbe k osobnej svätosti. Získavanie dokonalosti čnosti v človeku buduje vnútornú radosť. Paradoxne, ona je tým väčšia, čím väčšiu námahu a odriekanie si vyžaduje. Príkladom sú svätci, ktorí vo svojom živote rôznym spôsobom, zvlášť obetou nasledovali Krista. Takto už na tejto zemi mali účasť na Kristovej veľkonočnej radosť. Apoštol Pavol a jeho spoločníci sa tešili, keď videli uprostred Korinťanov toľkých, ktorí úprimne túžili po dokonalosti (porov. 2 Kor 13,9). Prežívali skutočnú radosť, lebo neboli zotročení hriechom. Mali v sebe pocit vnútornej pravdy a súladu: „*Pravda so sebou prináša radosť a jas duchovnej krásy*“ (KKC, čl. 2500). Prameň tejto radosť vyvierá z naplnenia Božou milosťou – darom, ktorý Boh udeľuje zadarmo.¹⁴⁵

8.2 V ľahostajnom svete

57. Už viac rokov sa veľa hovorí o sekularizovanom svete a pokresťanskej ére. Svet je na pochode...; no predsa ostáva jedna hlboká pravda. Dnešní kresťania musia byť pripravení žiť vo svete, ktorý väčšinou Boha ignoruje alebo ktorý vo veci náboženstva namiesto náročného a bratského dialógu, podnetného pre všetkých, veľmi často upadá do nivelizačnej ľahostajnosti, ak neostáva zabarikádovaný v opovržlivom postoji „nedôvery“ v mene svoj-

¹⁴⁵ TIRPÁK, P. – KUBÍK, F.: *Voľný čas z pohľadu teológie a animácie*. Prešov : GTF PU, 2012, s. 38 – 40.

ho pokroku vo veci vedeckých „výkladov“. Aby sa nám podarilo „obstáť“ v tomto svete, aby sme všetkým ponúkli „spásanosný dialóg“,¹⁴⁶ v ktorom každý cíti, že je rešpektovaný vo svojej ľudskej dôstojnosti, čiže v hľadaní Boha, potrebujeme katechézu, ktorá naučí mladých a dospelých našich komunít, aby mali jasno a boli pevní vo svojej viere, aby sa radostne a otvorene hlásili ku svojej katolíckej a kresťanskej totožnosti a „videli neviditeľno“ (Hebr 11,27), a tak silno priľnuli k Božej absolútnosti, aby mohli o Bohu svedčiť uprostred materialistickej civilizácie, ktorá ho popiera.

Súčasný dejiny tragickým spôsobom zviditeľnili nebezpečenstvo, ktoré vyplýva zo zneuznávania pravdy o ľudskej osobe. Pred svojimi očami máme plody ideológií, ako marxizmus, nacizmus, fašizmus, islamizmus, ale aj mýty, ako rasová nadradenosť, nacionalizmus a národnostný partikularizmus a pod. Nemenej nebezpečné, hoci nie také zjavné, sú aj účinky hmotárskeho konzumizmu, v ktorom povyšovanie jednotlivca a egocentrické uspokojovanie osobných chýfok sa stávajú posledným účelom života.¹⁴⁷

Napriek spomínaným konfliktom v spoločnosti, vedúcim k ľahostajnosti jedinca i spoločnosti, máme možnosť vnímať tiež túžbu po mieri, pokoji a spravodlivosti. Človek sa chce stať účastným na posolstve evanjelia: „Blahoslavení tí, čo šíria pokoj, lebo ich budú volať Božími synmi“ (Mt 5,9). Často si ale kladie otázku: *Ako to urobiť? Ako mať podiel na budovaní nebeského kráľovstva už tu na zemi?* K odpovedi môžeme napomôcť katechézou, ktorá sa bude venovať znovuobjaveniu dôstojnosti osoby. V skutočnosti celé dejiny ľudstva treba vysvetľovať vo svetle tohto hľadania.¹⁴⁸ V čom je veľkosť človeka a jeho hodnota? Človek nie je žiadnou „vecou“ – „objektom“, ktorý by bolo možné používať, ale vždy a jedine je

¹⁴⁶ Porov. PAVOL VI.: Encyklika *Ecclesiam Suam*, III. časť: AAS 56 (1964), s. 637-659.

¹⁴⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: Posolstvo z príležitosti slávania Svetového dňa pokoja 1. januára 1999. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-pokoj-1999> (5.11.2017).

¹⁴⁸ KIELIAN, A. – PANUŠ, T.: *The Perspectives of Catechesis in Europe*. Kraków : UNUM, 2010, s. 42.

„subjektom“ – (osobou), ktorému sú vlastné svedomie a sloboda. Svedomie aj sloboda sú neuchopiteľné bez poriadku pravdy a dobra. Prvou zásadou praktického rozumu, čiže ľudského konania, je konať dobro a vyhýbať sa zlu. Praktický úsudok predpokladá pochopenie dobra a zla, ktorým následne meria správnosť či nesprávnosť určitých činov. Tak rozum, ako aj viera umožňujú človeku objaviť základný pohľad do povahy dobra a zla.

Boh nás stvoril nie ako predmety, ale ako milované osoby, schopné milovať; stvoril nás na svoj obraz a podobu (porov. Gn 1,27). Týmto spôsobom nám dal jedinečnú dôstojnosť a pozval nás žiť v spoločenstve s ním, v spoločenstve s našimi sestrami a bratmi, v úcte ku všetkému stvoreniu. V spoločenstve, čiže môžeme povedať, že v harmónii. Stvorenie je harmónia, ku ktorej sme povolaní, aby sme ju žili. A v tomto spoločenstve, v tejto harmónii, ktorá je spoločenstvo, nám Boh dáva schopnosť plodiť a chrániť život (porov. Gn 1,28-29), pracovať a starať sa o tento svet (porov. Gn 2,15).

8.3 S originálnou pedagogikou viery

58. Nezmeniteľná pôvodnosť kresťanskej totožnosti má za dôsledok a podmienku nie menej pôvodnú pedagogiku viery. Medzi početnými a uznávanými ľudskými vedami, ktoré v našich dňoch dosiahli nesmierny pokrok, je pedagogika bezpochyby jedna z najdôležitejších. Výdobytky iných vied – biológie, psychológie, sociológie – jej ponúkajú vzácne prvky. Veda o výchove a umenie vyučovať sú predmetom a podnetom neustálych diskusií o lepšom prispôbení sa alebo o väčšej účinnosti, koniec-koncov s rozličnými výsledkami.

Teraz jestvuje aj pedagogika viery a nikdy sa dost' nedocení, čo takáto pedagogika môže priniesť katechéze. Veď je normálne prispôbiť výchovu viery vyskúšané a zdokonalené techniky výchovy ako takej. No treba mať stále na zreteli základnú originalitu viery. Keď sa hovorí o pedagogike viery, nejde o popularizáciu ľudskej vedy, aj keď najvznešenejšej; ide o podávanie Božieho zjavenia v jeho celistvosti. Nuž sám Boh počas posvätnej histórie a predovšetkým v evanjeliu si poslušil pedagogikou, ktorá musí

ostať ako vzor pre pedagogiku viery. Technika má v katechéze platnosť, iba pokiaľ sa dáva do služieb viery a výchove k viere; v opačnom prípade nemá nijakú cenu.

Viera v biblickom význame má aj charakter dedičstva. Viera podobne ako dedičstvo sa zveľaďuje nielen vlastnou aktivitou, ale aj odovzdávaním z generácie na generáciu. Rast tohto druhu je možný splnením dvoch podmienok. Po prvé, že každý zveľaďí to, čo dostal, a po druhé, že nájde aj spôsob, ako to, čo dostal a zveľaďil, odovzdá ako hodnotu tým, ktorí prichádzajú po ňom.

Pán nám svoju lásku zjavoval počas dlhých dejín spásy, kde bol a doposiaľ je veľkým pedagógom. Keď nás chce Ježiš naučiť, aké má byť správanie kresťana, nehovorí veľa (porov. Mt kap. 25). Nehovoril takto: „Ja si myslím, že Boh je taký. Ja som pochopil Božiu lásku takto.“ Práve naopak. V maličkosti prejavoval Božiu lásku. Dal som jesť hladnému, piť smädnému, navštívil som chorého a uväzneného. Skutky milosrdenstva sú práve tou cestou lásky, ktorej nás Ježiš učí v kontinuite s touto láskou veľkého Boha!

Okrem pedagogiky viery ide ruka v ruke aj *pedagogika Cirkvi*, ktorá si kladie za cieľ správne porozumenie Písma, ako to spomína aj pedagogika Cirkvi, ktorá hlása a počúva Sväté písmo v rytme liturgického roka. Toto rozloženie Božieho slova v čase nastáva najmä v eucharistickom slávení a v liturgii hodín. Ako stredobod všetkého tu žiari veľkonočné tajomstvo, v ktorom sa spájajú všetky tajomstvá Krista a dejín spásy, ktoré sa sviatostne sprítomňujú: keď takto Cirkev pripomína tajomstvá vykúpenia, otvára veriacim bohatstvo spasiteľných činov a zásluh svojho Pána, takže sa v každom čase stávajú istým spôsobom prítomnými, aby sa veriaci dostávali s nimi do styku a naplňala ich milosť spásy. Pastieri Cirkvi a pastorační asistenti by sa svojím pôsobením mali pričiniť o to, aby všetci veriaci boli vychovávaní zakúšať hlboký zmysel Božieho slova, ktoré sa počas roka podáva v liturgii a ukazuje nám základné tajomstvá našej viery. Od toho závisí aj správny prístup k Svätému písmu, v ktorom sa vždy ukazuje i pedagogika viery.

Prostredníctvom Krista každá výchova, v rodine i mimo nej, začleňuje sa do spásanosného rozmeru Božej pedagogiky, ktorá je zameraná na ľudí a na rodiny, a ktorá vrcholí vo veľkonočnom tajomstve smrti a zmŕtvychvstania Pána. Z tohto „srdca“ nášho vykúpenia vychádza každý proces kresťanskej výchovy, ktorá je súčasne vždy výchovou k plnej ľudskosti.¹⁴⁹

8.4 Vhodná reč v službe Kréda

59. Problém, ktorý sa približuje k predošlému, je problém reči. Každý vie, aká páľčivá je táto otázka dnes. Či nie je paradoxné konštatovať, ako súčasné štúdium napríklad na poli komunikácie, sémantiky a náuky o symboloch pripisuje reči značnú dôležitosť, ale na druhej strane sa reč dnes zneužíva v službách ideologickej mystifikácie a myšlienkovej masovosti, ktoré redukovávajú človeka na pasívny predmet.

*To všetko má nemalý vplyv na katechézu. Veď jej patrí vymedzená úloha nájsť vhodnú reč pre deti a mládež našich čias vo všeobecnosti, ako aj pre mnohé iné kategórie osôb: reč pre intelektuálov, vedeckých pracovníkov, reč pre analfabetov alebo pre osoby iba so základnou kultúrou, reč pre postihnutých atď. Už svätý Augustín sa stretol s týmto problémom a riešil ho vo svojej dobe známym dielom *De catechizandis rudibus*. Otázka reči je bez akejkoľvek pochybnosti prvoradá tak v katechéze, ako aj v teológii. No nie je zbytočné pripomenúť ju tu: katechéza nemôže pripustiť nijakú reč, ktorá by pod akoukoľvek zámienkou, predstavenou aj ako vedeckou, znetvorila obsah Kréda. A ešte menej sa hodí reč, ktorá klame a zvádza. Naopak, najvyšším zákonom je zapojiť veľký pokrok v jazykovede do služieb katechézy, aby mohla ľahšie „podať“ deťom, dospievajúcim, mladým a dospelým dneška úplný a neporušený obsah Kristovho učenia.*

¹⁴⁹ JÁN PAVOL II.: Apoštolský list rodinám *Gratissimam sane* (čl. 16). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/gratissimam-sane> (30.11.2020).

Ľudské myslenie je nerozlučne spojené s rečou. Reč je prostriedok dorozumenia, medziľudskej komunikácie, myšlienkovej abstrakcie, uchovávanía a vzájomnej výmeny myšlienok medzi ľuďmi. Slovo je prostriedok prepracovania zmyslových zážitkov do pojmovej podoby. Ak chceme formovať nejakú myšlienku, musíme ju vyjadriť rečou.

V kontexte používania reči si človek udržiava svoju existenciu na základe interakcie s okolím. Preto je vybavený „zariadením“ na príjem signálov – informácií z okolia. Proces dorozumievania prebieha medzi odosielateľom a počúvajúcim.

Základným prostriedkom pre katechetickú službu je jazyk a reč, pretože hovorené slovo je prirodzeným prvkom každej katechézy. Jazyk a reč, ktoré Kristus užíva, nie je iba podávanie informácií, ale ide o prostriedok, ktorým chce priblížiť človeka k Bohu. V tomto zmysle jazyk katechézy je klasifikovaný do kategórie náboženského jazyka. V ňom (náboženskom jazyku) nejde iba o analýzu jazyka ako takého, ale o opis, interpretáciu a kritickú analýzu textov, v ktorých sa prejavuje. Špecifikom takéhoto jazyka je jeho spoločenský rozmer, vďaka ktorému plní funkciu pretvárania spoločnosti, ku ktorej sa obracia. V katechéze, ktorá je ohlasovaním, dochádza k symbióze: jazyka katechézy a katechizovaného; jazyka božského a ľudského; jazyka slova a gesta; jazyka rozprávania a sústredenia sa. Všetky spomínané poznatky a znaky týkajúce sa reči veľmi úzko súvisia s tým, čo Ježiš Kristus praktizoval v rozhovoroch, napomenutiach a povzbudeníach, pri stretávaní sa s tým, ktorého Otec učinil na svoj obraz – s človekom. V istom slova zmysle tu Kristus prichádza ako ten, na ktorom vidieť nové formy rečového vyjadrovania sa, čo ho právom označuje za nového učiteľa.¹⁵⁰

¹⁵⁰ TIRPÁK, P. – PAĽA, G.: *Tajomstvo spásy vo svetle katechézy*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013, s. 46 – 48.

8.5 Hľadanie a istota viery

60. Niekedy zo samého pojmu viery vyplýva ešte subtilnejšia výzva. Niektoré súčasné filozofické školy, ktoré podľa zdaní majú veľký vplyv na niektoré teologické prúdy, rady zdôrazňujú, že základným postojom človeka je hľadanie nekonečna, hľadanie, ktoré nikdy nedosiahne svoj predmet. V teológii tento názor na veci kategoricky tvrdí, že viera nie je dajakou istotou, ale dohadom, že nie je svetlom, ale skokom do tmy!

Tieto myšlienkové prúdy majú istú výhodu. Pripomínajú nám, že viera sa vzťahuje na veci, ktoré ešte nevlastníme, ale v ne dúfame, veci, ktoré teraz vidíme iba „akoby v zrkadle nejasným spôsobom“ (1 Kor 13,12), veď Boh vždy prebýva v neprístupnom svetle (porov. 1 Tim 6,16). Pomáhajú nám, aby naše kresťanstvo neustrnulo v nehybnosti, ale aby skôr napredovalo ako náš otec vo viere Abraháma. A tým viac treba dbať, aby sa nepredstavovali ako isté tie veci, ktoré také nie sú.

Predsa však netreba upadnúť – ako sa to často stáva – do opačnej krajnosti. List Hebrejom hovorí: „Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme“ (Hebr 11,1). Ak ju naplno nevlastníme, máme o nej záruku a dôkaz. Keď vychovávame deti, dospievajúcich a mladých, nepredstavujeme im pojem viery úplne negatívne – ako absolútne neznámo, istý druh slepoty, svet nevychádza z ničoty, z jednoduchých ilúzií, z klamných mienok a neistôt, ale sa zakladá na slove Boha, ktorý sa nemýli, ani nás neklame, teda neustále buduje na neotrasiteľnej skale tohto slova. Je hľadaním Troch mudrcov idúcich za hviezdou (porov. Mt 2,1 nn), hľadaním, o ktorom Pascal na základe myšlienky svätého Augustína napísal: „Nebol by si ma hľadal (táto myšlienka má znieť: nebol by som Ťa hľadal – pozn. KVAS), keby si ma už nebol našiel.“¹⁵¹

Jedným z cieľov katechézy je dať mladým katechumenom jednoduché, ale spoľahlivé istoty, ktoré im pomôžu viac hľadať a lepšie poznať Pána Boha.

¹⁵¹ BLAISE PASCAL: *Le mystere de Jésus* : Pensées, č. 553.

Z celého kontextu tejto časti je dôležitá výzva posledných riadkov predkladaného článku: dať mladým istotu vo viere, prostredníctvom ktorej sú pozvaní k osobnému stretnutiu sa s Kristom. Viera nám sprostredkuje autentické poznanie Boha, ktoré sa dotýka celej ľudskej osoby: je to poznanie, ktoré dáva životu novú chuť a radosť zo života na tomto svete. Viera sa prejavuje v darovaní seba druhým, v bratstve, ktoré nás robí solidárnymi a schopnými lásky; pomáha nám vyjsť zo samoty prinášajúcej smútok. Toto poznanie Boha prostredníctvom viery nie je len intelektuálne, ale dotýka sa celého života. Je to poznanie Boha – Lásky – prostredníctvom lásky samotnej. Božia láska nám umožňuje vidieť, otvára oči, sprostredkuje poznanie celej skutočnosti – nielen z obmedzenej perspektívy individualizmu a subjektivismu, ktoré tak často mýlia ľudské svedomie. Poznanie Boha je skúsenosťou viery, a zároveň predpokladá napredovanie v intelektuálnej a morálnej oblasti. Keď sa nás dotkne prítomnosť Ježišovho Ducha, prekonávame horizonty svojich egoizmov a otvárame sa pre vzácne a trvajúce hodnoty.

Formovanie viery u mladých ľudí začína už v ich rannom detstve. Základom sú rodičia a prostredie, ktorému je dieťa vystavované. Jednou z najväčších hodnôt, ktoré môžeme dieťaťu odovzdať, je práve viera. Skutočná viera prejavujúca sa vo vzťahoch, situáciách, problémoch a celkovo všade. Dieťa musí vidieť príklad. Tak ako dieťa poslúcha a plní vôľu svojej matky a otca, tak ju plnil aj sám Ježiš, ktorý to viackrát prízvukoval, že len plní vôľu Otca. Preto je veľmi dôležité, aby sa rodičia starali o srdce svojich detí, pretože práve viera je zrkadlom srdca, ktoré odráža skutočnosti Božieho sveta do nášho.

V dnešnej dobe sú mladí ľudia, ktorí odpadli od viery, často chápaní ako obeť dnešnej kultúry, ktorá im ničí ich predstavivosť. Preto formovanie viery si vyžaduje vytvorenie si osobného vzťahu s Bohom cez malé spoločenstvá. Veľmi dôležité je uvedomiť si, aký Boh nie je a aký je.¹⁵² Ak máme na mysli dávanie istoty mladým, pokúsme sa urobiť to tým, že im v Cirkvi ukážeme, že v nej majú svoje miesto – ba dokonca, že Cirkev s nimi ráta aj z toho dôvodu, že môže vždy podľahnúť pokušeniu, že stratí nadšenie, pretože už

¹⁵² FABČIN, M.: Formovanie viery u mladých ľudí. In: <https://www.upac.sk/wp/formovanie-viery-u-mladych-ludi/> (30.11.2020).

nepočúva Pánovo volanie riskovať z viery, dávať všetko bez ohľadu na nebezpečenstvá. Že Cirkev môže podľahnúť pokušeniu, že začne vyhľadávať falošné svetské istoty. Práve v týchto a im podobných situáciách jej môžu mladí pomôcť zostať mladou, neskorumpovať sa, nezastaviť sa, nespýšniť, nezmeniť sa na sektu, byť chudobnejšia a schopná vydať svedectvo, byť nablízku posledným a vyradeným, bojovať za spravodlivosť a s pokorou prijímať, keď od nej žiadajú vysvetlenie. Mladí môžu vniesť do Cirkvi krásu mladosti tým, že podnecujú jej „schopnosť tešiť sa z toho, čo sa začína, nezištne sa dávať, obnovovať sa a znova dobývať niečo nové.“¹⁵³

8.6 Katechéza a teológia

61. V tomto kontexte, súvisí, sa mi zdá dôležité, aby sa dobre pochopila spojenosť medzi katechézou a teológiou.

Táto spojenosť sa veľmi zrejme javí hlbokou a životnou tomu, kto chápe nenahraditeľné poslanie teológie v službe viery. Netreba sa však diviť, že každý otras na teologickom poli vyvoláva takisto otras na pôde katechézy. Nuž v tejto pokoncilovej dobe Cirkev prežíva dôležitý, ale chýlostivý moment v teologickom bádaní. A to isté by sa mohlo povedať o hermeneutike na poli exegézy.

Synodálni Otcovia zo všetkých kontinentov čelili tomuto problému veľmi jasnou rečou: hovorili o „nestálej rovnováhe“, ktorá môže prejsť z teológie do katechézy, a takisto podčiarkli potrebu predísť tomuto zlu. Aj pápež Pavol VI. sa dotkol tohto problému s nie menej jasnými slovami v úvode slávneho vyznania viery,¹⁵⁴ a v apoštolskej exhortácii, v ktorej pripomínal piate výročie zakončenia Druhého vatikánskeho koncilu.¹⁵⁵

Patrí sa znova nástožiť na tomto bode. Teológovia a exegeti, vedomí si vplyvu svojich bádání a tvrdení na katechetické vyučovanie, majú byť veľmi pozorní, aby nepredstavovali ako isté

¹⁵³ FRANTIŠEK: Apoštolská exhortácie mladým a celému Božiemu ľudu *Christus vivit* (čl. 37). In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/postsynodalna-apostolska-exhortacia-christus-vivit> (30.11.2020).

¹⁵⁴ PAVOL VI.: *Sollemnis Professio Fidei*, č. 4: AAS 60 (1968), s. 434.

¹⁵⁵ PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Quinque iam anni* : AAS 63 (1979) s. 99.

pravdy to, čo je sporné alebo čo je predmetom diskusie medzi expertmi. Čo sa týka katechétov, budú obozretní a preberú z teologického bádania iba to, čo môže osvietiť ich úvahu a ich výučbu a budú ako aj teológovia čerpať z pravých prameňov, vo svetle Učiteľského úradu. Nebudú mútiť mysle detí a mládeže v tomto štádiu katechézy neobvyklými a márnymi problémami a neplodnými diskusiami, ktoré svätý Pavol tak často odsudzuje vo svojich pastoračných listoch (porov. 1Tim 1,3 nn.; 2Tim 2,14 nn.; 4,1-5; Tít 1,10-12).¹⁵⁶

Najvzácnejším darom, ktorý môže Cirkev ponúknuť súčasnému svetu, dezorientovanému a znepokojenému, je formovať v ňom kresťanov pevných v podstatných veciach a pokojne veselých vo svojej viere. Katechéza ich to naučí a aj sama bude mať z toho úžitok: „Človek, ktorý chce dôkladne pochopiť sám seba – a to nie iba z bezprostredných, čiastočných, často povrchných, ba dokonca zdanlivých kritérií svojho bytia – musí sa priblížiť ku Kristovi aj so svojím nepokojom a smrťou. Musí, aby sme tak povedali, vstúpiť, preniknúť do Krista celou svojou bytosťou, musí si „prisvojiť“, asimilovať celú skutočnosť jeho vtelenia a vykúpenia, aby tak znovu našiel sám seba.“¹⁵⁷

Katechéza existovala v Cirkvi už od jej počiatkov. Súbežne s tým, ako sa v priebehu dejín vyvíjala, nadobúdala rozličné formy a spôsoby svojej realizácie, pričom sa vždy vynorila otázka, ktorá by riešila jej vlastnú identitu či podstatu.¹⁵⁸ Termín *katechéza* pochádza z gréckeho slova *κατήχησις, κα τηγεῖν* – zhora volať, hovoriť, robiť ozvenu, pričom sa myslí na všetko, čo vchádza do ucha.¹⁵⁹ V kontexte katechetiky ako predmetu môžeme hovoriť o tom, že ide o ústne, osobné vyučovanie či náboženské poučovanie.

¹⁵⁶ Porov. PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (čl. 78): AAS 68 (1976), s. 70.

¹⁵⁷ JÁN PAVOL II.: *Redemptor hominis*, č. 10 : AAS 71 (1979), s. 274.

¹⁵⁸ Porov. ALBERICH, E. – DŘÍMAL, L.: *Katechetika*. Praha : Portál, 2008, s. 41.

¹⁵⁹ Porov. Etymology of the Greek word *katechesis* (κατήχησις) <http://www.myetymology.com/greek/katechesis.html> (8.11.2011).

Exhortácia sv. Jána Pavla II., ktorá sa zaoberá katechézou v súčasnosti, ponúka čitateľom veľa nápaditých myšlienok, na ktorých je hodné stavať základ toho, čo je vlastne katechéza a aké je jej smerovanie. Spomína sa v nej, že Cirkev vždy pokladala katechézu za jednu z prvoradých povinností, pretože zmŕtvychvstalý Kristus prv než sa vrátil k Otcovi, dal apoštolom posledný príkaz, aby učili všetky národy zachovávať všetko, čo im prikázal. Pod týmto príkazom Ježiša Krista je obsiahnutá skutočnosť, že Cirkev chce neustále budovať dialóg, ktorý je založený na láske, trpezlivosti, добрote a pravde. Ak sa pozeráme do histórie Cirkvi, vidíme, že prvým najväčším zástancom obnovy katechizácie v období Druhého vatikánskeho koncilu bol sv. Pavol VI., ktorý v spolupráci s posvätnou Kongregáciou pre klérus odobril *Generálne direktorium katechézy*. To pobáda a orientuje obnovu katechézy v celej Cirkvi. Tá istá kongregácia v jednom zo svojich dokumentov píše, že „*katechéza je osobitne vhodným prostriedkom, aby (katechizovaný) vo svojom živote spoznal Boží plán, aby hľadal posledný zmysel života a dejín, a tak postavil osobný a spoločenský život do svetla a do rámca požiadaviek Božieho kráľovstva, a aby poznal tajomstvo Cirkvi ako spoločenstva tých, čo veria v evanjelium.*“¹⁶⁰ Práve s katechézou súvisí vnútorný rast Cirkvi, ako i dobro jednotlivcov. Podobne túto ideu proklamuje aj Katechizmus Katolíckej cirkvi, ktorý pripomína, že katechéza má svoje miesto v pastoračnej službe, nakoľko ide do hĺbky a týka sa základov tak ľudského, ako aj kresťanského života (KKC 282).

Stretnutie s Kristom, ktoré má katechéza sprostredkovať, obnovuje naše ľudské vzťahy a každý deň ich privádza k väčšej solidarite a bratstvu – a to na základe logiky lásky. Mať vieru v Pána nie je niečím, čo sa dotýka len našej inteligencie, oblasti intelektuálneho poznania: je to zmena, ktorá sa týka celého života, nás samých: ovplyvňuje city, srdce, inteligenciu, vôľu, telesnosť, emócie, ľudské vzťahy. Viera naozaj mení všetko v nás i pre nás. Jasne nám odhaľuje budúcnosť, pravdu o našom povolaní v rámci ľudských dejín, zmysel života, chuť toho, že sme pútnici na ceste k nebeskej vlasti.

¹⁶⁰ KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktorium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999, s. 12.

9 ÚLOHA SA TÝKA NÁS VŠETKÝCH

Ako to už bolo vyjadrené v predošlých komentároch, „...*katechéza je výchova detí, mladých a dospelých vo viere, ktorá v sebe osobitne zahrňuje vyučovanie kresťanskej náuky, všeobecne podávané organickým a systematickým spôsobom, aby sa uviedli do plného kresťanského života.*“⁶¹

Doba, v ktorej žijeme, si vyžaduje od miestnych cirkví nové nadšenie, nový akt dôvery vo Svätého Ducha, ktorý ich vedie, aby mohli s radosťou a horlivosťou znovu prijať základné poslanie, ktoré Ježiš zveruje svojim učeníkom: ohlasovať evanjelium (porov. Mk 16,15) a kázať o Božom kráľovstve (porov. Mk 3,15). Každý kresťan si má uvedomiť, že Ježiš mu zveruje túto úlohu a má sa v odpovedi na ňu nechať viesť Svätým Duchom v súlade s vlastným povolaním. V čase, keď nie je ľahké rozhodnúť sa pre vieru a nasledovanie Ježiša z dôvodu „nemodernosti a neaktuálnosti“ na jednej strane, či z dôvodu zamedzovania a zákazov (neraz pod trestom smrti) na druhej strane, je v Cirkvi viac ako potrebné byť pred týmto svetom svedkami a ohlasovateľmi evanjelia, ako to robil Ježiš. I on prežíval neprijatie zo strany tých, ku ktorým bol poslaný (porov. Lk 4,43; Jn 12,27). Túto výzvu vydávania svedectva viery nakoniec proklamuje aj Katechizmus Katolíckej cirkvi: „Veriaci má svedčiť o Pánovom mene tým, že bez strachu vyznáva svoju vieru“ (KKC 2145).

9.1 Povzbudenie pre všetkých zodpovedných

62. Teraz, najmilší bratia a synovia, chcel by som, aby moje slová, chápané ako vážne a vrúcne povzbudenie mojej služby ako pastiera všeobecnej Cirkvi, zapálili vaše srdcia ako listy apoštola Pavla adresované jeho spolupracovníkom na diele evanjelizácie Titovi a Timotejovi, ako list svätého Augustína diakonovi Deogratiasovi, znechutenému ťažkou úlohou katechéty⁶², ktorý je prvým traktátom o radosti evanjelizátora. Áno, túžim štedro zasiahť odvahu, nádej a nadšenie do srdc všetkých zodpovedných, takých

⁶¹ JÁN PAVOL II.: *Catechesi tradendae*, čl.18. <http://www.kbs.sk/?-cid=1117275051> (15.05.2010).

⁶² De catechizandis rudibus: PL 40, 310-347.

početných a rozličných, aby svojich poslucháčov zaúčali a zaviečovali do života podľa evanjelia.

Táto časť si vyžaduje vnímať osobu sv. Jána Pavla II. ako neúnavného evanjelizátora, ktorý bol 264. rímskym biskupom v celkovom období dvadsaťsedem rokov. Tu sa naplňovala jeho túžba byť „apoštolom Pavlom“ v 20. storočí, privádzajúc svoje duchovné deti do nového milénia. Jeho túžbu odovzdávať zvesť o Kristovi a povzbudzovať iných do tejto služby možno veľmi výrazne vnímať v apoštolskej exhortácii *Christifideles laici* (1988). Adresátmi sú skutočne všetci zodpovední za katechézu: biskupi, kňazi, diakoni, rehoľníci a všetci laici. Na nich sa pápež, takmer po desiatich rokoch od vydania exhortácie o katechéze, obracia poukazujúc na svet ako na vinicu, do ktorej sú pozvaní pracovať všetci kresťania (porov. Mt 20, 1 – 16). Pápež pozýva všetkých skôr menovaných adresátov k tomu, aby sa čoraz tesnejšie zomkli okolo svojho učiteľa Ježiša Krista a mali účasť na jeho spasiteľnom poslaní, považujúc jeho záujmy za svoje vlastné (porov. Flp 2, 5). V tejto jeho výzve je jasne zreteľný model laika – učeníka. Ježiš i dnes posielá toho, kto sa rozhodol kráčať za ním do každého mesta a všade tam, kam sám chce prísť.

Práca, ktorá v Pánovej vinici čaká na všetkých, je taká veľká, že nezostáva žiaden priestor na ľahostajnosť. Hospodár opakuje svoje pozvanie ešte nástojčivejšie: „*Chod'te aj vy do mojej vinice*“ (Lk 10, 1). Pánov hlas znie v hĺbke bytosti každého kresťana, ktorý prostredníctvom viery, sviatosti krstu, myropomazania a Eucharistie je naštepený na Krista. Zároveň je však príslušníkom Cirkvi a aktívnym činiteľom Kristovho spásneho poslania. Ježiš totižto chce, aby sme boli všetci ako jeho učeníci soľou zeme a svetlom sveta (porov. Mt 5, 13 – 14). Obrazy evanjelia – soľ, svetlo a kvas – sa týkajú všetkých Ježišových učeníkov bez výnimky. Skôr ako môže byť kresťan soľou či svetlom sveta, musí sa stať Ježišovým učeníkom. Jednou z podmienok, kedy sa človek stáva Kristovým učeníkom, je odvaha, ako aj plodnosť učeníka pri ohlasovaní blahozvesti. Výraz „byť s Ježišom“ (teda byť jeho učeníkom) označuje celoživotné

spojenie s ním – ako to spomína jeden z dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu (AA). V hlbšom význame kresťania nie sú iba robotníkmi, ktorí pracujú vo vinici, ale sú zároveň súčasťou samotnej vinice. Ježiš hovorí: „*Ja som vinič, vy ste ratolesti*“ (Jn 15, 5).

9.2 Biskupi

63. *Predovšetkým sa obraciam na vás, moji bratia biskupi: Druhý vatikánsky koncil vám už výslovne pripomenul vaše povinnosti na poli katechézy¹⁶³ a Otcovia IV. zhromaždenia generálnej synody ich aj sami silno podčiarkli.*

Najdrahší bratia, máte osobitné poslanie vo vašich cirkvách: vy ste v nich prví zodpovední za katechézu, ste katechéti par excellence. Delíte sa s pápežom, v duchu biskupskej kolegiality, o ťarchu katechézy v celej Cirkvi. Teda dovoľte, aby som vám hovoril s otvoreným srdcom!

Dobre viem, že deň čo deň vykonávate vždy zložitejšiu a náročnejšiu biskupskú službu. Nástoľčivo na vás doliehajú tisícorké záväzky: formácia nových kňazov za účinnej prítomnosti spoločenstiev veriaceho ľudu; živé a dôstojné slávenie bohoslužieb a sviatostí zameraných na povznesenie človeka a obranu jeho ľudských práv. Nech však váš záväzok napomáhať činnú a účinnú katechézu v ničom neustúpi nijakej inej starosti! Tento záväzok vás bude pobádať, aby ste vy sami podávali svojim veriacim náuku života. No musí vás pobádať aj k tomu, aby ste si vo svojich diecézach, v súlade s plánom a programom príslušnej Biskupskej konferencie, vzali na seba hlavné vedenie katechézy tým, že sa obklopite kompetentnými a dôveryhodnými spolupracovníkmi. Vašou hlavnou úlohou bude vzbudzovať a udržiavať vo svojich miestnych cirkvách opravdivú záľubu pre katechézu. Záľubu, ktorá sa stelesní vo vhodnej a účinnej organizácii, ktorá zapojí do činnosti osoby, prostriedky, nástroje, ba aj potrebné ekonomické zdroje. Budte si istí, že ak sa katechéza dobre koná v miestnych cirkvách, všetko ostatné pôjde ľahšie. Napokon – a treba vám to povedať – ak vám vaša horlivosť niekedy uloží nevďačnú povinnosť upo-

¹⁶³ Porov. dekrét o pastoračnom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, č. 14: AAS 58 (1966), s. 679.

zorníť na odchýlky a omyly, oveľa častejšie vám pripraví radosť a potechu, keď uvidíte rozkvet vašich cirkví, pretože sa v nich veriacim katechéza podáva podľa Pánovej vôle.

Zaujímavosťou tejto časti je fakt, že pápež hneď v úvode nazýva biskupov „svojimi bratmi“. Biskupi sú si všetci rovní na základe pomazania Duchom, ktorý ich urobil biskupmi, a na základe pomoci, ktorou ich Kristus zahrňuje v ich kňazstve. No rímsky biskup (pápež) je dedičom a vikárom svätého Petra, ktorého samotný Pán vyvolil na duchovnú vládu nad všetkými ľuďmi a za vodcu najskôr apoštolov, potom ich nástupcov, čiže biskupov. Každý z biskupov je hlavou svojho stáda, má sa oň starať a za to sa má zodpovedať Bohu, ale rímskemu biskupovi prislúcha špeciálna starostlivosť (*sollicitudo et auctoritas*), voči celej Cirkvi v jej rôznych diecézach, a rímsky biskup je, na základe tejto svojej misie a najvyššej moci, prvý v celej Cirkvi a medzi všetkými biskupmi (*omnium episcoporum primus, totius Ecclesiae princeps*).

Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že táto časť exhortácie nepoukazuje na obsahovú tvorbu katechézy, no pripomína iba službu biskupov, nie je tomu tak. I tu je možnosť vnímať skutočnosť, že Cirkev je hierarchická. Teda každý v nej má vlastnú úlohu, ktorej napĺňanie z nej má robiť živé spoločenstvo, ktorého základ tvoria vzájomné dobré vzťahy a spolupráce. Podobne túto myšlienku rozvíja aj katechizmus, v ktorom sa píše, že: „Na spravovanie a stály vzrast Božieho ľudu Kristus Pán ustanovil vo svojej Cirkvi rozličné služby, ktoré sú zamerané na dobro celého tela...“ (KKC 874)

Vzťah biskupov ku katechéze jasne vysvetľuje nariadenie Kóde-xu kánonov východných katolíckych cirkví (ďalej len CCEO) v kán. 196 – § 1.: „*Eparchiálny biskup je povinný veriacim v Krista často osobne kázať, predkladať a objasňovať pravdy viery, ktoré treba veriť a v mravoch uplatňovať; má sa tiež starať, aby sa predpisujú práva o službe Božieho slova, najmä o homílii a katechetickej for-*

*mácii, horlivo zachovávali, aby sa všetkým podávala celá kresťanská náuka.*¹⁶⁴

Konferencia biskupov Slovenska taktiež poukazuje na úzky súvis medzi apoštolskou činnosťou biskupov a katechézou. Jednou z komisií jej aj Komisia pre katechizáciu a školstvo. V nej pôsobí viacero subkomisií: pre školské vyučovanie náboženstva, pre katechézu vo farnosti, pre katolícke školy, pre katechizáciu veriacich maďarskej národnosti a pre Katolícku univerzitu.

Gréckokatolícka cirkev na Slovensku, zachovávajúc právne predpisy CCEO, pod vedením Mons. Jána Babjaka, arcibiskupa a metropolitu, realizovala na územní Prešovského arcibiskupstva tzv. archieparchiálne zhromaždenie.¹⁶⁵ Konalo sa 22. januára 2015, no jeho príprava a práca nadväzovala na prečítanie pastierskeho listu pri svätých liturgiách 30. decembra 2012. Z navrhovaných tém z každej farnosti archieparchie boli vytvorené štyri oblasti, ktorým sa venovali pracovné tímy zložené z kňazov a laikov pod vedením hierarchu. Jednou z nich bola *Komisia pre pastoráciu a katechizáciu*, čo znova poukazuje na blízky vzťah biskupa ku katechéze. Konkrétne závery zhromaždenia zasahujúce do rozvoja katechézy nie sú predmetom predkladaného diela, no sú súčasťou samostatnej publikácie.¹⁶⁶

9.3 Kňazi

64. Čo sa týka vás, kňazi, hľa, pôda, na ktorej ste bezprostrednými spolupracovníkmi svojich biskupov. Koncil vás nazval „vychovávateľmi vo viere“¹⁶⁷; ako by ste nimi mohli byť lepšie, ako keď venujete svoje úsilie vzrastu vo viere vašich komunít? Či ste už na čele dajakej farnosti alebo vyučujúci na škole, gymnáziu

¹⁶⁴ Porov. CIC, kán. 386, § 1.

¹⁶⁵ Archieparchiálne (tiež eparchiálne) zhromaždenie poskytuje arcibiskupovi (eparchovi) pomoc v záležitostiach, vzťahujúcich sa na osobitné potreby alebo úžitok eparchie (CCEO kán. 235). V Košickej a Bratislavskej eparchii sa konalo eparchiálne zhromaždenie.

¹⁶⁶ Porov. TIRPÁK, P. – KAČUR, P. (eds.): *Prvé zhromaždenie Prešovskej archieparchie*. Prešov : GTF PU, 2017, s. 7, 73 – 77.

¹⁶⁷ Dekrét o kňazskej službe a živote Presbyterorum ordinis, č. 6: AAS 58 (1966), s. 999.

alebo univerzite, zodpovední za pastoraáciu na akejkolvek rovine, animátori malých alebo väčších skupín a predovšetkým skupín mládeže, Cirkev od vás očakáva usilovnosť v dobre usporiadanom a orientovanom katechetickom diele. Diakoni a kandidáti na duchovnú službu, ak ich máte pri sebe, sú na túto službu rodenými spolupracovníkmi. Všetci veriaci majú právo na katechézu, všetci pastieri majú povinnosť sa o ňu postarať. Od civilných vrchností budem vždy žiadať, aby rešpektovali slobodu katechetického vyučovania; ale vy, služobníci Ježiša Krista – veľmi vás o to prosím z celého srdca – nikdy nedovoľte, aby pre nedostatok horlivosti alebo pre dajaké nešťastné ideologické predsudky ostali veriaci bez katechézy; aby sa nemohlo povedať: „Deti pýtali chlieb, a nebolo nikoho, kto by im ho lámal“ (Lam 4,4).

Kongregácia pre klerikov v roku 2013, po požehnaní a schválení pápežom Benediktom XVI., zverejnila dokument s názvom *Direktórium pre službu a život kňazov*. Tento dokument o. i. konštatuje napredujúci proces odkresťančovania a stratu základných ľudských hodnôt, ktoré sú znepokojujúce. Dôvodom je to, že veľká časť ľudstva sa dnes nenachádza v trvalej evanjelizácii Cirkvi. Podľa spomínaného dokumentu sa preto kňazi majú usilovať o konkrétne pastoračné kroky, ktoré môžu v konečnom dôsledku výrazne napomôcť pri realizácii ohlasovania katechéz. Ide najmä o tieto dôležité úlohy:

- a) *Formácia laikov* – kňaz sa nemôže uspokojiť s tým, že veriaci majú povrchné znalosti o viere, ale musí sa usilovať dať im solídnu formáciu, a to prostredníctvom prednášok z teológie, kurzov kresťanskej náuky, osobitne štúdiom Katechizmu Katolíckej cirkvi a jeho kompendia.
- b) *Zverenie služby* – v niektorých prípadoch môžu laikom, ktorí majú náležitú formáciu a úprimnú túžbu slúžiť Cirkvi, zveriť v súlade so zákonmi Cirkvi niektoré úlohy, ktoré nespádajú výlučne do kňazskej služby, a ktoré môžu laici vykonávať na základe svojej profesionálnej a osobnej skúsenosti. V tom prípade bude mať kňaz viac času na ešte lepšie plne-

nie svojich prvoradých povinností, ako je kázanie, slávenie sviatostí a duchovné vedenie.

- c) *Objavovanie schopností a napomáhanie ich rozvoju* – kňazi majú u veriacich hľadať schopnosti, cnosti a harmonický kresťanský život. Napríklad, pokiaľ ide o manželstvo – môže účinne pomôcť pri rôznych pastoračných aktivitách: príprave detí na prvú svätú spoveď (v západnom obrace: príprava na birmovku a prvé sväté prijímanie), pastoračii rodín, katechézy pre snúbencov atď.
- d) *Vytváranie príjemného prostredia spolupráce* – kňaz – vedomý si veľkého daru svojho povolania – spája Božiu rodinu a uskutočňuje Cirkev ako spoločenstvo, stáva sa prostredníkom, ktorý spája človeka s Bohom, pričom sa stáva pre ľudí bratom v tom istom akte, ktorým chce byť ich pastierom, otcom a učiteľom. Takto sa kňaz v službe Božiemu ľudu prejavuje ako znalec na ľudskosť, človek pravdy a spoločenstva, svedok starostlivosti jediného Pastiera o všetky jeho ovečky i každú osobitne. Spoločenstvo sa môže spoľahnúť na jeho obetavosť, nadšenie a neustálu evanjelizačnú prácu, a predovšetkým na jeho vernú a bezpodmienečnú lásku.
- e) *Starostlivosť o povolanie* – každý kňaz sa má zvlášť svedomito starať o pastoračiu povolání, povzbudzovať k modlitbe za povolania, venovať sa katechéze, starať sa o formáciu miništrantov, podporovať vhodné iniciatívy prostredníctvom osobného vzťahu, ktorý umožňuje objavovať talenty a spoznať Božiu vôľu ohľadom odvážneho rozhodnutia nasledovať Krista.
- f) *Hľadanie posvätna v sekulárnom a agnostickom prostredí* – množenie sa siekt a nových kultov a ich rozširovanie aj medzi veriacimi katolíkmi predstavuje pre pastoračnú službu osobitnú výzvu. Od kňazskej služby sa tu žiada, aby pohotovo a účinne odpovedala na hľadanie posvätna a osobitne autentickej spirituality, ktorá sa dnes objavuje. Preto je potrebné, aby bol kňaz Božím mužom a učiteľom modlitby. Pre úspešné zvládnutie výzvy, ktorú predstavujú sekty a nové kulty, je okrem túžby po večnej spáse veriacich, ktorá horí v srdci každého kňaza, mimoriadne dôležitá zrelá

a kompletná katechéza, ktorá si dnes vyžaduje zo strany Božieho služobníka osobitnú snahu o to, aby všetci jeho veriaci skutočne spoznali význam kresťanského povolania a katolíckej viery. Okrem toho nesmie zanedbávať jasné hlásanie Kristovho tajomstva veriacim, nekresťanom i neveriacim; ani katechézu, ktorá je usporiadaným a organickým výkladom učenia Cirkvi; ani aplikáciu zjavenej pravdy pri riešení konkrétnych problémov.

- g) *Byť „katechétom katechétov“* – úlohou kňaza – ako spolupracovníka biskupa, ktorý má od neho poverenie – je oduševňovať, koordinovať a viesť katechetickú činnosť v spoločenstve, ktoré mu bolo zverené. Dôležité je, aby vedel zapojiť túto činnosť do celkového plánu evanjelizácie a aby zaistil predovšetkým zjednotenie katechézy vo svojom spoločenstve s osobou biskupa, s partikulárnou a univerzálnou Cirkvou. Zvlášť má vedieť podnecovať náležitú a primeranú zodpovednosť a spoluprácu v oblasti katechézy, a to tak členov inštitútov zasväteného života a spoločností apoštolského života, ako aj náležite pripravených laických veriacich a vedieť im prejsť vďačnosť a uznanie za ich katechetickú službu. Osobitnú starostlivosť má kňaz venovať počiatkovej a trvalej formácii katechétov, združení a hnutí. Podľa možnosti má byť kňaz katechétom katechétov a vytvárať s nimi pravé spoločenstvo Pánových učeníkov, ktoré slúži ako vzor pre katechizovaných. Tým ich učí, že mierou služby vyučovania je Slovo Ježiša Krista, a nie súkromné názory a teórie.
- h) *V katechéze byť ekleziálny* – pri dosahovaní tohto cieľa má byť pre kňaza vždy hlavnou oporou Katechizmus Katolíckej cirkvi a jeho Kompendium. Tieto texty totiž predstavujú istú a autentickú normu učenia Cirkvi, a preto treba povzbudzovať k tomu, aby sa čítali a študovali. Pápež Benedikt XVI. pripomenul, že v katechizme sa objavuje bohatstvo učenia, ktoré Cirkev vo svojej dvetisícročnej histórii prijíma, spravuje a odovzdáva. Katechizmus ponúka trvalú pripomienku mnohých spôsobov (od Svätého písma po cirkevných otcov, od učiteľov teológie po svätých v jednotlivých storočiach),

ako Cirkev uvažovala o viere a rozvíjala svoje učenie, aby poskytla veriacim istotu v ich živote viery.¹⁶⁸

Aj CCEO sa v kán. 289 – § 1. vyjadruje o úlohe kňazov v prospech rozvoja katechézy: *„Pri plnení povinnosti učiť má farár kázať Božie slovo všetkým veriacim v Krista, aby zakorenení vo viere, nádeji a láske rástli v Kristovi a kresťanské spoločenstvo vydávalo to svedectvo lásky, ktoré odporúčal Pán; takisto má vyučovaním katechizmu, prispôsobeným ich veku, viesť veriacich v Krista k plnému poznaniu tajomstva spásy; v plnení tejto úlohy má spolupracovať nielen s členmi rehoľných inštitútov alebo spoločností spoločného života na spôsob rehoľníkov, ale aj s laikmi.“*

Kňaz, aby bol dobrým vodcom svojho ľudu, musí vedieť pozorne rozoznávať znamenia čias: od tých, ktoré sa týkajú univerzálnej Cirkvi a jej cesty v ľudských dejinách, až po tie najbližšie, týkajúce sa konkrétnej situácie jednotlivého spoločenstva. Toto rozlišovanie si vyžaduje neustále a náležité štúdium posvätných vied týkajúce sa rôznych teologických a pastoračných problémov, praktizovanie kvalifikovanej reflexie nad spoločenskými, kultúrnymi a vedeckými faktmi, ktoré charakterizujú dnešnú dobu. Vo svetle katechézy sa tak tieto poznatky stávajú prirodzeným svetlom v tme ľudského uvažovania a v napredovaní toho, ktorý je pôvodcom všetkého dobrého tu na zemi.

9.4 Rehoľníci a rehoľníčky

65. Mnohé rehoľné rodiny, mužské a ženské, vznikli pre to, aby kresťansky vychovávali deti a mládež, najmä tú najopustenejšiu. Rehoľníci a rehoľné sestry sa v priebehu dejín veľmi uplatnili v katechetickej činnosti Cirkvi a vykonávali v nej mimoriadne dôležitú a účinnú prácu. Keď zdôrazňujem spojenie medzi rehoľníkmi a duchovnými pastiermi a ďalej aktívnu účasť rehoľných komunít a ich členov na pastoračnom programe miestnych cirkví, z celého srdca povzbudzujem najmä vás, ktorých rehoľné zasvätenie ešte

¹⁶⁸ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Direktórium pre službu a život kňazov*. In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/direktorium-pre-sluzbu-a-zivot-knazov> (07.12.2020).

viac zaväzuje k službe Cirkvi, aby ste sa čo najlepšie pripravili na katechetické poslanie podľa rozličných chariziem vašich inštitútov a úloh, ktoré sú vám zverené, aby ste všade prinášali túto starostlivosť. Nech komunity zasvätia čo najviac svojich schopností a možností významnému dielu katechézy!

„Rehoľný život ako zasvätenie celej osoby je v Cirkvi prejavom obdivuhodného, Bohom založeného zasnúbenia, ktoré je znakom budúceho veku. Takto rehoľník završuje úplné darovanie seba ako obeť, prinesenú Bohu, ktorou sa celá jeho existencia stáva nepretržitým kultom Boha v láske.“ Týmito slovami sa prihovára svojim čitateľom oficiálna stránka spoločenstva biskupov Slovenska v časti o reholiach a spoločenstvách.¹⁶⁹ V roku 2007 pôsobilo na Slovensku – podľa Konferencie biskupov Slovenska – viac ako 60 reholí. Z toho viac ako polovica ženských. V mužských reholiach bolo vyše 1 100 členov, v ženských vyše 3 100. V misiách bolo okolo 150 členov mužských reholí a 185 členiek ženských reholí. Aj keď tieto dáta nevykazujú najnovšie výsledky počtov rehoľníkov a rehoľných či terciárnych spoločenstiev, predsa len jasne cítiť prínos takto silnej komunity a to najmä po roku 1989. Dodnes sa nám mnohým vybaví jasný obraz o živote a naplňovaní charizmy rehoľných komunit, ktoré sa zaoberali a dodnes zaoberajú katechézou v školskom či farskom prostredí. Práve v tomto obraze badať zapálenosť pre ohlasovanie evanjelia, kde boli použité mnohé pomôcky a prostriedky, ktoré síce neoslovovali technickými vymoženosťami, no boli prijaté s veľkým nadšením a to aj vďaka oduševnenej práci rehoľníkov a rehoľníčok.

V roku 2020 sa v Brazílii konal Národný týždeň zasväteného života. Počas neho sa účastníkom listom prihovoral aj pápež František, ktorý im adresoval tieto slová: „*Cesta povolania má svoj pôvod v skúsenostnom spoznaní, že sme milovaní Bohom: život sám je už ovocím Božieho povolania; povolal nás k životu, pretože nás miluje a všetko predurčil, aby bol každý z nás jedinečný, ... je po-*

¹⁶⁹ KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: Rehole a spoločenstvá. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/rehole-a-spolocenstva>

trebné byť bdelými, aby sme sa vyhli pokušeniu mať svetský pohľad, ktorý nám bráni vnímať kľúčovú rolu Božej milosti v živote človeka a zvädza nás k hľadaniu si náhrad.“ Zároveň pápež položil prítomným otázku: „Je Ježiš skutočne našou prvou a jedinou láskou, ako sme si predsavzali, keď sme skladali svoje sľuby? Iba ak to tak je, môžeme a musíme milovať v pravde každého človeka, ktorého stretneme na našej ceste, pretože sme sa od Ježiša naučili, čo je to láska a ako treba milovať: budeme vedieť milovať, lebo budeme mať jeho srdce.“¹⁷⁰

Od počiatkov mníšskeho hnutia až po dnešné „nové komunity“ sa každá forma zasväteného života rodí z volania Ducha nasledovať Krista, ako to učí evanjelium. Pre zakladateľov a zakladateľky je v absolútnom zmysle regulou evanjelium a každá iná regula mala byť len iným vyjadrením evanjelia a pomôckou na prežívanie evanjelia naplno. Ich ideálom bol Kristus a vnútorné stotožnenie sa s ním až do tej miery, že mohli so sv. Pavlom povedať: „*Pre mňa žiť je Kristus*“ (Flp 1, 21). Zakladatelia a zakladateľky rehoľných komunít v sebe pocítili súcít, ktorý sa dotkol Ježiša, keď videl, že zástupy sú ako osamotené ovce bez pastiera. Tak ako Ježiša viedol tento súcít k tomu, že im daroval svoje slovo, uzdravil chorých, dal im chlieb, aby sa nasýtili a obetoval aj svoj vlastný život, tak aj zakladatelia sa rôznymi spôsobmi dali do služby ľuďom, ku ktorým ich Duch poslal: prosebnou modlitbou, hlásaním evanjelia, katechézou, vyučovaním, službou chudobným a chorým.¹⁷¹ Toto je vlastne i novodobým poslaním človeka v zasvätenom živote: byť jasným obrazom Krista, ktorý svojou službou a slovom priviedol k obráteniu mnohých, ktorí sa s ním stretli.

¹⁷⁰ FRANTIŠEK: Pápež rehoľníkom v Brazílii: Je Ježiš naozaj našou prvou a jedinou láskou? In: <https://tkkbs.sk/view.php?cislocclanku=20200817030> (08.12.2020).

¹⁷¹ Porov. FRANTIŠEK: Apoštolský list všetkým zasväteným osobám pri príležitosti Roku zasväteného života. (08.12.2020).

9.5 Laickí katechéti

66. *Chcem sa v mene celej Cirkvi poďakovať vám, farským katechétom, laikom a ešte vo väčšom počte katechétkam, čo ste sa všade na svete venovali náboženskej výchove mnohých generácií. Vaša často ponížená a skrytá činnosť, ale konaná s vrúcnou a veľkodušnou horlivosťou, je vynikajúcou formou laického, osobitne dôležitého apoštolátu tam, kde pre rozličné okolnosti deti a mladí nedostávajú primeranú náboženskú výchovu vo svojich rodinách. Koľkí z nás dostali od osôb, ako ste vy, prvé poznatky z katechizmu, koľkých ste pripravili na sviatosť zmierenia, prvé sväté prijímanie a birmovku? IV. generálne zhromaždenie synody na vás iste nezabudlo. Spolu s ním vás povzbudzujem k ďalšej spolupráci v živote Cirkvi.*

Ale sú aj katechéti v misijných krajinách, a tí si celkom osobitne zasluhujú titul „katechéto“. Narodili sa už v kresťanských rodinách alebo sa obrátili na kresťanskú vieru a vzdelaní misionármi alebo inými katechétmí venovali dlhé roky svojho života katechizovaniu detí a dospelých vo svojich krajinách. Teraz kvitnúce cirkvi by sa bez nich nerozmáhali. Veľmi ma teší úsilie, ktoré vyvíja Posvätná kongregácia pre evanjelizáciu národov, aby zdokonaľovala formáciu týchto katechéto. Vďaka si spomínam na tých, ktorých Pán už povolal k sebe a zároveň prosím o príhovor tých, ktorých moji predchodcovia povýšili na slávu oltárov. Z celého srdca povzbudzujem tých, čo pracujú a želám si, aby mnohí iní nastúpili na ich miesto, aby sa ich počet rozrástol pre neobyčajne potrebné misijné dielo.

Keď Cirkev hodnotí katolícku laickú verejnosť ako pozitívny a obohacujúci prvok, vychádza jednoznačne z teologického hľadiska. Autenticnosť osoby laika v Božom ľude bola v Cirkvi znovuoobjavená v poslednom storočí a reálne sa premietla v dvoch dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu – v dogmatickej konštitúcii o Cirkvi a v dekrétu o laickom apoštoláte, ktoré prehlbujú vnútorné bohatstvo a osobitosť povolania laikov. K tomuto teolo-

gickému prehĺbeniu prispeli súčasné spoločenské, hospodárske a politické pomery. Kultúrna úroveň, ktorá úzko súvisí s vedeckým a technickým pokrokom, postupne rastie, a preto vyžaduje väčšiu prípravu pri realizácii jednotlivých profesií. Okrem toho vzrastalo aj vedomie práva osôb na všestranné vzdelanie, ktoré zodpovedá všeobecným požiadavkám človeka. Tieto dve vymoženosti ľudstva podnietili značný rozvoj školstva na celom svete, ako aj nebývalý rast počtu tých, ktorí sa mu venujú profesionálne a vďaka ktorým sa zväčšila účasť katolíckej verejnosti na činnosti škôl.

Ako každý kresťan aj katolícky laik činný v škole je údom Božieho ľudu a ako taký je krstom spojený s Kristom a na základe spoločnej dôstojnosti sa zúčastňuje na všetkom, čo mu patrí, „*pretože všetky údy získavajú svojím znovuzrozením v Kristovi rovnakú dôstojnosť, spoločnú milosť Božích detí, spoločné povolanie k dokonalosti, tú istú spásu, nádej a nerozdielnú lásku.*“¹⁷² Ako každý kresťan aj laik má účasť na Kristovom kňazskom, prorockom a kráľovskom úrade a jeho apoštolát je účasťou na tom istom spásanosnom poslaní Cirkvi, ku ktorému všetkých povolal sám Pán.

Sv. Ján Pavol II. sa v tomto článku vyjadruje k dnes častej situácii, kedy dieťa nedostáva v rodine základy duchovného života, príp. ak ich dostáva, často ide iba o „tradičné“ odovzdávanie toho, čo bolo nimi – rodičmi – prijaté ešte v útľom detstve. V tomto prípade má škola nenahraditeľnú spoločenskú i formačnú funkciu, pretože je najdôležitejšou inštitucionálnou odpoveďou spoločnosti na právo každého človeka na výchovu a seberealizáciu, a teda je jeden z najdôležitejších faktorov štruktúry a života samej spoločnosti.

Povolanie každého katolíckeho vychovávateľa nesie so sebou tlak nepretržitého spoločenského rozvoja, lebo on pripravuje človeka na začlenenie do spoločnosti a na zaujatie angažovaného spoločenského postoja, ktorým možno zdokonaľovať usporiadanie spoločnosti na princípoch Evanjelia a uskutočňovať medzi ľuďmi pokojné a bratské spolunažívanie. Dnešný svet so svojimi ťažkými problémami – hladom, nevzdelanosťou, zneužívaním človeka, veľkými protikladmi v životnom štandarde jednotlivých ľudí a krajín,

¹⁷² DRUHÝ Vatikánsky koncil: Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium* (čl. 32). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/lumen-gentium> (11.12.2020).

agresivitou a násilím, rastúcim šírením drog, legalizáciou potratov a rozličnými útokmi na ľudský život – vyžaduje, aby katolícky vychovávateľ rozvíjal v sebe a vo svojich žiakoch jasnú sociálnu citlivosť a veľkú občiansku a politickú zodpovednosť. V neposlednej miere berie katolícky vychovávateľ na seba úlohu formovať ľudí, ktorí majú vytvárať „civilizáciu lásky“. Vychovávateľ – laik je povolaný súčasne vnášať do programu svojho povolania a do citlivosti na medzilidské vzťahy aj vlastné životné skúsenosti, aby mladý človek, ktorý má byť začlenený do spoločnosti, spoznával osobitosť a charakter laického života, ktorý sú žiaci povolaní prežívať ako celok.

9.6 Vo farnosti

67. Teraz chcem znovu konkrétnejšie pripomenúť súvislosti, v ktorých obyčajne pracujú všetci katechéti a v súhrnnej forme uviesť „polia“ katechézy, z ktorých niektoré som už spomenul v VI. kapitole: farnosť, rodina, škola, hnutia.

Aj keď je pravda, že katechizovať sa môže na každom mieste, predsa chcem zdôrazniť – v zhode s mnohými biskupmi – že farská komunita má ostať animátorkou a privilegovaným pôsobiskom katechézy. Je pravda, že v mnohých krajinách sa farnosť vplyvom urbanizácie zmenila. Niektorí azda veľmi ľahko súhlasia s tým, že sa farnosť už pokladá za prekonanú, ba priam odsúdenú na zánik v prospech vhodnejších a účinnejších malých komunit. Tak či onak, farnosť stále zostáva hlavným centrom a oporným bodom pre veriacich, ale aj pre nepraktizujúcich kresťanov. Preto realizmus a múdrosť radia pokračovať v ceste, ktorá sa usiluje vrátiť farnosti tam, kde je to potrebné, vytvárať vhodnejšie štruktúry a predovšetkým nový rozmach pomocou rastúceho počtu kvalifikovaných, zodpovedných a sľachetných členov. To znamená, že je potrebné, aby sa katechéza konala vo farnosti na rôznych miestach: v rodinách, ktoré prijímajú deti alebo dospievajúcich, v náboženskom vyučovaní v štátnej škole, v katolíckych školských inštitútoch, v hnutiach apoštolátu, kde sa konajú katechetické kurzy, v strediskách otvorených pre všetkých mladých, vo víkendových podujatiach venovaných duchovnej formácii atď.

Je krajne dôležité, aby všetky tieto katechetické kanály vyústili do tej istej spolupatričnosti k Cirkvi, do angažovania sa v spoločnosti v duchu evanjelia: „...jeden jediný Pán, jedna viera, jeden krst a jeden Boh a Otec...“ (Ef 4,4n) Preto každá ústredná farnosť a každé zoskupenie menších farností majú vážnu povinnosť formovať zodpovedných spolupracovníkov oddaných katechetikej výchove kňazov, rehoľníkov, rehoľníčky a laikov a postarať sa o potrebné zariadenie pre všetky potreby katechézy, rozširovať a prispôsobovať katechetické miesta podľa účelnosti, bdieť nad kvalitou náboženskej formácie a nad integráciou rozličných skupín do cirkevného spoločenstva.

Slovom, ako som už povedal, bez toho, že by sa určovali monopoly a strnulá jednoliatosť, farnosť ostáva privilegovaným miestom katechézy. Musí znova nájsť vlastné poslanie, byť rodinným domovom bratskej lásky, v ktorom si pokrstení a pobirmovaní uvedomia, že sú Božím ľudom. Tam sa im štedro podáva chlieb blahozvesti a chlieb Eucharistie v tom istom bohoslužobnom úkone;¹⁷³ odtiaľ sa denne rozchádzajú na apoštolské cesty života tohto sveta.

Nezastupiteľné miesto v oblasti formácie detí prostredníctvom rodičov má aj *farská katechéza*, ktorá ide do hĺbky a vychováva aktívnych kresťanov zapojených do života farnosti a Cirkvi.¹⁷⁴ Je odsúdená na neúspech, ak v nej nie sú zapojení rodičia – teda vychovávateľia, ktorí budú cítiť, že farnosť je akoby spoločnou rodinou, do ktorej koľko vynaložím, toľko budem „žať“. Farnosť ako inštitúcia sa v priebehu dejín vytvorila v Cirkvi, teda nie je to inštitúcia, ktorá by vznikla priamo z Božieho ustanovenia. Začala sa formovať za určitých historických podmienok a tento vývoj ďalej pokračuje.

¹⁷³ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum Concilium*, čl. 35,52; AAS 56 (1964), s. 109,114. Porov. tiež *Institutio Generalis Missalis Romani*, promulgovaný dekrétom posv. kongr. obradov 6. apríla 1969, č. 33, a to, čo sa povedalo vyššie, v VI. hlave o homílii.

¹⁷⁴ Porov. Konferencia biskupov Slovenska: *Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007 – 2013*. Trnava : SSV, 2007. s. 23.

Jej teologický cieľ – vytvárať spoločenstvo viery – je trvalý, všetko ostatné podlieha premene časov.¹⁷⁵ No napriek tomu možno povedať, že práve farnosť je nepochybne najvýznamnejším miestom, na ktorom sa formuje a prejavuje kresťanské spoločenstvo. Je povolána byť rodinným domovom bratskej lásky, kde si kresťania uvedomia, že sú Božím ľudom. Vo farnosti sa totiž zlievajú v jedno všetky rozdiely medzi ľuďmi, aké sa nachádzajú a prejavujú v univerzálnosti Cirkvi.¹⁷⁶ Na druhej strane farnosť je bežným prostredím zrodu a rastu viery. Je preto komunitným prostredím, veľmi vhodným na to, aby služba Slova, ktorá sa v ňom uskutočňuje, bola súčasne vyučovaním, výchovou a životnou skúsenosťou.

Vo farnosti sa má Cirkev pravidelne ukazovať ako spoločenstvo ľudí zjednotených mocou Božieho slova, liturgie a každodennej bratskej lásky. V takomto spoločenstve sa Cirkev stáva viditeľným znakom. Farnosť nie je v prvom rade štruktúrou, územím alebo budovou, ale Božou rodinou – pripomína Pápežská rada pre laikov – ktorá má byť spoločenstvom oživovaným duchom jednoty.¹⁷⁷

¹⁷⁵ MRÁZ, M.: *Základná praktická teológia*. Bratislava : Aloisianum, 1997. s. 85.

¹⁷⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Dekrét o apoštoláte laikov *Apostolicam actuositatem* (čl. 10). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem> (11.12.2020).

¹⁷⁷ PÁPEŽSKÁ RADA PRE LAIKOV: Príhovor na plenárnom zasadnutí dňa 24.11.2004. In: *Život Cirkvi*. Bratislava : KBS, 2004, roč. XI, s. 5.

9.7 V rodine

68. Katechetická činnosť v rodine má osobitný, a v istom zmysle nenahraditeľný charakter; Cirkev ho právom zdôraznila najmä na Druhom vatikánskom koncile.¹⁷⁸ Táto výchova k viere vykonávaná rodičmi – výchova, ktorá sa musí začať už od najútľejšieho veku detí¹⁷⁹ – sa rozvíja postupne, keď si členovia rodiny navzájom pomáhajú rásť vo viere vďaka kresťanskému príkladu, často tichému, ale vytrvalému – v rytme každodenného života podľa evanjelia. Je účinnejšia, ak pri rodinných udalostiach – ako je prijatie sviatostí, slávenie veľkých liturgických sviatkov, narodenie dieťaťa, smútočná udalosť – rodičia zdôrazňujú ich kresťanský alebo náboženský obsah. Treba však ísť ďalej: kresťanskí rodičia sa v rodinnom kontexte usilujú sledovať a rozvíjať metodickéjšie formovanie, ktoré dostali inde. Fakt, že pravdy o hlavných otázkach viery a kresťanského života sa takto znova obnovia v rodinnom ovzduší, preniknutom láskou a úctou, často umožní dať deťom rozhodujúcu orientáciu, ktorá pretrvá po celý život. Sami rodičia budú mať osoh z vynaloženého úsilia, pretože v takom katechetickom dialógu každý dostáva i dáva.

Rodinná katechéza teda predchádza, sprevádza a obohacuje každú inú formu katechézy. Okrem toho tam, kde protináboženské zákonodarstvo si dokonca nárokuje prekaziť náboženskú výchovu, kde rozšírená nevera alebo nástoječivá sekularizácia prakticky znemožňujú opravdivý náboženský rast, „vyučovanie

¹⁷⁸ Už od stredoveku provinciálne snemy nástojili na zodpovednosti rodičov vo výchove k viere: Porov. VI. Arleský koncil (813, kan. 19; koncil v Mainzi (813), kánony 45,47; VI. Parížsky koncil (829), 1. kniha, hlava 7: *MAN-SI, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, XVI, 62, 74, 542. Medzi najnovšími dokumentmi Učiteľského úradu treba citovať encyklika *Divini illius Magistri* Pia XI. z 31. decembra 1929: AAS 22 (1930), s. 49-86; mnohoraké príhovory a posolstvá Pia XII.; a predovšetkým texty Druhého vatikánskeho koncilu.: konšt. o Cirkvi *Lumen Gentium*, č. 11,35: AAS 57 (1965), s. 15-40; dekrét o laickom apoštoláte *Apostolicam Actuositatem*, č. 11,30: AAS 58 (1966), s. 847, 860; past. konšt. o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et Spes*, č. 52: AAS 68 (1966), s. 1073; a najmä deklarácia o kresťanskej výchove *Gravissimum Educationis*, č. 3: AAS 58 (1966), s. 731.

¹⁷⁹ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Deklarácia o výchove *Gravissimum educationis*, č. 3: AAS 58 (1966), s. 731.

náboženstva v rodine, ktorú možno nazývať domácou cirkvou¹⁸⁰, ostáva jediným prostredím, kde môžu deti a mladí dostať autentickú katechézu. Tak sa kresťanskí rodičia nikdy dostatočne nevy-nasnažia pripraviť sa na takú službu katechézy svojich detí, aby ju konali s neúnavnou horlivosťou. A takisto treba povzbudzovať osoby alebo inštitúcie, aby pomocou osobných stykov, stretnutí alebo schôdzok a najrozličnejšími pedagogickými prostriedkami pomáhali rodičom plniť ich úlohu, čím preukazujú katechéze neo-ceniteľnú službu.

V dnešnej dobe vo svete, ktorý je viere často cudzí, ba až nepriateľský, majú kresťanské rodiny prvoradý význam. Preto Druhý vatikánsky koncil nazýva rodinu starobylým názvom „*Ecclesia domestica*“. Koncil nazýva rodičov spolupracovníkmi milosti a svedkami viery. Oni sú prvými vychovávateľmi svojich detí (AA 11). Darovaním života ich viaže zodpovednosť za výchovu, ktorá je taká dôležitá, že ak chybuje, len ťažko ju možno nahradiť. Rodina je pre dieťa prvoradá a najdôležitejšia a je zdrojom jeho emocionálneho zázemia. Preto by mali rodičia v prvom rade utvoriť prostredie, v ktorom sa bude dieťa vychovávať v duchu Kristovho evanjelia (GE 3).

Rodičia, spolupracujúci s Bohom – Stvoriteľom, majú byť zástancami života a starať sa o jeho rozvoj. Závazky rodičov voči deťom sa totiž vôbec nekončia ich privedením na svet. V domácom spoločenstve je nevyhnutná autorita rodičov, ktorá so sebou prináša spoločnú zodpovednosť so zvláštnymi a konvergentnými úlohami otca a matky vo výchove detí a v spolupráci pre dobrý chod rodiny vo vzájomnej úcte a láske. Výchova je životodarným spojením, ktoré nevytvára len hlboký vzťah medzi vychovávateľom a vychovávaným, ale obom umožňuje účasť na pravde a láske, na konečnom ciele, ku ktorému Boh Otec, Syn a Svätý Duch povoláva každého človeka. Výchovné poslanie kresťanských rodičov má svoj osobitný zdroj vo sviatosti manželstva, ktoré ich posväcuje pre

¹⁸⁰ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, č. 11: AAS 57 (1965), s. 16; Porov. Deklarácia o laickom apoštoláte *Apostolicam actuositatem*, č. 11: AAS 58 (1966), s. 848.

skutočne kresťanskú výchovu detí. Povoláva ich k účasti na tej istej láske, akú má Boh Otec a Kristus. Keď človek spoznáva a stretáva Ježiša Krista, keď mu verí, cíti uspokojenie svojej najhlbšej ašpirácie: nachádza to, čo vždy hľadal a nachádza to takým spôsobom, ktorý prekračuje jeho očakávania. Ak si ako rodič vo vlastnej rodine uvedomujem „porážku či kapituláciu“ vo výchove k viere a napriek snahám nevidím vytúžené ovocie našej snahy, je treba vedieť, že nikdy nie sme pánmi svojho „predmetu“, v ktorom vystupujeme ako tí, ktorí iba dávajú. V tomto prípade treba pamätať, že s pokorou a bážňou, v adorácii, v úžase osobnej modlitby sa má rozvíjať to, čo chcem urobiť – svedčiť o Bohu. Nemožno chcieť pri tom ale vyvolať dojem, že hovoríme o Bohu, ako keby sme ho videli, nemožno hovoriť o nebi alebo o pekle, ako keby sme tam boli, nemožno hovoriť o anjeloch a svätých ako o tých, s ktorými sme sa stretli. Sila našej katechézy nepochádza z ľudských prvkov, ktoré používame, nie je v presvedčovaní a „vyhadzovaní faktov“ z Božieho slova, ale pochádza od Boha a k nemu smeruje. Aj keď vo všeobecnosti uznávame, že disciplíny, zaoberajúce sa človekom, napomáhajú pri výchove vo viere, predsa len Boh sám dáva vzrast (1 Kor 3,6-7).

Katechéza má viesť poslucháčov k napodobňovaniu Svätej rodiny, kde sme povolaní objaviť výchovnú hodnotu rodinného jadra: to si žiada mať základ v láske, ktorá stále obnovuje vzťahy otvárajúc horizonty nádeje. V rodine sa dá zakusovať úprimné spoločenstvo, keď je domovom modlitby, keď sú vzťahy lásky úprimné, hlboké a čisté, keď odpustenie prevažuje nad nezhodami, keď sa drsnosť každodenného života zjemňuje vzájomnou nehou a spokojným priľnutím k Božej vôli.¹⁸¹

To, že Cirkev kladie dôraz na veľkosť a význam rodiny, je možné veľmi intenzívne vnímať i v roku 2021, kedy pápež František vyhlásil osobitný rok rodiny „Amoris laetitia“ („Radosť lásky“).¹⁸² Jeho cieľom je osloviť každú rodinu v celom svete prostredníctvom

¹⁸¹ FRANTIŠEK: *Podľa Svätej rodiny objavme výchovnú hodnotu rodinného jadra*. Príhovor pri modlitbe Anjel Pána v Nedeľu Svätej rodiny 27. decembra 2020. In: <https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2020-12/podla-svatej-rodiny-objavme-vychovnu-hodnotu-rodinneho-jadra.html> (28.12.2020).

¹⁸² Rok rodiny Amoris laetitia sa začal 19.03.2021. Jeho koniec mal súvis so Svetovým stretnutím rodín v Ríme dňa 26.06.2022.

niekoľkých duchovných, pastoračných a kultúrnych návrhov, ktoré je možné realizovať v rámci farností, diecéz, univerzít, cirkevných hnutí a rodinných združení. Táto aktivita má nadčasový charakter, pričom zďaleka nemožno hovoriť, že tento významný rok bude mať svoje zavŕšenie počas 10. Svetového stretnutia rodín. Dôkazom toho sú i mnohé podnety Dikastéria pre laikov, rodinu a život. Práve ony sú vhodnou inšpiráciou pre tvorbu katechéz tak vo farnosti, ako aj v kresťanských spoločenstvách. Ciele osobitného roka rodiny „*Amoris Laetitia*“ formuluje spomínané dikastérium v piatich bodoch:

1. V širšej miere sa podeliť s obsahom apoštolskej exhortácie *Amoris laetitia* (ďalej len AL), aby mohli „ľudia pocítiť, že evanjelium rodiny je radosť, ktorá naplňuje srdce a celý život“ (AL, 200). Rodina, ktorá objavuje a pociťuje oboje, radosť z prijatého daru i z darovania sa pre Cirkev a spoločnosť, „sa môže stať svetlom vo tmách sveta“ (AL, 66). A dnešný svet istotne potrebuje toto svetlo!
2. Ohlasovať, že sviatosť manželstva je darom a obsahuje v sebe transformačnú silu ľudskej lásky. Za týmto cieľom musia duchovní pastieri a rodiny putovať spoločne v zmysle spoluzodpovednosti a pastoračnej komplementarity rozličných povolání v Cirkvi (porov. AL, 203).
3. Umožniť rodinám, aby sa stali aktívnymi účastníkmi apoštolátu rodiny. Na to je potrebné „evangelizačné a katechetické úsilie zamerané dovnútra rodiny“ (AL, 200), čím sa rodina učeníkov zmení na rodinu misionárov.
4. Viesť mladých ľudí k uvedomovaniu si, aké dôležité je formovať sa v pravde lásky a v sebadarovaní – cez im venované iniciatívy.
5. Rozšíriť víziu a cieľ rodinného apoštolátu, aby si osvojil prienikový prístup, zahŕňajúc manželské páry, deti, mladých ľudí, seniorov i situácie rodín poznačené krehkosťou.

Aj tu – podobne ako pri iných výnimočných udalostiach Cirkvi – je veriacim ponúknutá duchovná príprava prostredníctvom katechéz. V dokumente s názvom „*Kráčanie s rodinami*“ bude predstavených 12 konkrétnych pastoračných návrhov pre rodinný život. Týkajú sa: katechumenátu na úrovni eparchií (diecéz) a farností,

sprevádzania manželských párov, vzdelávania rodín, výziev a kríz rodinného a manželského života, formácie pastoračných pracovníkov, seminaristov a kňazov, misionárskych povolaní rodín, pastoraácie starých ľudí, začleňovania mladých ľudí či prípravy na spomínaný svetový deň rodín.

9.8 V škole

69. *Popri rodine a v úzkom spojení s ňou poskytuje aj škola katechéze nie zanedbateľné možnosti. Žiaľ, postupom času je v školskom prostredí stále menej možností vychovávať k viere, preto je povinnosťou Cirkvi odovzdávať túto výchovu čo najlepšie. Predovšetkým sa to vzťahuje – ako je samozrejmé – na katolícku školu. Či by si ešte zaslúžila toto pomenovanie, keby sa jej aj napriek vysokej úrovni vo výučbe profánnych predmetov odôvodnene mohli vyčítať nedbalosti a odchýlky práve v náboženskej výchove? Ani nech sa nehovorí, že sa vždy dáva implicitne alebo nepriamo! Vlastný charakter a hlboký zmysel katolíckej školy, pre ktorý by ju katolícki rodičia mali uprednostňovať pred inými, spočíva práve v kvalite náboženského vyučovania, začleneného do výchovy žiakov. Ak majú katolícke inštitúty rešpektovať slobodu svedomia, čiže zvonku nezaťažovať svedomie fyzickým alebo morálnym nátlakom, najmä čo sa týka náboženských úkonov dospievajúcich, majú aj vážnu povinnosť predkladať náboženské formovanie, ktoré sa prispôsobí často rozdielnym situáciám žiakov a pripomenie im volanie Boha slúžiť mu v duchu a v pravde podľa Božích a cirkevných prikázaní bez donucovania človeka, no predsa s jeho záväznosťou vo svedomí.*

Ale myslím aj na školu nekonfesijnú, štátnu. Vrucne si želám, aby tam, kde sa katechéza môže konať iba vo farnosti alebo v inom pastoračnom stredisku, sa v súlade s ľudskými právami a právom rodín a pri rešpektovaní náboženskej slobody všetkých umožnila všetkým katolíckym žiakom duchovná výchova náboženským vyučovaním, ktoré závisí od Cirkvi, aby podľa rôznorodosti krajín mohla takúto výchovu poskytovať škola buď sama alebo na základe dohody so štátnou správou podľa školských rozvrhov hodín. Veď aj tam, kde jestvujú objektívne ťažkosti, na-

príklad, keď sú žiaci rozličných vyznaní, možno zostaviť školský rozvrh tak, aby si katolíci mohli prehĺbiť svoju vieru a náboženskú skúsenosť pod vedením kvalifikovaných vychovávateľov, kňazov alebo laikov.

Je pravda, že okrem školy ovplyvňujú mentalitu mladých iné prvky: voľný čas, sociálne a pracovné prostredie. To ovplyvňuje najmä študujúcu mládež, ktorá si osvojuje kultúrne a morálne hodnoty v prostredí učilišťa a konfrontuje sa s mnohorakými ideami, čo dostala v škole. Katechéza si musí veľmi ušúľať tieto vplyvy a skutočne využiť prvky vedomostí a výchovy, aby evanjélium uniklo do mentality žiakov a zharmonizovalo ich kultúru vo svetle viery. Preto povzbudzujem kňazov, rehoľníkov, rehoľníčky a laikov, aby sa angažovali v posilňovaní viery týchto žiakov. Toto je príležitosť, aby som znova potvrdil svoje pevné presvedčenie, že úcta voči katolíckej viere mladých preukazovaná aj tým, že napomáha ich výchovu, zapojenie do života, ustálenosť a úprimnosť vyznávania a praktizovania tejto viery je na česť akejkoľvek vláde, nech by bol akýkoľvek systém, na ktorom sa zakladá alebo akákoľvek ideológia, ktorou sa inšpiruje.

Autor exhortácie v tomto článku obracia pozornosť na školu, ako priestor, kde má katechéza skutočne – vzhľadom na prostredie – didaskalický rozmer. Zvlášť obracia pozornosť čitateľa na katolícku školu, ktorá má byť pri vyučovaní a formácii viac autentickou vo vzťahu k evanjeliovým zásadám.

Štátne a neštátne školy sa síce líšia výchovnými plánmi, no nie sú nezlučiteľné s kresťanským pohľadom na človeka a na život. Takýchto škôl je väčšina a svojím výchovným plánom sa orientujú buď na určité ponímanie človeka a sveta, alebo zjednodušene a obmedzene iba na určitú ideológiu, prípadne pripúšťajú medzi vychovávateľmi v rámci všeobecných princípov koexistenciu viacerých náhľadov a postojev.¹⁸³ V súvislosti so spomínanou koexistenciou

¹⁸³ PANUŚ, T.: Współczesne kierunki katechetyczne. In: STALA, J. (ed.): *Historia katechety i katechetyka fundamentalna*. Tarnów : Biblos, 2010, 113 – 121.

tu možno hovoriť o zjavnej pluralite do tej miery, ako na týchto školách každý vychovávateľ uprednostňuje vo vyučovaní svoje kritériá a ponúka ich ako pozitívne hodnoty v rámci svojho pohľadu na človeka alebo svojho svetonázoru. Potom však nemožno hovoriť o „neutrálnej škole“, lebo v praxi takáto neexistuje.

Sv. Ján Pavol II. hovorí, že to, čo má rodičom pomôcť pri rozhodovaní sa vo výbere vzdelávacej inštitúcie pre ich dieťa, má byť spojené s vnímaním charakteristiky a zmyslu tej ktorej školy. Ak v tomto úsudku vnímame fundamentálne črty katolíckej školy, môžeme povedať, že jej snahou má byť:

Podpora vzniku školského spoločenstva preniknutého evanjeliovým duchom slobody a lásky,

pomoc dospievajúcim, aby sa v nich s rozvojom vlastnej osobnosti rozvíjalo zároveň aj nové stvorenie, ktorým sa stali pri krste,

zosúladenie ľudskej kultúry v jej celistvosti s posolstvom spásy tak, aby viera osvecovala vedomosti žiakov o svete, živote a človeku, ktoré postupne nadobúdajú.

Všetky tieto pohnútky ukazujú, že katolícka škola vstupuje do spásonosného poslania Cirkvi predovšetkým v požiadavke výchovy vo viere. V úzkom spojení s Učiteľským úradom Cirkvi ponúka Krista ako najvznešenejší vzor človeka a osobitne sa zameriava na kvalitu vyučovania náboženstva.

Tvárou v tvár týmto ideálom a špecifickým cieľom, ktoré tvoria všeobecný výchovný plán katolíckej školy, musí byť katolícky laik presvedčený, že katolícka škola je priestorom, kde môže uskutočňovať svoje plné povolanie s veľkou slobodou a hĺbkou, a je modelom pre jeho apoštolské pôsobenie. Toto ho má nabádať, aby sa zodpovedne, naplno a s úprimným zápalom zasadzoval za osvojovanie týchto ideálov a cieľov. Neznamená to, že nebudú vznikať problémy, ako napríklad veľká vnútorná rôznorodosť žiakov a učiteľov katolíckych škôl. Každá katolícka škola, odhliadnuc od toho, či za svoj vznik vďaka svetskému kléru, rehoľníkom alebo laikom, si môže zachovať osobitné črty, ktoré sa odrážajú v jej výchovnom pláne a v pedagogike.¹⁸⁴ V tomto prípade sa laik, ktorý v katolíckej

¹⁸⁴ JENČO, J. (ed.): Kvalita výučby náboženskej výchovy. Zborník z katecheticko-pedagogickej vedeckej konferencie. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012, s. 112.

škole pracuje, musí usilovať pochopiť tieto črty a pramene, ktorými boli inšpirované. Musí sa s nimi v dostatočnej miere stotožniť, aby sa aj cez jeho prácu zachovala osobitosť školy. Takto sa katolícka škola svojou povahou zúčastňuje na misijnom poslaní miestnej cirkvi.¹⁸⁵ Totiž niekedy navštevujú katolícku školu aj žiaci, ktorí nevyznávajú katolícku vieru alebo nepatria k žiadnemu vierovyznaniu. Keďže viera je osobnou slobodnou odpoveďou človeka Bohu, nemôže sa na nich vyvíjať nátlak. Preto musia katolícki vychovávatelia v súlade s ich náboženským presvedčením a s identitou školy rešpektovať slobodu nekatolíckych žiakov. Majú byť vždy otvorení pre spontánny dialóg, ako aj presvedčení, že láskyplná a úprimná úcta voči tým, ktorí úprimne hľadajú Boha, je v tomto prípade nálezitým svedectvom ich vlastnej viery.

9.9 V hnutiach, organizáciách

70. A napokon je potrebné povzbudiť združenia, hnutia a skupiny veriacich, čo konajú pobožnosti, priamy apoštolát, charitatívnu činnosť a sociálne služby, aby sa usilovali o kresťanskú prítomnosť v daných reálnych potrebách. Všetci ľahšie dosiahnu svoje špecifické ciele a lepšie poslúžia Cirkvi, ak vo svojich vnútorných organizáciách a pracovných metódach dokážu dať dôležité miesto vážnemu formovaniu svojich členov. V tomto zmysle má každé združenie veriacich v Cirkvi z vlastnej definície povinnosť byť vychovávateľom vo viere.

Tak sa jasnejšie javí úloha laikov v dnešnej katechéze vždy pod pastoraálnym vedením svojich biskupov, ako to na viacerých miestach zdôraznili aj „Návrhy“, ktoré sformulovala synoda.

Sv. Ján Pavol II. sa veriacim počas svätodušnej vigílie v roku 1998 prihovoral takto: „V našom svete, často ovládanom sekularizovanou kultúrou, ktorá propaguje a vyzýva na spôsoby života bez Boha, viera mnohých je vystavená ťažkej skúške a nie zried-

¹⁸⁵ Porov. KYSELICA, J.: *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 110.

*kavo je udusená a zaniká. Je teda nevyhnutne naliehavá potreba silného ohlasovania evanjelia a pevnej, hlbkej kresťanskej formácie. Dnes veľmi potrebujeme vyzreté kresťanské osobnosti, ktoré sú si vedomé svojej krstnej identity, svojho povolania a poslania v Cirkvi i vo svete! Aká veľká je potreba živých kresťanských spoločenstiev! A hľa, hnutia a nové cirkevné spoločenstvá: Ony sú odpoveďou vzbudenou Duchom Svätým na túto dramatickú výzvu konca tisícročia.*¹⁸⁶

Medzi významné pastoračné a teologické fenomény Cirkvi 20. a 21. storočia patrí vznik nových hnutí a komunít v Katolíckej cirkvi. V súčasnosti sme svedkami neustáleho nárastu počtu ich členov, ale aj ich pastoračného pôsobenia a vplyvu na život a pôsobenie Cirkvi.

Tieto hnutia sa postupne usadzujú a stávajú sa súčasťou oficiálnych štruktúr Cirkvi, ich členovia a ich podporovatelia majú nemalý vplyv na premenu vnútorného života Cirkvi, ale aj na mnohé postoje Cirkvi k páľčivým a aktuálnym témam a výzvam, ktorým súčasná Cirkev čelí. Súčasný vznik a rozvoj nových hnutí a komunít v Katolíckej cirkvi v mnohom pripomínajú históriu Cirkvi, kedy vznikali rôzne duchovné hnutia. V rannom stredoveku vzniká mníšstvo, 18. – 19. storočie je poznamenané vznikom mnohých rehoľných kongregácií, pričom všetky tieto duchovné hnutia dôležitým spôsobom ovplyvňovali teológiu, ale aj postoje Katolíckej cirkvi v daných dobách. Mnohé z nich zanikli alebo po vyplnení ich „prorockej“ úlohy zmizli, ďalšie však priniesli mnoho ovocia a časom sa inštitucionalizovali a pretrvali do súčasnosti formou rehoľných rádov, kongregácií a podobne. Rovnakou optikou sa môžeme pozeráť aj na vznik súčasných cirkevných komunít a hnutí.

Drvivá väčšina cirkevných hnutí má úzky súvis s Druhým vatikánskym koncilom, ba dá sa povedať, že sú priamym ovocím tohto koncilu. V hnutiach, ktoré vznikli v čase pred koncilom, možno sledovať vplyv teologického myslenia, ktoré na Druhom vatikánskom

¹⁸⁶ JÁN PAVOL II.: *Príhovor na svätodušnú vigíliu 30. mája 1998*. In: Pápežské listy a vatikánske dokumenty, zv.14 : Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1998, str. 56.

koncile vyvrcholilo najmä v dôraze na oblasť apoštolátu a poslania laikov v Cirkvi a vo svete.¹⁸⁷

Posledné desaťročia histórie Cirkvi sú poznačené fenoménom vzájomného združovania sa laikov v rozličných hnutiach, ktorých ráz je veľmi rôznorodý a živý. Popri tradičných foriem života Cirkvi povstali nové hnutia a komunity, ktoré majú príznačný profil a charakteristické zameranie. Cirkev prijíma a uznáva slobodné právo laikov organizovať sa v spoločenstvách a hnutiach, avšak pri zachovaní potrebného spojenia s autoritou Cirkvi a jej plného rešpektovania.

Znamená čias, ktoré sa prejavujú sekularizovanou, postmodernou spoločnosťou a vyvolávajú krízu identity, sa paradoxne stali „stimulom“ pre vznik nových hnutí, ktoré na svojom živote a pôsobení ukazujú krásu evanjeliového života. Konzervatívne a doktrinálne odovzdávanie viery, nepružnosť cirkevných štruktúr atď. podnietilo zobudenie sa laikov a nových spôsobov, metód a foriem, ktoré poukazujú na evanjelium a jeho jednoduché a praktické vloženie do života. Hnutia a komunity, ktoré vyrástli po Druhom vatikánskom koncile, sú signálom, ako sa naučiť odpovedať na potreby a citlivosť súčasného človeka. Zahŕňajú v sebe nové formy komunikácie s moderným človekom a odpovedajú na potrebu silnej a osobnej skúsenosti s Bohom.

Kresťanské spoločenstvo je historickým uskutočnením daru *komúnie* (koinonia), ktorá je ovocím Svätého Ducha. *Komúnia* je najhlbším jadrom všeobecnej Cirkvi a partikulárnych cirkví, ktoré tvoria dané kresťanské spoločenstvo. Približuje a zviditeľňuje sa v bohatej pestrosti bezprostredných kresťanských spoločenstiev, v ktorých sa kresťania rodia k viere, vychovávajú sa v nej a žijú ju. Ide okrem iného o kresťanské združenia a hnutia, ktoré sú miestami permanentnej katechézy a katechumenátu.

Kresťanské spoločenstvo je počiatkom, miestom a cieľom katechézy. Je to vždy kresťanské spoločenstvo, kde sa začína ohlasovanie evanjelia, ktoré požíva mužov a ženy obrátiť sa a nasledovať

¹⁸⁷ Porov. MUCHA, P.: *Fenomén nových komunit v katolíckej cirkvi a príklady z Francie*. In: [https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-2016040009_Fenomen_novych_komunit_v_katolicke_cirkvi_a_prikлады_z_Francie.php](https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-2016040009_Fenomen_novych_komunit_v_katolicke_cirkvi_a_prikklady_z_Francie.php). s. 151-154. (25.10.2017).

Krista. A je to znovu toto spoločenstvo, ktoré prijíma tých, čo chcú poznať Pána a usilovať sa o nový život. Ono sprevádza katechumenov a katechizovaných na ich katechetickú cestu a s materskou starostlivosťou ich robí účastníkmi na vlastnej skúsenosti viery a začleňuje ich do svojho streda.

Katechéza je stále tá istá. Ale každé z „realizačných miest“ katechizácie jej dáva vlastné poznačenie. Dôležité je vedieť, akú úlohu v katechéze zohráva každé z nich.

9.10 Výchovné ustanovizne

71. Táto spolupráca laikov, za ktorú ďakujeme Pánovi, je súčasne výzvou k našej zodpovednosti pastierov. Veď týchto laikových katechétoz treba skutočne starostlivo pripraviť na to, čo – aj keď nie je formálne ustanovenou službou – je predsa veľmi dôležitou funkciou v Cirkvi. Nuž a takáto príprava nás vedie k tomu, aby sme organizovali strediská a ustanovizne, ktorým budú biskupi neustále venovať pozornosť. Na tomto poli je diecézna, interdiecézna, ba aj celonárodná spolupráca plodná a užitočná. A práve tu sa môže najúčinnnejšie preukázať hmotná pomoc zámožnejších cirkví voči ich chudobnejším sestrám: čo lepšie môže jedna cirkev poskytnúť inej cirkvi než jej pomôcť, aby rástla sama od seba ako Cirkev!

Všetkým tým, čo veľkodušne pracujú v službe evanjelia a ktorým som vyjadril svoje úprimné povzbudenie, chcem pripomenúť odkaz, ktorý bol taký drahý môjmu ctihodnému predchodcovi Pavlovi VI.: „Keďže sme hlásateľmi evanjelia, máme byť ako ľudia zrelej viery, ktorí sa vedia spolu zísť, hoci aj medzi nimi nechýba nejaké napätie, a to práve preto, že spoločne úprimne a nezištne hľadajú pravdu. Áno: osud evanjelizácie je tesne spätý so svedectvom, ktoré vydáva Cirkev o jednote. Z toho vyplýva dôležitosť a vážnosť našej zodpovednosti, ale aj našej útechy.“¹⁸⁸

¹⁸⁸ PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, č. 77. AAS 68 (1976), s. 69.

Pápež tu znova upriamuje pozornosť na kresťanských laikov, ktorí môžu naplňať svoju charizmu a poslanie v rôznych výchovných ustanovizniach a strediskách. Prvá vec, ktorú musí laický vychovávateľ usilujúci sa žiť svoje povolanie v Cirkvi spĺňať, je mať solídnu odbornú formáciu, ktorá v tomto prípade zahŕňa široké spektrum kultúrnych, psychologických a pedagogických kompetencií. Nestačí získať na začiatku vysokú úroveň vzdelania, oveľa dôležitejšie je túto úroveň ďalej rozvíjať.

Pravdaže, rozličné životné situácie si vo svetle viery vyžadujú rozličné podanie kresťanského pohľadu na existenciu, ktoré môže vychádzať od jednoduchších foriem evanjelizácie až po plné spoločenstvo viery. Toto podanie musí mať – zo strany tej ktorej výchovnej ustanovizne či centra – vždy charakter ponuky, aj keď naliehavej, ale nikdy nie formou príkazu či citového nátlaku. Na druhej strane táto ponuka nesmie byť vlažná a len čisto teoretická, ale má ísť o živú skutočnosť, ktorá súvisí s vnútrom človeka a tak dáva iným účasť na svojom živote.

Výchovnými ustanovizňami, na ktoré sv. Ján Pavol II. poukazuje, môžu byť napr. charitné domy, centrá pre mládež, centrá pre rodiny, centrá pre Rómov, exercičné domy, animátorské školy, pastoračné centrá, pútnické centrá, školy a pod. V našich podmienkach môžeme od pádu totalitného režimu cítiť aj akúsi subsidiaritu, pomocou ktorej sa tieto a im podobné ustanovizne začali v miestnej cirkvi postupne vytvárať.

Dôraz sa v tomto článku kladie aj na biskupov, ktorí majú byť zasadení za vznik takých ustanovizní, kde sa bude môcť naplňať i samotný laický (nevynímajúc pri tom klerický) apoštolát. Táto zásada je zároveň súčasťou kánonických predpisov Cirkvi: *„Eparchiálny biskup má v eparchii podporovať rozličné formy apoštolátu a starať sa, aby sa pod jeho vedením v celej eparchii alebo v jej jednotlivých obvodoch koordinovali všetky diela apoštolátu pri zachovaní vlastnej povahy každého z nich.“*¹⁸⁹

Ak chceme tento článok vnímať z optiky katechézy, vhodné je vysvetlenie piateho cirkevného prikázania: *„Podporovať cirkevné ustanovizne“*, pričom veriaci sú povinní prispievať, každý podľa

¹⁸⁹ CCEO, Kán. 203 – § 1.; CIC, Kán. 394 – § 1.

svojich možností, na hmotné potreby Cirkvi. Samozrejme aj táto skutočnosť nemá byť vysvetľovaná pod nátlakom, ale má ísť predovšetkým o hlbšie vytváranie povedomia spoločnej zodpovednosti za rast a činnosť Cirkvi, ktorej členovia sú vždy pozvaní „zatiahnúť a hĺbinu“ a mať podiel na „bohatom úlovku“. Zároveň tak vydávame svedectvo jednoty, ktoré je neraz nevyhnutné, ba až potrebné k tomu, aby sme boli svetlom pre neveriacich či hľadajúcich Boha.

9.11 Duch Svätý, vnútorný Učiteľ

72. Na konci tejto apoštolskej exhortácie sa moje srdce obracia k Tomu, ktorý je hlavným inšpirátorom každého katechetického diela a tých, ktorí sa mu venujú: K Duchu Otca a Syna, k Duchu Svätému.

Keď Kristus opisuje poslanie, ktoré bude mať Duch Svätý v Cirkvi, používa tieto významné slová: „(On) vás naučí všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal“ (Jn 14,26). A dodáva: „Keď príde... Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy..., zvestuje vám, čo má prísť“ (Jn 16,13).

Teda Duch je prisľúbený Cirkvi a každému veriacemu ako vnútorný Učiteľ, ktorý v tajomnom tichu svedomia a srdca pomáha pochopiť, čo sme už počuli, ale sme si nevedeli vysvetliť. V tejto súvislosti svätý Augustín povedal: „Duch Svätý vyučuje v miere, v akej je človek schopný pochopiť duchovné veci. Zapaľuje v jeho srdci tým živšiu túžbu poznať, čím viac človek napreduje v láske, pomocou ktorej miluje veci, čo už pozná a túži poznať tie, ktoré ešte nepozná.“¹⁹⁰

Okrem toho poslaním Ducha Svätého je pretvoriť učeníkov na Kristových svedkov: „On o mne vydá svedectvo, ale aj vy vydávate svedectvo“ (Jn 15,26n).

Ale to nie je všetko. Podľa svätého Pavla, ktorý syntetizuje, zhrňa v tomto bode teológiu obsiahnutú v celom Novom zákone, je hlavné a všetko „byť kresťanom“, celý život kresťanom, novým životom Božích synov a dcér, ktorý je životom podľa Ducha (Rim 8,14-17; Gal 4,6). Iba Duch nám dovoľuje povedať Bohu: „Abba,

¹⁹⁰ In Joannis Evangelium Tractatus, 97,1: PL 35, 1977.

Otče!“ (Rim 8,15) Bez Ducha nemôžeme povedať: „Ježiš je Pán“ (1 Kor 12,3). Od Ducha pochádzajú všetky charizmy, ktoré budujú Cirkev, spoločenstvo kresťanov (1 Kor 12,4-11). A v tomto zmysle Pavol zveruje každému učeníkovi odkaz: „Buďte naplnení Duchom“ (Ef 5,18). Svätý Augustín veľmi jasne hovorí: „Skutočnosť, že veríme a konáme, nám patrí na základe našej slobodnej voľby a našej vôle, a predsa jedno i druhé nám prichádza od Ducha viery a lásky.“¹⁹¹

Katechéza, ktorá je vzrastom vo viere a dozrievaním kresťanského života do plnosti, je dielom Ducha Svätého, dielom, ktoré jedine on môže vzbudiť a udržiavať v Cirkvi. Toto konštatovanie, ktoré vyplýva z čítania citovaných textov, ako aj početných statí z Nového zákona, privádza nás k dvom záverom.

Predovšetkým je jasné, že Cirkev pri plnení svojho poslania konať katechézu – ako napokon každý kresťan, ktorý sa za takéto poslanie angažuje v Cirkvi a v mene Cirkvi – musí si naplno uvedomovať, že koná ako živý a učenlivý nástroj Ducha Svätého. Učiaca Cirkev a každý katechéta musí neustále vzývať tohto Ducha, byť s ním duchovne spojený, usilovať sa poznať jeho pravé vnuknutia.

Potom je potrebné, aby vrúcna túžba lepšie chápať pôsobenie Ducha Svätého a celkom sa mu odovzdať, oddávať – veď práve dnes prežívame v Cirkvi akési osobitné obdobie Ducha Svätého, ako to zdôrazňoval môj predchodec Pavol VI. vo svojej apoštolskej exhortácii *Evangelii Nuntiandi*¹⁹² – vyvolala zvýšenie katechetickej horlivosti. Veď „obnova v Duchu“ bude opravdivá a prinesie pravé ovocie nie podľa počtu mimoriadnych chariziem v Cirkvi, ale skôr podľa počtu veriacich, ktorých povedie po cestách každodenného života k pokornému, trpezlivému, vytrvalému úsiliu lepšie poznať Kristovo tajomstvo a ohlasovať ho vlastným životom.

Tu vzývam na katechizujúcu Cirkev Ducha, vychádzajúceho z Otca i Syna a vrúcne ho prosím, aby v nej obnovil katechetický dynamizmus.

¹⁹¹ Retractationum liber I, 23,2: PL 32, 621.

¹⁹² N.75: AAS 68 (1976), s. 66.

Apoštoli sa od samých začiatkov Cirkvi usilovali obrátiť ľudí ohlasovaním radostnej zvesti, aby vyznávali Vzkrieseného ako Pána. Nerobili to donucovaním alebo lesťami nehodnými evanjelia, ale predovšetkým silou Božieho slova. Všetkým neohrozene ohlasovali úmysel Boha Spasiteľa, „ktorý chce, aby boli všetci ľudia spasení a poznali pravdu“ (1 Tim 2, 4). No zároveň brali ohľad na slabých, hoci sa mýlili a upozorňovali, že „každý z nás sa bude Bohu zodpovedať za seba“ (Rim 14, 12), teda že sme povinní poslúchať svoje svedomie. Ako Kristus, tak aj apoštoli sa vždy snažili vydávať svedectvo o Božej pravde a „smelo hlásali Božie slovo“ (Sk 4, 31) ľudu i vladárom s mocou Kristovho Ducha (porov. DH 11).

Sv. Ján Pavol II. počas príprav na Jubilejný rok 2000 píše v apoštolskom liste *Tertio millennio adveniente* tieto slová: „*Duch je aj pre náš čas hlavným činiteľom novej evanjelizácie. Bude teda dôležité znovu objaviť Ducha ako toho, kto buduje Božie kráľovstvo v priebehu dejín a pripravuje jeho úplné prejavenie sa v Ježišovi Kristovi.*“ Podobne píše aj v encyklike *Veritatis splendor*, kde pripomína, že základom novej evanjelizácie a nového mravného života, ktorý ona vyžaduje, je Duch Krista. Teda ten Duch, ktorým apoštoli obnovovali „tvárnosť zeme“ radostnou zvesťou, že Kristus vstal z mŕtvych a porazil tak smrť, ktorá je dôsledkom hriechu.¹⁹³

Apoštoli majú podľa Pánovho misijného príkazu ísť ku všetkým národom až po okraj zeme. Ježiš ich pri tom nenecháva samých: dostávajú posilu a výzbroj, aby jeho príkaz mohli uskutočniť. Potvrdzujú to i slová proroka Ezechiela: „*Svojho ducha vložím do vášho vnútra a spôsobím, že budete kráčať podľa mojich nariadení, zachovávať moje výroky a plniť ich*“ (Ez 36,27). Príchod Svätého Ducha, ktorý si pripomínáme sviatkom Zoslania Svätého Ducha (v byzantskom obrade) či Turícami (v západnom obrade), robí z apoštolov svedkov a prorokov. Zvestujú druhým svoje skúsenosti s Ježišom a nádej, ktorá ich naplňuje.

Duch dodáva Cirkvi formu spoločenstva svedkov, ktorí je-ho mocou vydávajú svedectvo o Ježišovi Spasiteľovi (porov. Sk 1,8) a v tomto zmysle je Duch prvotným hýbateľom evanjelizácie. Vybe-

¹⁹³ JÁN PAVOL II.: Encyklika o základných otázkach cirkevnej náuky o mravnosti *Veritatis splendor* (čl. 108). Trnava : SSV, 1994, s. 153. ISBN 80-7162-057-2.

rá cesty a osoby pre misie. Kristových učeníkov vedie Duch v otázkach, ako ohlasovať evanjelium pohanom. Duch je ten, ktorý vedie človeka krok za krokom, inšpiruje hlásateľa správnymi slovami pre hlásanie Krista a podporuje ho v ťažkých momentoch. Prijatie Božieho Ducha znamená podľa apoštola Pavla konať podľa jeho vôle (porov. Gal 5,25). Lebo žiť z Ducha znamená nanovo prinášať Krista pre tento svet v láske, radošti, pokoji, zhovievavosti, láskavosti, добрôte, miernosti a zdržanlivosti.

Duch svätý spolupôsobí pri počatí v Máriinom lone. Vďaka priamemu zásahu Svätého Ducha sa vo Vtelení uskutočňuje najvyššia milosť, „milosť spojenia“ ľudskej prirodzenosti s osobou Slova. Toto spojenie je prameňom každej inej milosti. Svätý Lukáš potvrdzuje, že Duch Svätý zostupuje na Máriu ako moc zhora, ktorá ju zakryje svojou tónou. Zo Starého zákona vieme, že zakaždým, keď Boh rozhodne, aby vznikol život, pôsobí „mocou“ svojho stvoriteľského dychu: *„Pánovým slovom povstali nebesia a dychom jeho úst všetky ich voje“* (Ž 33, 6). To platí pre každú živú bytosť do tej miery, že keby Boh *„svojho ducha a svoj dych stiahol k sebe, každé telo (to je každá ľudská bytosť) by naraz zhynulo a človek by sa na prach obrátil“* (Jób 34, 14-15). Boh dáva zasahovať svojmu Duchu predovšetkým vo chvíľach, v ktorých Izrael zakúsi nemohúcnosť zdvihnúť sa svojimi silami. To našepkáva prorok Ezechiel v dramatickom videní veľkého údolia plného kostier: *„Vošiel do nich duch, ožili a postavili sa na nohy“* (Ez 37, 10).

Ježišovo počatie z Panny je „najväčším dielom, aké vykonal Duch Svätý v dejinách stvorenia a v dejinách spásy“ (Dominum et vivificantem, 50). Keď sa pýtame, pre aký cieľ Svätý Duch uskutočnil Vtelenie, Božie slovo nám súhrnne odpovedá v Druhom Petrovom liste, že sa to stalo preto, aby sme sa stali „účastnými na Božej prirodzenosti“ (2Pt 1, 4). Svätý Irenej z Lyonu zasa vysvetľuje: *„Veď preto sa Božie Slovo stalo človekom a Boží Syn sa stal Synom človeka, aby sa človek spojil s Božím Slovom a bol prijatý za syna, a tak sa stal Božím synom.“* Tajomstvo Vtelenia zjavuje Božiu lásku, ktorej zvrchovaným zosobnením je Svätý Duch, lebo on je Božia láska ako osoba, Osoba – Láska: *„Božia láska k nám sa prejavila v tom, že Boh poslal svojho jednorodeného Syna na svet, aby sme skrze neho mali život“* (1 Jn 4, 9).

Ak sa teraz usilujeme trochu bližšie vidieť, čo nám z tajomstva vyjavuje udalosť Vtelenia, môžeme povedať, že táto udalosť nám predovšetkým ukazuje, že On je dobrotivá Božia moc, ktorá pľodí život.¹⁹⁴ Podobne v katechéze rozsiera ten, čo ohlasuje katechézu, no vzrast dáva jedine Boh prostredníctvom svojho Ducha. On ponúka poslucháčovi nový život, ktorý je plný duchovného ovocia – lásky, radosti, pokoja, trpezlivosti, láskavosti, dobroty, vernosti, miernosti a sebaovládania (Gal 5, 22 – 23). Toto nie sú skutky nášho tela, lebo ono nie je schopné produkovať takéto ovocie, ale je to výsledok prítomnosti Ducha Svätého v našich životoch.

9.12 Mária Matka a vzor učeníka

73. *Nech nám toto všetko vyprosí svätodušná Panna Mária svojím orodovaním! Pre jedinečné povolanie videla svojho Syna Ježiša ako „sa vzťahal v múdrosti, veku a v obľube“ (Lk 2,52). Na jej kolenách a potom, keď ju počúval počas skrytého života v Nazarete, tento Jednorodený Syn Otca, plný milosti a pravdy, bol ňou formovaný v ľudskom poznaní Písem a dejín Božieho plánu so svojím ľudom, v stálej poklone Otcovi (porov. Jn 1,14; Hebr 10,5).¹⁹⁵ Na druhej strane bola jeho prvou učeníčkou: prvá časovo, lebo už keď ho našla v chráme, dostala od svojho dospievajúceho Syna naučenie a vysvetlenie, ktoré si zachovávala vo svojom srdci (porov. Lk 2,51) a prvá predovšetkým preto, že nikdy nikoho „sám Boh neučil“ (Jn 6,45) tak hlboko. Matka a učeníčka súčasne, hovorieval o nej svätý Augustín a odvážne dodával, že pre ňu bolo dôležitejšie byť učeníčkou, ako matkou.¹⁹⁶ Iste nie bez dôvodu sa v aule synody o Márii povedalo, že je „žijúcim katechizmom“, „matkou a vzorom katechetov“.*

Nech teda prítomnosť Ducha Svätého, vďaka Máriiným modlitbám, udelí Cirkvi nikdy nevidaný rozmach v katechetickom die-

¹⁹⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Duch Svätý vo vtelení* – katechéza na všeobecnej audiencii pre veriacich na Námestí sv. Petra v Ríme dňa 27. mája 1998 . In: Liturgia – Časopis pre liturgickú obnovu. Trnava : SSV, roč., VIII., č. 3/1998.

¹⁹⁵ Porov. Sv. Tom. III. q.12 a 2; a. 3, ad 3.

¹⁹⁶ Porov. Sermo 25,7: PL 46, 937-938.

le, ktoré patrí k jej podstate! Tak v tomto čase milosti účinne splní neodcudziteľné a univerzálne poslanie, ktoré jej dal jej Učiteľ: „Choďte teda, učte všetky národy“ (Mt 28,19).

Svätý Ondrej Krétsky v 8. storočí je prvým teológom, ktorý vidí v Máriinom narodení nové stvorenie. Argumentuje takto: „Dnes ľudstvo dostáva svoju starodávnu krásu v celom lesku svojej nepoškvrnenej dôstojnosti. Hanba hriechu zatemnila jas a čaro ľudskej prirodzenosti; keď sa však rodí Matka..., táto prirodzenosť znova dostáva v jej osobe dedičné výsady a je utváraná podľa dokonalého a Boha naozaj hodného obrazu... Dnes sa začína pretvorenie našej prirodzenosti a zastaraný svet, podrobený celkom božskej premene, dostáva prvotiny druhého stvorenia.”

Mária celým svojím bytím poukazuje na Krista. Je sprostredkovateľkou Božej milosti. Kto si zamiluje ju, zamiluje si Krista. Slovo, ktorému dala telesnú podobu. Mária je povolaná pečať toho, v ktorom bude telesne prebývať „celá plnosť božstva“ (Kol 2,9). Čo Katolícka cirkev verí o Márii, zakladá sa na tom, čo verí o Kristovi; ale čo učí o Márii, osvetľuje zasa vieru v Krista (KKC 484, 487). Panna Mária uskutočňuje poslušnosť viery najdokonalejším spôsobom. Vo viere prijíma zvesť a prisľúbenie, ktoré jej priniesol archanjel Gabriel, lebo verí, že „Bohu nič nie je nemožné“ (Lk 1, 37) a dáva svoj súhlas: „Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova“ (Lk 1, 38). Alžbeta ju pozdravila slovami: „Blahoslavená je tá, ktorá uverila, že sa splní, čo jej povedal Pán“ (Lk 1, 45). Pre túto vieru sa Mária stáva tou, v ktorej sa rodí Slovo – živý Boh. Mária skutočne „ukazuje cestu“ (po grécky *Hodegetria*) a podľa tradičnej východnej i západnej ikonografie je jej „znakom“ (KKC 2674). Eva je spojená s Adamom v hriechu, no Mária je spojená s Kristom vo svätosti. Označenie *Hodegetria* sa vzťahuje k tradícii, ktorá hovorí o zázraku v Konštantínopole. Božia Matka sa zjavila dvom slepcom, doviedla ich do chrámu (*Hodégon*), ktorý je súčasťou mužského kláštora a tam im navrátila zrak.

Zaujímavým je i pohľad na cirkevnoslovanský jazyk, ktorý používa dva ekvivalenty ukazujúce na hlboký duchovný život: Mních,

ktorý je uctievaný ako svätec, je nazývaný *prepodobný* – teda veľmi podobný Bohu; Matka Božia má titul *prepodobnejšia* – najpodobnejšia. Možno teda stanoviť tri stupne, ktoré vysvetľujú stav človeka povolaného k svätosti: *kresťan* je Bohu podobný, *svätec* je veľmi podobný a *Mária* je najpodobnejšia.

Napriek tomu, že Mária je najpodobnejšia Bohu, v evanjeliách sa často javí ako tichá žena, ktorá častokrát nerozumie všetkému, čo sa deje navôkol, ktorá však o každom slove a o každej udalosti medituje vo svojom srdci. V tejto pozícii sa krásne rysuje Máriin spôsob myslenia. Nie je to žena, ktorú deprimujú neistoty života, najmä, keď sa zdá, že nič nejde správnou cestou. Nie je to ani žena, ktorá by násilne protestovala a stavala sa proti osudu života, ktorý nám častokrát odhaľuje nevraživú tvár. Je to naopak žena, ktorá počúva. Nezabúdajme, že medzi nádejou a načúvaním je vždy silný vzťah a Mária je ženou, ktorá počúva, ktorá prijíma život tak, ako sa nám dáva, teda so svojimi radostnými dňami, ale aj so svojimi tragédiami, ktoré by sme si nikdy nepriali.

ZÁVER

Počas liturgickej spomienky na Sv. Jána Pavla II.¹⁹⁷ sa jeho nástupca, pápež František, na jednom z verejných portálov vyjadril takto: „*Svätý Ján Pavol II., nadšený pre život a fascinovaný tajomstvom Boha, sveta a človeka, bol mimoriadnym darom Pána pre Cirkev. Pamätajme na jeho vieru: nech je príkladom ako žiť naše svedectvo dnes.*“ Táto výzva sa dotýka zároveň predkladanej a komentovanej exhortácie sv. Jána Pavla II. s názvom *Catechesi tradendae*. Tá má i v dnešnej dobe množstvo podnetov a myšlienok, na ktoré je dôležité nezabúdať pri obsahovom rozvoji katechéz. V celom pontifikáte bolo jasne citeľné, že obsah tohto pre katechézu podstatného a významného dokumentu bol v celkovom rozsahu vyplnený v celej apoštolskej službe pápeža. Niekedy sa zdá, akoby bola táto exhortácia denníkom jeho pontifikátu. Sprevádzala a sprevádza Cirkev na celom svete pri hľadaní nových ciest ohlasovania radostnej zvesti. Cez ňu sa nám i dnes sv. Ján Pavol II. prihovára veľmi explicitným spôsobom a nabáda čitateľa k tomu, aby si uvedomoval bohatstvo a podstatu katechézy v živote Cirkvi.

Tá naďalej a neustále vedie ľudskú myseľ k láske k Bohu prostredníctvom liturgie, sviatostí a ohlasovania Slova. Pre teológov je duchovný život a život v Cirkvi neodlučiteľným prvkom tzv. cerkvnosti – t. j. zmyslu pre Cirkev, plnosť bohoľudského života, ktorý konštituuje živú tradíciu a neustále zjavenie Svätého Ducha. Sv. Lev Veľký, pápež a učiteľ Cirkvi, píše: „*Ako Kristus sa rodí prostredníctvom Ducha v lone nepoškvrnenej matky, tak sa i kresťan rodí z lona svätej Cirkvi.*“¹⁹⁸

Katechéza, ktorá je jedným z hlavných poslaní Cirkvi od jej počiatku až po súčasnosť, je dynamický proces ohlasovania posolstva spásy a jeho uskutočňovania. Cirkev si túto skutočnosť uvedomuje, a preto k procesu katechizácie pristupuje veľmi zodpovedne. V kaž-

¹⁹⁷ Tento sviatočný deň ustanovil pápež Benedikt XVI. dňa 1. mája 2011 (Nedeľa Božieho milosrdenstva) týmito slovami: „Na základe našej apoštolskej autority dovoľujeme ctihodnému Božiemu služobníkovi Jánovi Pavlovi II., pápežovi, požívať titul blahoslavený a umožniť sláviť jeho sviatok na miestach a spôsobom ustanoveným zákonom každý rok 22. októbra.“

¹⁹⁸ LEV VEĽKÝ: Sermo 29,1. In: PL 54,227.

dej dobe hľadá primerané spôsoby hlásania radostného posolstva Ježiša Krista, aby v katechizovaných vzbudila vieru a umožnila im dôverné spojenie s Kristom. Zvlášť od Druhého vatikánskeho koncilu sa proces katechizácie rozvíja veľmi dynamicky. V tejto dynamike si treba jasne uvedomiť, že katechéza musí nadobudnúť charakter celkovej formácie a nemá sa redukovať len na vyučovanie. Má sa totiž pričiňovať o vzbudenie skutočného obrátenia.¹⁹⁹

Katechéza je v dnešnej dobe nevyhnutná pre všetky skupiny obyvateľstva, pretože nielen bývalý režim, ale aj súčasné prvky agnosticizmu a sekularizmu zanechávajú na ľuďoch trvalé stopy. Neznalosť právd Kristovej viery a nezáujem o kresťanský život odlučuje človeka od spasiteľnej viery a ponecháva ho v nejasných a neurčitých predstavách, ktoré často opiera o pochybné náboženské presvedčenie. To ho vedie do pesimizmu a ak sa pridružia i vážne osobné problémy, môže človek skončiť v zúfalstve, a dokonca si siahnuť až na život. Ale ak bude žiť v Cirkvi s nádejou na večný život, jeho spôsob života sa radikálne zmení a s Božou pomocou dosiahne Božie kráľovstvo. Veriaci človek totiž vie, že len s Kristom a v Kristu je možné zvíťaziť nad smrťou a hriechom.

¹⁹⁹ Porov. ŠKANTÁR, J. – SPUCHLÁK, J.: *Katechéza na Slovensku*. Spišské Podhradie : Spišská Kapitula, 2001, s. 24.

ZOZNAM SKRATIEK

AAS	Oficiálny úradný vestník, v ktorom sa uverejňujú rozhodnutia, zákony a nariadenia Apoštolskej stolice
CCEO	Kódex kánonov východných cirkví
CIC	Kódex kánonického práva
https	Zabezpečený hypertextový prenosový protokol
Kán.	Kánon v cirkevnom práve
KBS	Konferencia biskupov Slovenska
KKC	Katechizmus Katolíckej cirkvi
KUL	Katolícka univerzita v Lubline
Mons.	Označenie kaplána Jeho Svätosti
ONU	Univerzálne prehlásenie ľudských práv
PAT	Pápežská teologická akadémia
PL	Označuje časť reči sv. Augustína
Sermo	Označuje časť reči sv. Augustína
Sv. Tom	Označuje náuku sv. Tomáša Akvinského
VDK	Všeobecné direktorium pre katechizáciu

POUŽITÁ LITERATÚRA PÔVODNEJ EXHORTÁCIE

- BLAISE PASCAL: *Le mystere de Jésus : Pensées*, č. 553.
- PIUS X.: *Catechismo maggiore*. Dostupné na stránke: <https://www.maranatha.it/catpiox/10page.htm>
- De catechizandis rudibus*: PL 40, 310-347.
- DOKUMENTY KONCILOV: *Arleský koncil* (813, kan. 19; *Koncil v Mainzi* (813), kánony 45,47; *VI. Parížsky koncil* (829).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Deklarácia o kresťanskej výchove *Gravissimum Educationis*, č. 3: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Deklarácia o náboženskej slobode *Dignitatis Humanae*, č. 2: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o ekumenizme *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o kňazskej službe a živote *Presbyterorum ordinis*, č. 6: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o laickom apoštoláte *Apostolicam Actuositatem*, č. 11,30: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad Gentes*, č. 14: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o pastoračnom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, č. 14: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení *Dei Verbum*, č. 10 a 24; AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen Gentium*, č. 15: AAS 57 (1965).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia o posvätnej liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 35,52; AAS 56 (1964).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et Spes*, č. 39; AAS 58 (1966).
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, č. 10 : AAS 71 (1979).
- JÁN XXIII.: Encyklika *Mater et Magistra* (AAS 53, 1961).
- AUGUSTINUS: *Joannis Evangelium Tractatus*, 97,1: PL 35, 1977.
- CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO: *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*. Dostupné na stránke: <https://archive.org/details/OICA1972/page/n21/mode/2up>

PAVOL VI. Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, č. 30-38; AAS 68 (1976).

PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Quinque iam anni* : AAS 63 (1979).

PAVOL VI.: Apoštolský list *Octogesima adveniens*: AAS 63 (1971).

PAVOL VI.: Encyklika *Ecclesiam Suam*, III. časť: AAS 56 (1964).

PAVOL VI.: Encyklika *Populorum Progressio*: AAS 59 (1967).

PAVOL VI.: *Sollemnis Professio Fidei*, č. 4: AAS 60 (1968).

PIUS XI.: *Divini illius Magistri* (31. decembra 1929): AAS 22 (1930).

POSVÁTNÁ KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Directorium Catechisticum Generale*, nn. 17-35: AAS 64 (1972).

Reč na zakončenie synody (29. októbra 1977): AAS 69 (1977), s. 634.

AUGUSTINUS: *Retractationum liber I*, 23,2: PL 32, 621.

Sermo 25,7: PL 46, 937-938.

Sv. Tom. III. q.12 a 2; a. 3, ad 3.

SYNODUS EPISCOPORUM: De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris aique iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, In: „*L'Osservatore Romano*“ (30. októbra 1977), s. 3.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ALBERICH, E. – DŘÍMAL, L.: *Katechetika*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-382-6.
- BENEDIKT VI.: Posolstvo k 27. svetovému dňu mládeže. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-mladez-2012> (29.11.2020).
- BENEDIKT XVI.: Exhortácia o Božom slove v živote a poslaní Cirkvi *Verbum Domini*. Trnava : SSV, 2011. ISBN 978-80-7162-868-2.
- BENEDIKT XVI.: Laická morálka nevedie k plnému šťastiu. In: http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2006/04/27/benedikt_xvi_laick%C3%A1_mor%C3%A1lka_nevedie_k_pln%C3%A9mu_%C5%A1%C5%A5astiu/slo-76418 (23.10.2020).
- BENEDIKT XVI.: *O počátkách Církve. Promluvy o apoštolech a jejich spolupracovnících*. Praha : Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-218-3.
- BENEDIKT XVI.: *Posolstvo k 40. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1142097191> (20.11.2010).
- BENEDIKT XVI.: *Východiskom z krízy zneužívania je návrat k Bohu*. In: <https://www.vaticannews.va/sk/vatikan/news/2019-04/benedikt-xvi-vychodiskom-z-krizy-zneuzivani-je-navrat-k-bohu.html> (10.9.2020).
- BENEDIKT XVI.: Encyklika o integrálnom ľudskom rozvoji v láske a v pravde *Caritas in veritate*. Trnava : SSV, 2009. ISBN 978-80-7162-786-9.
- CODEX CANONUM ECCLESiarUM ORIENTALIUM*. Prešov – Lublin : GTF PU, FKA, KUL, 2001. ISBN 978-83-7548-090-0.
- CODEX IURIS CANONICI*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1996. ISBN 80-7162-061-0.
- COX, D. – THOMSON DE VEAUX, A.: Millennials Are Leaving Religion And Not Coming Back. In: <https://fivethirtyeight.com/features/millennials-are-leaving-religion-and-not-coming-back/> (07.11.2020).
- DRUHÝ Vatikánsky koncil: Dekrét o apoštoláte laikov *Apostolicam actuositatem*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sek->

- cia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem (11.12.2020).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o kňazskej službe a živote *Presbyterorum ordinis*, č. 6: AAS 58 (1966).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o misijnej činnosti *Ad Gentes*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/ad-gentes> (16.11.2020).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét o pastierskom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*. In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/christus-dominus> (28.11.2020).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/lumen-gentium> (11.12.2020).
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/gaudium-et-spes> (17.11.2020).
- FABČIN, M.: *Formovanie viery u mladých ľudí*. In: <https://www.upac.sk/wp/formovanie-viery-u-mladych-ludi/> (30.11.2020).
- FRANTIŠEK: Apoštolská exhortácia mladým a celému Božiemu ľudu *Christus vivit*. Trnava : SSV, 2019. ISBN 978-80-8161-368-5.
- FRANTIŠEK: *Apoštolský list všetkým zasväteným osobám pri príležitosti Roku zasväteného života*. (08.12.2020). In: <http://dokumenty.ssv.sk/dokumenty-papezov/category/apostolske-listy/article/apostolsky-list-zasvatenym-osobam.xhtml> (23.11.2020).
- FRANTIŠEK: *Deviata katechéza z cyklu o uzdravovaní sveta*. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocclanku=20200930070> (30.09.2020).
- FRANTIŠEK: Exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete *Evangelii gaudium*. Trnava : SSV, 2014. ISBN 978-80-8161-044-8.

- FRANTIŠEK: *Pápež rehoľníkom v Brazílii: Je Ježiš naozaj našou prvou a jedinou láskou?* In: <https://tkkbs.sk/view.php?cisloc-lanku=20200817030> (08.12.2020).
- FRANTIŠEK: *Podľa Svätej rodiny objavme výchovnú hodnotu ro-dinného jadra.* Príhovor pri modlitbe Anjel Pána v Nedeľu Svä-tej rodiny 27. decembra 2020. In: <https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2020-12/podla-svatej-rodiny-objavme-vy-chovnu-hodnotu-rodinneho-jadra.html> (28.12.2020).
- FRANTIŠEK: *Posolstvo pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudí so zdravotným postihnutím* (03.12.2019). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumen-ty-papezov/c/posolstvo-zdravotnepostihnuti-2019>
- FRANTIŠEK: *Príhovor pápeža Františka pri ekumenickej mod-litbe v Ženeve* (21.06.2018). In: <https://www.vaticannews.va/sk/papez/news/2018-06/papez-frantisek-zeneva-wcc-priho-vor-modlitba.html>. (25.10.2020).
- GOGOLA, W. J.: *Teologia komunii z Bogiem.* Kraków : Wydawnic-two Karmelitów Bosych, 2012. ISBN 978-83-7604-028-8.
- GOLISZEK, P.: *Katecheza a osoba.* Lublin : Wydawnictwo KUL, 2010. ISBN 978-83-7702-154-5.
- <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/en.html> (1.11.2020).
- <http://www.katechezy.sk/> (12.10.2020).
- <http://www.myetymology.com/greek/katechesis.html> (8.11.2011).
- <https://svet.sme.sk/c/3627392/papez-varoval-mladych-pred-fa-losnymi-modelmi-stastia.html> (07.11.2020).
- <https://www.bible.com/sk/kids> (01.11.2020).
- <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloc-lanku=20121017041> (1.11.2020).
- IRSÁK, M.: *Kerygma a katechéza.* In: <http://www.koinonia.sk/sk/rubrika/temy/cyklus-prednasok-o-evangelizacii/keryg-ma-a-katecheza/> (28.10.2011).
- JÁN PAVOL II.: *Apoštolská exhortácia o katechéze v dnešnej dobe Catechesi tradendae.* In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/cateche-si-tradendae> (15.05.2020).

- JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia o rodine *Familiaris consortio*. Trnava : SSV, 1993. ISBN 80-7162-052-1.
- JÁN PAVOL II.: Apoštolský list rodinám *Gratissimam sane* (čl. 16). In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/gratissimam-sane> (30.11.2020).
- JÁN PAVOL II.: *Duch Svätý vo vtelení*. Katechéza na všeobecnej audiencii pre veriacich na Námestí sv. Petra v Ríme dňa 27. mája 1998 . In: *Liturgia – Časopis pre liturgickú obnovu*. Trnava : SSV, roč. VIII., č. 3/1998. ISSN 1210-0676.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Fides et ratio*. Bratislava : Don Bosco, 1998. ISBN 80-88933-06-4.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika o Eucharistii a jej vzťahu k Cirkvi *Ecclesia de Eucharistia*. Trnava : SSV, 2003. ISBN 80-7162-430-6.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika o základných otázkach cirkevnej náuky o mravnosti *Veritatis splendor*. Trnava : SSV, 1994, s. 153. ISBN 80-7162-057-2.
- JÁN PAVOL II.: *Najdrahšej mládeži*. Bratislava : Motýľ, 1996. ISBN 80-88775-21-3.
- JÁN PAVOL II.: Posolstvo z príležitosti slávania Svetového dňa pokoja 1. januára 1999. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-pokoj-1999> (5.11.2017).
- JÁN PAVOL II.: Príhovor na svätodušnú vigíliu 30. mája 1998. In: *Pápežské listy a vatikánske dokumenty, zv.14* : Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1998.
- JÁN PAVOL II.: Príhovor počas modlitby Anjel Pána (27.7.2003). In: *L'Osservatore Romano*, 28.-29. júl 2003. ISSN 1563-6178.
- JENČO, J. (ed.): Kvalita výučby náboženskej výchovy. Zborník z katecheticko-pedagogickej vedeckej konferencie. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012. ISBN 978-80-7165-889-4.
- KIELIAN, A. – PANUŠ, T.: *The Perspectives of Catechesis in Europe*. Kraków : UNUM, 2010. ISBN 978-83-7643-041-6.
- KLUSKA, B.: Písmo ako „duša“ katechézy: Podoby a výzvy súčasnej biblickej katechézy. In: LICHNER, M. (ed.): *Sväté písmo ako duša teológie*. Trnava : Dobrá kniha, 2015. ISBN 978-80-7141-958-7 275.

- KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001. ISBN 80-7165-310-1.
- KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007 – 2013*. Trnava : SSV, 2007. ISBN 978-80-7162-695-4.
- KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Rehole a spoločenstvá*. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/rehole-a-spolocenstva> (16.12.2020).
- KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Direktórium pre službu a život kňazov*. In: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/direktorium-pre-sluzbu-a-zivot-knazov> (07.12.2020).
- KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999. ISBN 80-7162-264-8.
- KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov*. Slovenský preklad. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1998.
- KOŽUCHOVÁ, M. a kol.: *Vyučovacie metódy a postupy*. In: http://utv.ki.ku.sk/54_8.-Vyucovacie-metody-a-postupy (17.11.2020).
- KUDASIEWICZ, J.: Wymiar biblijny. In: MAJEWSKI, M. (ed.): *Podstawowe wymiary katechezy*. Kraków : Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, 1991.
- KYSELICA, J.: *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava : Dobrá kniha, 2006. ISBN 80-7141-036-5.
- MALÍK, Ľ: *Hľadajte nové formy inkulturácie evanjelia*. In: <https://www.katolickenoviny.sk/spravodajstvo/category/zahranicne/article/hladajte-nove-formy-inkulturacie-evanjelia.xhtml> (28.11.2020).
- MEUSER, B. –HARTL, J. – WALLNER, K.: *Misijný manifest. Tézy pre comeback Cirkvi*. Trnava : SSV, 2018. ISBN 978-80-570-1568-0.
- MOLNÁROVÁ, M.: Milujúci Otec stvoril všetko. In: TIRPÁK, P. (ed.): *Katechéza – výzvy a impulzy*. Prešov : GTF PU, 2018. ISBN 978-80-555-2004-9.

- MRÁZ, M.: *Základná praktická teológia*. Bratislava : Aloisianum, 1997. ISBN
- MUCHA, P.: *Fenomén nových komunit v katolíckej cirkvi a príklady z Francie*. In: https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-2016040009_Fenomen_novych_komunit_v_katolicke_cirkvi_a_prikklady_z_Francie.php. s. 151-154. (25.10.2017).
- NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z*. Praha : Sefer, 1998. ISBN 80-900895-3-4.
- OSTROWSKI, M.: *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą. Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*. Kraków : Wydawnictwo naukowe PAT, 2005. ISBN 83-7438-019-5.
- PALA, G.: The theological view of social work a contribution to the social science vs. religion debate. In: *European journal of science and theology*, 2017, Vol. 13, no. 3, s. 42. ISSN 1841-0464. Dostupné na: <http://www.ejst.tuiasi.ro/>.
- PALOČKO, Š.: *Katolícka cirkev ako prostriedok záchrany ľudí*. Prešov: PETRA, n.o., 2007. ISBN 978-80-8099-011-4.
- PANUŠ, T.: Współczesne kierunki katechetyczne. In: STALA, J. (ed.): *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*. Tarnów : Biblos, 2010. ISBN 978-83-733289-1-4.
- PÁPEŽSKÁ RADA PRE LAIKOV: Príhovor na plenárnom zasadnutí dňa 24.11.2004. In: *Život Cirkvi*. Bratislava : KBS, 2004, roč. XI. Dostupné na: www.tkkbs.sk.
- PAVOL VI.: Encyklika o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete *Evangelii nuntiandi*. In: <http://www.kbs.sk/?cid=1117103183> (8.11.2011).
- PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia o ohlasovaní Evanjelia v dnešnom svete *Evangelii nuntiandi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. ISBN 80-7162-266-4.
- PETRÍK, L.: Homília ako dialóg. In: *Studia pastoralne*. Katowice : Księgarnia św. Jacka sp. z o.o., 2011, nr. 7, s. 457 – 458. ISSN 1734-4433.
- PIUS XI.: Encyklika o kresťanskom vzdelávaní *Divni Ilius Magistri*. In: http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_31121929_divini-illius-magistri.html (16.11.2020).

- PIUS XII.: Encyklika o mystickom tele Krista *Mystici Corporis Christi*. In: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/encykliki/mystici_corporis_29061943.html (20.11.2011).
- Právny informačný portál SLOV-LEX: Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §13, bod 1. In: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/> (01.11.2020).
- PRELLEZO, J. M.: Aktywizm. In: GEVAERT, J. – MISIASZEK, K. (eds.): *Słownik katechetyczny*. Warszawa : Wydawnictwo Salezjańskie, 2007. ISBN 978-83-7201-315-6.
- QUASTEN, J.: *Patrologia. Vol. I. Fino al Concilio di Nicea*, Marietti, 1980.
- RADA PRE MLÁDEŽ A UNIVERZITY KBS. In: <http://mladez.kbs.sk/sekcia/home/o-rade> (02.11.2020).
- RADA PRE RODINU KONFERENCIE BISKUPOV SLOVENSKA: Ľudová zbožnosť. In: <http://www.rodina.kbs.sk/Pastoracne-pomocky/Stretnutia-rodin/Odovzdavanie-viery/sm135/8-%C4%BDudova-zboznost/> (20.1.2013).
- ROEST, C.: Inkulturácia. In: KAROTEMPREL S. a kol.: *Nasledovanie Krista v misiách*. Trnava : SSV, 2000. ISBN 80-8050-227-7.
- RUSECKI, M.: *Istota i geneza religii*. Warszawa : Verbitum, 1989. ISBN 83-85009-51-5.
- SLIVKA, D.: Biblická katechéza v praxi. In: PETRO, M. – PALA, G. (ed.): *Školská a mimoškolská katechéza v európskej edukačnej štruktúre*. Prešov : GTF PU, 2008. ISBN 978-80-8068-928-5.
- SLIVKA, D.: Interpretácia Biblie veriacim v súčasnom svete. In: *Špecifickosť edukácie v kontexte*. Bratislava – Nitra: UK a RKC-MBF 2007, s. 91. ISBN 978-80-88696-52-0
- STANČEK, L.: Mládež v pontifikáte Jána Pavla II. In: DANCÁK, P.: *Sapienciálny charakter antropológie Jána Pavla II. a európska integrácia*. Prešov : GTF PU, 2007. ISBN 978-80-8068-692-5.
- SVĚTÉ PÍSMO. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1996.
- ŠKANTÁR, J. – SPUCHLÁK, J.: *Katechéza na Slovensku. Spišské Podhradie* : Spišská Kapitula, 2001.

- TIRPÁK, P. – KAČUR, P. (eds.): *Prvé zhromaždenie Prešovskej archieparchie*. Prešov : GTF PU, 2017. ISBN 978-80-555-1806-0.
- TIRPÁK, P. – KUBÍK, F.: *Voľný čas z pohľadu teológie a animácie*. Prešov : GTF PU, 2012. ISBN 978-83-61149-37-8.
- TIRPÁK, P. – PAĽA, G.: *Tajomstvo spásy vo svetle katechézy*. Prešov : Vydavateľstvo PU, 2013. ISBN 978-80-555-0887-0.
- TIRPÁK, P.: Médiá a katechéza v procese formácie mladých. In: PAĽA, G. a kolektív: *Vplyv médií na sociálne a kultúrne hodnoty súčasnosti II*. Prešov : GTF PU, 2010. ISBN 978-80-555-0290-8.
- TOMKO, J.: *Misie do tretieho tisícročia*. Bratislava . Lúč, 2000. ISBN 80-7114-289-1.
- VALČO, M.: Cirkev a fenomén sekularizácie: Máme z neho mať strach?... In: *Kresťanská revue*, 2005, č. 7. ISSN 0023-4613.
- VRABLEC, J. – JARAB, J. – STANČEK, L.: *Chodte aj vy do mojej vinice II*. Trnava : SSV, 1997. ISBN 80-7162-165-X.
- WALLNER, K.: Chceme, aby sa misie stali prioritou číslo jeden. In: MEUSER, B. – HARTL, J. – WALLNER, K. (eds.): *Misijný manifest*. Bratislava : Pápežské misijné diela, 2020. ISBN 978-80-570-1568-0.
- Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou*. In: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/251/zakladna-zmluva-medzi-sr-a-svatou-stolicou-5b.html> (01.11.2020).
- ZELINOVÁ, M.: *Hry pro rozvoj emocí a komunikace. Koncepce a model tvořivé-humanistické výchovy*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0036-9.
- Židovská náboženská obec Žilina (Oficiálna stránka). In: <http://kehilazilina.sk/synagoga/> (17.11.2020).

Autor
© doc. ThDr. Peter Tirpák, PhD.

Návrh obálky a grafické spracovanie
PhDr. ThLic. Juraj Gradoš, PhD.

Vydavateľ
Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove

ISBN 978-80-555-2654-6

